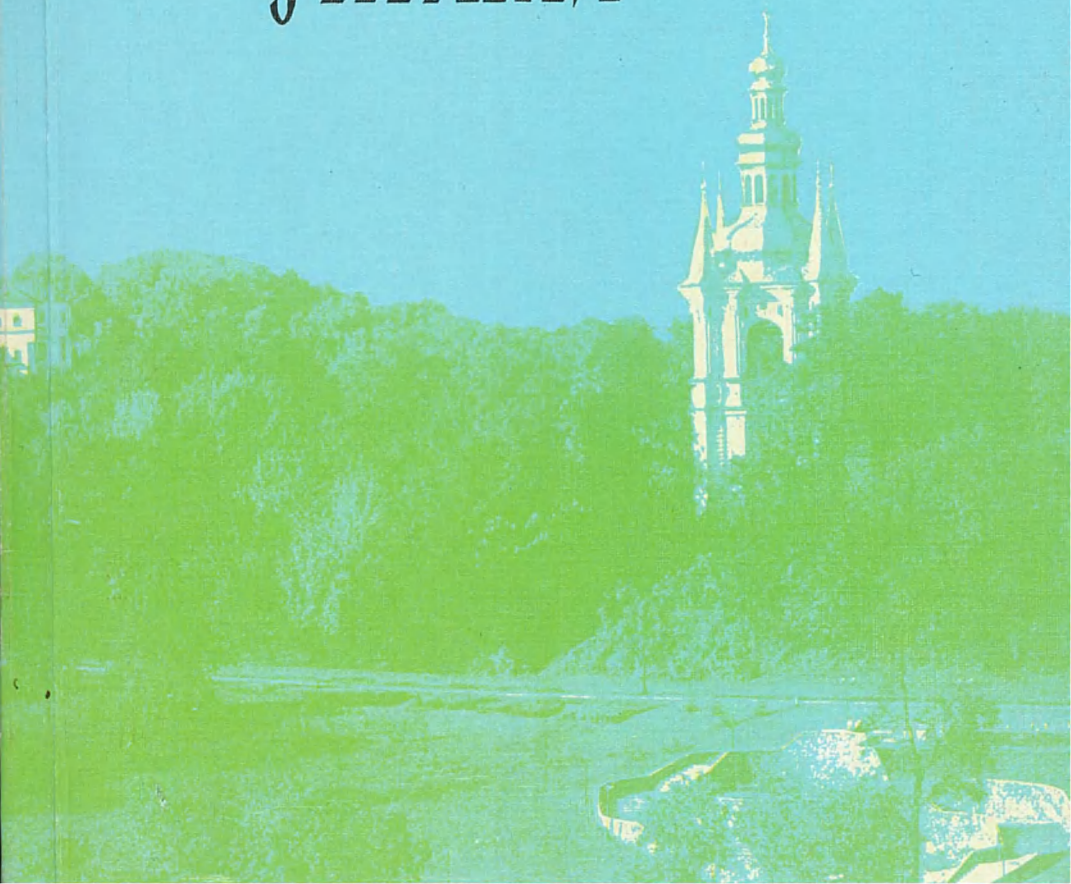


Галина Мезенцева

ДОСЛІДНИКИ  
АРХЕОЛОГІЇ  
УКРАЇНИ





Інститут археології  
Національної Академії наук України  
Чернігівський державний педагогічний інститут ім.Т.Г.Шевченка

**Галина Мезенцева**

# Дослідники археології України

Енциклопедичний словник-довідник

Чернігів  
Сіверянська думка  
1997

## **Мезенцева Г.Г.**

Дослідники археології України: Енциклопедичний словник-довідник / Інститут археології Національної Академії наук України, Чернігівський державний педагогічний інститут ім. Т.Г.Шевченка; Редколегія: В.П.Коваленко (відп. редактор) та ін.- Чернігів: Сіверянська думка, 1997.- 205 с.

ISBN 966-02-0233-4

Енциклопедичний словник-довідник містить стислу інформацію біографічного характеру про понад 600 дослідників археології України та перелік їх основних наукових публікацій, присвячених вивченню археологічних старожитностей України (станом на 1991 р.). Подібне видання підготовлено вперше.

Для наукових співробітників, викладачів та студентів, вчителів, краєзнавців, працівників музеїв, бібліотек.

### **Редакційна колегія:**

В. П. Коваленко (відповідальний редактор), О. Б. Коваленко,  
Л. В. Ясновська (відповідальний секретар).

### **Рецензенти:**

доктор історичних наук М. П. Кучера  
доктор історичних наук С. О. Висоцький

Комп'ютерний набір - В. Ю. Дмитрієв, Г. Н. Борисова  
Комп'ютерна верстка - А. В. Хоменко

ВАТ "Книжкова друкарня Наукової книги"  
Київ, вул. Богдана Хмельницького, 19.  
Зам. 7-476. Тираж 500.

Видання здійснене за підтримки  
Канадського Інституту Українських Студій.

ISBN 966-02-0233-4

© Мезенцева Г.Г.  
© "Сіверська думка"

## Від редакції

Створений відомим київським археологом, істориком та музеєзнавцем Галиною Мезенцевою енциклопедичний словник-довідник "Дослідники археології України" є першою спробою підготовки науково-довідкових видань такого роду. Нагальна потреба у подібних довідкових посібниках (досить зазначити, що до нього увійшло близько 600 персоналій археологів, причетних до вивчення старожитностей України - від академіків до краєзнавців і працівників районних музеїв), не викликає жодних сумнівів.

На жаль, видати книгу відразу не вдалося, і за 5 років, що пройшли відтоді, у нашому житті сталися принципові зміни: виникли нові незалежні держави, змінилися назви багатьох наукових, музейних та освітніх установ, вийшли сотні нових видань, дехто з дослідників пішов із життя. Галина Мезенцева, яка виїхала на постійне проживання до Канади, об'єктивно не мала змоги врахувати усі ці новації у своєму рукописі.

Редакція "Сіверянської думки", враховуючи важливість розпочатої Галиною Мезенцевою роботи, взяла на себе нелегку працю по редагуванню словника-довідника "Дослідники археології України" та приведенню його у відповідність до сучасних вимог, але, поважаючи авторські права дослідниці, залишила незмінним обсяг інформації, наведений у рукописі станом на 1991 р.

Редакція "Сіверянської думки" також із щирою вдячністю відзначає, що видання книги Галини Мезенцевої стало можливим лише завдяки фінансовому сприянню Канадського Інституту Українських Студій і підтримці цього проекту директором його видавництва паном Максимом Тарнавським.

Головний редактор видавництва "Сіверянська думка"  
проф. **Олександр Коваленко**

## З М І С Т

Від редакції .....	3
Передмова .....	5
Розділ I. КАМ'ЯНИЙ ВІК (палеоліт, мезоліт, неоліт) .....	7
Розділ II. ЕНЕОЛІТ ТА БРОНЗОВИЙ ВІК .....	33
Розділ III. АНТИЧНА АРХЕОЛОГІЯ .....	59
Розділ IV. СКІФСЬКО-САРМАТСЬКА АРХЕОЛОГІЯ .....	105
Розділ V. СЛОВ'ЯНСЬКА АРХЕОЛОГІЯ .....	131
Розділ VI. ДАВНЬОРУСЬКА ТА СЕРЕДНЬОВІЧНА АРХЕОЛОГІЯ .	155
Бібліографічні скорочення .....	202
Умовні скорочення .....	204

## ПЕРЕДМОВА

Україна, завдяки сприятливим географічним умовам і щедрій природі, здавна була густо заселена. По берегам річок, озер, морів, в урочищах, долинах і на горах розташовувалися поселення первісних людей кам'яного і бронзового віків, скіфів і сарматів, грецьких поселенців та інших народів, численних слов'янських племен, міста та фортеці середньовічних часів. Вся історія розвитку людства знайшла тут своє відображення в пам'ятках археології.

Вже понад 200 років ці пам'ятки досліджують археологи і історики, етнографи і лінгвісти, антропологи і палеозоологи, архітектори і мистецтвознавці, нумізмати і епіграфісти, музеєзнавці і краєзнавці. Вони вивчають матеріальну і духовну культуру, яка складалась на Україні впродовж багатьох тисячоліть - від появи людей на цій землі і до XVI-XVII ст. Без їх самовідданої і кропіткої праці неможливо пізнати історію України - етапи її розвитку, звершень і досягнень у певні історичні періоди.

Дослідники археології України - це першовідкривачі стародавніх поселень, городищ, міст, жител, майстерень, могильників, палаців, храмів та інших пам'яток історії і культури нашого народу. Вони виявили десятки тисяч стародавніх знарядь праці, інструментів, предметів побуту, прикрас і різноманітних пам'яток мистецтва. Заглиблюючись у шари землі, вони читали книгу Землі, відгадуючи і реконструюючи картини минулого життя. Вчені ретельно вивчали все відкрите і знайдене, визначали, аналізували, датували й описували все виявлене у своїх наукових працях - монографіях, статтях, звітах, публікаціях. Ці першоджерела, введені вченими до наукового обігу, стали базою для наступних історичних узагальнень і написання справжньої історії України. Завдяки діяльності археологів не рветься ланцюжок між минулим і сучасним, зберігається шлях поступового розвитку людського суспільства. Їх праця, як краплини, що зливаються у ріки, створює загальне русло наших історичних знань.

Понад 600 дослідників України працювали і працюють над вивченням її минулого. Накопичено великий матеріал в галузі первісної археології, де пам'ятки матеріальної культури є основним джерелом. Не менше зроблено в галузі античної, скіфо-сарматської, слов'янської і древньоруської археології, де письмових джерел недостатньо. Відкрито багато археологічних культур різних періодів, які внесли значні зміни в наші уявлення про стародавні часи, примушують переглянути різні історичні концепції, по-новому уявити весь історичний процес на Україні. Без повного і всебічного використання досліджень археологів України неможливо правильно і документально висвітлити її історію і культуру.

Книга "Дослідники археології України" присвячена показу величезної наукової праці вчених, які вивчали пам'ятки археології. Вона побудована за археологічною періодизацією: Кам'яний вік (палеоліт, мезоліт, неоліт). Мідно-бронзовий вік. Антична археологія. Скіфо-сарматська археологія. Слов'янська археологія. Давньоруська і середньовічна археологія. Матеріали про дослідників енциклопедичного характеру подано за абеткою їх прізвищ у кожному розділі: короткі біографічні дані про життя та творчість і археологічну діяльність та назви основних їх наукових публікацій. Досі подібного видання на Україні ще не було. Серед цих учених є видатні, які пройшли довгий і складний шлях життя і наче прожектором висвітлили глибинні процеси нашої історії, а є і такі, хто неухильно працює над її окремими розділами. Всі вони - єдина армія, яка багато зробила, щоб ми знали нашу історію і відчували себе часткою єдиного історичного процесу, що відбувається на нашій Землі.

Ця книга - підсумок наукової праці самовідданих дослідників археології України, які внесли свій вклад в історію і культуру нашої країни. Разом з тим, це - пам'ятник тим, хто присвятив себе важкій справі вивчення нашої стародавньої історії.

Книга "Дослідники археології України" буде важливим історичним і історіографічним джерелом для істориків, археологів, а також для викладачів вузів, музейних працівників, краєзнавців і всіх тих, хто цікавиться історією і культурою України. Матеріали подано у довіднику включно по 1991 рік.

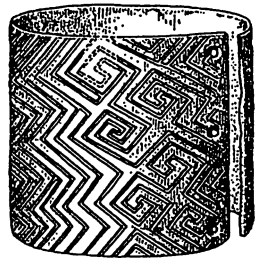
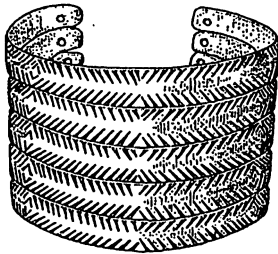
У підготовці матеріалів до цієї книги взяли участь наукові співробітники Інституту археології НАН України у Києві, Інституту археології РАН у Москві та Інституту історії матеріальної культури у Санкт-Петербурзі, члени кафедр археології та стародавньої історії Київського, Харківського, Московського і Санкт-Петербурзького університетів, наукові працівники Національного музею історії України у Києві, Державного історичного музею в Москві, Ермітажу, а також працівники Наукового архіву Інституту археології у Києві. Всім їм велика вдячність і, особливо - В.І.Кадеєву, Д.Я.Телегіну, О.Є.Франко, І.Г.Шовкоплясу, С.О.Висоцькому, Є.В.Черненкові, О.Б.Супрунєнкові, В.В.Крапивиній, А.Н.Путю та В.Л.Зуцу.



## Розділ I

# КАМ'ЯНИЙ ВІК

(палеоліт, мезоліт, неоліт)



АБРАМОВА ЗОЯ ОЛЕКСАНДРІВНА .....	10
АЛЕКСЕЄВ ВАЛЕРІЙ ПАВЛОВИЧ .....	10
АНКОВИЧ МИХАЙЛО ВАСИЛЬОВИЧ .....	10
АНІСЮТКІН МИКОЛА КУЗЬМИЧ .....	10
БАДЕР ОТТО МИКОЛАЙОВИЧ (1903-1980) .....	10
БАРАН-БУТОВИЧ СТЕПАН ГАВРИЛОВИЧ (1877-1944) .....	11
БІБКОВ СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ (1908-1989) .....	11
БОДЯНСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ВСЕВОЛОДОВИЧ .....	11
БОНЧ-ОСМОЛОВСЬКИЙ ГЛІБ АНАТОЛІЙОВИЧ (1890-1943) .....	12
БОРИСКОВСЬКИЙ ПАВЛО ЙОСИПОВИЧ .....	12
ВОВК (ВОЛКОВ) ФЕДІР КІНДРАТОВИЧ (1847-1918) .....	12
ВОЕВОДСЬКИЙ МИХАЙЛО ВАЦЛАВОВИЧ (1903-1948) .....	13
ГВОЗДОВЕР МАРІАННА ДАВИДІВНА .....	13
ГЕРАСИМОВ МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ (1907-1970) .....	13
ГЛАДИЛІН ВЛАДИСЛАВ МИКОЛАЙОВИЧ .....	14
ГЛАДКИХ МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ .....	14
ГОРЕЛІК ОЛЕКСАНДР ФЕЛКСОВИЧ .....	14
ГОРОДЦОВ ВАСИЛЬ ОЛЕКСІЙОВИЧ (1860-1945) .....	15
ГОТЬЄ ЮРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ (1873-1843) .....	15
ГРЕХОВА ЛЮДМИЛА ВАДИМІВНА .....	15
ГРИБОВИЧ РОМАН ТЕОДОРОВИЧ .....	15
ГРИГОР'ЄВА ГАЛИНА ВАСИЛІВНА .....	16
ГУРИНА НІНА МИКОЛАЇВНА .....	16
ДАНИЛЕНКО ВАЛЕНТИН МИКОЛАЙОВИЧ (1913-1982) .....	16
ДЕБЕЦЬ ГЕОРГІЙ ФРАНЦЕВИЧ (1906-1969) .....	16
ДМИТРІЄВА ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА .....	17
ЄФИМЕНКО ПЕТРО ПЕТРОВИЧ (1884-1969) .....	17
ЗАЛІЗНЯК ЛЕОНІД ЛЬВОВИЧ .....	17
ЗАМЯТІН СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ (1899-1958) .....	17
ЗІНЕВИЧ ГАЛИНА ПАНТЕЛЕЙМОНІВНА .....	18
ІНОГДА ВОЛОДИМИР ВІКТОРОВИЧ .....	18
КАМІНСЬКИЙ ФЕДІР ІВАНОВИЧ (1845-1891) .....	18
КЛАПЧУК МИХАЙЛО МИКОЛАЙОВИЧ (1920-1984) .....	18
КОЗУБОВСЬКИЙ ФЕДІР АНДРІЙОВИЧ (1895-1942) .....	18
КОЛЕСНИК ОЛЕКСАНДР ВІКТОРОВИЧ .....	19
КОЛОСОВ ЮРІЙ ГЕОРГІЙОВИЧ .....	19
КОРОБКОВА ГАЛИНА ФЕДОРІВНА .....	19
КРАЙНОВ ДМИТРО ОЛЕКСАНДРОВИЧ .....	19
КРИЖЕВСЬКА ЛІЯ ЯКІВНА .....	20
КРОТОВА ОЛЕКСАНДРА ОЛЕКСАНДРІВНА .....	20
ЛЕВИЦЬКИЙ ІВАН ФЕДОРОВИЧ (1896-1952) .....	20
ЛЕОНОВА НАТАЛІЯ БОРИСІВНА .....	21
ЛЮБИН ВАСИЛЬ ПРОКОПОВИЧ .....	21
МАЦКЕВОЙ ЛЕОНІД ГЕОРГІЙОВИЧ .....	21
МІСЯЦЬ ВАСИЛЬ ОЛЕКСАНДРОВИЧ .....	21
МИТРОФАНОВА (НЕПРІНА) ЗАЛЕНТИНА ІВАНІВНА .....	21

НУЖНИЙ ДМИТРО ЮРІЙОВИЧ .....	22
ОЛЕНКІВСЬКИЙ МИКОЛА ПЕТРОВИЧ .....	22
ОХРІМЕНКО ГРИГОРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ .....	22
ПАШКЕВИЧ ГАЛИНА ОЛЕКСАНДРІВНА .....	22
ПЕЛЕСИЦИН МИКОЛА АНДРІЙОВИЧ .....	22
ПДОПЛЧКО ІВАН ГРИГОРОВИЧ (1905-1975) .....	23
ПОТУШНЯК МИХАЙЛО ФЕДОРОВИЧ .....	23
ПРАСЛОВ МИКОЛА ДМИТРОВИЧ .....	23
ПЯСЕЦЬКИЙ ВАЛЕРІЙ КАЗИМИРОВИЧ .....	23
РАВДОНІКАС ВЛАДИСЛАВ ЙОСИПОВИЧ (1894-1976) .....	24
РОГАЧОВ ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ (1912-1984) .....	24
РУДИНСЬКИЙ МИХАЙЛО ЯКОВИЧ (1887-1958 рр.) .....	24
САВИЧ ВОЛОДИМИР ПЕТРОВИЧ .....	25
САВЧУК АНАТОЛІЙ ПАВЛОВИЧ .....	25
САПОЖНИКОВ ІГОР ВІКТОРОВИЧ .....	25
САПОЖНИКОВА ГАЛИНА ВАСИЛІВНА .....	25
СЕМЕНОВ СЕРГІЙ АРИСТАРХОВИЧ (1898-1978) .....	26
СЕРГІН ВІКТОР ЯКОВИЧ .....	26
СІБІЛЬОВ МИКОЛА ВІКЕНТІЙОВИЧ (1873-1943) .....	26
СИТНИК ОЛЕКСАНДР СТЕПАНОВИЧ .....	27
СМИРНОВ СТАНІСЛАВ ВАСИЛЬОВИЧ .....	27
СМОЛЯНИНОВА ТЕТЯНА ПЕТРІВНА .....	27
СОВА ПЕТРО ПЕТРОВИЧ .....	27
СОЛДАТЕНКО (КУЛАКІВСЬКА) ЛАРИСА ВІТАЛІІНА .....	28
СТАНКО ВОЛОДИМИР НИКИФОРОВИЧ .....	28
ТАРАСОВ ЛЕВ МИХАЙЛОВИЧ .....	28
ТЕЛЕГІН ДМИТРО ЯКОВИЧ .....	28
ТИТОВА ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА .....	28
ТОВКАЧІВСЬКИЙ ВАЛЕРІЙ АНДРІЙОВИЧ .....	29
ФЕДОРОВ ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ (1892-1976) .....	29
ФОРМОЗОВ ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ .....	29
ФРАДКІН ЕМІЛЬ ЄВСЕЙОВИЧ (1921-1984 рр.) .....	29
ХВОЙКА ВІКЕНТІЙ ВЯЧЕСЛАВОВИЧ (1850-1914) .....	30
ЦВЕБЕЛЬ ДОРОТЕЯ САМІЙЛІВНА (1917-1990) .....	30
ЧЕРНИШ ОЛЕКСАНДР ПАНКРАТОВИЧ .....	30
ШОВКОПЛЯС ІВАН ГАВРИЛОВИЧ .....	31
ЕРНСТ МИКОЛА ЛЬВОВИЧ (1889-1956) .....	31

## АБРАМОВА ЗОЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Народилась 19.03.1925 у с.Потепеньки Ярославської обл. Закінчила Ленінградський ДУ в 1951. Працює у ЛВІА АН СРСР з 1952. Займає посаду ведучого н.с., д.і.н. Основні напрямки досліджень - палеолітичне мистецтво.

Має 135 наук. праць. Серед них: *Элементы одежды и украшений на скульптурных изображениях человека эпохи верхнего палеолита в Европе и Сибири // МИА, 1960, N 79; Роль и значение палеолитического искусства в выявлении местных особенностей верхнепалеолитической культуры Восточной Европы // СА, 1960, N 3; Палеолитическое искусство на территории СССР.- М.-Л., 1962; Изображение человека в палеолитическом искусстве Евразии.-М.-Л., 1966; Древнейшие формы изобразительного творчества // Археологический анализ палеолитического искусства // Ранние формы искусства.- М., 1972.*

## АЛЕКСЕЕВ ВАЛЕРІЙ ПАВЛОВИЧ

Народився 22.08.1929 у Москві. Закінчив Московський ін-т Сходознавства у 1952. Працював н.с. ІЕ АН СРСР у 1952-1988. З 1988 - директор ІА АН СРСР, д.і.н., академік. Основні напрямки досліджень: антропологія стародавнього і сучасного населення, популяційна генетика людини, палеоекологічні і палеоантропологічні реконструкції. Брав участь в археол. експ. по вивченню пам'яток від мустьє до середньовіччя в Криму, на Кавказі, у Прибалтиці, Сибіру, Прибайкаллі та Монголії.

Має понад 500 наук. праць. Серед них основні: *Происхождение народов Восточной Европы.- М., 1969; География человеческих рас.- М., 1974; Палеоантропология земного шара и формирование человеческих рас. Палеолит.- М., 1978; Историческая антропология.- М., 1979; Историческая антропология и этногенез.- М., 1989.*

## АНКОВИЧ МИХАЙЛО ВАСИЛЬОВИЧ

Народився 26.12.1947 в Томську. Закінчив Томський ДУ в 1971. Працює у ЛВІА АН СРСР з 1976, н.с., к.і.н. Досліджує верхній палеоліт Східної Європи.

Має 45 наук. праць. Серед них: *Каменный инвентарь нижних слоев Волковской стоянки // Проблемы палеолита Восточной и Центральной Европы.- Л., 1977; Советские по вопросам классификации номенклатуры зубчато-выемчатых орудий нижнего палеолита // СА, 1978, N 3; К проблеме синхронизации некоторых позднпалеолитических памятников Костенковско-Борщевского района // КСИА, 1983, в. 173; О характере охотничьего вооружения в памятниках костенковско-стрелецкой культуры // СА, 1985, N 4.*

## АНИСЮТКІН МИКОЛА КУЗЬМИЧ

Народився 5.02.1934 в с. Калинієво Орловської обл. Закінчив Ленінградський ДУ в 1963. Працював в Ермітажі з 1963 по 1975 н.с. З 1975 - с.н.с. ЛВІА АН СРСР, к.і.н. Досліджує ранній і середній палеоліт півд. зах. Руської рівнини.

Має 70 наук. праць. Серед них: *Мерсына. Новое нижнепалеолитическое местонахождение в Молдавии.-Кишинёв, 1967 (у співавт.); Кетросы. Мустьерская стоянка на Среднем Днестре.- М., 1981; Мустьерская стоянка Стинка на Среднем Днестре // СГЭ, 1969, N 11; Листовидные острия с двусторонней обработкой со стоянки Стинка 1 (Черновицкой обл.) // МИА, 1972, N 185; Орудия клововидных форм в раннем и среднем палеолите // СА, 1973, N 1; Об археологических культурах мустьє // СГЭ, 1977, N 18; Варианты среднего палеолита Приднестровья // СГЭ, 1978, N 19.*

## БАДЕР ОТТО МИКОЛАЙОВИЧ (1903-1980)

Народився 20.06.1903 в Олександрівському Полтавської обл. Закінчив Московський ДУ в 1926. Працював у Ін-ті антропології в 1926-1941, а з 1932 - одночасно н.с. ДАІМІК. У роки Великої Вітчизняної війни був у лавах Радянської Армії. У 1946-1955

працював доц. Пермського ДУ. З 1955 по 1980 - с.н.с. ІА АН СРСР, д.і.н. Відкрив і дослідив багато археол. пам'яток Криму, Приволжя, Прикам'я і Приуралля. Основну увагу присвятив добі палеоліту та бронзового віку. (Рис. 4).

Має понад 250 наук. праць. Серед них основні (з археол. України): *Крупнейшая мустьерская стоянка у Волчьего Гро-та в Крыму // ВДИ, 1939, N 1; Изучение эпипалеолита Крымской яйлы // СА, 1940, т.5; О соотношении культуры верхнего палеолита и мезолита Крыма и Кавказа // СА, 1961, N 4; Периодизация и стратегия палеолита Восточной Европы // ВАН, 1960, N 2; О возникновении арифметического счета в палеолите // Новое в археологии. Сб. ст., посвящ. 70-летию А.В.Арициховского.- М., 1972; Об изображении мамонта с Каменной Могилой // Кавказ и Восточная Европа в древности.- М., 1973.*

## БАРАН-БУТОВИЧ СТЕПАН ГАВРИЛОВИЧ (1877-1944)

Народився 17.05.1877 у с.Козел (Михайло-Коцюбинськ) Чернігівської обл. Закінчив Петербурзький истор.-філолог. ін-т у 1901. Протягом 1901-1917 працював вчителем історії в школах Варшави, Москви, Олександрівська (Запоріжжя), з 1918 - в школах Чернігова. З 1919 по 1934 викладав у Чернігівському ДПІ, проф. З 1927 по 1934 працював зав. відділом ЧІМ. У 1934 невинно репресований. Під час окупації Чернігівщини продовжував археол. та краєзнавчі студії. Був страчений НКВС. Досліджував неолітичні та давньоруські пам'ятки на терит. Чернігівського Полісся. Приймав участі у Мезинській палеолітичній експ. (1932).

Серед наук. праць можна відмітити: *Передісторичні розшуки в межах Чернігівської округи // Антропология, 1929, N 2; Чернігів як об'єкт історико-краєзнавчих студій // Записки Чернігівського Наукового Товариства, 1931, т. 1.*

## БІБІКОВ СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ (1908-1989)

Народився 14.09.1908 в Севастополі. Закінчив Ленінградський ДУ (етнограф. відділ географ. ф-ту) в 1931. Працював н.с. ДАІМК в Ленінграді у 1934-1955, д.і.н. З 1955 був директором ІА АН УРСР, очолював там же відділ археол. первісн. сусп. Чл.-кор. АН УРСР. Досліджував проблеми первісного заселення Сх. Європи, історію та хронологію мезоліту Півдня СРСР, землеробсько-скотарських племен IV-II тис. до н.е. Півд.-Сх. Європи. (Рис. 8).

Має понад 60 наук. праць. Серед них: *Позднейший палеолит Крыма // Материалы по четвертичному периоду СССР.- М.-Л., 1950, в.2; Раннетрипольское поселение Лука-Врублевская на Днестре // МИА, 1953, N 38; Деякі вузлові питання археологічної науки на Україні // ВАН, 1957, N 6; О южных путях заселения Европы в эпоху древнего палеолита // Четвертичный период.- К., 1961, в.13-15; Хозяйственно-экономический комплекс развитого Триполья (Опыт изучения первобытной экономики) // СА, 1965, N 1; Древнейший музыкальный комплекс из костей мамонта.- М., 1981.*

## БОДЯНСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ВСЕВОЛОДОВИЧ

Народився 23.09.1916 на х.Петрополь Запорізької обл. Освіта середня. Працював у 1945-49 н.с. Дніпропетровського истор.-археол. музею, а з 1950 - лабор. ІА АН УРСР. Досліджував широке коло пам'яток кам'яного, бронзового та ранньозалізного віку. Проводив розвідки та розкопки на території Нижн. Подіпров'я та Приазов'я.

Має 24 наук. праці. Серед них: *Мустьерская стоянка у скалы Орел (Запорож. обл.) // КСИАНУ, 1960, в.9; Нова палеолітична стоянка в Надпоріжжі // А., 1971, в.4; Пам'ятники палеолітичного вренни на Днестре в районі озера Лєнина // КСИАНУ, 1952, в.1; Лысогорский неолитический могильник // КСИАНУ, 1961, в. 11; Неолітична стоянка на острові Шулавому // АП, 1949, т. 2; Неолітичний могильник біля Ненасищецького порога // А., в. 5, 1951; Розкопки Мар'ївського та Федорівського могильників у Надпоріжжі // АП, 1956, т. 6; Древнейшее ямное погребение в Южном Приднестровье // КСИАНУ, 1954, в. 3; Неолітичний могильник біля с.Петро-Свистунове // А., в. 21, 1968; Находка раннекифских вещей в Днепроском*

*Надпорож'є // СА, 1970, N 2; Скифское погребение с латенским мечом в Среднем Поднепровье // СА, 1962, N 1; Скифське поховання поблизу Запоріжжя // А., в. 7, 1972.*

### БОНЧ-ОСМОЛОВСЬКИЙ ГЛІБ АНАТОЛІЙОВИЧ (1890-1943)

Народився у с. Блоні Мінської обл. у 1890. Закінчив Петроградський ДУ в 1922. Працював з 1924 по 1930 там же асистентом кафедри антропології, а з 30-х років - с.н.с. ДАІМК та спеціалістом у Геологічному ін-ті АН СРСР. Д.і.н. Досліджував пам'ятники палеоліту, мезоліту і неоліту Криму, а також доби бронзового і ранньозалізного віків: Киїк-Коба, Шан-Коба, Фатьма-Коба, Кукрек, Сюрень. Розробив нову методику археол. розкопок, почав комплексне вивчення пам'яток, застосував статистичний метод обробки крем'яної індустрії, розробив культ.-хронолог. шкалу для доби мезоліту Криму, вперше виявив тут рештки поховання дорослого неандертальця та кістки дитини.

Найважливіше значення мають його монографії: *Грот Киїк-Коба.- М.-Л., 1940; Кисть ископаемого человека из грота Киїк-Коба.- М.-Л., 1941; Скелет, стопы и голени ископаемого человека из грота Киїк-Коба.- М.-Л., 1954.*

### БОРИСКОВСЬКИЙ ПАВЛО ЙОСИПОВИЧ

Народився в Петербурзі 27.05.1911. Закінчив істор.-лінгвіст. ф-т Ленінградського ДУ за фахом археол.-музеєзнавця в 1930. Тоді ж почав працювати в ДАІМК с.н.с., зав. сект. палеоліту, пізніше - с.н.с.-консультантом, д.і.н. По сумісництву працював з 1934 по 1972 на істор. ф-ті Ленінградського ДУ доц., а потім проф. Досліджував археол. палеоліту та історію первісн. сусп. З 1929 р. проводив майже щорічно велику кількість археол. експ., серед яких найбільші: Костенківсько-Борщівська, Пушкарівська, Середньодністровська, Амвросіївська, Десянська і Одеська.

Має 212 наук. праць. Серед них основні: *Людина кам'яного віку на Україні.- Київ, 1940; Начальный этап первобытного общества.- М.-Л., 1957; Палеолит бассейна Днестра и Приазовья // САИ, 1964 (у співавт.); Изучение палеолита в Советском Союзе // ВЛУ, 1949, N 2; Изучение палеолитических жилищ в Советском Союзе // СА, 1958, N 1; Кирилловская палеолитическая стоянка (в Киеве) // МИА, 1941, N 2; Некоторые многослойные памятники бассейна р. Десны // КСИИМК, 1950, в. 31; Несколько слов о мезинском орнаменте // КСИА, 1972, в. 131; Основные этапы развития верхнего палеолита Украины // СА, 1961, т. 15; Палеолитичне місцезнаходження біля м. Амвросіївки // А., т. 5, 1951; Новые данные о происхождении человека.- Л., 1955; Новое о происхождении человека // Наука и жизнь, 1955, N 3 (переклад на німецьку мову:- Берлін, 1955; на китайську:- Пекін, 1955); Підручник "Основи археології".-Ханой, 1962 (в'єтнамською мовою).*

### ВОВК (ВОЛКОВ) ФЕДІР КІНДРАТОВИЧ (1847-1918)

Народився у с.Крячівка Полтавської губ. у 1847 в родині козаків. Закінчив Ніжинську гімназію в 1865 і вступив до Новоросійського унів. в Одесі на природниче відділення фізико-математ. ф-ту, а в 1867 перевівся до Київського ДУ на таке ж відділення. У 1887 навчався в Антропологічній школі при Сорбонському унів. в Парижі. Енергійно і плідно працював як етнограф і археолог у півд.-зах. відділенні Російського географічного Товариства (де було видано п'ять томів його праць у 1873-1876). У 1874 був організатором III АЗ в Києві. Влітку 1875 і 1876 бере участь у розкопках у Київській та Волинській губ. У 1907 відкрив палеолітичну Мезинську стоянку на Чернігівщині, що мало велике значення для розвитку первісн. археол. на Україні. Займаючись громадською діяльністю (в його квартирі був центр "Київської комуні"), вимушений був емігрувати з Росії і жив у Тульчі (1879), Бухаресті (1880-1882), Женеві (1883-1887), а в 1887-1905 - у Парижі. Був членом Паризького Антрополог. і Доісторичного наук. товариств. Вийжджав у етнографічні, географічні та археол. експ. по всій Європі. Зібрав великий етнограф. матеріал про обряди і звичаї всіх народів земної кулі. Читав лекції з археол., етнографії, доісторичної антропології та ін. За дорученням Паризького і Петербурзького антрополог. товариств і Наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка досліджував у істор., антропо-

лог. і етнограф. відношенні українське населення Галичини, Буковини, Угорщини і Сербії у 1902-1906. Створив етнограф. колекції Руського музею в Петербурзі, куди повернувся у 1905 і де працював наступні 12 років хранителем цього музею. З 1907 був доц. Петербурзького ДУ. Голова Російського антрополог. товариства, дійсн. чл. Археолог. і Географ. товариства. У 1917 переїхав до Києва. Працював зав. каф. географії і етнографії Київського ДУ. (Рис. 18).

Наукова спадщина вченого становить 455 праць з антропології, історії, археол., етнографії. Серед них з археол. важлива: *Палеолитическая стоянка в с. Мезине Черниговской губ.* // *Ежегодник русского антропологического общества.- СПб., 1913, т. 4; Студії з української етнографії та антропології.- Прага, 1928.*

## ВОЕВОДСЬКИЙ МИХАЙЛО ВАЦЛАВОВИЧ (1903-1948)

Народився у 1903. У 1923 закінчив Московський ДУ і почав працювати н.с. музею при ін-ті антропол. Московського ДУ. З 1934 - н.с., зав. лабор. ДАІМК. Водночас викладав у Московському ДУ, був доц. Коло його інтересів було широким, проте основні праці присвячені палеоліту і мезоліту. Установив періодизацію палеоліту. Багато років керував Деснянськими археолог. експ. (Рис. 19).

Має 40 наук. праць. Серед них: *К истории гончарной техники народов СССР // Этнография, 1930, т. XII; Важнейшие итоги Деснянской экспедиции 1946 г. // КСИИМК, 1948, в. 20; Обзор полевых исследований в 1939 г. // ВДИ, 1940, N 2; Результаты работ Деснянской экспедиции 1936-1938 гг. // Палеолит и неолит Украины.- К, 1947; К вопросу о развитии эпипалеолита в Восточной Европе // СА, 1940, N 5; Мезолитические культуры Восточной Европы // КСИИМК, 1950, в. 31; Находка раннего палеолита в бассейне р. Десны // СА, 1950, N 12; Палеолитическая стоянка Погона // КСИИМК, 1950, в. 31; Ранний палеолит Русской равнины // УЗ МГУ, 1948, в. 115; Короткий звіт Деснянської експедиції про результати вивчення пам'яток кам'яної доби в 1945-1946 рр. // АП, 1949, т. 2.*

## ГВОЗДОВЕР МАРІАННА ДАВІДІВНА

Народилася 2.06.1917. Закінчила Московський ДУ в 1941. Працює с.н.с. Музею антропол. Московського ДУ з 1945, к.і.н. Займається дослідженням верхнього палеоліту. Брала участь у Деснянській, Авдіївській, Старосільській палеолітичних експ.

Має понад 30 наук. праць. Серед них: *Археологические фонды Института и Музея антропологии Московского унив. // ВА, 1974, в. 48; Палеолитическая стоянка Бугорок // КСИИМК, 1947, в. 15; Специализация охоты и характер кремневого инвентаря верхнего палеолита // Первобытный человек, его материальная культура и природная среда в плейстоцене и голоцене.- М., 1974; Орнамент костенковской культуры // СА, 1985, N 1; Типология женских статуэток костенковской палеолитической культуры // ВА, 1985, в. 75.*

## ГЕРАСИМОВ МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ (1907-1970)

Народився в Петербурзі 21.07.1907. Працював у 1925-1931 в Іркутському музеї, в 1934-1937 в Ермітажі, а з 1950 - зав. пластичної антропол. реконструкції ІЕ АН СРСР. Брав участь у багатьох експ. з першої археол. Відкрив стоянку Мальга, яка набула світового значення. Виявив і систематизував три типи палеолітичних жител. Особлива заслуга в тому, що він розробив метод пластичної реконструкції обличчя людини за її черепом і з цим методом зробив біля 40 портретів людей палеоліту, неоліту, мезоліту, бронзового і залізного віку - відтворив зовнішній вигляд пітекантропа, синантропа, неандертальця, кроманьонця, людей трипільської та ін. археол. культури, створив скульптурні портрети Ярослава Мудрого, Андрія Боголюбського, Тимура, Улугбека, Івана Грозного й багатьох ін. Був засл. діячем науки, д.і.н., лауреат Держ. премій. (Рис. 24).

Основні праці: *Люди каменного века.- М., 1964; Условия находки костей ребенка в пещере Староселье. Извлечение, консервация и реставрация их // СЭ, 1954, N 1; Опыт реконструкции физического облика Ярослава Мудрого // КСИИМК, 1940, в. 7; Реконструкция лица по черепу (князя Святослава Всеволодовича) из гробницы*

## ГЛАДИЛІН ВЛАДИСЛАВ МИКОЛАЙОВИЧ

Народився у Слов'янську Донецької обл. 11.08.1935. Закінчив Київський ДУ в 1959. Працював н.с. ІА АН УРСР з 1959 до 1973, а з 1973 - в ІЗ АН УРСР, де завідує Археол. музеєм. Д.і.н. Досліджує проблеми палеоліту. Відкрив кілька палеолітичних стоянок на Україні.

Має понад 100 наук. праць. Серед них найважливіші: *Проблеми раннього палеоліта Восточної Європи.*- К., 1976; *Ранній палеоліт // Археология УССР.- К., 1985 т. 1; Ашель Центральної Європи.- К., 1990 (у співавт.); Відкриття муст'є-руської стоянки (Антонівка) на Донеччині // А., т. 20, 1966; До питання про час і шляхи первісного заселення людиною території України // УІЖ, 1969, № 1; Категорії культурної спільності в ранньому палеоліті // А., 1973, в. 8; Некоторые итоги исследования Антоновского раннепалеолитического местонахождения // АИНУ 1965-1966 гг.- К., 1967; Про взаємовідносини людини та природи у первісну епоху // УІЖ, 1971, № 4; Про техніку девалуа в муст'є Руської рівнини та Криму // А., т. 22, 1969.*

## ГЛАДКИХ МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ

Народився 15.11.1941 у с.Покровське Тульської обл. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1966. Працював н.с. ІА АН УРСР у 1970-1975, з 1975 - у Київському ДУ зав. каф. археол. та музеєзн. Д.і.н. Досліджує археол. кам'яного віку, зокрема, займається типологією і статистичним аналізом кам'яних виробів, виявляє локальні варіанти матеріальної культури пізнього палеоліту, займається типологією та соціальною реконструкцією палеолітичних жителів і поселень. З 1976 проводить археол. розкопки пізньопалеолітичного поселення Межиріччя Черкаської обл.

Має понад 50 наук. праць. Серед них основні: *До методики типолого-статистичного аналізу палеолітичного кам'яного інвентаря // А., 1973, в. 9; Малье жилища в позднем палеолите Восточной Европы // Реконструкция древних общественных отношений.- Л., 1974; Мінливість знярядь у процесі їх виробництва та їх роль в утворенні локальних варіантів матеріальної культури (На матеріалах палеоліту) // А., 1977, в. 24; Нова споруда з кісток мамонта в Межиріччі // ВАН, 1979, № 9 (у співавт.); Палеолітичне місцезнаходження Караваєві Дачі у Києві // А., 1972, в. 7; Пізньопалеолітичні житла, методи їх консервації та експонування // А., 1972, в. 6; К вопросу о разграничении хозяйственно-культурных типов и историко-этнографических общностей позднего палеолита // Палеоэкология древнего человека.- М., 1977; Некоторые критерии определения культурной принадлежности позднепалеолитических памятников // Проблемы палеолита Восточной и Центральной Европы.- Л., 1977; Межиріччя. // Археология и палеогеография позднего палеолита русской равнины.- М., 1981 (у співавт.).*

## ГОРЕЛІК ОЛЕКСАНДР ФЕЛКСОВИЧ

Народився в Ворошиловограді 19.04.1954. Закінчив Ворошиловоградський ДПІ у 1977. Працював у Ворошиловоградському краєзн. музеї н.с. з 1977 по 1984, а з 1984 - ст. викл. каф. історії України Ворошиловоградського ДПІ. К.і.н. Досліджує мезоліт Півд. України.

Має 17 наук. праць. Основні з них: *Нові пам'ятки мезоліту і неоліту на Сіверському Дінці // А., 1979, в. 20; Исследования мезолитических комплексов стоянки Зимовники в Северо-Восточном Приазовье // СА, 1974, № 2; Мезолит Северо-Восточного Причерноморья (вопросы культурно-хронологического членения) // Материалы каменного века на территории Украины.- К., 1984.*



## ГОРОДЦОВ ВАСИЛЬ ОЛЕКСІЙОВИЧ (1860-1945)

Народився в с. Дубровичі на Рязанщині 11.03.1860. Навчався спочатку в Рязанській духовній семінарії, а потім закінчив військове училище і 26 років пробув на військовій службі. Вийшовши у відставку в 1906, повністю віддався археол. Наук. й пед. діяльність його була пов'язана в Москві з Історичним музеєм (1903-1929), Московським археол. ін-том (1907-1914), Народним унів. ім. Шанявського (1915-1918), а з 1918 по 1944 - з Московським ДУ та з ІМК АН СРСР (1930-1945). Коло його інтересів - від палеоліту до середньовіччя. Вів широкі польові дослідження, відкрив багато палеолітичних і неолітичних стоянок, перший виявив житла палеоліту і неоліту, дослідив і опублікував матеріали Гінцівської, Льської, Супонівської і Тимонівської стоянок, перший розробив методикку їх розкопок (типологічний метод), перший вів збір остеологічного матеріалу, відкрив культури доби бронзи (ямна, катакомбна та зрубна).

Має понад 200 наук. праць. Серед них: *Первобытная археология.* - М., 1908; *Бытовая археология.* - М., 1910; *Археология. Каменный период.* - М.-Пг., 1923; *Руководство для археологических раскопок.* - М., 1914; *Культура эпохи бронзы в Средней России.* - М., 1914; *Типологический метод в археологии.* - Рязань, 1927; *Археологические раскопки и разведки в Советской России с 1919 по 1928 гг.* // *Древний мир.* - М., 1928, в. 1; *К итогам археологических трудов в СССР за 10 лет* // *Тр. секции археологии РАНИОН.* - М., 1928, в. 2.

## ГОТЬЕ ЮРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ (1873-1843)

Народився 30.06.1873. Закінчив істор.-філолог. ф-т Московського ДУ в 1895. Працював з 1903 р. приват-доц., а з 1915 по 1941 проф. Московського ДУ. Одночасно був з 1924 заст. голови Московської секції ДАІМК. З 1939 - акад. АН СРСР. Досліджував пам'ятники від палеоліту до середньовічних. Проводив археол. розкопки в Криму, зокрема, генуезьких пам'яток. На основі синтезу істор. і археол. джерел написав перші узагальнюючі праці з старод. історії Східної Європи.

Має понад 180 наук. праць. Серед них: *Очерки по истории материальной культуры Восточной Европы до основания первого русского государства.* - Л., 1925, т. 1; *Железный век в Восточной Европе.* - М.-Л., 1930.

## ГРЕХОВА ЛЮДМИЛА ВАДИМІВНА

Народилася в м. Железнодорожне Московської обл. 4.12.1935. Закінчила Московський ДУ у 1958. Працює з 1958. н.с. ДІМ СРСР, к.і.н. В 1971-1970 викладала курс "Палеоліт СРСР" на каф. археол. Московського ДУ. Досліджує пізній палеоліт басейну Дніпра. Брала участь у Деснянській археол. експ. ДІМ та палеолітичних експ. Київського ДУ.

Має 30 наук.праць. Серед них: *Поздний палеолит бассейна средней Десны // Природа и развитие первобытного общества.* - М., 1969; *Памятники эпохи палеолита и мезолита // Окский бассейн в эпоху камня и бронзы // Труды ГИМ, 1970, в. 44; Костно-земляные конструкции на позднепалеолитической стоянке Елисеевичи // Труды ГИМ, 1985, в. 60.*

## ГРИБОВИЧ РОМАН ТЕОДОРОВИЧ

Народився у Львові 1.08.1946. Закінчив істор. ф-т Львівського ДУ в 1970 і з 1968 по 1970 працював ст. лабор., а з 1970 - н.с. відділу археології ІСН АН УРСР. Досліджує пам'ятники первісної археол. Очолював Волинську мезолітичну, Дністровську палеолітичну та Прикарпатську мезолітичну археол. експ.

Має 40 наук. публікацій. Серед них: *Некоторые данные о мезолите и природной среде мезолитического времени Западной Вольны // Палеоэкология древнего человека.* - М., 1977; *Мезолитична стоянка Нобель на Волині // А., 1980, в. 35; Мезолит Западной Вольны // Археология Прикарпатья, Вольны и Закарпатья.* - К., 1987; *Мезолитичні пам'ятки Південно-Західної Волині // Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині.* - К., 1981, т. 1.

## ГРИГОР'ЄВА ГАЛИНА ВАСИЛІВНА

Народилась у Ленінграді 10.01.1934. Закінчила Ленінградський ДУ в 1959, після чого працює с.н.с. ЛВІА АН СРСР. К.і.н. Досліджує пізній палеоліт півд. зах. СРСР. Брала участь в палеолітичних археол. експ. у Миколаївській, Одеській обл., у Подністров'ї та Молдавії.

Має понад 50 наук. праць. Серед них: *Новые данные о тарденуазской стоянке Гребеники в Нижнем Поднестровье* // ЗОАО, 1960, т. 1; *Новые памятники каменного века в Нижнем Поднестровье* // КС ОАМ 1962 г., 1964.

## ГУРИНА НІНА МИКОЛАЇВНА

Народилася у Ростові 17.06.1909. Закінчила Московський ДУ в 1930. Працювала у Петрозаводському музеї (1931-1934), Ермітажі (1934-1936), а з 1936 - с.н.с. ДАІМК. Д.і.н. Досліджує мезоліт і неоліт лісової зони Європейської частини СРСР, зокрема, образотворче мистецтво неоліту.

Має понад 260 наук. праць, серед них: *К вопросу о некоторых общих и особенных чертах мезолита лесной и лесостепной зон европейской части СССР* // КСИА, 1977, в. 149; *Некоторые итоги и ближайшие задачи изучения мезолита СССР* // КСИА, 1977, в. 149; *Некоторые общие вопросы изучения неолита лесной и лесостепной зон европейской части СССР* // МИА, 1973, N 172; *Неолит лесной и лесостепной зон европейской части СССР* // МИА, 1970, N 166.

## ДАНИЛЕНКО ВАЛЕНТИН МИКОЛАЙОВИЧ (1913-1982)

Народився 6.07.1913 в с. Н.Михайлівка Запорізької обл. Закінчив істор. ф-т Мелітопольського ДІІ в 1935. Працював у 30-ті роки у Мелітопольському краєзн. музеї та вчителював. У 1941-1945 був на фронті. З 1946 - н.с. ІА АН УРСР, згодом - зав. відділом. Д.і.н. Досліджував етнокультурний розвиток населення Сх. Європи доби палеоліту, неоліту, бронзи та ранніх слов'ян. Проводив археол. розкопки в Надпоріжжі, на Півд. Бузі, Кам'яної могили та керував Донецькими новобудовними експ.

Має 43 наук. публікації. Серед них: *Неолит Украины.- К., 1969; Энеолит Украины.- К., 1974; Кам'яна могила.- К., 1986.*

## ДЕБЕЦЬ ГЕОРГІЙ ФРАНЦЕВИЧ (1906-1969)

Народився в Томську 7.12.1906. Закінчив Іркутський ДУ в 1925, з 1927 - н.с. Ін-ту антропол. Московського ДУ. З 1945 і до кінця життя працював у ІЕ АН СРСР у Москві, зав. сект. антропол. Д.б.н., проф., чл.-кор. Паризького Антропологічного товариства, Почесн. чл. Грецького антропологічного товариства, Віце-през.т Міжнародного союзу вчених антропологічних і етнографічних наук. Читав лекції в Московському ДУ з антропол., палеоантропол., палеоліту та методики досліджень. Зібрав і дослідив величезний матеріал з расовоантрополог. складу майже всіх народів СРСР. Брав участь в археол. розкопках пам'яток палеоліту (Супонево), мезоліту і неоліту (Крим), бронзи (Посем'я) та ін. Він перший описав тешикташського неандертальця, сунгирського кроманьонця, афронтівського монголоїда і негроїда з Фатьма-Коби. Розробив прийоми реконструкції особливостей дорослого скелета за кістками дитячих поховань, а також методик визначення за кістками маси тіла і ваги померлих людей. Дослідив палеолітичні черепи з Костенок і мезолітичні черепи з Нижнього Подніпров'я.

Основні наукові роботи: *Палеоантропология СРСР.- М., 1948; Тарденуазский костяк из навеса Фатьма-Коба в Крыму // Антропологический журнал, 1936, N 2; Территория СССР и проблема родины человека // КСИЭ, 1952, в. 17; Черепа из эпиталеолитического могильника у с. Волошского // СЭ, 1955, N 3; Физический тип людей днепро-донецкой культуры // СА, 1966, N 1.*

## ДМИТРІЄВА ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА

Народилась у Ленінграді 1.11.1950. Закінчила в 1972 Ленінградський ДУ. У 1974-1978 - ст. лабор. ЛВІА АН СРСР. К.і.н. З 1981 - н.с. Держ. музею історії релігії і атеїзму. Досліджує палеолітичне мистецтво, проблеми світогляду старод. людей за археол. даними та первісні релігійні вірування.

Основні наук. праці: *О значении позднепалеолитических памятников Восточной Европы для изучения ранних форм религии // Религия первобытного общества в свете современных данных.-Л., 1984; К методологии изучения религиозных верований по археологическим источникам древнего каменного века // Актуальные проблемы изучения истории религии и атеизма.- Л., 1980.*

## ЄФИМЕНКО ПЕТРО ПЕТРОВИЧ (1884-1969)

Народився у Харкові 9.11.1884. Закінчив у 1912 природничий відділ фізикоматемат. ф-ту Петербурзького ДУ. Працював з 1915 по 1923 н.с. ДІМ в Москві, а після переїзду до Ленінграду - в Ермітажі та Музії етнографії народів СРСР. У 20-30 рр. був одним з керівників ДАІМК. В 1945-1954 - директор ІА АН УРСР. Спеціаліст у галузі палеоліту; перший узагальнив історію первісн. суспільства, розробив методику розкопок палеолітичних стоянок, стратиграфію аналізу могильників. Перший подав періодизацію пам'яток палеоліту на території СРСР. Акад. АН УРСР, почесн. чл. Королівського антропологічного ін-ту Великобританії та Ірландії, Міжнародного союзу доісториків, Італійського ін-ту доісторії та праісторії у Флоренції. Брав участь у багатьох археол. експ. і був організатором археол. досліджень по всій терит. України. (Рис. 31).

Має понад 70 наук. праць. Основні з них: *Значение женщины в ориньякскую эпоху // ИГАИМК, 1931, в. 11, N 3-4; Каменные орудия палеолитической стоянки в с. Мезине Черниговской губ. // Ежегодник РАО, 1912, т. V; Дороговое общество // Очерки по истории первобытного общества.- М.-Л., 1934; Сучасний стан радянської науки про виконну людину // ВАН, 1950, N 1; Палеолитические местонахождения СССР // МИА, 1941, N 2 (у співавт.); Первобытное общество.- К., 1953; Палеолітичні пам'ятки УРСР і сучасний стан їх вивчення // А., в. 10, 1957; Костенки 1.- М.-Л., 1958; Переднеазиатские элементы в памятниках позднего палеолита Северного Причерноморья // СА, 1960, N 4.*

## ЗАЛІЗНЯК ЛЕОНІД ЛЬВОВИЧ

Народився 19.01.1951 у Києві. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1977. Працює с.н.с. ІА АН УРСР з 1972. Д.і.н. Досліджує пізній палеоліт і мезоліт Півн. України. Брав участь в археол. експ. з первісн. археол. в Надпоріжжі, в Криму та на Поліссі. (Рис. 33).

Має 46 наук. праць. Серед них: *Мезолит Юго-Восточного Полесья.- К., 1984; Культурно-хронологическая периодизация мезолита Новгород-Северского Полесья.- К., 1986; Охотники на северного оленя Украинского Полесья эпохи финального палеолита.- К., 1989; Население Полесья в мезолите.- К., 1991.*

## ЗАМЯТІН СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ (1899-1958)

Народився 21.04.1899 в м. Павловську Воронежської обл. Археол. діяльність розпочинає ще у 1915, коли брав участь у розкопках скіфських Частих курганів. Тоді ж почав працювати н.с. Воронежського музею, пізніше зав. археол. відділом. Закінчив у 1922 Московський археол. ін-т. У 1924-1946 працює у ДАІМК. Одночасно з 1933 по 1938, а далі з 1945 і до смерті працює с.н.с. ІЕ АН СРСР, пізніше - зав. археол. відділом. К.і.н. Основний напрямок його досліджень - палеоліт СРСР. Відкрив ранньопалеолітичні місцезнаходження Шубне у Воронежській обл., Красний Яр на р. Донець (найбільш виразне на Україні), перше палеолітичне поселення на Сеймі - Сучкино. Найбільш важливим відкриттям була Гагарінська стоянка на Дону, де ще в 1927 він виявив залишки житла. Викладав у Ленінградському ДУ курси "Основні археології", "Первісна археологія", "Історія первісного суспільства". (Рис. 34).

Має 40 наук. праць. Серед них: *Заметки о палеолите Донбасса и Приазовья // Сб. Музея антропол. и этнографии АН СССР.- М.-Л., 1953; О перво-*

начальном заселении пещер // КСИИМК, 1950, в. 31; Очерки по палеолиту.- М.-Л., 1961; Миниатюрные кремневые скульптуры в неолите Северо-восточной Европы // СА, 1948, N 10; Скифский могильник "Частые курганы" под Воронежем // СА, т. VIII, 1946.

### ЗИНЕВИЧ ГАЛИНА ПАНТЕЛЕЙМОНІВНА

Народилася в Києві 31.01.1931. Закінчила в 1955 біолого-грунтознавчий ф-т Київського ДУ. З 1958 почала працювати в ін-ті мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР спочатку м.н.с., а з 1968 - с.н.с. К.б.н. З 1985 працювала в Музеї археол. ІЗ АН УРСР. Брала участь у багатьох археол. експ. на території України по дослідженню пам'яток палеоліту, неоліту та бронзового віку.

Має 70 наук. праць. Серед них: *Антропологічна характеристика давнього населення території України (у співавт.)*.- К., 1968; *Очерки палеоантропологии Украины*.- К., 1967; *Краниологические материалы эпохи энеолита-бронзы в Северо-Западном Причерноморье* // МАСП, 1970, в. 6; *Антропологические материалы средневековых могильников юго-западного Крыма*.- К., 1973.

### ІНОГДА ВОЛОДИМИР ВІКТОРОВИЧ

Народився в с.Семаки Чернігівської обл. 16.10.1928. Закінчив Львівський ДУ в 1956. Працював учителем історії сш с. Радуль Чернігівської обл. Проводив археол. розвідки на берегах Дніпра на Чернігівщині.

Матеріали його досліджень опубліковано: *Археологічні пам'ятки поблизу с. Радуль на Чернігівщині* // А., 1973, в. II.

### КАМІНСЬКИЙ ФЕДІР ІВАНОВИЧ (1845-1891)

Народився в 1845 у м. Кежан Мінської губ. Закінчив Київський ДУ в 1868. Працював вчителем гімназії у Переяславі (1868-1871), у Хорольському повітовому училищі (1871-1872), у Лубенських гімназіях (1872-1880), у Прилуцькій гімназії (1881), хранителем музею К.М. Скаржинської у Круглику під Лубнами (1881-1891). Досліджував археол. палеоліту, бронзи і раннього залізного віку Нижнього Посулля. Відкрив палеолітичну стоянку біля с. Гінці Лубенського повіту. Проводив розкопки в м. Переяславі Полтавської губ. та pobl. Кежан Мінської губ. в 1870, у Лубенському повіті в 1871-1876, розкопав стоянку біля с. Гінці Лубенського повіту в 1873, кургани скіфського часу в Лубнах та під Лубнами в 1876, 1881, 1883, 1889.

Має 7 наук. праць: *Следы древнейшей эпохи каменного века по р. Суле и ее притокам* // Труды III АС.- К., 1878, т. 1; *Раскопки в окрестностях Лубен* // Чтения в Историческом обществе Нестора летописца.- К., 1888.

### КЛАПЧУК МИХАЙЛО МИКОЛАЙОВИЧ (1920-1984)

Народився в с. Корнич Івано-Франківської обл. у 1920. Закінчив Львівський ДУ в 1941 та Карагандинський ДПП в 1966. Досліджував палеоліт, мезоліт, неоліт в Івано-Франківській обл. та у центральному Казахстані. Археол. розкопки проводив у 1960-1969 у Казахстані і pobl. Сочі, а в 1969-1984 - у Прикарпатті.

Має 44 наук. праці. Серед них: *Пізньопалеолітичне місцезнаходження Добротів* // А., в. 23, 1970; *Верхньопалеолітичні місцезнаходження на Покутті* // А., 1972, в. 7; *Палеолітичні та мезолітичні місцезнаходження поблизу Ділятина (Івано-Франківська обл.)* // А., 1980, в. 34; *Позднепалеолитическая стоянка Межигирцы 1* // КСИА, 1981, в. 165; *Новые данные о палеолите и мезолите Прикарпатья* // СА, 1983, N 4.

### КОЗУБОВСЬКИЙ ФЕДІР АНДРІЙОВИЧ (1895-1942)

Народився в с. Богушевому Пінського р-ну Брестської обл. 5.08.1895. У 1916 закінчив Смоленський учительський ін-т. У 20-ті роки жив у Коростені на

Житомирщині, вчителював, проводив розкопки поселень доби міді-бронзи та городищ і курганних поховань Київської Русі. У 1929-1933 був аспірантом з археол. при ОАМ і проводив археол. дослідження на Півд. Бузі. У 1933-1934 працює вч. секр. ВУАН, а в 1934-1936 рр. - директором ІМК АН УРСР. Організував археол. експ. на Чернігівщині, Черкащині, в Ольвії і на Перекопі. (Рис. 40).

Серед його праць: *Археологічні дослідження на території БоГЕС у 1930-1932 рр.* // ВУАН, 1933; *Експедиційні дослідження ІМК ВУАН 1934 р.* // Вісті ВУАН, 1934, N 8/9; *Нова палеолітична стоянка (Чулатове-І Черніг. обл.)* // НЗ ІМК, 1935, N 5/6; *Стоянки родових громад на поліських дюнах* // НЗ ІМК, 1934, N 1.

## КОЛЕСНИК ОЛЕКСАНДР ВІКТОРОВИЧ

Народився в с. Кім Ленінабадської обл. (Таджикистан) 11.07.1957. Закінчив у 1979 Донецький ДУ. Працює с.н.с. Донецького краєзн. музею. Начальник археол. експ. у Донбасі з 1979. Досліджує ранній палеоліт Сх. Європи.

Має 16 наук. праць: *Раннепалеолітичні находки из Корнеева Яра (Донбасс)* // СА, 1986, N 1; *Техника первичного расщепления мустьерской стоянки Белокузьминовка в Донбассе* // СА, 1987, N 1 (у співавт.); *Мустьерская кремнеобрабатывающая мастерская Звановка в Донбассе* // СА, 1989, N 1.

## КОЛОСОВ ЮРІЙ ГЕОРГІЙОВИЧ

Народився у с. Деречин Вінницької обл. 11.03.1924. Закінчив у 1949 р., істор. ф-т Київського ДУ. З цього часу по 1952 р. працював н.с. Комплексної карсто-спелеологічної науково-дослідної експ. у Києві та Симферополі. Починаючи з 1952 працює в ІА АН УРСР. Д.і.н. Начальник Кримської палеолітичної експ. з 1969. Розробляє проблеми історії первісн. сусп. доби палеоліту на терит. України.

Має 100 наук. праць. Серед них: *Шайтан-Коба - мустьерська стоянка Криму.* - К., 1972; *Мустьерские стоянки района Белогорска.* - К., 1983; *Аккайская мустьерская культура.* - К., 1986; *Белая Скала.* - Симферополь, 1975; *Вивчення кам'яного віку на Україні* // А., 1978, в 26.

## КОРОБКОВА ГАЛИНА ФЕДОРІВНА

Народилася в Ленінграді 9.03.1933. Закінчила Істор. ф-т Ленінградського ДУ в 1956. Працює у ЛВІА АН СРСР з 1978 лабор., а з 1989 - с.н.с., зав. експериментально-трасологічною лабор. Д.і.н. Займається техніко-технологічними і функціональними дослідженнями знярядь праці, проблемами становлення і розвитку виробничого господарства та господарчо-виробничою діяльністю населення доби палеоліту і неоліту.

Має понад 120 наук. праць. Серед них: *Орудия труда и хозяйство неолитических племен Средней Азии* // МИА, 1969, N 158; *Технология древнейших производств (мезолит-энеолит).* - Л., 1983 (у співавт.); *Хозяйственные комплексы ранних земледельческо-скотоводческих обществ юга СССР.* - Л., 1987.

## КРАЙНОВ ДМИТРО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Народився в с. Івашево Володимирської обл. 8.11.1904. У 1929 закінчив Московський ДУ. У тому ж році почав працювати у ДІМ у Москві н.с., з 1938 - с.н.с. Веде інтенсивні археол. дослідження у Криму, відкриває палеолітичні печерні стоянки Замиль-Коба та інші. Влітку 1941 вступає добровільно у загін Московського народного ополчення. Восени попадає у полон і у фашистські табори. В червні 1943, звільнившись від полону, повертається на фронт. Проте, у травні 1945, за перебування в полоні, він був засуджений Ревтрибуналом до 10 років ув'язнення. Лише влітку 1951 достроково звільнений. У 1954 йому було дозволено працювати н.с. Углицького краєзн. музею. З 1956 - н.с. ІМК. К.і.н. Розробив періодизацію післяпалеолітичних

культур Криму. Останні роки життя досліджував пам'ятки фатьянівської культури Середньої смуги Європейської частини СРСР.

Має понад 50 наук. праць. Серед них: *Пещерная стоянка Таш-Аир как основа периодизации послепалеолитических культур Крыма* // МИА, 1960, N 91; *Новые мустерские стоянки Крыма и Кавказа* // *Бюллетень Комиссии по изучению четвертичного периода.* - М.-Л., 1947, N 9; *Пещерная стоянка Замиль-Коба N 1 (в Крыму)* // ТГИМ, 1938, в. 8; *Раскопки Бахчисарайской мустерской стоянки в 1957 г.* // КСИИМК, 1960, в. 73.

## КРИЖЕВСЬКА ЛІЯ ЯКІВНА

Народилась у Петербурзі в 1916. Закінчила Ленінградський ДУ в 1938, працює с.н.с. ЛВІА. Д.і.н. Досліджувала проблеми неоліту СРСР.

Має 107 наук. праць. Серед них: *Хронология неолита лесной и лесостепной зон европейской части СССР (По данным новых исследований)* // МИА, 1973, N 172; *К вопросу о форме хозяйства неолитического населения в северо-восточном Приазовье* // *Первобытный человек и природная среда.* - М., 1974; *Некоторые данные о древнейшей керамике в степях северного Причерноморья* // *Изыскания по мезолиту и неолиту СССР.* - Л., 1983.

## КРОВОТА ОЛЕКСАНДРА ОЛЕКСАНДРІВНА

Народилась в с. Мар'янівка Приморського краю 29.12.1942. Закінчила Донецький ДУ в 1966. Працювала у 1966-1969 вчителем історії в сш м. Іловайську Донецької обл. У 1969-1973 - консультантом у Донецькій організації УТОПІК. К.і.н. З 1973 - н.с. ІА АН УРСР. Досліджує пізній палеоліт басейну Сіверського Дінця і Півн.-Сх. Приазов'я, а також питання господарства пізньопалеолітичного населення України.

Має 22 наук. праці. Серед них: *Пам'ятники каменного века Левобережной Украины.* - К., 1986 (у співавт.); *Пізньопалеолітична стоянка поблизу с. Говоруха на Лугані* // А., 1980, в. 33; *Пізньопалеолітична стоянка поблизу с. Кубишеве в Приазов'ї* // А., 1984, в. 45; *Новые кремнеобработывающие мастерские эпохи палеолита на Северском Донце* // *Материалы каменного века на территории Украины.* - К., 1984.

## ЛЕВИЦЬКИЙ ІВАН ФЕДОРОВИЧ (1896-1952)

Народився у 1896. З 1923 по 1939 працює у Житомирському краєзн. музеї і проводить систематичні археол. дослідження пн.-сх. Волині. У с. Колодяжному проводить у 1924 розкопки Войцехівської гробниці. У 1931-1932 очолює палеолітичну групу Дніпрогесівської експ., виявляє пізньопалеолітичні стоянки у порожистій частині Дніпра, зокрема, багат шарову стоянку в Осокорівській балці. Продовжує розкопки Гінцівської, Амвросіївської, Богодухівської стоянок та в Кодаку і в Коростені. В кінці 30-х рр., працюючи в Харківському істор. музеї, проводить археол. дослідження в Харкові та Харківській обл. Багато працює в справі охорони пам'яток культури на Волині, комплектування і зберігання археол. фондів багатьох волинських музеїв (Овруцького, Коростенського, Житомирського, а також Харківського істор.). (Рис. 49).

Основні наук. праці: *Довгинецька палеолітична стація (Житомирської обл.)* // *Антропология, 1930, т. 3; З приводу знахідки у с. Колодяжному* // БКАЕ, К., 1925, N 1; *Про вік стоянки, відкритої в В.В. Хвойком в Іскорості* // А., в. 4, 1950; *Розкопки палеолітичної стоянки на балці Осокорівській в 1946 р.* // АП, 1949, т. 2; *Следы палеолитической стоянки близ г. Богодухова (Харьков. обл.)* // *Бюллетень Комиссии по изучению Четверт. периода.*-1940, N 6/7.

**ЛЕОНОВА НАТАЛІЯ БОРИСІВНА**

Народилася 4.04.1944 в Москві. Закінчила Московський ДУ в 1967. З 1977 - с.н.с. МДУ. К.і.н. Брала участь у роботі Авдіївської, Донської, Смоленської і Кримської археол. експ.. Досліджує стоянки і поховання верхнього палеоліту.

Має 20 наук. праць. Серед них: *Производственные комплексы стоянки Чулатово-II // Проблемы истории СССР.- 1976, в. 5.*

**ЛЮБИН ВАСИЛЬ ПРОКОПОВИЧ**

Народився в Николаєві 13.01.1918. Закінчив Одеський ДУ в 1950. З 1954 працює в ЛВІА зав. відділом палеоліту. Д.і.н. Досліджує палеоліт.

Має 130 наук. праць. Серед них: *К вопросу о методике изучения нижнепалеолитических каменных орудий // МИА, 1965, N 131; Нижний палеолит // МИА, 1970, N 166; О вероятности искусственных сооружений в гроте Кишк-Коба // СА, 1969, N 2.*

**МАЦКЕВОЙ ЛЕОНІД ГЕОРГІЙОВИЧ**

Народився 26.10.1935 в м. Горлівка Донецької обл. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1962. Працював зам. директора Керченського істор.-археол. музею в 1962-1967, потім - ст. викл. Кубанського ДУ в 1971-1973, а з 1974 - с.н.с. ІСН АН УРСР у Львові. Д.і.н. Досліджує мезоліт і неоліт півд. зах. України. (Рис. 55).

Має 218 наук. праць. Серед них: *Мезолит и неолит Восточного Крыма.- К., 1977; Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині кам'яної доби.- К., 1981 (у співавт.); Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині доби бронзи та раннього заліза.- К., 1982 (у співавт. та ін.); Археология Прикарпаття, Волини и Закарпаття (каменный век).- К, 1991 (у співавт.).*

**МІСЯЦЬ ВАСИЛЬ ОЛЕКСАНДРОВИЧ**

Народився в с. Андріїв Житомирської обл. 16.04.1911. Закінчив Житомирський ДПУ у 1936. У 30-ті роки вчителював у селах Житомирщини. В 1941-1943 - у армії. З 1945 по 1960 працював директором музею в Коростені та Бердичеві. З 1960 по 1970 - директором Житомирського музею. Досліджував ранній і пізній палеоліт. Брав участь в археол. експ. у с. Колодяжин, с. Райки, с. Мезині, с. Радомишль, с. Клинець, с. Городище, м. Овруч і інших на Житомирщині. Відкрив ашело-мустьєрське місцезнаходження на березі р. Свинолужки біля с. Городище.

Має 12 наук. праць. Серед них: *Новые находки орнаментированного бивня мамонта // КСИАУ, 1956, в. 6; Следы новой позднепалеолитической стоянки в окрестностях г. Овруча // КСИАУ, 1957, в. 7; Житомирская раннепалеолитическая стоянка // КСИАУ, 1962, в. 12; Находки древнепалеолитических орудий в районе Житомира // КСИА, 1962, в. 92; Ранний палеолит Украинского Полесья. Житомирская стоянка (мустье).- К., 1991 (у співавт.).*

**МИТРОФАНОВА (НЕПРИНА) ВАЛЕНТИНА ІВАНІВНА**

Народилася 1.01.1932 в с. Усть-Гаревая Пермської обл. Закінчила істор.-філолог. ф-т Пермського ДУ в 1954. Працює н.с. ІА АН УРСР з 1959; к.і.н. Досліджує мезоліт і неоліт України. Щорічно брала участь в археол. експ. по дослідженню первісних місцезнаходжень.

Має понад 40 наук. праць. Серед них: *Неолит ямочно-гребенчатой керамики на Украине.- К., 1976; Каменный век Левобережной Украины.- К., 1986 (у співавт.); Типология кам'яного інвентаря культури ямково-гребінчастої кераміки на території України // А., 1975, в. 17; Походження культури неоліту ямково-гребінчастої кераміки на Україні // А., 1977, в. 21; Лисогоубовское поселение раннего и развитого неолита в лесной полосе Левобережной Украины // Материалы каменного века на территории Украины.- К., 1984.*

## НУЖНИЙ ДМИТРО ЮРІЙОВИЧ

Народився в м. Києві в 1959. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1984. К.і.н., с.н.с. ІА АН УРСР. Досліджує мезоліт Надпоріжжя, зокрема, мисливську зброю кам'яного віку - технологію виготовлення, трасологічні визначення та експерименти по використанню. Брав участь у Надпорізькій, Донецькій, Поліській первісних археол. експ.

Серед наук. праць: *Деякі питання мікрорізьцевої техніки* // А., 1979, в. 32; *Об использовании острий и геометрических микролитов* // *Материалы каменного века на территории Украины.* - К., 1984; *О сложении мезолита в Днепровском Надпорожье* // *Исследования по археологии Северо-западного Причерноморья.* - К., 1986.

## ОЛЕНКІВСЬКИЙ МИКОЛА ПЕТРОВИЧ

Народився 17.05.1950 у Херсоні. Закінчив істор. ф-т Одеського ДУ в 1985. Працював з 1975 по 1985 н.с. у Херсонському краєзн. музеї, а з 1985 зав. сект. охорони пам'яток археол. Херсонського управління культури, к.і.н. Досліджує пізній палеоліт і мезоліт Нижнього Дніпра та Присивашшя. Керує Херсонськими охоронними первісними археол. експ. з 1976.

Має 32 наук.праці. Серед них: *Пізньюмезолітичні стоянки на Херсонщині* // А., 1980, в. 34; *Стоянка Леонтьєвка на Нижнем Днепре* // МАСП, 1983; *Поздне-мезолитические и неолитические стоянки в Нижнем Поднепровье* // *Материалы каменного века на территории Украины.* - К., 1984; *Любимівка Ш - нова пізньюпалеолітична пам'ятка на Нижньому Дніпрі* // А., 1988, в. 64; *Поздний палеолит и мезолит Нижнего Днепра.* - Херсон, 1991.

## ОХРИМЕНКО ГРИГОРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ

Народився 26.04.1950 в м. Прилуки Чернігівської обл. Закінчив Луцький ДПІ у 1972. Працював з 1972 по 1979 заст. директора Майдак-Липненської школи на Волині, а з 1979 - вчителем історії в цій же школі. Досліджує мезоліт, неоліт Волині.

Має 29 наук. праць. Серед них: *Нові пам'ятки мезоліту та неоліту Волині* // А., 1982, N 39 (у співавт.); *Поселения культуры линейно-ленточной керамики в бассейне рек Стырь и Западный Буг* // *Материалы каменного века на территории Украины.* - К., 1984; *Нові мезолітичні пам'ятки Волинського Полісся* // А., 1985, в. 52 (у співавт.).

## ПАШКЕВИЧ ГАЛИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Народилася в Києві 11.11.1936. Закінчила Київський ДУ. Працювала в ІБ АН УРСР з 1960 по 1976 м.н.с. З 1976 -н.с. ІА АН УРСР. Досліджує палеоботаніку, займається проблемами реконструкції середовища первісної людини на терит. України. Брала участь у Дніпровській палеолітичній та Дніпровській археол. експ.

Має 80 наук. праць. Серед них: *Природне середовище в епоху палеоліту-мезоліту на терит. України* // А., 1984, в. 47; *Палеогеографическая характеристика разреза с. Добрянчикека (Киев. обл.)* // *Использование методов...* - К., 1978; *Спорово-пылькові дослідження відкладів стоянок первісної людини Фронтове та Олексійка на Керченському півострові* // *Укр. ботан. журн.*, 1967, т. 24, N 4; *Культурные растения трипольских поселений Поднепровья* // *Первобытная археология. Поиски и находки.* - К., 1980; *Сельское хозяйство деснянских племен III-V веков* // *Использование методов естественных наук в археологии.* - К., 1981.

## ПЕЛЕСИШИН МИКОЛА АНДРІЙОВИЧ

Народився в с. Кобилянця Руська Любачівського р-ну в Польщі 25.10.1933. Закінчив у 1957 істор. ф-т Львівського ДУ. Працював у 1959-1970 н.с. відділу археол. ІСН АН УРСР, к.і.н. З 1970 - доц. каф. історії стародавнього світу і середніх віків Львівського ДУ. Досліджує пам'ятки неоліту і енеоліту Зах. Волині і Прикарпаття. У



1964-1970 керував Західноволиньською археол. експ. З 1970 керує археол. експ. Львівського ДУ у Волинській, Ровенській і Львівській обл.

Має 50 наук. праць. Серед них: *Стародавнє населення Прикарпаття і Волині (період первісного ладу)*. - К., 1974 (у співавт.); *Археологические памятники Прикарпаття и Волини каменного века*. - К., 1981 (у співавт.); *Археология Прикарпаття, Волини и Закарпаття (каменный век)*. - К., 1987 (у співавт.).

### ПІДОПЛІЧКО ІВАН ГРИГОРОВИЧ (1905-1975)

Народився 2.08.1905 в с. Козацькому Черкаської обл. Закінчив у 1924 Вищі пед. курси в Корсунь-Шевченківському, в 1927 - Ін-т прикладної зоології та фітопатології в Ленінграді. З 1935 працює зав. відділом палеозоології в ІЗ АН УРСР. В 1941-1945 перебував на фронті. З 1939 по 1959 викладав у Київському ДУ. Д.б.н. В 1957-1967 був заст. гол. редактора УРЕ. З 1965 - директор ІЗ АН УРСР. З 1966 акад.-секр. відділу загальної біології, Засл. діяч науки. Вивчає сучасну і викопну фауну, палеогеографію, історію фауни первісн. людини на терит. України, створив теорію антигляціалізму, розробив питання про Велике Середземномор'я як прабатьківщину людства. Здійснив понад 85 зоологічних, палеонтологічних, геологічних та археол. експ. Був організатором багатьох важливих видань: "Фауна України", збірників "Матеріали з антропології України", журналу "Вісник зоології" й ін. (Рис. 63).

Має 350 наук. праць. Серед них: *Дослідження палеоліту в УРСР // Палеоліт і неоліт України, 1947, т.1; Коротка історія землі*. - К., 1958; *Походження людини в світлі науки*. - К., 1958; *До питання про географічні умови, в яких виникла і розселилась людина // Матеріали з антропології України*. - К., 1960, в. 1; *Межиречские жилища из костей мамонта*. - К., 1976; *Новые данные о фауне Мезинской стоянки // КСИИАНУ, 1959, в. 8; Палеолитическая стоянка Чулатов (Черниговская обл.) // СА, 1940, т. 5; Позднепалеолитические жилища из костей мамонта на Украине*. - К., 1969; *Поздний палеолит Украинского Полесья // Четвертичный период, 1061, в. 13/15; Розкопки палеолітичної стоянки Іллінка в 1946 р. // АП, 1949, т. 2; Фауна Гонцовской палеолитической стоянки // Природа, 1936, N 6; Фауна Новгород-Сіверської та Пушкарівської палеолітичних стацій // НЗ ПМК, 1934, N 2.*

### ПОТУШНЯК МИХАЙЛО ФЕДОРОВИЧ

Народився 7.02.1946 в Ужгороді. Закінчив у 1969 істор. ф-т Ужгородського ДУ. Працював у 1971-1972 там же, а з 1973 - н.с. ІСН АН УРСР. Досліджує неоліт і енеоліт Потисся. Брав участь у Закарпатських археол. експ. з 1972.

Має 25 наук. праць. Серед них: *Неолітичне населення Дякове 1 на Закарпатті // А., 1979, в. 30; Питання хронології та культурної належності пам'яток неоліту та енеоліту Закарпаття // Дослідження стародавньої історії Закарпаття*. - Ужгород, 1972; *Неолітична стоянка Дубрівка // НЗ. Серія істор.-філолог. Ужгородський унів., 1956, т. 20; Неолітична стоянка Підставлінець // Там само, 1958, т. 36.*

### ПРАСЛОВ МИКОЛА ДМИТРОВИЧ

Народився в с. Костенки Воронежської обл. 15.10.1937. Закінчив у 1959 Воронежський ДУ. Працював у 1959-1962 н.с. у Таганрозькому краєзн. музеї. З 1965 - н.с. ЛВІА АН СРСР, к.і.н. Досліджує проблеми хронології і розвитку культури палеоліту. Брав участь в археол. експ. Нижн. Дону, Приазов'я, Прикубання, Нижн. Волги і Костенківській.

Має понад 100 наук. праць. Серед них: *Палеолит бассейна Днепра и Приазовья // САИ, 1964, в. А1-5; Ранний палеолит Приазовья и Нижнего Дона*. - Л., 1968; *Палеолит Костенковско-Борщевского района на Дону*. - Л., 1982.

### ПЯСЕЦЬКИЙ ВАЛЕРІЙ КАЗИМИРОВИЧ

Народився у 1941 у с. Кузметіво в Татарії. Закінчив у 1962. Київський геолого-розвідувальний технікум. Працював у 1962-1963 у геолог. експ. у Татарії, а з 1967

- на Україні, у Ровенській геолог. експ., спочатку техніком-геологом, а з 1978 - інженером-геологом. Досліджував питання стратиграфії палеоліту.

Має понад 14 наук. праць. Серед них: *Верхньопалеолітична стоянка Славути* // А., 1974, в. 14; *Мезолітичні стоянки в басейні р. Трші* // А., 1975, в. 16; *Мезолітичні стоянки торфовища Корма* // А., 1979, в. 32.

### РАВДОНІКАС ВЛАДИСЛАВ ЙОСИПОВИЧ (1894-1976)

Народився 10.12.1894 в Тіхвіні. Закінчив у 1924 Петроградський ДУ. З 1928 працював у Ленінграді, в Музеї антропол. і етнограф. і в Ермітажі, де був зав. відділом історії первісної культури. Одночасно працював у ДАІМК спочатку н.с., а пізніше заст. директора і зав. сект. Давньої Русі. З 1929 по 1949 викладав у Ленінградському ДУ курс історії первісного суспільства, був зав. каф. археол. Д.і.н., чл.-кор. АН СРСР, чл. Норвезької АН.

Має понад 60 наук. праць. Серед них: *История первобытного общества. - Ч.1, Л., 1939; Ч.2.- Л., 1947; Наскальные изображения Онежского озера.- М.-Л., 1936; Наскальные изображения Белого моря.- М.-Л., 1938; Археология на Западе и в СССР в наши дни // СГАЙМК, 1932, N 9/10; Пещерные города Крыма и готская проблема в связи с стадильным развитием Северного Причерноморья // ИГАЙМК, 1932, т. 12, в. 1-8.*

### РОГАЧОВ ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ (1912-1984)

Народився в 1912 в с. Альдія Тамбовської губ. Навчався у Воронежському ДУ, а в 1931-1934 - у Ленінградському ДУ. З 1939 по 1945 перебував в армії. З 1947 і до кінця життя працював у ЛВІА АН СРСР. Д.і.н. Досліджував пам'ятки верхнього палеоліту. Зокрема, питання геології і стратиграфії стоянок палеоліту, влаштування жител, аналізу кам'яних знарядь як істор. джерела.

Серед наук. праць: *Некоторые вопросы изучения эпилеолита Восточной Европы // МИА, 1966, N 126; Об аносовско-мезинском типе палеолитических жилищ на Русской равнине // КСИА, 1962, в. 92; Об относительной древности, геологическом и абсолютном возрасте верхнепалеолитических стоянок Русской равнины // Периодизация и геохронология плейстоцена.- Л., 1970; Основные итоги и задачи изучения палеолита Русской равнины // КСИА, 1962, N 92; Палеолитические жилища и поселения // МИА, 1970, N 166.*

### РУДИНСЬКИЙ МИХАЙЛО ЯКОВИЧ (1887-1958 РР.)

Народився 23.06.1887 в м. Охтирка Сумської обл. У 1910 закінчив істор.-філолог. ф-т Харківського ДУ. З 1910 по 1917 вчителював на Полтавщині. У 1919 створив Художній музей у Полтаві, де працював директором по 1924. З 1924 працював у АН в Києві і в музеях (Істор. і Лаврі). Був обраний чл. ВУАК, вч. секр. ВУАК (по 1928). У 1931-1933 викладав історію первісн. сусп. і працював з аспірантами ІІМК Києва та Харкова. З 1934 по 1944 був невинно репресований і висланий в Архангельську обл. Повернувшись до Києва у 1944, працював до кінця свого життя н.с. та наук. секр. ІА АН УРСР. Д.і.н. Проводив широкі археол. дослідження на Чернігівщині, Полтавщині, Київщині та Подністров'ї. Серед них особливо важливі розкопки палеолітичних стоянок Пушкарі, Мезин, Журавка та в Середньому Подністров'ї, мезолітичних та неолітичних, Смяцьких на середній Десні і раннього трипілья в Озаринцях на Середньому Дністрі. (Рис. 69).

Серед наук. праць: *Деякі підсумки та ближчі завдання палеонтологічних вивчень у межах УРСР. Палеоліт. Епіпалеоліт. Ранній неоліт // Антропология, 1931, N 4; До питання про культури "мезолітичної доби" на Україні // Антропология, 1928, N 1; До питання про палеолітичну знахідку у с. Шаповалівці на Конотопичині // Четвертичний період, К., 1931, в. 1/2; Досліди в Журавці (Чернігівська обл.) // Антропология, 1929, N 2; Дубно-Кременецька палеолітична експедиція // АП, 1952, т. 4; З матеріалів до вивчення передісторії Поділля // Антропология, 1929, N 2; К вопросу о древнепалеолитических орудиях из кварцита // КСИИМК, 1959, в. 73; Пушкарі. Матеріали к історії изучения палеолитических стоянок у с. Пушкарі*

*Новгород-Северського р-на на Черниговщині // СА, 1947, т. 9; Пушкарівський палеолітичний постій і його місце в українському палеоліті // А., в. 1, 1947; Археологічні збірники Полтавського музею // Полтава, 1928; Кістяні вироби Мізеньської палеолітичної стації.- К., 1931.*

### **САВИЧ ВОЛОДИМИР ПЕТРОВИЧ**

Народився 27.07.1923 у с. Ігровиця Тернопільської обл. Закінчив у 1952 Львівський ДПІ. З 1952 по 1967 працював зав. відділом первісн. археол. Львівського істор. музею. З 1967 - н.с. ІСН АН УРСР. К.і.н. Досліджує палеоліт Волині. Брав участь у багатьох палеолітичних експ.: Бузькій, Липській, Подільській, Яворівській, Золочівській та ін.

Має 63 наук. праці. Серед них: *Пізньопалеолітичне населення Південно-Західної Волині.- К., 1975; Багатошарова палеолітична стоянка Липа VI // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині.- К., 1962, в. 4; Жилище верхнього позднепалеолітичного сляя стоянки Кульчишка в Тернопольской обл. // Бюллетень комісії по изучению четвертичного периода.- М., 1977, N 47; Пізньопалеолітичне населення Волині // Стародавнє населення Прикарпаття і Волині.- К., 1974; Поздний палеолит Волини // Археология Прикарпаття, Волини и Закарпаття (каменный век).- К., 1987.*

### **САВЧУК АНАТОЛІЙ ПАВЛОВИЧ**

Народився 2.10.1926 у с. Нетішин Хмельницької обл. Закінчив у 1955 істор. ф-т Київського ДУ. Працював лабор. та н.с. ІА АН УРСР, у 1980-1988 - с.н.с. у Переяслав-Хмельницькому істор. музеї. Досліджував пам'ятки первісної археол. та проблеми етногенезу слов'ян. Брав участь в археол. експ.: "Великий Київ" у 1949-1950, Волинській у 1951-1952, Дніпрогесівській у 1953-1955 та на Переяславщині у 1964-1982.

Має 30 наук. праць. Серед них: *Мезолітичні знахідки на Горині // А., 1979, в. 30; Нові мезолітичні стоянки в Київському Подніпров'ї // А., 1974, в. 13; Новые мезолитические памятники в Среднем Поднепровье // СА, 1975, N 4; Пам'ятки лебедівського типу // А., 1978, в. 25; Поселення зарубинецької культури в пореччє р. Трубеж // МИА, 1969, N 160.*

### **САПОЖНИКОВ ІГОР ВІКТОРОВИЧ**

Народився 21.07.1954 в Кронштадті Ленінградської обл. Закінчив істор. ф-т Одеського ДУ в 1977. Працює н.с. ІА АН УРСР. Досліджує палеоліт і мезоліт Півн. Причорномор'я, палеоекономіку та палеоекологію. Брав участь у Костенківській, Причорноморській, Дністровській, Ізмайльській, Буго-Дністровській та Дунай-Дністровській археол. експ.

Має 10 наук. праць. Серед них: *Позднепалеолитическое местонахождение Дальник // Археологические и археографические исследования на территории Южной Украины, 1976; О функциях геометрических микролитов // Исследования по археологии Северо-Западного Причерноморья // Новые исследования по археологии Северо-Западного Причерноморья.- К., 1987; Ранний этап позднего палеолита в степях Нижнего Приднестровья // Актуальные проблемы историко-археологических исследований.- К., 1987.*

### **САПОЖНИКОВА ГАЛИНА ВАСИЛІВНА**

Народилася у с. Сальниці Хмельницької обл. 15.01.1956. Закінчила істор. ф-т Одеського ДУ в 1977. Працює н.с. відділу Півн.-Зах. Причорномор'я ІА АН УРСР в Одесі. Досліджує пізній палеоліт і мезоліт Пн.-Зх. Причорномор'я. К.і.н. Брала участь у Причорноморських палеолітичних експ. та в Дністровській експ. ОАМ.

Має 10 наук. праць. Серед них: *Мезолитические местонахождения Мирное П и Ш // Северо-Западное Причерноморье в эпоху первобытно-общинного строя.-*

К., 1980; *Функциональное назначение кремневых пластинок из поселения Анетовка / Новые археологические исследования на Одессине.* - К., 1984.

### СЕМЕНОВ СЕРГІЙ АРИСТАРХОВИЧ (1898-1978)

Народився 25.09.1898 у Вільно. Закінчив істор. ф-т Петроградського ДПП. Розробив нову методику дослідження знарядь праці за допомогою мікроскопа і трасологічного аналізу. Під час війни захищав блокадний Ленінград. З 1944 повертається до вивчення первісної техніки і знарядь праці, розробляє методику мікроаналізу кам'яних і кістяних знарядь. Д.і.н. (Рис. 72).

Серед наук. праць: *Первобытная техника* // МИА, 1957, N 54; *Развитие техники в каменном веке.* - Л., 1968; *Верхнепалеолитические костяные рукоятки* // КСИИМК, 1950, в. 35; *Каменные ретушеры позднего палеолита* // МИА, 1953, N 39; *Костяные землекопные орудия стоянок Елисевиичи и Пушкари 1* // СА, 1952, т. 16; *Костяные орудия из древнепалеолитических стоянок Кшиш-Коба и Кош-Коба* // КСИИМК, 1953, в. 49; *Очерк развития материальной культуры и хозяйства палеолита* // У истоков человечества.- М., 1964.

### СЕРГІН ВІКТОР ЯКОВИЧ

Народився 12.07.1937 у м. Архангельську. Закінчив у 1962 Ленінградський ДУ. З 1969 - н.с. ІА АН СРСР, к.і.н. Досліджує палеолітичні поселення. Брав участь у археол. експ. на Україні.

Має 50 наук. праць. Серед них: *Структура Мезинського палеолітичного поселення.* - М., 1977; *О хронологическом соотношении жилищ и продолжительности обитания на позднепалеолитических поселениях* // СА, 1971, N 1; *Палеолитические поселения среднего неолитического типа и их историко-культурное значение* // КСИА, 1979, в. 157; *Поселение позднего палеолита* // Природа, 1973, N 8; *Применение метода связей в археологических исследованиях* // СА, 1984, N 1; *О сущности костенковско-авдеевского комплексов* // КСИА, 1987, N 189; *Классификация палеолитических поселений с жилищами на территории СССР* // СА, 1988, N 5.

### СІБІЛЬОВ МИКОЛА ВІКЕНТІЙОВИЧ (1873-1943)

Народився в Глухові Чернігівської губ. 9.02.1873. Закінчив вище навчальне училище, працював писарем та бухгалтером. У 1912 переїхав до м. Ізюма на Харківщині, де заснував краєзн. музей, був його директором близько 15 р. У 1934 переїхав до Святогорська, де також заснував краєзн. музей. З 1938 - н.с. ІА АН УРСР. Зробив великий внесок у дослідження пам'яток кам'яного віку на Донеччині, де відкрив 350 дюнных стоянок і поселень по течії Дінця і зібрав понад 60 тисяч старожитностей, дослідив такі стоянки як Дронівську, Синичанську, Кам'янську, Пристенську, Мин'їнську й інші. У 1926 його було обрано дійсн. чл. Московської секції РАІМК, а у 1927 затверджено чл.-кор. Українського комітету охорони пам'яток культури. У 1932 його обрали дійсн. чл. ВУАК. Він не тільки займався розвідками і археол. розкопками, а й детально досліджував виявлені пам'ятки, вперше відкрив дві культури: мікролітів і макролітів, простежив еволюцію розвитку знарядь праці.

Серед наук. праць: *Городища, майданы, вали каменные бабы и доисторические стоянки в пределах Изюмского уезда* // Труды экспедиции для изучения Изюмского края, 1923, в. 1; *Старовинності Ізюмщини (Ізюм. окр. музей 1926-1930)* // Вип. 1, Альбом малюнків, 1926; Вип. 2, *Археологічні розвідки в басейні Дінця в 1920-1926 рр.*, 1926; Вип. 3, *Пояснення до альбому малюнків археологічних матеріалів Ізюмщини (60 таблиць)*, 1929; Вип. 4, *Археологічні розвідки 1927-1929 рр.* 1930 (84 табл.); *Археологіческие разведки в районе новостроек* // СЭ, 1935, N 3; *Археологические исследования краеведческих музеев* // СМ, М., 1936; *Эпипалеолит Изюмщины и его отношение к позднейшим культурам* // СА, 1940, т. 5; *Підсумки досліджень палеолітичних і неолітичних стоянок басейну р. Дінця* // НЗ АН УРСР. Інститут історії і археології, 1946, кн. 2.

**СИТНИК ОЛЕКСАНДР СТЕПАНОВИЧ**

Народився 25.09.1952 в с. Будьки Вінницької обл. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1975. Працював у Тернопільському краєзн. музеї н.с. У 1985-1986 викладав у Запорізькому ДУ. З 1987 по 1991 - н.с. Тернопільського краєзн. музею. К.і.н. Досліджує ранній і середній палеоліт Поділля. Займається проблемами походження мистецтва. З 1977 проводить археол. розкопки в Тернопільській палеолітичній експ., щорічно досліджує стоянки Пронятин, Великий Глубочок, Нижній Іванів, Малашівці та інші.

Має 20 наук. публікацій: *Гравированный рисунок на кости с мустьерской стоянки под Тернополем. Пластинка и рисунки древних культур. - Новосибирск, 1983; Мустьерська стоянка Пронятин поблизу Тернополя // А., 1985, в. 50.*

**СМИРНОВ СТАНИСЛАВ ВАСИЛЬОВИЧ**

Народився в Києві 4.08.1937. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ у 1964. З цього часу - н.с., а згодом зав. відділом ІА АН УРСР, к.і.н. Досліджує палеоліт та проблеми антропогенезу. Очоловав у 1969 та в 1971 Закарпатську палеолітичну експ., у 1974 - Поліську палеолітичну експ.

Має понад 40 наук. праць. Серед них: *Палеолит днепровского Надпорожья. - К., 1973; Становление основ общественного производства / материально-технический аспект проблемы. - В., 1983; К проблеме становления производства // Теория и методы археологических исследований. - К., 1982; О некоторых методологических принципах решения проблемы антропогенеза // Методологические и методические вопросы археологии. - К., 1982; Проблема происхождения человека и задачи формирования теоретического уровня в археологии // Археология и методы исторических реконструкций. - К., 1985; Значение леваллуазской техники в древнекаменном веке // СА, 1978, N 4; Крем'яний комплекс оріньякського місцезнаходження Берегове в Закарпатті // А., 1973, в. 8; Нові пізньопалеолітичні місцезнаходження на Закарпатті // А., 1975, в. 16.*

**СМОЛЯНИНОВА ТЕТЯНА ПЕТРИВНА**

Народилася в Ізмаїлі 6.08.1948. Закінчила Одеський ДУ в 1972, до 1976 працювала в ОАМ н.с. ІА АН УРСР. К.і.н. Досліджує палеоліт і мезоліт. Брала участь в Інгульській та Причорноморській археол. експ.

Має 18 наук. праць. Серед них: *Новые позднепалеолитические памятники лесостепной полосы междуречья Днестра и Южного Буга // МАСП, 1976, в. 8; Техология и техника первичной обработки кремня на позднепалеолитических памятниках Среднего Побужья // Новые археологические исследования на Одещине. - К., 1984; Исследование палеолита и мезолита степного Побужья // СА, 1985, N 3 (у співавт.); Техника вторичной обработки кремня позднепалеолитических и мезолитических памятников Побужья // Исследования по археологии Северо-Западного Причерноморья. - К., 1986.*

**СОВА ПЕТРО ПЕТРОВИЧ**

Народився 11.08.1894 в с. Гайтовка у Чехословаччині. Закінчив у 1923. Вищу юридичну школу в м. Кошиці. З 1924 по 1928 викладав в Ужгородській гімназії. Далі - у 30-40 - працював головою Ужгородської мерії, заст. голови Народної Ради Закарпатської України. В 1945-1948 був директором Закарпатського краєзн. музею, а з 1948 по 1954 - гол. охоронцем фондів цього музею. Досліджував палеолітичні та середовічні пам'ятки Закарпаття.

Має 8 наук. праць. Серед них: *Перший рік робіт Закарпатської палеолітичної експедиції // АДНУ, 1972, в. 4; Палеолітичні місцезнаходження в Ужгороді // А., в. 17, 1964.*

**СОЛДАТЕНКО (КУЛАКІВСЬКА) ЛАРИСА ВІТАЛІЙНА**

Народилась 5.07.1949 в с. Черногородка Київської обл. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1971. Працює з 1971 н.с. Археол. музею АН УРСР, к.і.н. Брала участь у палеолітичних експ., зокрема, в розкопках Добраничівської стоянки, в с. Королеве, очолювала Прикарпатський палеолітичний загін.

Автор 35 наук. публікацій. Серед них: *Мустьєрские культуры Карпатского бассейна; Мустьєрські пам'ятки Закарпаття* // А., 1982, в. 37.

**СТАНКО ВОЛОДИМИР НИКИФОРОВИЧ**

Народився 19.02.1937 в Миколаєві. Закінчив у 1960 істор. ф-т Одеського ДУ. У 1960-1965 працював в ОАМ. З 1968 по 1976 і з 1988 викладає на істор. ф-ті Одеського ДУ. З 1976 і до 1989 - зав. Одеським відділом ІА АН УРСР. Д.і.н., проф. Досліджує палеоекологію і палеоекономіку. Очолював Причорноморську, Одеську, Інгульську палеолітичні експ. (Рис. 78).

Має понад 80 наук. праць. Серед них: *Мирное. Проблема мезолита степей Северного Причерноморья.* - К., 1982; *Анетовка П. Вопросы культурно-исторической периодизации позднего палеолита Северного Причерноморья.* - К., 1988 (у співавт.).

**ТАРАСОВ ЛЕВ МИХАЙЛОВИЧ**

Народився 5.04.1925 в Орлі. Закінчив у 1951 Воронежський ДУ, а в 1956 - Ленінградський ДУ. Працює з 1956 н.с. ЛВІА АН СРСР; к.і.н. Досліджує палеоліт Європейської частини СРСР. Брав участь у Гагаринській, Деснянській, Кримській палеолітичних експ.

Має 56 наук. публікацій. Серед них: *Гагаринская стоянка и ее место в палеолите Европы.* - Л., 1979; *Мустьєрская стоянка Бетово и ее природное окружение* // *Палеозология древнего человека.* - М., 1977; *Многослойная стоянка Коршево I* // *Палеолит и неолит.* - М., 1986.

**ТЕЛЕГІН ДМИТРО ЯКОВИЧ**

Народився 26.10.1919 в с. Плісове Харківської обл. Закінчив істор. ф-т Чернівецького ДУ в 1949. З 1951 працює в ІА АН УРСР зав. відділом пам'яток кам'яного віку. Д.і.н., проф. В 60-70 рр. викладав курси з археол. в Київському ДУ та Київському худ. ін-ті. Досліджує історію населення України доби мезоліту, неоліту й мідного віку, а також суміжних територій Сх. Європи. (Рис. 80).

Має понад 200 наук. публікацій. Серед них: *Дніпро-Донецька культура.* - К., 1968; *Середьостогівська культура епохи міді.* - К., 1973; *Мезолітичні пам'ятки України.* - К., 1982; *Пам'ятники епохи мезоліта на території Української ССР.* - К., 1985; *Деревка, поселение и могильник медного века коневодов на Среднем Днепре (на англ. языке).* - Оксфорд, 1986; *З глибини віків. Племена кам'яного віку на Україні (6000-4000 років тому).* - К., 1962.

**ТИТОВА ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА**

Народилась у м. Києві 18.07.1952. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1975. До 1990 працювала н.с. ІА АН УРСР. З кінця 1990 - зав. відділом УТОПІК. К.і.н. Досліджує неоліт України, зокрема, проблеми етнокультурні, хронологічні, періодизації та господарчої діяльності. Брала участь у розкопках Кам'яної Могили, поселення Вишеньки, поселень буго-дністровської культури на Півд. Бузі та неолітичного поселення в с. Бірківка на Десні.

Має 32 наук. праці. Серед них: *Об интерпретации и хронологии композиций со ступнями из Каменной Могили* // *Материалы по хронологии археологических памятников Украины.* - К., 1982; *О связях Днепро-донецкой и Буго-днестровской неолитических культур* // *Древности степного Поднепровья III-1 тысячелетия до н.э.* - Днепропетровск, 1983; *Новые местонахождения в Среднем Поднепровье* // *Матери-*

алы каменного века на территории Украины.- К., 1984; Вишенки - многослойное поселение на Днепре // Археология и палеогеография мезолита и неолита Русской равнины.- М., 1983 (у співавт.); О неолите Посулья // Каменный век: памятники, методика, проблемы.- К., 1989 (у співавт.); Неолітичні пам'ятники на р. Трубіж // А., 1989, в. 64; Технологія виготовлення та форми неолітичного посуду Середнього Подніпров'я // Керамічне виробництво на Україні.- Опішня, 1989.

### **ТОВКАЧІВСЬКИЙ ВАЛЕРІЙ АНДРІЙОВИЧ**

Народився 21.09.1916 в с. Шаулян Краснодарського краю. Закінчив у 1947 Київський гідромеліоративний ін-т. Інженер-гідротехнік. Досліджує неолітичні пам'ятки України.

Має наук. праці: *Новая находка керамики среднеднепровской культуры // КСИАУ, 1960, в. 9; Неолитическое поселение у с. Поповка на р. Хорол (Полтавская обл.) // КСИАУ, 1961, в. 11; До археологічної карти епохи неоліту Києва та його околиць // А., 1990, N. 3 (у співавт.).*

### **ФЕДОРОВ ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ (1892-1976)**

Народився в Уфі 20.07.1892. Закінчив геологорозвідувальне відділення Пермського ДУ в 1916, географ. ін-т у 1925 і антрополог. відділення географ. ф-ту Ленінградського ДУ в 1930. Працював у Музеї антропології і етнографії АН СРСР у Ленінграді (1925-1923), а з 1932 по 1963 н.с. ІЕ АН СРСР. Досліджував господарство неолітичного населення Європейської частини СРСР, зокрема, рибальство.

Серед наук. робіт: *Некоторые орудия рыболовства неолитического времени // СА, 1937, N 3; Розовая рукоять кремневого орудия из Мезинской палеолитической стоянки // Тр. Института этнографии, Новая серия, т. 1, 1947; Светильник-лампа из стоянки Башин-Кош в Крыму // КС ИЭ, 1953, в. 18; К вопросу о "кремневых складах" в неолитическое время // МИА, М., 1953, N 39.*

### **ФОРМОЗОВ ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ**

Народився 31.12.1928 в Москві. Закінчив істор. ф-т Московського ДУ в 1951. З 1954 працює н.с. ІА АН СРСР, к.і.н. Досліджує первісну археол. СРСР, первісне мистецтво та історію російської археол. Брав участь у багатьох археол. експ., у тому числі і в Криму.

Має 194 наук. публікації. Серед них: *Пещерная стоянка Староселье и ее место в палеолите.- М., 1958; Этнокультурные области на территории Европейской части СССР в каменном веке.- М., 1959; Очерки по первобытному искусству.- М., 1969; Проблемы этнокультурной истории каменного века на территории европейской части СССР.- М., 1977; Страницы истории русской археологии.- М., 1986; Наскальные изображения и их изучение.- М., 1987; Искусство мезолита и неолита // МИА, 1970, N 166; Искусство неолита и бронзового века в степной полосе Северного Причерноморья // История искусства народов СССР, М., 1971, (в 9 т.) т. 1; Неолит Крыма и Черноморского побережья Кавказа // МИА, 1962, N 102.*

### **ФРАДКІН ЕМІЛЬ ЄВСЕЙОВИЧ (1921-1984 РР.)**

Народився 30.10.1921 в Москві. Закінчив істор. ф-т Ленінградського ДУ в 1949. В 1950-1957 працював у міському екскурсійному бюро, а з 1957 і до смерті був н.с. ІЕ АН СРСР у Музеї антропології. К.і.н. Досліджував палеолітичне мистецтво.

Серед наук. праць: *Полиэконическая скульптура из палеолитической стоянки Костенки 1 // СА, 1969, N 1; Отдел антропологии и археологии // Краткий путеводитель по экспозиции ИЕ АН СССР, Л., 1964.*

**ХВОЙКА ВІКЕНТІЙ ВЯЧЕСЛАВОВИЧ (1850-1914)**

Народився у 1850 в м. Семіні в Півн. Чехії. Освіту одержав у Комерційному училищі у м. Хрудиме. У 1864 переїхав до Праги, де вивчав стародавню історію і захопився колекціонерством. З 1876 жив і працював у Києві, спочатку вчителював, а далі завідував Музеєм Київського товариства старожитностей, був засновником археол. відділу Київського міського музею старовини і мистецтва. Був членом 11 Наукових товариств і Комісій. Брав участь у ХІ, ХІІ, ХІІІ, ХІУ Всеросійських АЗ. Великою заслугою його є відкриття палеолітичних стоянок: Кирилівської в Києві (1893), на Байковій горі, на р. Либідь у Києві (1903), Іскоростенської (1911). Він був першовідкривачем таких культур, як трипільська та зарубинецька і черняхівська у 1899-1901. Багато відкрив пам'яток Київської Русі: ремісничі майстерні на горі Киселівці (1894), могильник і житла у Витачеві (1898), житла і поховання в Старих Безрадичах (1902), язичницьке капище, князівські палаци та ремісничі майстерні в Києві на садибі Петровського біля Андріївської церкви (1909), оборонні споруди та два храми в Білгородці (1909-1914). (Рис. 85).

Серед наук. праць: *Каменний век Середнього Придніпров'я // Труды ХІ АС.- М., 1901, т. 1; Поля погребеній в Среднем Приднепровье // ЗРАО, т. ХІІ, в. 1-2, СПб., 1901; Киево-Кирилловская палеолитическая стоянка и культура эпохи мадлен // Археологическая летопись Южной России, К., 1903; Обряд погребения с сожжением и его древность.- К., 1906; Начало земледелия и бронзовый век // Труды ХІ АС.- 1907, т. 1; Городища Среднего Приднепровья, их значение, древности и народности // Труды ХІІ АС.- М., 1905, т. II; Древние обитатели Среднего Приднепровья и их культура в доисторические времена.- К., 1913.*

**ЦВЕБЕЛЬ ДОРОТЕЯ САМІЙЛІВНА (1917-1990)**

Народилась в м. Одесі 15.02.1917. Закінчила істор. ф-т Одеського ДУ в 1940, де й працювала з 1944 по 1983 на істор. ф-ті. Досліджувала кам'яний вік Сх. України. Брала участь в археол. експ. з 1963 по 1971 на Донбасі.

Має 17 наук. публікацій. Серед них: *Новые данные о памятниках каменного века в Донецкой обл. // Материалы по археологии Северного Причерноморья.- 1962, в. 4; Стоянка с "зубчатым" мустье у с. Белокузьминовка на Донечине // АИИУ 1968 г.- К., 1971, в. 3; Біфас з Макіївки (Донецька обл.) // А., 1979, в. 32; Техника первичного расщепления кремня на стоянке Белокузьминовка в Донбассе // СА, 1987, N 1 (у співавт.).*

**ЧЕРНИШ ОЛЕКСАНДР ПАНКРАТОВИЧ**

Народився в с. Холми Чернігівської обл. 25.12.1918. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1941. Працював у 1939-1941 у Київському істор. музеї н.с., з 1946 по 1950 - с.н.с. ІА АН УРСР, а з 1951 - с.н.с. відділу археології ІСН АН УРСР, потім зав. цим відділом. Д.і.н., проф. Досліджує проблеми палеоліту і мезоліту південного заходу Європейської частини СРСР. Очолював Дніпровські палеолітичні експ. в 1950-1986. Досліджував стоянки Володимирівську і на Подністров'ї: Бабин, Воронія І, Молодова І, Молодова V, Кормань IV, Атаки І, Атаки VI, Фрумушика І. (Рис. 88).

Має 260 наук. праць. Серед них: *Володимирівська палеолітична стоянка.- К., 1953; Палеолит и мезолит Поднестровья.- М., 1973; Палеолітична стоянка Молодове У.- К., 1961; Ранній і середній палеолит Поднестровья.- М., 1965; Стародавнє поселення Подністров'я в добу мезоліту.- К., 1975; Карта палеоліту УРСР // НЗ АН УРСР. Інституту суспільних наук, К., 1954, т. 1; Поздний палеолит Среднего Поднестровья // Палеолит Среднего Поднестровья, М., 1959; К вопросу о мустьерских жилищах // КСИАНУ, 1960, в. 10; Флейта палеолитического времени // КСИИМК, 1955, в. 59; Хронология мезолитических памятников Поднестровья // СА, 1970, N 1; Наслідки стратиграфічного вивчення палеолітичних пам'яток Прикарпаття // А., 1978, в. 27; О номенклатуре позднепалеолитических орудий // КСИА, 1967, в. III; Основні підсумки досліджень палеоліту Подністров'я // УІЖ, 1968, N 11; Изображение человека позднепалеолитического времени // КСИИМК, 1957, в. 67; Многослойная палеолитическая стоянка Кормань IV и ее место в палеолите // Многослой-*



*ная палеолитическая стоянка Кормань IV.- М.: 1977; Многослойная палеолитическая стоянка Молдова I // Молдова I - уникальное мустьерское поселение на Среднем Днестре.- М., 1982; Эталонная многослойная палеолитическая стоянка Молдова V // Многослойная палеолитическая стоянка Молдова V. Люди каменного века и окружающая среда.- М., 1987.*

## ШОВКОПЛЯС ІВАН ГАВРИЛОВИЧ

Народився 8.04.1921 в с. Лазірки Полтавської обл. Закінчив у 1945 істор. ф-т Київського ДУ. Працював з 1944 н.с. ДІМ України, а з 1949 - н.с. ІА АН УРСР, потім - вч. секр. і заст. директора. Нині н.с. ЦНБ АН України. Д.і.н. Досліджує пізній палеоліт України, займається історією археол. науки, бібліографією та музейною справою України. Проводив розкопки пізньопалеолітичних стоянок Мезинської (на Чернігівщині), Радомиської (на Житомирщині) та Добраничівської (на Київщині) та інших. (Рис. 92).

Автор понад 300 наук. праць. Серед них: *Мезинская стоянка. К истории Среднеднепровского бассейна в позднепалеолитическую эпоху.- К., 1965; Кам'яний вік на території Української РСР.-К., 1962; Археологічні дослідження на Україні. Огляд вивчення археологічних пам'яток (1917-1957).- К., 1957; Палеолітична стоянка Радомиської // А., в. 16, 1964; Основи археології. Учебний посібник для вузів.- К., 1962, К., 1972; До питання про характер розвитку культури пізнього палеоліту // А., в. 22, 1969; Палеоліт Києвського Придніпров'я.-К., 1982; Розвиток радянської археології на Україні 1917-1966. Бібліографія.- К., 1969; Радянська література з археології України 1967-1975.- К., 1978; Археология Украинской ССР. Библиографический указатель 1918-1980.- К., 1989 (у співавт.); Советская литература по истории древнего Киева.- К., 1984 (у співавт.).*

## ЕРНСТ МИКОЛА ЛЬВОВИЧ (1889-1956)

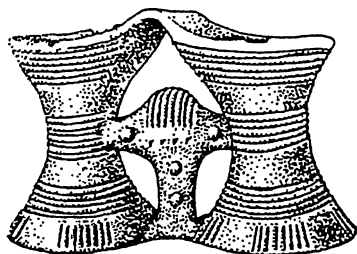
Народився у 1889 в Києві. Закінчив Берлінський унів. у 1911. З 1912 працював бібліотекарем Київського ДУ, а в 1918 - в Публічній бібліотеці Петрограду. З жовтня 1918 працював бібліотекарем Таврійського ДУ в Сімферополі. З 1921 по 1937 зав. археол. відділом Центрального музею Тавриди. Був Головою Таврійського товариства історії, археол. та етнографії. Одночасно з 1920 був проф. каф. російської історії Таврійського ДУ. У 1938 - невинно репресований і до 1953 перебував на півночі в таборах, а з 1953 по 1956 - на засланні в м. Прокоп'євську Кемеровської обл., де й помер. Досліджував пам'ятки палеоліту, раннього металу, Неаполь Скіфський та печерні міста Криму. Провів багато археол. експ.: з 1920 Кримські палеолітичні експ., у 1928-1936 рр. - розкопки Мустьєрської стоянки у гроті Чокурча біля Сімферополя, з 1926 перші розкопки в Неаполі Скіфському, а в 1935-1937 досліджував пам'ятки Півд. Криму з детальними описами, фотографуванням і обмірами. Розробив нову методику археол. розкопок.

Серед наук. праць: *Летопись археологических раскопок и разведок в Крыму за 10 лет (1921-1930) // ИТОИАЭ, 1931, т. III; Раскопки палеолитической стоянки в Чокурчинском гроте у Симферополя // ИТОИАЭ, 1929, т. III; Четвертичная стоянка в пещере у дер. Чокурча в Крыму // Тр. П. межд. конф. Межд. ассоциации по изуч. четвертичного периода.-М.-Л., 1934, в. 5; Неаполь Скифский (к столетию со времени первых раскопок) // Вторая конф. археологов СССР в Херсонесе.- Севастополь, 1927; Древнейшие остатки человеческой культуры в СССР // НиЖ, 1934, N 5; Люди ледникового периода в Крыму.- Симферополь, 1930; Эски-Кермен и пещерные города Крыма.- Симферополь, 1929.*



## Розділ II

# ЕНЕОЛІТ ТА БРОНЗОВИЙ ВІК



АЛЕКСЄЄВА ПРИНА ЛЕОНІДІВНА .....	36
АРТЕМЕНКО ІВАН ІВАНОВИЧ (1924-1989) .....	36
БАЛАГУРІ ЕДУАРД АЛЬБЕРТОВИЧ .....	36
БЕЛАНІВСЬКА ТЕТЯНА ДМИТРІВНА .....	36
БЕРЕЗАНСЬКА СОФІЯ СТАНІСЛАВІВНА .....	37
БЕРЕСТНЄВ СЕРГІЙ ІЛАРІОНОВИЧ .....	37
БОНДАР МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ .....	37
БРАТЧЕНКО СТАНІСЛАВ НИЧИПОРОВИЧ .....	37
БРЮСОВ ОЛЕКСАНДР ЯКОВИЧ (1885-1967) .....	38
БУЗЯН ГАЛИНА МИКОЛАЇВНА .....	38
ВАНЧУГОВ ВОЛОДИМИР ПЕТРОВИЧ .....	38
ВИНОГРАДСЬКИЙ ЮРІЙ СТЕПАНОВИЧ (1873-1965) .....	38
ГЕЙ ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ .....	39
ГЕНІНГ ВОЛОДИМИР ВОЛОДИМИРОВИЧ .....	39
ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ АРКАДІЙ ВІКТОРОВИЧ (1885-1956) .....	39
ЄВДОКИМОВ ГЕНАДІЙ ЛЕОНІДОВИЧ .....	39
ЖУРАВЛЬОВ ОЛЕГ ПЕТРОВИЧ .....	40
ЗАСЦЬ ІВАН ІВАНОЧ .....	40
ЗАХАРУК ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ .....	40
ЗБЕНОВИЧ ВОЛОДИМИР ГЕЦЕЛОВИЧ .....	41
КАЧАЛОВА НАТАЛІЯ КИРИЛІВНА .....	41
КЛІМЕНКО ВІКТОР ФЕДОРОВИЧ .....	41
КЛОЧКО ВІКТОР ІВАНОВИЧ .....	41
КЛЮШЕНЦЕВ ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ .....	42
КОВАЛЬОВА ПРИНА ФЕДОРІВНА .....	42
КОНДУКТОРОВА ТАМАРА СЕРГІЇВНА .....	42
КРИВЦОВА-ГРАКОВА ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА (1895-1970) .....	42
КРИЧЕВСЬКИЙ ЄВГЕН ЮРІЙОВИЧ (1910-1942) .....	43
КРУЦ ВОЛОДИМИР ОПАНАСОВИЧ .....	43
КРУЦ СВІТЛАНА ІВАНІВНА .....	43
ЛАГODOBСЬКА ОЛЕНА ФЕДОРІВНА (1899-1958) .....	43
ЛАТИНІН БОРИС ОЛЕКСАНДРОВИЧ (1899-1967) .....	44
МАГУРА СІЛЬВЕСТР СІЛЬВЕСТРОВИЧ (1897-1937) .....	44
МАКАРЕНКО МИКОЛА ОМЕЛЯНОВИЧ (1877-1938) .....	44
МАКАРЕВИЧ МИХАЙЛО ЛЕОНТІЙОВИЧ (1901-1988) .....	45
МАЛЄЄВ ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ .....	45
МАРИНА ЗОЯ ПАВЛІВНА .....	46
МЕРПЕРТ МИКОЛА ЯКОВИЧ .....	46
МИХАЙЛОВ БОРИС ДМИТРОВИЧ .....	46
МИХАЛЬЧИШИН ІВАН РОМАНОВИЧ .....	46
МОВША ТАМАРА ГРИГОРІВНА .....	46
НІКІТІН ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ .....	47
ОЛІЙНИК ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ .....	47
ОТРОЩЕНКО ВІТАЛІЙ ВАСИЛЬОВИЧ .....	47
ПАССЕК ТЕТЯНА СЕРГІЇВНА (1903-1968) .....	48
ПАТOKOBA ЕМІЛІЯ ФЕДОРІВНА .....	48

---

ПИСЛАРІЙ ІВАН ОПАНАСОВИЧ .....	48
ПОПАНДОПОЛО ЗОЯ ХАРИТОНІВНА .....	49
ПОПОВА ТЕТЯНА БОРИСІВНА .....	49
ПОПОВА ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА .....	49
ПОТЄХІНА ІННА ДМИТРІВНА .....	49
ПРИВАЛОВА ОЛЬГА ЯКІВНА .....	50
ПРИВАЛОВ ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ .....	50
ПУСТОВАЛОВ СЕРГІЙ ЖАНОВИЧ .....	50
РИБАЛОВА ВАЛЕНТИНА ДМИТРІВНА .....	51
РИНДІНА НАТАЛІЯ ВАДИМІВНА .....	51
РИЧКОВ МИКОЛА ОЛЕКСАНДРОВИЧ .....	51
РОМАШКО ВОЛОДИМИР АНДРІЙОВИЧ .....	51
САМОЙЛЕНКО ЛЮБОВ ГРИГОРІВНА .....	52
САНЖАРОВ СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ .....	52
СВЕШНІКОВ ІГОР КИРИЛОВИЧ .....	52
СЕМЕНЧИК МИХАЙЛО МАКСИМОВИЧ (1890-1964) .....	53
СИВОЛАП МИХАЙЛО ПАВЛОВИЧ .....	53
СУБОТІН ЛЕОНІД ВАСИЛЬОВИЧ .....	53
ТАТАРИНОВ СЕРГІЙ ЙОСИПОВИЧ .....	53
ТОВКАЙЛО МИКОЛА ТИХОНОВИЧ .....	54
ФЕДОРОВСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР СЕМЕНОВИЧ (1885-1939) .....	54
ЦАЛКІН ВЕНІАМІН ЙОСИПОВИЧ (1904-1970) .....	54
ЦВЕК ОЛЕНА ВАСИЛІВНА .....	55
ЦИБЕСКОВ ВОЛОДИМИР ПЕТРОВИЧ .....	55
ЧЕРНЯКОВ ІВАН ТИХОНОВИЧ .....	55
ЧМИХОВ МИКОЛА ОЛЕКСАНДРОВИЧ .....	55
ШАПОВАЛОВ ТИХОН ОЛЕКСІЙОВИЧ .....	56
ШАПОШНІКОВА ОЛІМПІДА ГАВРИЛІВНА .....	56
ШАРАФУТДИНОВА ІРИНА МИКОЛАЇВНА .....	57
ШИЛОВ ЮРІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ .....	57
ШМАГЛІЙ МИКОЛА МИХАЙЛОВИЧ .....	57
ЯКУБЕНКО ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА .....	58

Народилася 19.07.1939 в станції Ізобільна Ставропольського краю. Закінчила істор. ф-т Одеського ДУ. Працює з 1966 в ОАМ, спочатку н.с., а пізніше - зав. відділом первісної археол. К.і.н. Досліджує ранній бронзовий вік Причорномор'я. Брала участь з 1968 в багатьох археол. експ.: Дністро-Дунайській новобудовній, Нижньодністровській, Буго-Дністровській, Арцизькій, Ізмальській новобудовній, Північнокримській та Приазовській новобудовних.

Має понад 20 наук. публікацій. Серед них: *О древнейших неолитических погребениях Сев.-Зап. Причерноморья // МАСП.-Одесса, 1976, в.8; Элементы культур шнуровой керамики в памятниках ранней поры бронзового века Сев.-Зап. Причерноморья // Северное Причерноморье.- К., 1984; Погребения с повозками ранней поры бронзового века Сев.-Зап. Причерноморья // Памятники древней истории Сев.-Зап. Причерноморья.- К., 1985; Женский образ в неолитической монументальной скульптуре Северного Причерноморья // Памятники искусства Сев.-Зап. Причерноморья.- К., 1986; Доусатовские погребения в курганах Сев.-Зап. Причерноморья // Новые материалы по археологии Северного Причерноморья.- К., 1986.*

### АРТЕМЕНКО ІВАН ІВАНОВИЧ (1924-1989)

Народився в с. Гаврилівка Херсонської обл. 1924. Закінчив істор. ф-т Дніпропетровського ДУ в 1948. Працював з 1948 по 1955 н.с. і заст. директ. Дніпропетровського істор. музею. З 1958 по 1973 був спочатку н.с., а далі зав. сект. ІА АН СРСР. У 1973 переїхав до Києва і працював до 1987 директ. ІА АН УРСР, а з 1987 і до смерті - зав. відділом цього ж Інституту. Д.і.н., член-кореспондент АН УРСР. Досліджував неоліт, енеоліт та бронзовий вік Сх. Європи. Брав участь у Придніпровській експ. у 1956-1965, очолював Середньодніпровську експ. в 1968-1980 і Трипільську комплексну експ. з 1981 по 1987. (Рис. 2).

Має 150 наук. публікацій. Серед них: *Племена Верхнего и Среднего Приднепровья в эпоху бронзы // МИА, 1967, N 148; Неолитические стоянки и курганы эпохи бронзы близ с. Ходосеевки // Памятники каменного и бронзового веков Евразии.- М., 1964; Верхнее Поднепровье в эпоху позднего неолита и бронзы // КСИА, 1964, в. 101; О памятниках раннего этапа среднеднепровской культуры // КСИА, 1963, в. 93; Среднеднепровская культура // СА, 1963, N 2.*

### БАЛАГУРІ ЕДУАРД АЛЬБЕРТОВИЧ

Народився 24.09.1931 в м. Хусті Закарпатської обл. Закінчив істор. ф-т Ужгородського ДУ в 1955. Працює з 1961 на каф. загальної історії Ужгородського ДУ. Д.і.н., проф. Досліджує пам'ятки доби міді-бронзи Тисо-Дунайського басейну. (Рис. 5).

З наук. публікацій: *Исследование древней истории Закарпатья.- Ужгород, 1982; Закарпатье - земля славянская.- Ужгород, 1976 (у співавт.); Древние металлургии Украинских Карпат.- Ужгород, 1978 (у співавт.); Археологические памятники Закарпатья.- Ужгород, 1972; Археологичні дослідження на Закарпатті за роки Радянської влади // А., 1971, в. 2; Поселения культуры Ноа біля с. Острівець Івано-Франківської обл. // А., т. 21, 1968; Новые данные по истории поздней бронзы Закарпатья // Энеолит и бронзовый век Украины.- К., 1976.*

### БЕЛАНІВСЬКА ТЕТЯНА ДМИТРІВНА

Народилась в Ленінграді 10.09.1918. Закінчила Ленінградський ДУ в 1941. З 1994 до 1983 працювала на каф. археол. Ленінградського ДУ асист., викл., доц. К.і.н. Досліджувала історію первісн. сусп., зокрема, пам'ятки трипільської культури та неоліту і енеоліту. Керувала розк. пізньотрипільського поселення Бортич (загін експ. "Великий Київ"), поселення перших віків у с. Дудчанах (загін Нікопольсько-Гаврилівської експ.).

Має 35 наук. праць. Серед них: *История первобытного общества и основы этнографии.- Л., 1964, в. 1, Л., 1967, в. 2; История первобытного общества // История древнего мира.- М., 1975; Трипольское поселение Красноставка // КСИИМК,*

1957, в. 69; Трипольська культура.- Л., 1958; Раннетрипольське поселення Лука Устиновська // МІА., 1961.

### **БЕРЕЗАНСЬКА СОФІЯ СТАНІСЛАВІВНА**

Народилася в м. Ка'янці-Подільському 15.05.1924. Закінчила Київський ДУ в 1949. З 1951 працює в ІА АН УРСР м.н.с., с.н.с., ведучим н.с. Д.і.н. Досліджує добу бронзи на терит. України. Провела близько 40 археол. експ., серед яких багаторічні біля с. Пустинка Чернігівської обл. і в ур. Усове Озеро Донецької обл. (Рис. 7).

Має понад 90 наук. публікацій. Серед них: *Бронзовий вік на Україні.- К., 1964; Средній період бронзового века в Северной Укмине.- К., 1972; Пустынка. Поселение эпохи бронзы на Днепре.- К., 1974; Эпоха бронзы в Северной Украине.- К., 1982; Культура бронзового века на территории Украины.- К., 1986 (у співавт.); Усово Озеро - поселение срубной культуры на Северском Донце.- К., 1990; Деякі проблеми бронзового віку на Україні в останніх працях зарубіжних археологів // А., 1973, в. 8; О так называемом общеевропейском горизонте культур инуровой керамики Украины и Белоруссии // СА, 1971, N 4; Про роль металургії у суспільному процесі в епоху міді і бронзи // А., 1971, в. 2; Тишенецко-комаровская культура на Северной Украине // СА, 1967, N 2.*

### **БЕРЕСТНЕВ СЕРГІЙ ІЛАРІОНОВИЧ**

Народився у Сумах 21.05.1961. Закінчив Харківський ДУ в 1977. Вчителював у 1977-1982 у Харківській сш. З 1982 працює н.с. в Харківському ДУ. К.і.н. Досліджує енеоліт та добу бронзи лісостепового Лівобережжя України.

Має 14 наук. публікацій. Серед них: *Нові пам'ятки зрубної культури в лісостеповій частині басейну Сіверського Дінця // ВХУ, 1979, N 182, історія, в. II; Поселення зрубної культури Таранцеве на Харківщині // ВХУ, 1980, N 201, історія, в. 12; Некоторые особенности развития срубной культуры в лесостепном междуречье Днепра и Дона // Проблемы эпохи бронзы юга Восточной Европы.- Донецк, 1979.*

### **БОНДАР МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ**

Народився 21.09.1921 в Києві. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1946. З 1949 працював на каф. археол. і музеєзнавства на істор. ф-ті Київського ДУ. Д.і.н. Викладав первісну археол. Досліджував історію населення лісостепової і лісної зони Європи в пізньому енеоліті та ранній бронзі. Керував Канівськими археол. експ. Київського ДУ в 1957-1972.

Має 65 наук. публікацій. Серед них: *Пам'ятки стародавнього минулого Канівського Придніпров'я.- К., 1959; Минуле Каніва та його околиць.- К., 1971; Поселення Среднего Поднепровья в эпоху ранней бронзы.- К., 1974; Проблеми періодизації та походження культур инуровой кераміки // УІЖ, 1981, N 5; К проблеме классификации культур инуровой керамики // Вопросы новой и новейшей истории.- К., 1981, в. 27; К вопросу о взаимоотношениях племен среднеднепровской культуры и населения катакомбной культурно-исторической области // Эпоха бронзы Восточноевропейской лесостепи.- Воронеж, 1984; Культуры инуровой керамики в советской историографии // Проблемы археологии Поднепровья, Дн., 1985.*

### **БРАТЧЕНКО СТАНІСЛАВ НИЧИПОРОВИЧ**

Народився в м. Красній Луч Ворошилоградської обл. 3.09.1936. Закінчив Ростовський ДУ в 1957, а в 1959-Ленінградський ДУ. Працював у 1959-1960 н.с. у Музеї донського козацтва, у 1960-1964 - у Ростовському музеї краєзн. зав. філіалом "Танаїс". З 1980 - с.н.с. ІА АН УРСР. Досліджує добу середньої бронзи Півдня України та Подоння. Брав участь у Ворошилоградській, Донецькій, Черкаській лівобережній новобудовній та ін. археол. експ.

Має понад 40 наук. публікацій. Серед них: *Нижнее Подонье в эпоху средней бронзы. (Периодизация и хронология памятников).-К., 1976; Пам'ятки базатовали-*

кової кераміки. Катакомбна культурно-історична область // Археологія УРСР.- К., 1971; Матеріали до вивчення ямної культури Північного Приазов'я // А., 1973, в. 11; Александровский неолитический могильник // Древние скотоподы юга Украины.- К., 1987; Методика розкопок курганів доби бронзи за допомогою механізмів // А., 1974, в. 13; Катакомбные культуры Северного Донца и Северо-Восточного Приазовья // Проблемы охраны и исследования памятников археологии Донбасса.- Донецк, 1989; Лук і стріли доби енеоліту-бронзи Східної Європи // А., 1989, N 4.

### БРЮСОВ ОЛЕКСАНДР ЯКОВИЧ (1885-1967)

Народився у 1885. Закінчив в 1924 Московський ДУ. Працював у 1932-1939 с.н.с. ДАІМК і ІІМКУ, а з 1944 і до смерті у 1966 р. - в ІА АН СРСР. Одночасно понад 40 р. працював у ДІМ СРСР, де зібрав великі колекції пам'яток зі своїх розк. Він першим став використовувати методи природничих наук для датування археол. пам'яток. У 60-х рр. викладав у Московському ДУ курс "Кам'яний вік в СРСР". Д.і.н., засл. діяч науки, почесн. чл. "Доісторичного товариства" Англії, чл. Наук. товариства доісторичних і ранньоісторичних знань системи ЮНЕСКО.

Його спадщина - понад 300 наук. праць. Серед них: *Очерки по истории европейской части СССР в неолитическую эпоху.*- М., 1952; *Восточная Европа в III тысячелетии до нашей эры (Этногенетический очерк)* // СА, 1965, N 2; *Каменные сверленные боевые топоры на территории европейской части СССР.*- М., 1966 (у співавт.); *Об экспансии "культуры с боевыми топорами" в конце III тысячелетия до нашей эры* // СА, 1961, N 3.

### БУЗЯН ГАЛИНА МИКОЛАЇВНА

Народилася в м. Богуславі Київської обл. 17.02.1952. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1974. Досліджував пам'ятки трипільської культури, а також пам'ятки стародавнього Переяслава. Брала участь у Дністровській новобудовній експ. (Трипільський загін) у 1974-1981, у Трипільській комплексній експ. ІА АН УРСР у 1982-1987, а також у Переяславській експ. у 1978-1987.

Має наук. публікації: *Работы поздне трипольского отряда* // АО 1978 г.- М., 1979; *Разведки по Трубежу, Супою и Гнилой Оржице* // АО 1985 г.- М., 1987; *Об особенностях трипольско-кукутенского домостроительства косеновской локальной группы* // *Духовная культура древнего населения Украины.* - К., 1989.

### ВАНЧУГОВ ВОЛОДИМИР ПЕТРОВИЧ

Народився 15.12.1948 в с. Селятині Чернівецької обл. Закінчив Ужгородський ДУ в 1972. Працює з 1975 в ОАМ директором; к.і.н. Досліджує пізній бронзовий вік Північного Причорномор'я. Брав участь у Причорноморській експ. ОАМ в 1976-1980 та у Дністро-Дунайських новобудовних експ. ІА АН УРСР у 1980-1985.

Має 20 наук. публікацій. Серед них: *Раскопки поселения позднего бронзового века Балта в Южном Побужье* // *Древности Северо-Западного Причерноморья.*- К., 1981; *Северо-Западное Причерноморье на рубеже эпох бронзы и железа* // *Ранний железный век Северо-Западного Причерноморья.*- К., 1984 (у співавт.) *Балтская группа памятников эпохи поздней бронзы* // МАСП.- К., 1983.

### ВИНОГРАДСЬКИЙ ЮРІЙ СТЕПАНОВИЧ (1873-1965)

Народився в м. Сосниці Чернігівської обл. у 1873. Закінчив у 1896 юридичний ф-т Київського ДУ. У 1919 очолював Комітет по охороні пам'яток культури в Чернігові. На початку 1920 переїхав до м. Сосниці, де заснував Сосницький краєзн. музей, в якому працював понад 30 років н.с. Досліджував пам'ятки Чернігівщини, відкрив близько 50 стоянок доби неоліту і бронзи та слов'янських поселень.

Має бл. 30 наук. праць. Серед них: *Археологічні розшуки на Сосниччині р.* 1927 // *Хроніка археології та мистецтва.* - К., 1931; *Находки бронзовых украшений в Менском и Сосницком районах* // КСИАУ, 1960, в. 9; *Археологические работы*



Сосницького історико-краєведческого музею // КСИАУ, 1955, в. 5; Раннеславянские памятники в окрестностях г. Сосница // КСИАУ, 1952, в. 1.

## ГЕЙ ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ

Народився у 1953 в Москві. Закінчив істор. ф-т Московського ДУ в 1975. Працює в ІА АН СРСР з 1979 лабор., а згодом - н.с. К.і.н. Досліджував неоліт, енеоліт і бронзовий вік степової смуги Європейської частини СРСР, зокрема, питання генезису катакомбної культури.

Має 20 наук. публікацій. Серед них: *Самсоновское поселение // Древности Дона.- М., 1983; Погребение литийейца Новотиторовской культуры из Нижнего Прикубанья // Археологические открытия на новостройках.- М., 1986, в. 1.*

## ГЕНІНГ ВОЛОДИМИР ВОЛОДИМИРОВИЧ

Народився 23.05.1958 в м. Новокузнецьку Кемеровської обл. Закінчив Київський ДУ в 1980. З 1980 працював в Археол. музеї АН УРСР у Києві н.с.; к.і.н. Досліджує пам'ятки доби бронзи у степовій смузі. Брав участь у Верхньотарасівській (1976), Мангупській (1977), Херсонських (1978, 1987), Орджонікідзевській та Миколаївській експ. (1979 та 1983-1987). (Рис. 23).

Має 23 наук. публікації. Серед них: *К вопросу об изучении преемственности археологических культур эпохи бронзы степной полосы Восточной Европы // Методологические и методические вопросы археологии.- К., 1982; К вопросу о традициях ориентировки погребенных ямного времени в Степном Поднепровье // Исследование социально-исторических проблем в археологии.-К., 1987; К созданию универсального археологического определителя признаков типа // СА, 1989, N 4; Археологические памятники Крымского Присивашья.- К., 1989; Черная Долина в эпоху бронзы.- К., 1990.*

## ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ АРКАДІЙ ВІКТОРОВИЧ (1885-1956)

Народився в с. Полтавка Дніпропетровської обл. у 1885. Закінчив юрид. ф-т Одеського ДУ в 1912. Працював у 1925-1932 н.с. Херсонського музею, в 1932-1938 - Дніпропетровського, а в 1938-1939 - ОАМ. Переїхавши до Києва, з 1939 і до смерті працював в ІА АН УРСР, спочатку н.с., а згодом зав. відділом. Досліджував пам'ятки неоліту, бронзового віку, трипільської культури, стародавніх слов'ян, а також займався краєзн.

Написав бл. 40 наук. праць. Серед них: *Раскопки кургана в предместье г. Одессы в слободке Романовке // ЗООИД, 1915, т. XXXII; Звіт за археологічні дослідження на території Дніпрельстану р. 1927 // Збірник Дніпропетровського музею, 1929, т. 1; Етюди з Надпорізького неоліту // Антропология, 1930, т. 3; Бериславський скарб бронзової доби // А., т. 2, 1948; Кам'яні закладки в околицях Тавільжаного острова (поховальні пам'ятники Запорізької обл.) // АП, 1949, т. 2; Могили в с. Чаплі // А., т. 9, 1954; Перше Сабатинівське поселення // АП, 1952, т. 4; Талькові ливарні матриці бронзової доби з Херсонщини // А., т. 4, 1950; Чаплинський могильник // КСИАУ, 1953, в. 2; Сліди перебування слов'ян XII-XIII ст. у Надпоріжжі // АП, 1949, т. 2.*

## СВДОКИМОВ ГЕНАДІЙ ЛЕОНІДОВИЧ

Народився 9.08.1947 в Різі Латвійської РСР. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1974. Працює з 1971 н.с. ІА АН УРСР. Досліджує проблеми середнього бронзового віку степової зони півдня України, а також скіфську монументальну скульптуру. Брав участь у багатьох археол. експ.: Скіфській степовій, Каховській, Орджонікідзевській, Дністровській, Миколаївській, Південно-Бузькій, Сіверсько-Донецькій, Луганській (1970-1976). Керує роботою Краснознаменської експ. (1976-1991).

Має 38 наук. праць. Серед них: *Курганы эпохи бронзы Верхнетарасовского могильника // Курганы Юга Днепровщины.- К., 1977; Клад бронзолитейных форм Новокиевского поселения // СА, 1985, N 1; Раннекатакомбные памятники Северного Причерноморья // Приазовье и Крым. - Дн., 1979; Скифский могильник у с. Первома-*

евки. *Курганный могильник белозерского времени // Древние скотоводы юга Украины.* - К., 1984; *Скифская антропоморфная скульптура.* - К., 1991.

## ЖУРАВЛЬОВ ОЛЕГ ПЕТРОВИЧ

Народився в Дніпропетровську 3.11.1949. Закінчив Київський ДУ в 1974. З цього ж року працює в ІА АН УРСР н.с. сект. фізико-хімічних досліджень. Вивчає історію фауни та тваринництва доби бронзи, античності та слов'ян.

Має 13 наук. публікацій. Серед них: *Фауна поселення Черноморка // Использование методов естественных наук в археологии.* - К., 1981; *Дикие млекопитающие эпохи бронзы нижнего Дона // Эколого-морфологические особенности животных и среда их обитания.* - К., 1981; *Животноводство, охота и ландшафтные особенности античного Ольвийского государства // Морфологические особенности позвоночных животных Украины.* - К., 1983; *Воздействие антропогенных факторов на природу Нижнего Побужья в античное время // Человек и окружающая среда в древности и средневековье.* - М., 1985.

## ЗАЄЦЬ ІВАН ІВАНОЧ

Народився 16.01.1921 в с. Рудка Дніпропетровської обл. Закінчив Грозненський ДІП в 1955. Працював у 1963-1977 директ. Вінницького краєзн. музею, а з 1977 викладає у Вінницькому ДІП, доц. каф. історії, к.і.н. Досліджує трипільську культуру середньої течії Півд. Бугу. Керував археол. експ. Вінницького краєзн. музею в 1969-1976, проводив розк. трипільських поселень Кліщів, Тростянець, Двіжин, Ворошилівка, Білківці, а в 1978-1986 керував археол. експ. Вінницького ДІП і розк. трипільської поселення Озаринці, Ворошилівка, Ладжин.

Має 45 наук. публікацій. Серед них: *Трипольское поселение Клищев на Южном Буге // СА, 1974, N 4; Место отдельных трипольских поселений среднего течения Буга в относительной периодизации Триполья.* - К., 1975; *Трипольская культура на Южном Буге и Днестре // АИНУ в 1976-1977 гг. - Ужгород, 1978; Трипольские жилища на Южном Буге.* - София, 1981; *Керамический комплекс Клищев // КСИА, 1986, N 185.*

## ЗАХАРУК ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

Народився 12.04.1914 в м. Вінніпег у Канаді. Закінчив істор. ф-т Одеського ДУ в 1938. Працював спочатку в ОАМ (1938-1939) і Житомирському краєзн. музеї (1940), а пізніше - н.с. ІА АН УРСР (1941-1949), потім (з 1949 по 1960) в ІСН АН УРСР у Львові - спочатку н.с., а згодом - заст. директ. ІСН. У 1960 переїхав знову до Києва і працював заст. директ. ІА АН УРСР до 1971 р. З 1971 працював у Москві в ІА АН СРСР заст. директ., а з 1985 - с.н.с. Д.і.н. Досліджував неоліт і бронзу України та проблеми теорії і методології археол. Керував багатьма археол. експ.: "Великий Київ" (розк. Софіївки у 1948, Сирець 1, П у 1950), Волино-Подільською (розк. поселень Колосівка, Нова Чорторія Житомирської обл. у 1949), Волинською (розк. Зимне в 1951-1952), Дністровською (розк. поселень Кошинівці, Кунисовці Тернопільської обл. у 1953, поселення Звенячин Чернівецької обл. у 1954), Волинською (розк. Ставок Волинської обл. у 1955).

Автор понад 80 наук. публікацій. Серед них: *Методологические проблемы археологической науки.* - М., 1981; *Дослідження пам'яток пізньої бронзи та раннього заліза на Волині 1950 р. // АП, 1956, т. 6; До питання про обряд поховання населення трипільської культури в Середньому Подніпров'ї // НЗ АН УРСР. ІСН. - К., 1953, т. 1; Новое поселение культуры инуровой керамики на Волини // КСИАУ, 1957, в. 7; Погребения в каменных гробницах около с. Поповцев Тернопольской обл. // КСИАУ, 1959, в. 8; Поселение культуры воронковидных сосудов на Волини // КСИИМК, 1957, в. 67; Поселение энеолитического времени в с. Зимно Волинской обл. // КСИАУ, 1955, в. 4; Проблема позднего Триполья в Среднем Поднепровье по материалам исследованных последних лет // КСИАУ, 1953, в. 2; Софіївський тілоспальний могильник // АП, 1952, т. 4; *Историческое познание и археология // Познание исторического процесса**

*в археологиз.- М., 1988; Археология: наука историческая или источниковедческая / / СА, 1989, N 3; Археология: критерий научности // Первобытная археология.- К., 1989.*

### **ЗБЕНОВИЧ ВОЛОДИМИР ГЕЦЕЛОВИЧ**

Народився в Києві 7.04.1935. Закінчив Київський ДУ у 1958. Працював н.с. ІА АН УРСР. Д.і.н. Брав участь у розк. пам'яток усагівської культури на Пд.-Зх. СРСР у 1962-1970 та поселень трипільської культури в басейні Дністра у 1971-1987. Має 60 наук. публікацій. Серед них: Позднетрипольские племена Северного Причерноморья.- К., 1974; Поселение Бернашевка на Днестре (к происхождению трипольской культуры).-К., 1980; Поселения раннего этапа трипольской культуры между Днестром и Южным Бугом (на немецком языке).- Мюнхен, 1987; Периодизация і хронологія раннього Трипілля // А., 1980, в. 35; До питання про історичні зв'язки Північного Причорномор'я в III тис. до н.е. // УДЖ, 1967, N 3; Древнейшие медные топоры в Восточной Европе // СА, 1969, N 3; Кераміка усагівського типу // А., в. 21, 1968; Нові неолітичні і трипільські поселення в зоні Київської ГЕС // А., в. 16, 1964; Оборонні споруди та зброя у племен трипільської культури // А., 1975, в. 15.

### **КАЧАЛОВА НАТАЛІЯ КИРИЛІВНА**

Народилась у Ленінграді 11.04.1933. Закінчила істор. ф-т Ленінградського ДУ в 1955. Працює в Ермітажі з 1959 н.с. К.і.н. Досліджує добу бронзи степів Євразії. Брала участь у розк. курганів та поселень доби бронзи на Україні, Придонні та Поволжі у 50-60 рр. XX ст.

З наук. публікацій можна вказати: *Трипольская пластика (женские изображения) // По материалам выставки "Культура и искусство древнего населения на территории СССР" (Гос. Эрмитаж).- Л., 1973; Эрмитажная коллекция Н.Е.Бранденбурга. Эпоха бронзы // САИ.- М., 1974, в. В 4-12; О локальных различиях в лесостепной срубной культуре // АСГЭ, 1977, в. 18; К вопросу о религиозно-магических представлениях трипольских племен // АСГЭ, 1978, в. 19; Изображение быка в пластике трипольских племен // АСГЭ, 1977, в. 42; О локальных различиях полтавкннской культурно-исторической общности // АСГЭ, 1983, в. 24.*

### **КЛИМЕНКО ВІКТОР ФЕДОРОВИЧ**

Народився в Єнакієво 27.07.1937. Закінчив істор. ф-т Донецького ДУ у 1966. З 1966 по 1970 вчителював у Єнакієвому, а з 1970 працює інспектором шкіл цього міста. Досліджує добу міді-бронзи Лівобережної України. Брав участь у археол. експ. по Запорізькій, Дніпропетровській, Донецькій, Харківській обл.

Має 28 наук. публікацій. Серед них: *О погребениях ямной культуры бассейна Северного Донца // Проблемы исследования памятников археологии Северного Донца.- Луганск, 1990; Погребения катакомбной культуры бассейна Северного Донца // Проблемы охраны и исследования памятников археологии в Донбассе.- Донецк, 1987; Памятники срубной культуры в районе г. Енакиево // Проблемы исследования памятников археологии Северного Донца.- Луганск, 1990 (у співавт.).*

### **КЛОЧКО ВІКТОР ІВАНОВИЧ**

Народився 23.09.1948 в м. Тюрі Естонської РСР. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1980. Працює н.с. ІА АН УРСР з 1970. Досліджує зброю бронзового віку. Брав участь у Черкаській новобудовній експ. в 1983 та в Миронівській (Київська обл.) у 1984.

Має 18 наук. публікацій. Серед них: *Некоторые вопросы происхождения бронзовых наконечников стрел Северного Причерноморья // Памятники древних культур Сев. Причерноморья.-К., 1979; Новокиевская литейная мастерская и проблемы хронологии памятников Нижнего Поднепровья // СА, 1987, N 2.*

## КЛЮШЕНЦЕВ ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ

Народився в Тбілісі у 1947. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1975. Працює з 1972 н.с. в ІА АН УРСР. Досліджує курганні могильники та поселення доби бронзи. З 1970 щорічно бере участь у Миколаївській археол. експ.

Має 24 наук. праці. Серед них: *Новые памятники эпохи бронзы Нижнего Побужья // Открытия молодых археологов Украины.-К., 1976, ч. 1; Памятники культуры многоваликовой керамики в Степном Побужье // АИНУ в 1976-1979 гг.-К., 1980; Поселения сабашиновского типа в Степном Побужье // Актуальные проблемы археологических исследований.-К., 1981; Погребения культуры многоваликовой культуры в Степном Побужье с внутримогильными конструкциями // СА, 1988, N 2.*

## КОВАЛЬОВА ІРИНА ФЕДОРІВНА

Народилася в Дніпропетровську 29.10.1930. Закінчила істор. ф-т Дніпропетровського ДУ в 1954. Працювала з 1957 по 1962 н.с. Дніпропетровського істор. музею, а далі стала викладати в Дніпропетровському ДУ на каф. історіографії і джерелознавства. Д.і.н. Досліджує бронзовий вік лісостепової і степової зони лівобережної України. Брала участь в археол. експ. "Дніпро-Донбас" у 1960-1972, а з 1970 очолює Новобудовні археол. експ. Дніпропетровського ДУ.

Має 43 наук. публікації. Серед них: *Север степного Поднепровья в среднем бронзовом веке.- Дн., 1981; Погребальный обряд и идеология ранних скотоводов.- Дн., 1983; Север Степного Поднепровья в энеолите - бронзовом веке.- Дн., 1984; К вопросу о культурной принадлежности вытянутых подкурганных погребений // Курганы Степного Поднепровья.- Дн., 1980; Клад кремневых орудий из окрестностей г. Днепротровска // СА, 1961, N 4; Макіївський локальний варіант зрубної культури // А., 1976, в. 20.*

## КОНДУКТОРОВА ТАМАРА СЕРГІЇВНА

Народилася в м. Узлова Тульської обл. у 1919. Закінчила біологічний ф-т Московського ДУ в 1941. Працює з 1946 н.с. НДІ і Музею антропології при Московському ДУ; к.б.н. Досліджує стародавні антропологічні типи на терит. України. Брала участь в археол. розк. багатьох могильників у Херсонській (Золоті балки, Миколаївки-Козацької), Черкаській (Журавки), Воронежській (Маяцького), Кримській обл. (Неаполі Скіфському, Беляус та інших).

Має 45 наук. публікацій. Серед них: *Антропология древнего населения Украины (1 тыс. до н.э. - 1 тыс. н.э.).- М., 1972; Антропология населения Украины мезолита, неолита и эпохи бронзы.- М., 1973; Физический тип людей Нижнего Приднепровья на рубеже нашей эры.- М., 1979; Антропологический тип людей культур шаровидной керамики Украины // ВА, 1978, в. 59; Антропологический тип людей шаровидных амфор Украины // ВА, 1979, в. 60; Антропологический тип комаровско-тишинецкой культуры Украины // ВА, 1979, в. 62; Антропологический тип людей культуры Ноа с территории Украины // ВА, 1980, в. 65; Антропологический склад племен территории Украины в эпоху бронзы // МАУ, 1969, в. 4; Палеоантропологические материалы из Маяцкого могильника // Маяцкое городище.- М., 1984.*

## КРИВЦОВА-ГРАКОВА ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА (1895-1970)

Народилася 6.10.1895 в Одесі. Навчалась в 1915 на Вищих жіночих (Бестужевських) курсах, а в 1920 перевелась до Московського ДУ, де закінчила в 1922 курс під керівництвом проф. В.О. Городцова. З цього ж року працювала в ДІМ у Москві н.с. понад 30 років. Одночасно з 1944 до 1959 працювала с.н.с. сект. неоліту і бронзи ІА АН СРСР. Досліджувала пам'ятники бронзового віку на терит. СРСР. Брала участь в археол. розк. біля Нікополя курганів бронзового віку у 1937-1938, а пізніше розкопувала два поселення бронзового віку на Білозерському лимані в 1947. Розробила методіку вивчення великих стовпових жител кінця бронзового віку, класифікацію й систематизацію матеріалів по бронзовому віку СРСР.

Має багато наук. публікацій. Серед них: *Генетическая связь ямной и катакомбной культур // ТГИМ, 1938, в. 8; Бессарабский клад // ТГИМ, 1949, в. 1; Погребения бронзового века и предскифского времени на Никопольском курганном поле // МИА, 1962, N 115; Поселение бронзового века на Белозерском лимане // КСИИМК, 1949, в. 26; Степное Поволжье и Причерноморье в эпоху поздней бронзы // МИА, 1955, N 46.*

### **КРИЧЕВСЬКИЙ ЄВГЕН ЮРІЙОВИЧ (1910-1942)**

Народився 3.02.1910 в Петербурзі. Закінчив у 1930 Ленінградський ДУ. З 1931 по 1942 працював у ДАІМК с.н.с. Одночасно викладав у Ленінградському ДУ в 1934-1942; доц., к.і.н. Досліджував історію первісного суспільства, зокрема, неоліт і трипільську культуру південної і центральної частини Європи. Брав участь у Трипільських археол. експ.

Має 23 наук. публікації. Серед них: *Древнее население Западной Украины в эпоху неолита и ранней бронзы // КСИИМК, 1940, N 3; Трипольские площадки (По раскопкам последних лет) // СА, 1940, N 6; Раскопки на Коломыйщині і проблема трипільських площадок // Трипільська культура.- К., 1940, т. 1; О процессе исчезновения трипольской культуры // МИА, 1941, N 2; Ранній неоліт і походження трипільської культури // Палеоліт і неоліт України.- К., 1947, т. 1; Орнаментація глиняних посудів у земледельчих племен неолітичної Європи // УЗЛГУ, 1949, N 85, Серія історических наук, в. 13.*

### **КРУЦ ВОЛОДИМИР ОПАНАСОВИЧ**

Народився в Києві 23.11.1938. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1962. Працює н.с. ІА АН УРСР, к.і.н. Досліджує енеоліт України. Проводив Київські археол. експ. у 1962-1973 (розкопки трипільських поселень у Чапаївці, Софіївці, Казаровичах, Процева й ін.), Бортницькі новобудовні у 1974-1976, Поліську в районі р. Случ та Трипільську у 1981-1987 в Черкаській обл. (поселення поблизу с. Тальянки).

Має 43 наук. публікації: *Позднетрипольские памятники Среднего Поднепровья.- К., 1977; Пізньотрипільське поселення поблизу с. Софіївка на Дніпрі // А., т. 22, 1969; Розкопки у Козаровичах // АДНУ 1969 р. - К., 1972, в.4; Трипільський могильник з обрзом трупопокладання поблизу Києва // А., 1975, в. 15; Планировка поселения у с. Тальянки и некоторые вопросы трипольского домостроительства // РПГКУ.- Тальянки, 1990.*

### **КРУЦ СВІТЛАНА ІВАНІВНА**

Народилася 7.01.1937 у м. Запоріжжі. Закінчила історико-філософський ф-т Київського ДУ в 1959. Працювала з 1959 по 1971 в Ін-ті мистецтва, фольклору та етнографії АН УРСР, спочатку лабор., а далі н.с. З 1974 - н.с. ІА АН УРСР, потім зав. сект. К.і.н. Досліджує стародавню історію населення України за антропологічними даними. Порічно бере участь у новобудовних експ.

Написала понад 40 наук. праць. Серед них: *Население территории Украины эпохи меди-бронзы (по антропологическим данным).- К., 1972; Антропологична характеристика давнього населення України.- К., 1968 (у співавт.); Палеоантропологические исследования в Степном Поднепровье (эпоха бронзы).- К., 1984; Черепи эпохи бронзы з курганів Криворіжжя // МАУ, 1969, в. 4; Антропологические материалы поздне-трипольского могильника у с. Чапаевки // РПГКУ.-Тальянки, 1990.*

### **ЛАГОДОВСЬКА ОЛЕНА ФЕДОРІВНА (1899-1958)**

Народилася 1899 в Одесі. Закінчила Ін-т народної освіти у 1925 в Житомирі. З 1920 почала працювати у Волинському н.-д. музеї в Житомирі під керівництвом С.С. Гамченка. У 1930-1938 працює в ОАМ та Одеському музеї книги, проводить розк. Усатівських курганів під Одесою. З 1939 і до 1958 працювала в ІА АН УРСР н.с., а потім зав. відділом первісної археол. К.і.н. Досліджувала археол. пам'ятки рубежу доби міді

і бронзи: мегалітичну і усатівську культури та пізньотрипільські пам'ятки типу Сандрака, а також комарівську культуру і поховальні пам'ятники неоліту, міді й бронзи в Дніпровському Надпоріжжі. (Рис. 46).

Серед наук. публікацій: *Войцехівський могильник бронзової доби на Волині* // А., т. 2, 1948; *Войцеховское позднетрипольское поселение* // КСИИАНУ, 1954, в. 3; *До питання про розвиток скотарства у степовій смузі Східної Європи в епоху раннього металу* // А., т. 12, 1961; *Кам'яні закладки Надпоріжжя* // АП, 1949, т. 2; *Михайловское поселение и его историческое значение* // КСИИАНУ, 1955, в. 4; *Трипольское поселение у с. Сандраки Винницкой обл. и некоторые вопросы позднего Типолья* // КСИИАНУ, 1953, в. 2; *Усатівська культура і її місце в археологічному минулому України* // ВАН, 1947, N 6.

### ЛАТИНІН БОРИС ОЛЕКСАНДРОВИЧ (1899-1967)

Народився 30.09.1899 в Ашхабаді. Навчався в 1920-1923 у Петроградському археол. ін-ті при Петроградському ДУ. Працював з 1924 по 1935 у ДАІМК н.с. Одночасно очолював Комітет по праці на новобудовах у 1930-1935. З 1931 по 1935 і з 1953 по 1967 працював в Ермітажі н.с. відділу історії первісної культури. Досліджував проблеми походження і хронології культури неоліту і бронзи. Вивчив археол. колекції доби бронзи музеїв України, Кавказу, Поволжя та Середньої Азії і склав картотеку колекцій музеїв, яка й досі не втратила своєї цінності. Уперше виділив локальні варіанти ямної, катакомбної і зрубної культур. Був організатором і учасником археол. експ. на багатьох новобудовах. З 1936 по 1946 наукова діяльність була припинена, він був невинно репресований, кинутий до північних таборів. Повернувся до роботи в 1946 у Сизранському краєзн. музеї, а з 1953 в Ермітажі. В останні роки продовжував працювати над темою періодизації та походженням культур доби неоліту і бронзи Сх. Європи. Багато уваги приділив методиці роботи над археол. матеріалом. Д.і.н. (Рис. 48).

Залишив багато наук. праць. Серед них: *О южных границах ойкумены степных культур эпохи бронзы* // СА, 1959, N 3; *К вопросу об уровне развития производительных сил в эпоху ранней бронзы* // КСИИМК, 1957, в. 70; *К вопросу о памятниках с так называемой многоваликовой керамикой* // АСГЭ, 1964, в. 6; *Молоточковидные булавки, их атрибуция и датировка* // АСГЭ, 1967, в. 9; *Первобытная культура.* - М., 1955; *Архашеские круглые псалмы с штами* // МИА, 1965, N 130; *Некоторые вопросы методики изучения истории ирригаций Средней Азии* // СА, 1959, N 3.

### МАГУРА СІЛЬВЕСТР СІЛЬВЕСТРОВИЧ (1897-1937)

Народився в 1897 в м. Хелм Люблінської губ. (тепер Польща). Закінчив Київський ДУ в 1925. З 1930 працював у Всеукраїнському істор. музеї та ІІМК АН УРСР. Займався вивченням трипільської культури та стародавніх східних слов'ян. Брав участь в експ. по дослідженню археол. пам'яток в різних районах України. Керував багаторічною Трипільською експ. на Київщині.

Основні наук. праці: *Питання побуту на підставі уламків трипільської культури* // *Трипільська культура на Україні.* - К., 1926, в. 1; *Дослідження так званої "трипільської культури"* // НЗ ІІМК УАН, 1935, кн. 3/4; *Експедиція 1934 р. для дослідження пам'яток трипільської культури* // НЗ ІІМК УАН, 1937, кн. 2; *До питання про стару слов'янську кераміку часів родоплемінного ладу (з приводу розкопів на горі Киселівці в Києві 1932 р.)* // НЗ ІІМК УАН, 1934, N 1.

### МАКАРЕНКО МИКОЛА ОМЕЛЯНОВИЧ (1877-1938)

Народився 4.02.1877 в с. Москалівка на Полтавщині. Закінчив Петербурзьку худ. школу в 1902 і Петербурзький археол. ін-т у 1904. З 1902 по 1919 був помічником хранителя Ермітажу, де склав і видав у 1916 путівник "Художественные сокровища императорского Эрмитажа". Одночасно читав лекції на Вищих жіночих архіт. курсах і в школі М.К. Реріха, працював у журналі "Старые годы". З 1902 по 1919 рр. щорічно за дорученням Археол. комісії, Московського Археол. товариства проводив археол. розк. і

досліджував стародавні архіт. пам'ятки в Новгородській, Полтавській, Катеринославській, Воронежській, Харківській і Тверській губ. Був почесним чл. багатьох археол. товариств і комісій. У 1919 переїхав до Києва і став дійсним чл. ВУАК ВУАН. У 1920-1024 працює директ. Музею західного і східного мистецтва і одночасно читає лекції в Київському ДУ. У 1925-1929 проводить розк. на Україні: у районі с. Халеп'є, Трипілля на Київщині, Опішні на Полтавщині, с. Ведмежого на Роменщині, Звенигорода на Сумщині й ін. У 1930 відкриває в Маріуполі, на місці будівництва заводу "Азовсталь", великий неолітичний могильник, що мав 124 поховання з багатим інвентарем, який він дослідив і опублікував. У 1934 єдиний з чл. комісії не підписав акт про знищення Михайлівського Золотоверхого собору для будівництва Урядової площі в Києві, і за це був суворо покараний. На початку 1936 був заарештований і висланий до Казані. Там спробував працювати - реставрував Петропавлівський собор, але у 1937 був знову заарештований, засуджений на 3 роки до таборів, а в грудні 1938 - розстріляний у Томській в'язниці. Лише в 1969 його реабілітовано. Залишив велику наук. спадщину в галузі археол., музеєзн. та мистецтва, зокрема, стародавньої архіт., скульптури та різьбярства. (Рис. 51).

З наук. праць: *Халеп'є // КЗ ВУАК 1925. - К., 1926; Досліди на Остерцини. Євмишка, Стоянки в місцевості "Бугайка" // КЗ ВУАК 1926. - К., 1927; Етюди з обсягу трипільської культури // Трипільська культура на Україні. - К., 1926, в. 1; Біля Чернігівського Спасу (Археологічні дослідження року 1923) // ЧПЛ. - К., 1928; Старогородська "Божниця" та її малювання // ЧПЛ. - К., 1928; Скульптура і різьбярство Київської Русі передмонгольських часів. - К., 1930; Маріупольський могильник. - К., 1933.*

## МАКАРЕВИЧ МИХАЙЛО ЛЕОНТІЙОВИЧ (1901-1988)

Народився в Бердичеві у 1901. Закінчив музейний відділ Київського Художнього ін-ту в 1929. Працював з 1930 по 1935 в ІМКК ВУАК художником та креслярем. З 1937 і до 1971 - н.с. ІА АН УРСР. Досліджував пам'ятки трипільської культури та ранньої бронзи. Брав участь у трипільських експ.: розк. у Колодажному в 1929-1930, на Коломиїщині в 30-ті роки, в Городському в 1939, а також у розк. у Михайлівці у 40-і роки, в Паволочі в 1948 і на Південному Бузі -Гранівці та Сабатинівці в 50-ті роки.

Має близько 30 наук. публікацій. Серед них: *Раскопки первого Михайловского поселения // КСИАНУ, 1955, в. 4; Середньобузька експедиція по дослідженню пам'яток трипільської культури // АП. 1952, т. 4; Статуєтки трипольського поселення Сабатинівка // КСИАНУ, 1954, в. 3; Трипільське поселення біля с. Паволочі // АП, 1952, т. 4; Исследования в районе с. Стена на Среднем Днестре // КСИАНУ, 1960, в. 10; Клад крем'яних сокир (з с. Кислицького Вінницької обл.) // А, т. 16, 1964; Об идеологических представлениях у трипольских племен // ЗОАО, 1960, т. 1.*

## МАЛЄЄВ ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

Народився в Чернігові 2.08.1941. Навчався на істор. ф-ті Львівського ДУ в 1963-1966, а в 1968 закінчив істор. ф-т Київського ДУ, де і працює на каф. археол. і музеєзнавства з 1968, спочатку лабор., потім асист. і викл., а з 1986 - доц., к.і.н. Досліджує бронзовий і залізний вік лісостепу Подністров'я. Брав участь у Дністровських археол. експ. Київського ДУ в Тернопільській, Івано-Франківській, Чернівецькій і Хмельницькій обл., а в 1986-1987 - у Всесоюзній експ. "Невс" (По шляху із варяг у греки).

Має понад 30 наук. публікацій. Серед них: *Мегалітичні гробниці на Тернопільщині // А., 1971, N 2; Розкопки поселення галіградського типу в м. Заліщики на Дністрі // ВКУ, серія історії, 1971, в. 13; Язичницьке кашце на березі Роставиці // ВКУ, серія історії, 1975, в. 17; Липейные формы с поселения Мышковичи в Поднестровье // Энеолит и бронзовый век Украины. - К., 1976; Гальштатські городища північно-східного Прикарпаття // ВКУ, істор. науки, 1979, в. 21; Оборонні споруди давньоруського міста Василева // ВАН УРСР, 1982; Поховання культури кулястих амфор на Хмельниччині // ВКУ, істор. науки, 1986, в. 28.*

Народилася у м. Межигір'ї Закарпатської обл. 1.10.1951. Закінчила Дніпропетровський ДУ в 1975. З цього ж року працює в Дніпропетровському ДУ в археол. новобудовній експ. н.с. К.і.н. Досліджує енеоліт та ранній бронзовий вік України.

Має 31 наук. публікацій. Серед них: *Периодизація і хронологія погребених ямної культури в междуречье Орели и Самары // Курганные древности Степного Поднепровья III-1 тысячелетия до нашей эры.- Дн., 1978; К вопросу о связях ямной и среднеднепровской культуры // Проблемы археологии Поднепровья.- Дн., 1985.*

## МЕРПЕРТ МИКОЛА ЯКОВИЧ

Народився в Москві 26.11.1922. Закінчив істор. ф-т Московського ДУ в 1945. З 1949 працює в ІМК АН СРСР спочатку н.с., а пізніше - зав. відділом неоліту і бронзового віку. Д.і.н., проф. Досліджує енеоліт і бронзовий вік степів Євразії, Сх. Середземномор'я та Переднього Сходу.

Має 250 наук. публікацій в СРСР, Англії, Болгарії, Угорщині, Румунії, Німеччині, США, Чехословаччині й ін. Серед них: *Из истории древнеямных племен // Проблемы археологии Евразии и Северной Америки.- М., 1977; О племенных союзах древнейших скотоводов степей Восточной Европы // Проблемы советской археологии.- М., 1978; О связях Северного Причерноморья и Балкан в раннем бронзовом веке // КСИА, 1965, в. 105; Проблемы энеолита степи и лесостепи Восточной Европы // Энеолит Восточной Европы.- Куйбышев, 1980; Срубная культурно-историческая общность эпохи бронзы Восточной Европы и лесостепь // Археология восточноевропейской лесостепи.- Воронеж, 1979 (у співавт.).*

## МИХАЙЛОВ БОРИС ДМИТРОВИЧ

Народився 26.03.1936 в Мелітополі. Закінчив Харківський ДУ. Працював у 1970-1986 директ. Мелітопольського краєзн. музею, а з 1986 - директ. ІАЗ "Кам'яна могила". Досліджує пам'ятки доби бронзи, петрогліфн. Кам'яної могили та історію Мелітополя.

Має 26 наук. публікацій. Серед них: *Курган эпохи бронзы у м. Приморське // А., 1976, в. 11; Похоронения доби бронзы в Північному Приазов'ї // А., 1972, в. 2; Ямное погребение с полисуаром на Мелитопольщине // СА, 1976, N 1; Курган эпохи бронзы вблизи Каменной Могилы // СА, 1982, N 4; Об одном сюжете петроглифов Каменной Могилы // СА, 1987, N 2; Петроглифы из пещеры "Подкова" на холме Каменная Могилы в Северном Приазовье // СА, 1990, N 1; Солнечная ладья эпохи ранней бронзы в гроте Каменной могилы // Проблемы первобытной археологии Северного Причерноморья.- Херсон, 1990.*

## МИХАЛЬЧИШИН ІВАН РОМАНОВИЧ

Народився 1941 у с. Кривачинці Хмельницької обл. Закінчив істор. ф-т Львівського ДУ в 1977. З цього часу працює у Львівському істор. музеї зав. сект. археол. Досліджує пам'ятки енеоліту - бронзового віку, зокрема, кам'яну зброю. Брав участь в археол. розвідках і розк. на території Львівської, Волинської, Тернопільської, Хмельницької обл.

Має 19 наук. публікацій: *Нові матеріали до археологічної карти Карпат // А., 1984, в. 47; Археологічні розвідки у Західному Побужжі // А., 1986, в. 55; До питання виготовлення кам'яних бойових сокир на території Волині // Минуле і сучасне Волині.- Луцьк, 1988; Нові пам'ятки поморської культури на Волинському Побужжі // Минуле і сучасне Волині.- Луцьк, 1985.*

## МОВША ТАМАРА ГРИГОРІВНА

Народилася 20.04.1922 в смт. Любеч Чернігівської обл. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1945. З 1945 по 1977 працювала в ДІМ УРСР, спочатку н.с., а з 1952



- зав. відділом первісної археол. З 1977 по 1989 працювала в ІА АН УРСР н.с. К.і.н. Провідний спеціаліст в археол. енеоліта Пд.-Сх. Європи, зокрема, досліджує зв'язки трипільсько-кукутенської культури з племенами степових культур Центр. Європи, а також мистецтво трипільських племен. Провела археол. експ. на багатьох трипільських поселеннях на Середньому Дністрі, Південному Бузі і в Молдавії. Керувала Пізнотрипільською експ. в Хмельницькій обл. (в селах Цвіклівці, Жванець у 1960-1978), Трипільсько-загоном Середньодністровської експ. (с. Велика Слобідка), Доброводським та Косанівськими загонами Трипільської експ. (с. Доброводи -1981-1982, с. Косанівка 1983-1985, 1987-1989) й інш.

Має близько 100 наук. публікацій: *О связях племен трипольской культуры со степными племенами медного века // СА, 1961, N 2; О северной группе поздне трипольских памятников // СА, 1971, N 1; Проблемы связей Триполья-Кукутени с племенами культур степного ареала.- София, 1981; Средний этап трипольской культуры. Поздний этап трипольской культуры // Археология УССР.- К., 1985, т. 1; Гончарный центр трипольской культуры на Днестре // СА, 1971, N 3; Об антропоморфной пластике трипольской культуры // СА, 1969, N 2; Поздне трипольское поселение в с. Жванець // КСИА, 1970, в. 123; Периодизация і хронологія середнього та пізнього Трипілья // А, 1972, в. 5.*

## НИКІТІН ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ

Народився 1.04.1938 у Миколаєві. Закінчив Московський ДУ в 1968. З 1964 по 1988 працював у Миколаївському краєзн. музеї н.с., а пізніше - зав. сект. З 1989 зав. відділом Республіканської лабораторії з охорони пам'яток археол., історії та культури Українського відділення Фонду культури. Досліджує пам'ятки доби бронзи, зокрема, Інгульської катакомбної культури. Брав участь в Інгульських археол. експ. з 1966, а з 1971 і по 1988. керує цими експ., розк. кургани біля с. Широке, стійбища pobl. с. Мала Корениха, Матвіївка 1, Калинівка, Калуга, Плющівка, поселення пізньої бронзи у с. Забара і кургани у с. Новопавлівка.

Має 23 наук. публікації. Серед них: *Погребения эпохи бронзы в кургане у с. Попильное // ДСЗП, 1981; Бандуркинський клад бронзового века из Южного Побужья // СА, 1984, N 2; Поселення доби бронзи поблизу с. Мала Корениха Миколаївської обл. // А., 1986, в. 54; Металлические украшения с пуансонным орнаментом ямной и катакомбной культур // СА, 1988, N 4; Охоронні розкопки могильника ІУ-ІІІ ст. до н.е. Лазерна Коса // А., 1988, в. 63; Матвеевка-1 - поселение катакомбной культуры на Южном Буге // СА, 1989, N 2.*

## ОЛІЙНИК ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

Народився в Луцьку 20.09.1956. Зкінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1978. Працював спочатку в ДІМ УРСР н.с., а зараз - в МІК зав. сект. археол. Займається картографуванням археол. пам'яток і знахідок на території Києва та Київщини. Брав участь у багатьох трипільських археол. експ. в 1972 по 1984.

З наук. публікацій можна вказати: *Трипольское поселение у с. Коновка на Среднем Днестре // АО 1977 г.- М., 1978 (у співавт.).*

## ОТРОЩЕНКО ВІТАЛІЙ ВАСИЛЬОВИЧ

Народився в Чернігові 20.09.1945. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1968. З цього ж року працює в ІА АН УРСР н.с. К.і.н. Вивчає пам'ятки доби середньої і пізньої бронзи, а також кімерійські старожитності. Учасник багатьох археол. експ.: Керченських у 1964-1967, Каховських у 1968-1970 та начальник Запорізьких експ. у 1975-1987.

Автор 55 наук. публікацій. Серед них: *Про зображення на сокирці доби пізньої бронзи з Керчі // А., 1971, в. 2; Про деякі кістяні знаряддя праці доби пізньої бронзи // А., 1973, в. II; Кургани бронзової доби поблизу Каховки // АДНУ 1969 р.- К., 1972, в. 4 (у співавт.); Элементы изобразительности в искусстве племен срубной культуры // СА, 1974, N 4; Половецкий комплекс Чингульського кургану // А., 1986, в. 53*

(у співавт.); *Киммерійські погребення в подвійних могилах і катакомбах* // СА, 1986, N 1 (у співавт.).

### ПАССЕК ТЕТЯНА СЕРГІЙВНА (1903-1968)

Народилась у Петербурзі 15.08.1903. Закінчила в 1924 ф-т сусп. наук (відділ археол. і історії мистецтва) Ленінградського ДУ. З 1930 почала працювати в Державній Академії історії мистецтва. У 1932 перейшла в Московське відділення ДАІМК, перетвореної пізніше в ПІМК, а згодом - в ІА АН СРСР, де і працювала с.н.с. все життя. Досліджувала пам'ятки неоліту, енеоліту, доби бронзи, зокрема - пам'ятки трипільської культури і доби міді-бронзи на терит. України та Молдавії. Розробила нову методику їх розк., визначила "майданчики" як житла, розробила періодизацію трипільського поселення, створила нову синхронізацію археол. культур У-ІІІ тис. до н.е. у межах річки Дніпра і Дунаю, поглибила всебічне вивчення пам'яток середньодніпровської культури. Д.і.н., лауреат Держ. премії. Працювала над матеріалами зарубіжних країн - Болгарії, Румунії, Чехословаччини та Польщі, використовуючи їх для загальноістор. концепцій. Провела багато археол. експ. з 1934 по 1966 (розк. поселень Коломийщина біля с. Трипільля та Володимирівка та ін.). (Рис. 61).

Має 100 наук. публікацій. Серед них: *Періодизація трипольських поселень (Ш-ІІ тис. до н.е.)* // МІА, 1949, N 10; *Раннеземледільські (трипольські) племена Подністрів'я* // МІА, 1961, N 84; *Трипільська культура.* - К., 1941; *Трипольська кераміка* // *Известия ГАИМК*, 1935, N 122 (франц. мовою); *Пам'ятники культури лінійно-ленточної кераміки на території СРСР.* - М., 1963 (у співавт.); *Новое из истории трипольских племен Днепро-Днестровского междуречья.* - М., 1964; *Неолитические племена Юго-Восточной Европы* // *История СССР*, 1966, т. 1 (у співавт.); *Исследования трипольской культуры в УССР за 20 лет* // ВДИ, 1938, N 1/2/; *Трипольские модели жилища* // ВДИ, 1938, N 4/5; *Трипольське поселення Коломийщина (Розкопки 1934-1938 рр.)* // *Трипільська культура.* - К., 1940; *Трипольское поселение у Владимировки* // ВДИ, 1941, 1/4/; *Пороська археологічна експедиція 1945 р.* // АП, 1949, N 1; *Селища епохи бронзи в районі Канева* // КСІІМК, 1949, N 25; *Трипольське поселення Владимирівка* // КСІІМК, 1949, N 26; *Первые земледельцы* // *По следам древних культур.* - М., 1951; *Трипольское поселение Поливанов Яр* // КСІІМК, 1951, N 37; *Открытие культуры Гумельницы в СССР* // КСІА, 1965, N 100 (у співавт.); *Новые открытия на территории СССР и вопросы позднего неолитических культур Дунайско-Днестровского междуречья* // СА, 1958, N 1.

### ПАТЮКОВА ЕМІЛІЯ ФЕДОРІВНА

Народилася 8.07.1926 в с. Сергіївка Миколаївської обл. Закінчила Одеський ДУ в 1948 р. З цього ж року працює в ОАМ зав. відділом. Досліджує енеоліт і пізні трипільля, зокрема, усатівську культуру. Брала участь у Пруто-Дністрівських археол. експ. у 1958-1959, керувала Усатівськими експ. у 1960-1973 та Маяцьким загonom Причорноморської експ. в 1974-1975.

Має 25 наук. публікацій. Серед них: *Усатовское поселение и могильники.* - К., 1979; *Изображения животных на памятниках Большого Куяльника - Усатова (близ Одессы)* // МАСП, 1957, в. 1; *Костяные и роговые изделия из Усатова* // МАСП, 1962, в. 4; *Обряд погребений усатовских курганных могильников* // ЗОАО, 1967, т. 2; *Усатово. Из истории исследований* // МАСП, 1976, в. 8; *Керамика усатовского поселения* // *Археологические исследования Северо-Западного Причерноморья.* - К., 1978; *Антропоморфная пластика Маякского могильника* // *Памятники древнего искусства Северо-Западного Причерноморья.* - К., 1986; *Новый могильник усатовского типа у с. Маяк* // *Северо-Западное Причерноморье в эпоху первобытно-общинного строя.* - К., 1980.

### ПИСЛАРІЙ ІВАН ОПАНАСОВИЧ

Народився в Тирасполі 7.10.1941. Закінчив Київський ДУ в 1970. Працював у Ворошилоградському краєзн. музеї н.с. у 1966-1969, а пізніше - зав. відділом архе-

ол. З 1984-зав. сект. археол. у Києво-Печерському ІКЗ. К.і.н. Досліджує пам'ятки бронзи, зокрема, зрубної культури.

Має 34 наук. публікації. Серед них: *Новые памятники бронзы в среднем течении Северского Донца* // АИНУ 1968 г.- К., 1971, в. 3; *Поховання зрубної культури у кам'яних ящиках на р. Лозовій (Ворошиловоградська обл.)* // АДНУ 1969 р.- К., 1972, в. 4; *Тайны степных курганов.- Донецк, 1972 (у спіавт.); Деревообработка в эпоху меди-бронзы в Донецкой лесостепи* // Проблемы эпохи бронзы юга Восточной Европы.- Донецк, 1979; *О качестве эпохи меди-бронзы и раннего железа в Восточной Европе* // А., 1981, в. 38.

## ПОПАНДОПОЛО ЗОЯ ХАРИТОНІВНА

Народилася в с. Шамлуг 10.03.1948. Закінчила Харківський ДУ в 1972. Працює з 1973 с.н.с. Запорізького краєзн. музею. Досліджує пам'ятки доби пізньої бронзи і раннього заліза Нижн. Подніп'я. Брала участь з 1974 по 1987 у Запорізьких новобудовних археол. експ.

Має 7 наук. публікацій. Серед них: *Костянтинівські кургани* // А., 1979, в. 31; *Новый скифский могильник на окраине г. Запорожье* // Памятники бронзового и железного веков Поднепровья.- Дн., 1987; *Металлические изделия эпохи бронзы из Днепра у с. Хортица* // Проблемы охраны и исследований историко-археологических памятников Запорожья, 1987; *Курган эпохи поздней бронзы у с. Лукьяновки* // Древности Степного Причерноморья и Крыма.- Запорожье, 1990.

## ПОПОВА ТЕТЯНА БОРИСІВНА

Народилася в м. Кінешма Іванівської обл. 2.01.1922. Закінчила Московський ДУ в 1946. З 1946 працює в ДІМ СРСР с.н.с. К.і.н. Досліджує добу ранньої і пізньої бронзи европ. частини СРСР.

Має понад 50 наук. публікацій. Серед них: *Племена катакомбной культуры.- М., 1956; Дольмены станицы Новосободной.- М., 1963; Археологические материалы в краеведческих музеях.- М., 1954; К вопросу о многоваликовой керамике* // СА, 1960, N 4; *Племена катакомбной культуры Северного Причерноморья во втором тысячелетии до нашей эры* // ТГИМ, 1955, в. 24; *Этапы развития и локальные варианты катакомбной культуры* // СА, 1955, т. 22; *Племена поздняяковской культуры* // ТГИМ, 1970, в. 44; *Поздняковская культура* // Археология СССР.- М., 1987, т. 7.

## ПОПОВА ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Народилася в Ленінграді 6.02.1931. Закінчила істор. ф-т Ленінградського ДУ в 1955. Працює в ІЕ АН СРСР у Ленінграді з 1958 н.с. К.і.н. Досліджує добу енеоліту, зокрема давньоземлеробські (трипільські) племена Пд.- Зх. СРСР, а також музейну справу. Брала участь в багатьох археол. експ.: з 1960 по 1984 - у розк. у с. Торське (Івано-Франківська обл.) і у с. Бодаки (Тернопільської обл.) у 1960 р., у розк. в м. Болград у 1962-1963, у с. Озерне у 1964-1965, у с. Тальянки (Черкаської обл.) у 1981-1984.

Має 35 наук. публікацій. Серед них: *Трипольское поселение и мастерская у с. Бодаки на Горыни* // ЗОАО, 1967, т. II; *Хронология Поливанова Яра и ее значение для периодизации трипольской культуры* // КСИА, 1979, в. 157; *Древние земледельцы Среднего Поднепростоя в IV-III тыс. до н.э.* // Ранние земледельцы. Этнографические очерки.- Л., 1980; *Антропоморфная пластинка трипольского поселения Поливанов Яр на Днестре* // АСГЭ, 1980, в. 21; *Зооморфная пластинка трипольского поселения Поливанов Яр* // КСИА, 1970, в. 123; *Начало развитого Триполья на Среднем Днестре* // А., 1985, в. 52.

## ПОТЕХІНА ІННА ДМИТРІВНА

Народилася в Києві 28.12.1950. Закінчила біологічний ф-т Київського ДУ в 1973. З цього ж року і до 1978 працювала лабор. групи антропол. ІМФЕ АН УРСР у

Києві, а з 1978 - н.с. сект. антропол. ІА АН УРСР. Вивчає антропол. склад населення України доби неоліту і енеоліту та палеодемографію стародавніх племен України. З 1970 по 1987 брала участь у багатьох експ.: Запорізькій, Кримській палеолітичній, Сіверсько-Донецькій, Краснознам'янській, Причорноморській та Гірсько-Кримській.

Має 20 наук. публікацій. Серед них: *Новые палеоантропологические материалы из бассейна Северского Донца // Палеоантропологические материалы из могильников Украины.- К., 1979; К вопросу о продолжительности жизни человека каменного века на Украине // Древности Среднего Поднепровья.- К., 1981; О носителях культуры Средний Стог-П по антропологическим данным // СА, 1983, N 1; Палеоантропология раннего энеолита Поднепровья // Деревка. Поселение и могильник скотоводческих племен медного века на Среднем Днепре.- Оксфорд: БАР, 1986 (на англ. яз.).*

## ПРИВАЛОВА ОЛЬГА ЯКІВНА

Народилася в Донецьку 13.06.1945. Закінчила Донецький ДУ в 1967. Працює в Донецькому краєзн. музеї з 1967 зав. відділом. Досліджує енеоліт, бронзовий вік та ранній залізний вік Пд.- Сх. України. Брала участь в археол. експ. у Донецькій обл.: Волновахівському районі (1971-1988), Мар'їнському районі (1969), Новоазовському районі (1977), Першотравневу (1968), Старобешівському (1974-1975) та Шахтарському (1974-1975) р-нах.

Має 23 наук. публікації. Серед них: *Список памятников археологии Украины. Донецкая область.- К., 1988; Дослідження Олександрівського кургану // А., 1975, в. 25; Памятник эпохи поздней бронзы в Северном Приазовье // Проблемы эпохи бронзы Юго-Восточной Европы.- Донецк, 1979; Двугорбая могила // Древности степной Скифии.- К., 1982; Поселение эпохи поздней бронзы возле с. Николаевка в Северном Приазовье // Древнейшие скотоводы степей Юга Украины.- К., 1987.*

## ПРИВАЛОВ ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ

Народився в с. Золотарівка Кіровоградської обл. 10.08.1949. Закінчив Донецький ДУ в 1976. Досліджує енеоліт, бронзовий та ранній залізний віки. Брав участь в археол. експ. в Дніпропетровській обл. в 1967-1970 - у Кривому Розі, Дніпропетровську, Царичанському і Петриківському р-нах, у Донецькій обл. у 1971-1988 - у р-нах: Амвросіївському, Волноваському, Великоносіївському, Новоазовському, Мар'їнському, Першотравневу, Старобершевському, Слов'янському, Артемівському, Тельманівському, Шахтарському.

Має 17 наук. публікацій. Серед них: *Типы погребений культуры многоваликовой керамики в Приазовье // Тезисы докл. ХУШ конф. ИА АН УССР, 1980; Раскопки курганов на р. Сухие Ямы // АО 1972 г.- М., 1973; Исследования на юге Донецкой области // АО 1978 г.- М., 1979.*

## ПУСТОВАЛОВ СЕРГІЙ ЖАНОВИЧ

Народився 10.08.1953 в Ростові-на-Дону. Закінчив Ленінградський ДУ в 1975 і працює в ІА АН УРСР лабор., а з 1980 - н.с. відділу теорії та методики археол. К.і.н. Досліджує проблеми доби бронзи степової України та етно-соціальні проблеми за археол. даними.

Має понад 50 наук. праць. Серед них: *К методике периодизации катакомбной культуры по данным погребального обряда // Новые методы археологических исследований.- К., 1982; Базитпокамерні поховання та деякі питання соціальної структури катакомбного суспільства // А., 1990, N 3; К вопросу о колесницах и колесничих в обществе катакомбной культуры // СА, 1990, N 3 (у співавт.); Обряд моделирования лица по черепу у населения катакомбной общности // Духовная культура древнего населения Украины.- К., 1991 (у співавт.).*

**РИБАЛОВА ВАЛЕНТИНА ДМИТРІВНА**

Народилася в м. Белев Тульської обл. 8.09.1911. Закінчила істор. ф-т Ленінградського ДУ в 1939. З 1947 по 1950 працювала н.с. н.-д. ін-ту при Ленінградському ДУ; у 1950-1952 - н.с. ІА АН УРСР. З 1952 по 1968 викладала на каф. археол. Ленінградського ДУ. К.і.н., доц. Досліджувала добу бронзи і раннього заліза. Брала участь у багатьох археол. експ.: Південноподільській (1952-1954), Боспорській (1956-1959, 1961-1962, 1965), Правобережно-Дніпровській (1955).

Серед наук. праць: *К вопросу о хронологии некоторых групп памятников эпохи бронзы раннего железа на Украине* // АСГЭ, 1961, в. 2; *Поселение Каменка в Восточном Крыму* // АСГЭ, 1974, в. 16; *Некоторые новые данные к изучению позднетрипольской культуры на Южном Буге* // АСГЭ, 1964, в. 6; *Могильник эпохи бронзы в с. Осокорівці* // АП, 1960, т. 9; *О связях Правобережной лесостепной Украины с Центральной Европой в эпоху бронзы и раннего железа* // Исследования по археологии СССР.-Л., 1961.

**РИНДИНА НАТАЛІЯ ВАДИМІВНА**

Народилася в Москві 21.02.1936. Закінчила істор. ф-т Московського ДУ в 1958 і працює на каф. археол. МДУ реставратором, з 1968 - н.с., а з 1980 - доц. К.і.н. Вивчає історію металургії та металооброби з використанням методів сучасної металографії.

Має понад 50 наук. публікацій. Серед них: *Древнейшее металлообработывающее производство Восточной Европы.* - М., 1971; *К вопросу о технике обработки трипольской металла* // МИА, 1961, N 84; *Медный импорт эпохи развитого Триполья* // КСИА, 1970, в. 123; *Металл в культурах шнуровой керамики Украинского Предкарпатья, Подолли и Волыни* // СА, 1980, N 3; *Раннетрипольская обработка меди* // СА, 1969, N 3.

**РИЧКОВ МИКОЛА ОЛЕКСАНДРОВИЧ**

Народився в м. Вишневому Київської обл. 9.05.1944. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1975. Працює з 1972 в ІА АН УРСР н.с. Досліджує етнічні проблеми в археол. бронзового віку. Брав участь у багатьох археол. експ.: Миколаївській (1970-1977), Північно-Донецькій (1978 р.), Орджонікідзевській (1979 р.), Краснознаменській (1980), Лісостеповій правобережній (1982, 1984-1986), Лісостеповій лівобережній (1983, 1987).

Має 15 наук. публікацій. Серед них: *К вопросу об антропоморфных стелах рубежа энеолита и эпохи бронзы* // Памятники древних культур Северного Причерноморья.- К., 1979; *Статистический анализ погребального обряда племен ямной культуры* // Теория и методы археологических исследований.- К., 1982; *Опыт статистической характеристики коллективных погребений племен эпохи бронзы* // Методологические и методические вопросы археологии.- К., 1982; *Оценка представительности и характера распределения признаков погребальных памятников* // Методологические и методические вопросы археологии.- К., 1982; *О трех критериях сравнительного анализа погребальных памятников* // Новые методы археологических исследований.- К., 1982; *Порівняльний аналіз поховальних пам'яток за матеріалами ямної культури* // А., 1987, в. 60; *Новые погребения ямной культуры Киевщины и Черкащины* // Древнейшие скотоводы степей юга Украины.- К., 1987; *Про локальні варіанти археологічних культур* // А., 1990, N 4; *К изучению ориентировки ямных погребений* // ДСЗП.- К., 1981 (у співавт.); *К проблеме социальной стратификации племен ямной культурно-исторической общности* // Новые памятники ямной культуры степной зоны Украины.- К., 1988 (у співавт.).

**РОМАШКО ВОЛОДИМИР АНДРІЙОВИЧ**

Народився в с. Михайлівці Дніпропетровської обл. 21.04.1954. Закінчив істор. ф-т Дніпропетровського ДУ в 1980 і працює там же н.с. археол. експ. Досліджує етнічну історію населення лісостепової смуги Лівобережжя України пізньої бронзи та раннього заліза.

Має 20 наук. публікацій. Серед них: *Поселение финальной бронзы-раннего железного века у с. Бузовка Днепропетровской обл. // Древности Степного Поднепровья III-1 тысячелетия до н.э.-Дн., 1982; Поселение и могильник начала I тыс. до н.э. у с. Замзейное на Харьковщине // Древности Степного Поднепровья III-1 тыс. до н.э.-Дн., 1983; Природно-климатические условия и хозяйственная деятельность населения пограничья Степи и Лесостепи Левобережной Украины на рубеже II-I тыс. до н.э. / Проблемы археологии Поднепровья.- Дн., 1986.*

### САМОЙЛЕНКО ЛЮБОВ ГРИГОРІВНА

Народилася в Києві 10.09.1954. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1979. Працює з 1974 у н.-д. відділі Київського ДУ при каф. археол. та музеєзн., лабор., а пізніше м.н.с. Досліджує пам'ятки енеоліту-раннього бронзового віку Степової України. Брала участь у Кримській палеолітичній експ. (1972, 1973) та в новобудовних археол. експ. Київського ДУ - в Дніпропетровській, Харківській, Донецькій і Луганській обл. (1974-1987).

Має 20 наук. публікацій. Серед них: *Раскопки кургана бронзового века у с. Марьевка Днепропетровской обл. // Некоторые вопросы археологии Украины. - К., 1977; Підсумки археологічних досліджень курганів ямної культури у Дніпропетровській області в 1974-1979 рр. // ВКДУ, Історичні науки, в. 23, 1981; Исследования курганов ямной культуры в Ворошиловоградской обл. в 1982-1984 гг. // Актуальные вопросы исторических наук.- Дн., 1986.*

### САНЖАРОВ СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

Народився у Ворошиловограді 28.10.1958. Закінчив істор. ф-т Донецького ДУ в 1981. У 1983-1986 працював нач. новобудовних експ. Донецького ДУ, а з 1987 - зав. відділом обл. НМЦ управління культури. Досліджує кургани й поселення доби бронзи. Брав участь у багатьох археол. експ.: Інгульській (1975), Луганській (1976), Сіверсько-Донецькій (1977-1978), Донецьких новобудовних (1980-1987).

Має 11 наук. публікацій. Серед них: *Из глубины веков.-Ворошиловоград, 1987; Об одной категории металлических изделий эпохи бронзы юга Восточной Европы // Проблемы эпохи бронзы юга Восточной Европы.- Донецк, 1979; К вопросу о древнеямных элементах в среде донецкой катакомбной культуры // Актуальные проблемы археологических исследований в Украинской ССР.- К., 1981; Катакомбные погребения близ г. Северска // СА, 1987, N 3 (у співавт.); Погребения донецкой катакомбной культуры с игральными костями // СА, 1988, N 1.*

### СВЕШНИКОВ ІГОР КИРИЛОВИЧ

Народився в Києві 6.10.1915. У 1939 закінчив юридичний та гуманітарний ф-ти, а в 1950 - істор. ф-т Львівського ДУ. Працював у 1939-1941 учителем у школах Рівненської і Львівської обл., у 1945-1959 був зав. відділом історії первісного суспільства Львівського істор. музею, з 1959 працює н.с. ІСН АН УРСР у Львові. Д.і.н. Досліджує первісну і середньовічну археол. України. Очоловав багато археол. експ.: у Львівській та Рівненській обл. (1946-1958), у Львівській, Тернопільській і Рівненській обл. (1953-1959), Рівненську і Волинську (1959-1980), Рівненського краєзн. музею (1970-1987) і Звенигородську (1981-1987). (Рис. 71).

Має 182 наук. публікації. Серед них: *История населения Передкарпаття, Поділля і Волині в кінці III - напочатку II тисячоліття до н.е.- К., 1974; Культура шаровидних амфор.- М., 1983; Довідник з археології України. Львівська обл.- К., 1976; Довідник з археології України. Рівненська обл.- К., 1982 (у співавт.); Культура лінійно-ленточної кераміки на території Верхнього Подністрів'я і Західної Волині // СА, 1954, т. 20; Пам'ятки голіградського типу на Західному Поділлі // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині.- К., 1964, в. 5; Могильник III-IV століття нашої ери у с. Дитиничі Рівненської обл. // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині.- К., 1961, в. 3; О символикe вещей Михайловских кладов // СА, 1968, N 1; К вопросу о сходстве и различии тишинцекой*

и комаровской культур // МИА, 1965, N 130; Кремневые копи у с. Городок Ровенской обл. // КСИА, 1969, в. 117; Мегалітичні поховання на Західному Поділлі // Львівський державний історичний музей.- Львів, 1957; Нове поховання культури кулястих амфор у Рівненській обл. // А., 1973, в. II; Памятники культуры инуровой керамики у с. Здолбича // КСИА, 1961, в. 85; Підсумки дослідження культур бронзової доби Прикарпаття і Західного Поділля.- Львів, 1958.

### СЕМЕНЧИК МИХАЙЛО МАКСИМОВИЧ (1890-1964)

Народився в 1890 в м. Ромнах Полтавської губ. Закінчив Київську худ. школу у 1909, а потім Московську худ. школу у 1913 р. Був фундатором і директ. Роменського округового музею з 1920 по 1945. Досліджував пам'ятки первісної археол., зокрема, доби бронзи у басейнах річок Сули і Псла, заїмався картографуванням археол. пам'яток, зробив чудові плани городищ Посулля. Брав участь у розк. у с. Медвежому і у м. Ромнах (городище Монастирище) на Роменщині та на Полтавщині разом з Макаренком М.О. у 1920-1924 та на Посуллі у 1924-1933, 1944.

Залишив 12 наук. публікацій з археол. та краєзн. Серед них: *Кілька передісторичних знахідок з Роменщини // Антропология, 1930, N 3; Випадкові археологічні знахідки на Роменщині // Хроніка археології та мистецтва.-К., 1930, N 1; Роменський округовий музей // Україна, 1926, N 5.*

### СИВОЛАП МИХАЙЛО ПАВЛОВИЧ

Народився в м. Броди Львівської обл. 12.10.1959. Закінчив Київський ДУ в 1985. Працював у 1985-1986 у Криворізькому істор.-краєзн. музеї н.с., а з 1987 - в Черкаському краєзн. музеї нач. загону Черкаської Лісостепової археол. експ. Досліджує добу пізньої міді і ранньої бронзи Середнього Подніпров'я та проблеми етногенезу і етністорії.

Серед його публікацій: *Новые материалы ямной культуры левобережной Черкащины // Охрана и исследование памятников археологии Полтавщины.- Полтава, 1989; К реконструкции древнего периода славянства // Этногенез, ранняя этническая история и культура славян.- М., 1985 (у співавт.)*

### СУБОТІН ЛЕОНІД ВАСИЛЬОВИЧ

Народився в м. Ростові-на-Дону 26.05.1936. Закінчив істор. ф-т Одеського ДУ в 1967. Працював в ОАМ н.с. з 1972 по 1976, потім у відділі археол. Пн.-Зх. Причорномор'я ІА АН УРСР, а з 1984 - знову в ОАМ зав. відділом. К.і.н. Досліджує енеоліт - бронзовий вік Пн.-Зх. Причорномор'я. Брав участь у Дністро-Дунайських експ. (1964-1972), Прутсько-Дністровській (1967), керує Дунай-Дністровськими новобудовними експ. (1977-1989).

Має 74 наук. публікації: *Памятники культуры Гумельница Юго-Западной Украины.- К., 1983; Антропоморфная пластика гумельницких памятников Юго-Запада СССР // МАСП, 1976, в. 8; О синхронизации памятников культуры Гумельница в Нижнем Подунавье // Археологические исследования Северо-Западного Причерноморья.- К., 1978; Семеновский могильник эпохи энеолита-бронзы // Новые материалы по археологии Северо-Западного Причерноморья.- К., 1985; О картографировании гумельницких памятников Юго-Запада СССР // Исследования по археологии Северо-Западного Причерноморья.- К., 1986; Об архитектуре устьевских курганных сооружений // Памятники древнего искусства Северо-Западного Причерноморья.- К., 1986; Васильевский курганный могильник белозерской культуры на левобережье Нижнего Подунавья // Археологические памятники степей Поднестровья и Подунавья.- К., 1989 (у співавт.).*

### ТАТАРИНОВ СЕРГІЙ ЙОСИПОВИЧ

Народився в Артемівську Донецької обл. у 1948. Закінчив істор. ф-т Харківського ДУ в 1973. Працює з 1980 директ. Артемівського істор.-краєзн. музею. К.і.н. Досліджує історію металургії та металообробки племен бронзового віку Сх. України. З

1970 брав участь у археол. дослідженнях у Донецькій обл. по вивченню мідних копалень П-1 тис. до н.е., поселень зрубної, сабатинівської і білозерської культур та курганів катакомбної і зрубної культур. В 1974 брав участь в експ. Дніпро-Донбас (розк. курганів на Харківщині). В 1975-1987 вів розк. могильників на р. Сів. Донець.

Має 34 наук. публікації. Серед них: *О горно-металлургическом центре эпохи бронзы в Донбассе* // СА, 1977, N 4; *Металлообработка в эпоху поздней бронзы в Донбассе* // СА, 1979, N 4; *Железодельательный горн бондарихинской культуры* // СА, 1980, N 3; *Металлургия бронзы у племен срубной культуры Восточной Украины* // СА, 1983, N 4; *Жилища горняков-металлургов эпохи бронзы в Донбассе* // СА, 1988, N 4; *Новое каменное изваяние из Донецкой области* // СА, 1977, N 3.

## ТОВКАЙЛО МИКОЛА ТИХОНОВИЧ

Народився 24.12.1949 в с. Коров'є Хмельницької обл. Закінчив Київський ДУ в 1983. Працює н.с. в Переяслав-Хмельницького ІКЗ. Досліджує пам'ятки неоліту та бронзи. Брав участь у Південно-Бузькій, Інгульській, Миколаївській археол. експ. у Миколаївській обл. в 1976-1988, та в експ. Переяслав-Хмельницького ІКЗ в Київській обл. у 1984-1990.

Має публікації: *Некоторые итоги исследования многослойного поселения Пугач на Южном Буге* // *Первобытная археология. Материалы и исследования.* - К., 1989 (у співавтор.); *Неолит Степового Побужжя* // *Проблеми історії та археології давнього населення Української РСР.* - К., 1989; *До питання про взаємини буго-дніпровської та ранньотрипільської культур у степовому Побужжі* // РПГТКУ.- Тальянки, 1990.

## ФЕДОРОВСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР СЕМЕНОВИЧ (1885-1939)

Народився в м. Лебедині Харківської обл. 17.03.1885. Закінчив Харківський ДУ (природничий відділ) у 1911. В 1914 був у наук. відрядженні в Берліні, Брюсселі та Парижі, де навчався у провідних європейських учених. У 1917 здобув ступінь магістра геології і мінерології і був обраний приват-доц. Харківського ДУ, де викладав курси з геології, мінералогії, палеонтології, з 1920 - в Харківському медичному і Ветеринарному ін-тах. Тоді ж його обирають проф. Харківського ДУ, де працює до 1934. В 1936 переходить у Харківський ДПП, працює зав. каф. геології до кінця життя. Поряд з викладацькою вів велику наук. діяльність.

Залишив понад 100 наук. праць. Серед них: *Археологические раскопки в окрестностях г. Волочанска* // *Волочанский земский листок*, 1916, NN 47, 48; *Верхне-Салтовский камерный могильник УШ-Х в.* // *Вестник Харьковского историко-филологического общества*, 1912, в. 2; *Доисторическое прошлое Харьковской губернии* // *Природа и население Харьковской губ.* - Х., 1918; *Доисторические древности в бассейне р. Донца* // *Известия Лисичанского музея*, 1921, N 4; *Две бронзовые статуэтки Харьковского археологического музея* // *Наука на Украине*, 1922, N 2; *Доисторические разработки медных руд и металлургия бронзового века в Донецком бассейне* // *Воронежский историко-археологический вестник*, 1921, N 2; *Харківський археологічний музей та його науково-дослідча праця* // *Наука на Україні.* - Харків, 1926; *Археологічні розкопки в околицях Харкова* // *Знання.* - Харків, 1930, N 1.

## ЦАЛКІН ВЕНІАМІН ЙОСИПОВИЧ (1904-1970)

Народився в 1904 у Москві. Працював з 1946 в ІА АН СРСР зав. палеозоологічним кабінетом, досліджував сотні тисяч кісток тварин від неоліту до пізнього середньовіччя майже на всій території СРСР.

Написав сотні наук. праць. Серед них: *Материалы для истории скотоводства и охоты в древней Руси.* - М., 1956; *Домашние и дикие животные Северного Причерноморья в эпоху раннего железа.* - М., 1960; *Древнее животноводство племен Восточной Европы и Средней Азии.* - М., 1966; *Некоторые итоги изучения костных остатков животных из раскопок археологических памятников позднего бронзового века* // *КСИА*, 1964, в. 101.



## ЦВЕК ОЛЕНА ВАСИЛІВНА

Народилася в Києві 3.08.1931. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1959. З 1960 працює н.с. ІА АН УРСР. К.і.н. Досліджує трипільську культуру. У 1968-1990 брала участь у Правобережній трипільській експ.

Має 40 наук. публікацій. Серед них: *Трипільська посудина з антропоморфними зображеннями* // А., т. 16, 1964; *Домостроїтельство и планировка трипольских поселений // Энеолит и бронзовый век на Украине.*- К., 1976; *Трипольские поселения Буго-Днепровского междуречья (к вопросу о восточном ареале культуры Кукутени-Триполье // Первобытная археология. Поиски и находки.*- К., 1980; *Особенности формирования восточного региона Трипольско-Кукутенской общности* // А., 1985, в. 51; *Религиозные представления населения восточного ареала трипольско-кукутенской области // Религиозные представления в первобытном обществе.*-М., 1987; *Трипільське поселення поблизу с. Шкарівки* // АДНУ 1969 р.- К., 1972, в. 4; *Локальные варианты восточного Триполья* // РПГТКУ.- Тальянки, 1990.

## ЦИБЕСКОВ ВОЛОДИМИР ПЕТРОВИЧ

Народився у 1930 в с. Піщанка Вінницької обл. Закінчив істор. ф-т Одеського ДУ в 1954. Працював у 1954-1958 учителем Чорнянської школи в Одеській обл. В 1958-1961 -зав. відділом ОАМ. З 1961 по 1987 був зав. кабінетом археол. Одеського ДУ. Досліджував енеоліт Пд.-Сх. Європи. Брав участь у розкопках трипільського поселення біля Березівської ГЕС (1962-1964), мезолітичної стоянки у с. Мирне Одеської обл. (1965-1970), городища Орлівка Одеської обл. (1970-1980).

Має 15 наук. публікацій. Серед них: *Трипольское поселение возле Березовской ГЭС // Краткие сообщения Одесского археологического музея.*- Одесса, 1964; *Некоторые итоги исследования Березовского поселения* // МАСП, 1971, в. 7; *Обряд акротиины в культуре трипольских племен* // МАСП, 1976; *К вопросу об исторических связях Южного Побужья в 1У тыс. до н.э.* // *Археологические и археографические исследования на территории Южной Украины.*- Киев-Одесса, 1976; *Древняя расписная керамика на Южном Буге* // *Археологические исследования Северо-Западного Причерноморья.*- К., 1978; *Обряд "поїння землі" та культ місяця в ідеологічних уявленнях трипільських племен* // А., 1984, в. 47.

## ЧЕРНЯКОВ ІВАН ТИХОНОВИЧ

Народився 21.10.1936 в с. Нова Слобода Сумської обл. Закінчив Одеський ДУ в 1960. З 1959 по 1976 працював в ОАМ н.с., а потім - директ. З 1976 працює с.н.с., зав. сект. ІА АН УРСР. К.і.н. Досліджує археол. і стародавню історію бронзового віку Пд.-Сх. Європи, зокрема, бронзо-ливарне виробництво та проблеми етногенезу. Брав участь у багатьох археол. експ. з 1959 до 1987 в Одеській, Миколаївській та ін. півд. обл.

Має 117 наук. публікацій. Серед них: *Найден город Одесса.-Одесса, 1971; Северо-Западное Причерноморье во второй половине II тыс. до н.э.*- К., 1980; *Курганы междуречья Дуная и Днестра* // МАСП, 1970, N 6; *Бецилівський скарб пізньої бронзи* // А., т. 2, 1968; *Из истории бронзолитейного производства в Северном Причерноморье* // ЗОАО, 1967, т. 2; *Красномайский клад литейщиков* // КС ОАО.- Одесса, 1965; *Новые находки предметов поздней бронзы* // КСИА, 1965, в. 103; *Слой поздней бронзы Болградского поселения* // КСИА, 1966, в. 106; *Экспериментальные работы по изготовлению литейных форм и литья бронзовых изделий* // *Новейшие открытия советских археологов.*- К., 1975; *Поселення-гіганти трипільської культури* / РПГТКУ.- Тальянки, 1990.

## ЧМИХОВ МИКОЛА ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Народився в Слов'янську Донецької обл. 26.09.1953. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1975. Працював на каф. археол. і музеєзн. Київського ДУ з 1978 викл., а пізніше - доц. Д.і.н. Досліджував проблеми хронології, етногенезу та духовної культури у мідно-бронзовому та залізному віках населення Європи та Близького Сходу. Брав

участь у 1973-1986 у роботі Донецької, Північнодонецької, Інгульської, Миколаївської, Дніпропетровської, Луганської експ.

Має 47 наук. публікацій. Серед них: *Деякі смислові закономірності структури орнаменту катакомбної культури* // ВКУ. Історичні науки, 1979, в. 21; *Зодіакальний принцип датування в археології* // ВКУ. Історичні науки.- К., 1978, в. 20; *До історії вивчення проблем Зодіаку* // Нариси природознавства і техніки.- К., 1979, в. 25; *Астрономія в житті первісного суспільства* // Нариси з історії природознавства і техніки.- К., 1982, в. 28; *Деякі основні досягнення вітчизняної археології у вивченні світогляду первісної людини* // ВКУ, 1977, в. 19; *Космічний символізм древніх погребальних споруджень* // Актуальні проблеми археологічних досліджень в УРСР.-К., 1981; *Принцип зодіакального (астрономічного) датування в археології* // Матеріали по хронології археологічних пам'яток України.- К., 1982; *Хронологія археологічних пам'яток епохи міді-бронзи на території України.* - К., 1988 (у співавт.); *Міфічна та археологічна періодизація стародавньої історії* / *Проблеми історії та археології давнього населення УРСР.*- Одеса, 1989; *Истоки язычества Руси.*- К., 1990; *О времени проявления катакомбного погребального обряда на Украине* // Проблемы изучения катакомбной культурно-исторической общности.- Запорожье, 1990; *Опыт обшей периодизации голоцена* // Актуальные вопросы исторической науки.- К., 1990; *Загальна схема етногенезу українців (нова гіпотеза)* // *Етнічна самосвідомість і національна культура.*- К., 1991.

### ШАПОВАЛОВ ТИХОН ОЛЕКСІЙОВИЧ

Народився 26.08.1925 в с. Обухівка Білгородської обл. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1955. У 1955-1956 працював у Донецькому краєзн. музеї н.с. З 1965 до 1990 викладав у Донецькому ДУ на каф. археол., історії стародавнього світу і середніх віків, к.і.н. Досліджує бронзовий вік басейну Сів. Дінця, зокрема, зрубну культуру. Проводив розкопки багатощарового поселення у с. Іллічівці на Сів. Дінці (1958-1972, 1976, 1981), курганів на терит. Донецької обл. (1967-1969, 1983-1988).

Має 22 наук. публікації. Серед них: *Нові матеріали епохи міді-бронзи Донецького музею* // А., 1971, N 1; *Розкопки курганів у Донецькій області* // АДНУ 1969 р., 1972; *Поселення срубної культури у с. Ільичевка на Северском Донце* // *Энеолит и бронзовый век Украины, 1976; Новые данные о характере взаимоотношений срубных племен Северского Донца с племенами сабатиновской культуры Днепровского Правобережья* // *Древние культуры Поволжья и Приуралья.*- НТ Куйбышевского ГПИ, 1978, т. 221.

### ШАПОШНИКОВА ОЛІМПІАДА ГАВРИЛІВНА

Народилася 17.10.1923 в с. Вересоч Чернігівської обл. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1948 і працює в ІА АН УРСР н.с. К.і.н. Досліджує енеоліт і бронзовий вік степової України. Брала участь у багатьох археол. експ.: "Великий Київ" (1948-1949), Нікополь-Гаврилівській в Херсонській обл. (50-), Приазовській (1962), керувала Миколаївською новобудовою (з 1967).

Має 92 наук. публікації. Серед них: *Михайлівське поселення.*- К., 1962 (у співавт.); *Ямная культурно-историческая общность (южнобугский вариант)* // САИ.- М.- Л., 1988 (у співавт.); *До питання про металообработку у племен донецької катакомбної культури* // А., 1971, в. 1; *Могильники епохи ранньої бронзи на Нижньому Дніпрі* // АП, 1961, т. 10; *О культурной принадлежности поселений эпохи ранней бронзы Степного Поднепровья* // МАСП, 1971, в. 7; *Пам'ятки неоліту та трипільської культури в районі Києва* // А., т. 8, 1953; *Поселення раннебронзового века у с. Волошково (Днепропетровская обл.)* // КСИИМК, 1957, в. 67; *Поселения древнеямной культуры в Нижнем Поднепровье* // ЗОАО, 1960, т. 1; *Про пам'ятки часу катакомбної культури в Степовому Придніпров'ї* // А., т. 21, 1968.

## ШАРАФУТДИНОВА ІРИНА МИКОЛАЇВНА

Народилася у Києві 4.12.1929. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1953. З 1953 по 1957 працювала у ДІМ УРСР. З 1960 до 1990 працювала в ІА АН УРСР н.с. К.і.н. Досліджувала добу бронзи стелевої України, зокрема, сабатинівську культуру. Щорічно брала участь у багатьох археол. експ.: Кременчузькій (1957), Дніпровській (1957-1958), Бузькій (1959), Дніпро-Дзержинській (1960-1961), Південноукраїнській (1963), Київській (1965), Керченській (1965), Інгульській у Миколаївській обл., Південнобузькій та Миколаївській (1966-1987).

Має понад 40 наук. публікацій. Серед них: *Степное Поднепровье в эпоху поздней бронзы*. - К., 1982; *Культуры эпохи бронзы на территории Украины*. - К., 1986 (у співавт.); *Бронзові серпи Північно-Західного Причорномор'я (кінець II - початок I тисячоліття до н.е.)* // А., 1971, в. 1; *Бронзоліварна майстерня в с. Гологурів на Київщині* // А., 1973, в. 12; *К вопросу о сабатиновской культуре* // СА, 1968, N 3; *Нові пам'ятки епохи пізньої бронзи в Нижньому Подніпров'ї* // АП, 1961, т. 10; *Поселення епохи пізньої бронзи поблизу Кременчука* // А., т. 17, 1964; *Хозяйство племен сабатиновской культуры* // *Первобытная археология. Материалы и исследования*. - К., 1989.

## ШИЛОВ ЮРІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ

Народився 4.10.1949 в с. Обіточне Запорізької обл. Закінчив Московський ДУ в 1972. З 1977 р. працює в ІА АН УРСР н.с. К.і.н. Досліджує кургани IУ-І тис. до н.е. Пд.-Сх. Європи. Брав участь у багатьох археол. експ.: Скіфській степовій (1966-1970), Херсонській (1972-1974), Запорізькій (1975), Донецькій (1976), "Газопровід" (у Полтавській, Київській, Кіровоградській, Миколаївській і Одеській обл. у 1985-1987).

Має бл. 40 наук. публікацій. Серед них: *Космические тайны курганов*. - М., 1990; *Методические рекомендации по исследованию курганных памятников*. - К., КГУ, 1986 (у співавт.); *Археологічні дослідження курганів* // КДУ, 1989 (у співавт.); *Залишки возів у курганах ямної культури Нижнього Подніпров'я* // А., 1975, в. 17; *Перший та четвертий Старосільські кургани* // А., 1977, в. 22; *Обсерваторії і календарі в курганах Нижнього Подніпров'я III-II тисячоліття до н.е.* // *Нариси з історії природознавства і техніки*. - К., 1981; "Грот быка" по матеріалам древніших курганів // *Новые памятники ямной культуры степной зоны Украины*. - К., 1988; *Погребення с лицевыми накладками эпохи бронзы* // СА, 1989, N 3.

## ШМАГЛІЙ МИКОЛА МИХАЙЛОВИЧ

Народився 26.07.1931 в с. Фастівці Чернігівської обл. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1953. З 1957 працює в ІА АН УРСР н.с. К.і.н. Досліджував трипільську культуру і ранній бронзовий вік Пд.-Сх. Європи. Проводив розкопки поселення Троянів на Волині (1955-1958), трипільського поселення Гребені на Дніпрі (11959-1962), у межиріччі Дністра-Дунаю (Дністро-Дунайська новобудовна експ. 1963-1973), трипільської культури побли. с. Майданецьке на Черкащині у 1974-1990.

Має 97 наук. публікацій. Серед них: *Курганы степной зоны междуречья Дуная и Днестра* // МАСП, 1970, в. VI; *Городсько-волинський варіант пізньотрипільської культури* // А., т. 20, 1966; *До історії пізньотрипільських племен Волинського Полісся на початку II тисячоліття до н.е.* // УІЖ, 1959, N 5; *Кераміка поселень городсько-го типу* // А., т. 13, 1961; *Новые данные о памятниках эпохи энеолита - ранней бронзы в Северо-Западном Причерноморье* // АДНУ 1965-1966 рр., 1967; *Трипільське поселення біля с. Григорівки на Дніпрі* // А., т. 24, 1970; *Крупные трипольские поселения в междуречье Днепра и Южного Буга* // *Первобытная археология. Поиски и находки*. - К., 1980; *Пізньотрипільське поселення поблизу с. Майданецького* // А. - К., 1987; *Крупные трипольские поселения и проблема ранних форм урбанизации* // РПГТКУ.- Тальянки, 1990; *Микрохронология поселения Майданецкое* // РПГТКУ.- Тальянки, 1990.

Народилася в м. Петропавловську-Камчатському 14.12.1947. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1978. В 1970-1973 працювала в ДІМ УРСР у Києві, а з 1973 - в ІА АН УРСР, спочатку лабор., а потім н.с. Досліджує добу міді-бронзи, зокрема, трипільську культуру. Брала участь у трипільських археол. експ. у Хмельницькій (поселення Жванець) у 1973-1978, Чернівецькій (Ломачинці) в 1979, Черкаській обл. (Доброводи) в 1980-1983, (Косенівка) у 1984-1985.

З наук. публікацій: *Матеріали поселення епохи міді-бронзи Дурна Скеля в собрании ГИМ УССР // Древности степного Поднепровья.- Дн., 1982.*

## Розділ III

# АНТИЧНА АРХЕОЛОГІЯ



АНОХІН ВЛАДИЛЕН ОПАНАСОВИЧ .....	64
АНТОНОВА ІННА АНАТОЛІВНА .....	64
БАШКІРОВ ОЛЕКСІЙ СТЕПАНОВИЧ (1885-1963) .....	64
БЕЛОВ ГРИГОРІЙ ДМИТРОВИЧ (1898-1979) .....	64
БЕЛОВА-КУДЬ ЛЮБОВ МИКОЛАЇВНА (1893-1971) .....	65
БЕЛЯЄВ СЕРГІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ .....	65
БЕРТЬЄ-ДЕЛАГАРД ОЛЕКСАНДР ЛЬВОВИЧ (1842-1920) .....	65
БЕЗСОНОВА СВІТЛАНА СЕРГІЇВНА .....	66
БІЛЕЦЬКИЙ АНДРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ .....	66
БІЛИМОВИЧ ЗІНАЇДА АРЕФІВНА .....	66
БЛАВАТСЬКИЙ ВОЛОДИМИР ДМИТРОВИЧ (1899-1980) .....	67
БЛАВАТСЬКА ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА .....	67
БЛАРАМБЕРГ ІВАН ПАВЛОВИЧ (Жан МОРЕТ де БЛАРАМБЕРГ) .....	68
БОЛТЕНКО МИХАЙЛО ФЕДОРОВИЧ (1888-1959) .....	68
БОНДАР РИММА ДМИТРІВНА .....	68
БОРИСОВА ВІРА ВАСИЛІВНА .....	68
БОРИСКІВСЬКА СОФІЯ ПАВЛІВНА .....	69
БОРОЗДІН ІЛЛЯ МИКОЛАЙОВИЧ (1883-1959) .....	69
БРИТОВА НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА (1901-1968) .....	69
БУЗЕСКУЛ ВЛАДИСЛАВ ПЕТРОВИЧ (1858-1931) .....	69
БУЙСЬКИХ СЕРГІЙ БОРИСОВИЧ .....	70
БУЛАТОВИЧ СВІТЛАНА АНДРІЇВНА .....	70
БУРАКОВ АНАТОЛІЙ ВІСАРІОНОВИЧ .....	70
ВАУЛІНА МАРІЯ ПЕТРІВНА (1905-1987) .....	70
ВАХТІНА МАРІНА ЮРІЇВНА .....	70
ВЕСЕЛОВ ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ (1892-1966) .....	71
ВЕТШТЕЙН РИВА ЙОНІВНА .....	71
ВИНОГРАДОВ ЮРІЙ ГЕРМАНОВИЧ .....	71
ВИНОГРАДОВ ЮРІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ .....	71
ВОЩИНІНА ОЛЕКСАНДРА ІЛЛІВНА (1905-1974) .....	72
ГАЙДУКЕВИЧ ВІКТОР ФРАНЦЕВИЧ (1904-1966) .....	72
ГЕРЦІГЕР ДОРА САМІЇЛІВНА .....	72
ГОЛЕНКО ВОЛОДИМИР КОСТЯНТИНОВИЧ .....	72
ГОЛОВКО ІВАН ДАНИЛОВИЧ (1920-1963) .....	73
ГОРБУНОВА КСЕНІЯ СЕРГІЇВНА (1923-1979) .....	73
ГОРОНЧАРОВСЬКИЙ ВОЛОДИМИР АНАТОЛІЙОВИЧ .....	73
ГОШКЕВИЧ ВІКТОР ІВАНОВИЧ (1860-1928) .....	73
ГРАЧ НОННА ЛЕОНІДІВНА .....	74
ГРИНЕВИЧ КОСТЯНТИН ЕДУАРДОВИЧ (1891-1970) .....	74
ДІАМАНТ ЕММАНУЇЛ ІЗРАЇЛЬОВИЧ .....	74
ДЕНИСОВА-ПРУГЛО ВІКТОРІЯ ІВАНІВНА .....	75
ДЛОЖЕВСЬКИЙ СЕРГІЙ СТЕПАНОВИЧ (1889-1930) .....	75
ДМИТРОВ ЛЕОНІД ДМИТРОВИЧ (1885-1965) .....	75
ДОЛГОРУКОВ ВЛАДИСЛАВ СЕРАФИМОВИЧ .....	75
ДОМАНСЬКИЙ ЯРОСЛАВ ВІТАЛІЙОВИЧ .....	76
ДЬЯКОВ ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ (1882-1959) .....	76

ЖЕБЕЛЬОВ СЕРГІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ (1867-1941) .....	76
ЗАГИНАЙЛО АНАТОЛІЙ ГЕОРГІЙОВИЧ .....	76
ЗАЙЦЕВА КАПТОЛІНА ІВАНІВНА .....	77
ЗІНЬКО ВІКТОР МИКОЛАЙОВИЧ .....	77
ЗОГРАФ ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ (1889-1942) .....	77
ЗОЛОТАРЬОВ МИРОН ІЛЛІЧ .....	77
ЗУБАР ВІТАЛІЙ МИХАЙЛОВИЧ .....	78
ЗУЦ ВСЕВОЛОД ЛЕОНІДОВИЧ .....	78
ІВАНОВА АННА ПАВЛІВНА (1903-1963) .....	78
ІЄССЕН ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ (1896-1964) .....	78
КАДЄЄВ ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ .....	78
КАЛАШНИК ЮРІЙ ПРОКОПОВИЧ .....	79
КАЛЛІСТОВ ДМИТРО ПАВЛОВИЧ (1904-1973) .....	79
КАПОШИНА СЕРАФИМА ІВАНІВНА (1907-1978) .....	79
КАРАСЬОВ ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ (1902-1972) .....	80
КАРИШКОВСЬКИЙ ПЕТРО ЙОСИПОВИЧ (1921-1988) .....	80
КЛЕЙМАН ІСАК БЕНЦІОНОВИЧ .....	80
КНІПОВИЧ ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА (1896-1975) .....	81
КОБИЛІНА МАРІЯ МИХАЙЛІВНА (1897-1988) .....	81
КОЗУБ ЮЛІЯ ІВАНІВНА .....	81
КОЛЕСНИКОВА ЛЮДМИЛА ГРИГОРІВНА .....	82
КОПЕЙКІНА ЛЮДМИЛА ВОЛОДИМИРІВНА (1941-1981) .....	82
КОРОВІНА ГАННА КОСТЯНТИНІВНА .....	82
КРАПІВІНА ВАЛЕНТИНА ВОЛОДИМИРІВНА .....	82
КРИВОЛАП ГРИГОРІЙ ІВАНОВИЧ .....	82
КРИЖИЦЬКИЙ СЕРГІЙ ДМИТРОВИЧ .....	83
КРУГЛИКОВА ІРИНА ТИМОФІВНА .....	83
КУДРЕНКО АНАТОЛІЙ ІЛЛІЧ .....	83
КУЗІЩИН ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ .....	83
КУНІНА НІНА ЗАЛМАНІВНА .....	84
КУТАЙСОВ ВАДИМ ОЛЕКСАНДРОВИЧ .....	84
ЛАНЦОВ СЕРГІЙ БОРИСОВИЧ .....	84
ЛАПІН ВОЛОДИМИР ВАСИЛЬОВИЧ (1928-1981) .....	84
ЛАТИШЕВ ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ (1859-1921) .....	84
ЛАТИШЕВА (УСТИНОВА) ВАЛЕРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА .....	85
ЛЕВІ ОЛЕНА ІВАНІВНА .....	85
ЛЕВІНА ЕЛЕОНОРА ОЛЕКСАНДРІВНА .....	85
ЛЕЙПУНСЬКА НІНА ОЛЕКСАНДРІВНА .....	86
ЛЕСНИЦЬКА МАЙЯ МИХАЙЛІВНА .....	86
ЛІСОВИЙ ГОР АНДРІЙОВИЧ .....	86
МАКСИМОВА МАРІЯ ІВАНІВНА (1885-1973) .....	86
МАРЧЕНКО КОСТЯНТИН КОСТЯНТИНОВИЧ .....	87
МАСЛЕННІКОВ ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ .....	87
МАЦУЛЕВИЧ ЛЕОНІД АНТОНОВИЧ (1885-1959) .....	87
МЕЩАНИНОВ ІВАН ІВАНОВИЧ (1883-1967) .....	87
МЕЩЕРЯКОВ ВАЛЕРІЙ ФЕДОРОВИЧ .....	88

МОЙСЄВ ЛАВРЕНТІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ (1882-1946) .....	88
МОЛЕВ ЄВГЕН ОЛЕКСАНДРОВИЧ .....	88
МОЛЕВА НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА .....	89
МОРОЗОВСЬКА ТЕТЯНА ВІКТОРІВНА .....	89
НАЗАРЧУК ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ .....	89
НЕВЕРОВ ОЛЕГ ЯКОВИЧ .....	89
НЕЙХАРДТ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕКСАНДРІВНА .....	90
НІКОЛАЄНКО ГАЛИНА МИХАЙЛІВНА .....	90
ОТРІШКО ВАЛЕРІЙ МИХАЙЛОВИЧ .....	90
ОХОТНИКОВ СЕРГІЙ БОРИСОВИЧ .....	90
ПАВЛЕНКО ЮРІЙ ВІТАЛІЙОВИЧ .....	90
ПЕРЕДОЛЬСЬКА ГАННА ОЛЕКСІВНА (1894-1968) .....	91
ПІТЕРС БОРИС ГЕОРГІЙОВИЧ .....	91
П'ЯТИШЕВА НАТАЛІЯ ВАЛЕНТИНІВНА (1907-1978) .....	91
РАТНЕР ІЗРАЇЛЬ ДАВИДОВИЧ .....	92
РЕПНІКОВ МИКОЛА ІВАНОВИЧ (1882-1940) .....	92
РИЖОВ СТАНІСЛАВ ГРИГОРОВИЧ .....	92
РУСЯЄВА ГАННА СТАНІСЛАВІВНА .....	92
САВЕРКІНА ПРИНА ІГОРІВНА .....	93
САЗАНОВ АНДРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ .....	93
САМОЙЛОВА ТЕТЯНА ЛЬВІВНА .....	93
САПРИКІН СЕРГІЙ ЮРІЙОВИЧ .....	93
СЕКЕРСЬКА НАТАЛІЯ МИХАЙЛІВНА .....	94
СИДОРОВА НАТАЛІЯ ОЛЕКСІВНА .....	94
СИЛАНТЬЄВА ПЕЛАГЕЯ ФЕДОРІВНА (1904-1981) .....	94
СКРЖИНСЬКА МАРИНА ВОЛОДИМИРІВНА .....	94
СКУДНОВА ВАРВАРА МИХАЙЛІВНА (1894-1969) .....	95
СЛАВІН ЛАЗАР МОЙСЕЙОВИЧ (1906-1971) .....	95
СЛУЧАНКО БОРИС ПЕТРОВИЧ .....	95
СОКОЛОВ ГЛІБ ІВАНОВИЧ .....	96
СОКОЛЬСЬКИЙ МИКОЛА ІВАНОВИЧ (1916-1973) .....	96
СОЛОМОНІК ЕЛЛА ІСАКІВНА .....	96
СОН НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА .....	97
СОРОКІНА НІНА ПЕТРІВНА .....	97
СОРОЧАН СЕРГІЙ БОРИСОВИЧ .....	97
СТОЛЯРИК ОЛЕНА СЕМЕНІВНА .....	97
СТРЖЕЛЕЦЬКИЙ СТАНІСЛАВ ФРАНЦОВИЧ (1910-1969) .....	98
ТАХТАЙ ОЛЕКСАНДР КУЗЬМИЧ (1890-1963) .....	98
ФАРМАКОВСЬКИЙ БОРИС ВОЛОДИМИРОВИЧ (1870-1928) .....	99
ФЕДОСЄВ МИКОЛА ФЕДОРОВИЧ .....	99
ФРОЛОВА НІНА АНДРІВНА .....	99
ФУРМАНСЬКА АДЕЛЬ ІСАКІВНА (1916-1964) .....	100
ХОМЧИК МАРИНА АНДРІВНА .....	100
ХУДЯК МАРК МАТВІЙОВИЧ (1899-1959) .....	100
ЦВЕТАЄВА ГАЛИНА ОЛЕКСАНДРІВНА .....	100
ЦЕХМИСТРЕНКО ВОЛОДИМИР ІЛЛІЧ (1925-1971) .....	101



---

ЧЕВЕЛЬОВ ОЛЕГ ДМИТРОВИЧ .....	101
ШЕЛОВ ДМИТРО БОРИСОВИЧ .....	101
ШИЛИК КОСТЯНТИН КОСТЯНТИНОВИЧ .....	101
ШКОРПІЛ ВЛАДИСЛАВ ВЯЧЕСЛАВОВИЧ (1853-1918) .....	102
ШТЕРН ЕРНЕСТ РОМАНОВИЧ (1859-1924) .....	102
ШТІТЕЛЬМАН ФАНЯ МОЙСЕЇВНА .....	102
ЯЙЛЕНКО ВАЛЕРІЙ ПЕТРОВИЧ .....	103

Народився 13.02.1930 в с. Дубівка Калузької обл. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1954. Працює з 1960 в ІА АН УРСР провідним н.с.; к.і.н. Досліджує античну нумізматику Півн. Причорномор'я.

Має понад 30 наук. публікацій. Серед них: *Монетное дело Херсонеса (1У в. до н.э. - XIII в. н.э.)*. - К., 1977; *Монетное дело Боспора*. - К., 1986; *Античные монеты из Тирь* // *НС*, 1965, в. 2 (у співавт.); *К вопросу об ольвийской эре* // *НС*, 1971, в. 4; *Кувшины с рельефными изображениями Асклепия и Гигией* // *КСИАУ*, 1959, в. 8; *Новые вивчення монетної справи Херсонеса* // А., 1977, в. 24; *О начале эры Херсонеса Таврического* // *НС*, 1963, в. 1; *Относительная стоимость золота и серебра в Ольвии и на Боспоре в конце У-1У вв. до н.э.* // *НС*, 1971, в. 4; *Сицилийская техника литья монетных заготовок в Херсонесе* // *НС*, 1974, в. 5; *Хронология тетрасарийв Херсонеса (138-295 pp.)* // А., в. 14, 1962.

## АНТОНОВА ІННА АНАТОЛІВНА

Народилася в Омську 27.10.1928. Закінчила Ленінградський ДУ в 1951. Працює з 1955 директ. Херсонеского ІАМ в Севастополі, з 1985 - зав. сект. фондів. Засл. працівник культури УРСР. Досліджує оборонні споруди Херсонеса, з 1955 веде археол. дослідження.

Має 15 наук. публікацій: *Западный фланг обороны Херсонеса* // *СХМ*, 1964, в. 3; *XIУ оборонительная башня (к вопросу о хронологии оборонительного строительства)* // *Херсонес Таврический. Ремесло и культура*. - К., 1974; *К вопросу о хронологии оборонительного строительства в средневековом Херсонесе* // *Античная древность и средние века*. - Свердловск, 1976, в. 13; *Меры по сохранению Херсонесской бухты в античное и средневековое время* // *Человек и окружающая среда в древности и средневековье*. - М., 1985; *Херсонесский музей за годы советской власти* // *ХС*, 1959, в. У.

## БАШКІРОВ ОЛЕКСІЙ СТЕПАНОВИЧ (1885-1963)

Народився 19.08.1885 в м. Кукморі Казанської губ. Закінчив Петербурзький ДУ і одночасно Археол. ін-т у 1913. Був направлений н.с. у Руський Археол. ін-т у Константинополь, де одержав трирічне відрядження в Грецію, Італію, Францію, Англію і Скандинавські країни для вивчення античного і середньовічного мистецтва. У 1917 повернувся в Росію, працював у Ленінграді, Москві, Самарі, де викладав в університетах античне і середньовічне мистецтво і археол. З 1924 по 1934 був дійсним чл. ІА і мистецтвознавства та Ін-ту народів Сходу РАНІОН. Д.і.н. Досліджував історію архіт., зокрема, монументальне будівництво античних міст Півдня СРСР. (Рис. 6).

З його праць важлива: *Антисейсизм древней архитектуры: Юг СССР. Из истории конструкций. Ольвия. Боспорское государство. Херсонес*. - Калинин, 1948. УЗ Калининского пед. ин-та, т. 14, в. 2.

## БЕЛОВ ГРИГОРІЙ ДМИТРОВИЧ (1898-1979)

Народився 25.03.1898 в с. Вахонькіно Новгородської губ. (тепер Вологодська обл.). Закінчив Новгородську вчительську семінарію в 1917, а в 1924 - ф-т сусп. наук Ленінградського ДУ. З 1923 по 1925 вчителював у Ленінграді. З 1925 по 1938 працював у Херсонескому ІАМ в Севастополі, був заст., а пізніше директором музею. З 1938 і до кінця життя працював в Ермітажі, був зав. відділу Греції і Риму, гол. хранителем Ермітажу, н.с. К.і.н. Досліджував історію, культуру і мистецтво Херсонеса. Щорічно брав участь в археол. експ.: у Херсонесі і Керчі (1924-1926), а з 1947 по 1978 керував Херсонескою археол. експ. Ермітажу.

Залишив 111 наук. публікацій. Серед них: *Херсонес Таврический. Историко-археологический очерк*. - Л., 1948; *Отчет о раскопках в Херсонесе за 1935-1936 гг. - Севастополь, 1938; Херсонес-Корсунь*. - Л., 1969; *Античные материалы из раскопок 1940 г. в Херсонесе* // *КГИМК*, 1946, в. 12; *Античный дом в Херсонесе* // *ВДИ*, 1950, N 2; *Два фрагмента надгробных стел из Херсонеса* // *СГЭ*, 1977, в. 42; *Западная обо-*

ронительная стена и некрополь возле нее // МИА, 1953, N 34; Ионийская керамика из Херсонеса // ТГЭ, 1972, т. 13; Находки в колодце 1 в. в Херсонесе // СГЭ, 1973, в. 37; Некрополь Херсонеса классической и эллинистической эпохи // ВДИ, 1948, N 1; Новая херсонесская мозаика // ВДИ, 1938, N 3; Стеклоделие в Херсонесе // СА, 1965, N 4; Терракотовая голова Геракла из Херсонеса // СА, 1976, N 4; Терракотовый жертвенник из Херсонеса // СГЭ, 1956, в. 9; Херсонесские винодельни (1-1У вв. н.э.) // ВДИ, 1952, N 2; Эллинистический квартал в Херсонесе // ВДИ, 1956, N 3.

### БЕЛОВА-КУДЬ ЛЮБОВ МИКОЛАЇВНА (1893-1971)

Народилася 1893 в Керчі. У 1914 закінчила Вищі жіночі курси при Київському ДУ. В 1916-1925 вчителювала, в 1925-1938 була н.с. Херсонського ІАМ в Севастополі. Вивчала і описувала античні й візантійські монети. З 1939 і до кінця життя працювала в Ермітажі у відділі нумізматики. Брала участь у багатьох Херсонеських археол. експ.

Залишила наук. публікації: *Монеты из раскопок кварталов ХУ-ХУІІІ (Херсонеса)* // МИА, 1953, N 34; *Монеты из раскопок Тириатаки, Мирмекия и Илурата в 1946-1953 гг.* // МИА, 1958, N 85; *Монеты из раскопок Херсонеса 1931-1932 гг.* // МИА, 1941, N 4; *Неизданные монеты Херсонеса* // СА, 1941, т. 7; *Описание монет из раскопок некрополя Херсонеса в 1937 г.* // ХС, 1948, в. 4; *Определение монет, найденных при раскопках Херсонеса в 1955 г.* / Приложение к ст. Г.Д. Белова.- *Отчет о раскопках в Херсонесе в 1955* // ХС, 1959, в. 5.

### БЕЛЯЕВ СЕРГІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Народився 29.04.1936 в Костромі. Закінчив істор. ф-т Ленінградського ДУ в 1959. Працював в Ермітажі (1959-1964), потім в ІА АН СРСР зав. сект. новобудов, а з 1985 с.н.с. сект. історії Візантії ІЗІ АН СРСР. Досліджує античну та візантійську археол., зокрема, у Півн. Причорномор'ї. Брав участь в археол. розк.: Ольвії (1955-1963), Неаполя (1958-1959), Євпаторії на Чайці (1959-1964), Херсонесі (1961, 1963, а в 1972-1985 керував експ.).

Має бл. 70 наук. публікацій: *К вопросу о североафриканской краснолаковой керамике 1У в. н.э. из Херсонеса и Керчи* // КСИА, 1972, в. 130; *Об одном блюде из Херсонеса* // СГЭ, 1973, в. 37; *Обломок стеклянного сосуда из Херсонеса* // СА, 1966, N 3; *Позднеантичные надписи на амфорах из раскопок Херсонеса 1961 г.* // НЭ, 1968, т. 7; *Новые памятники ранневизантийской мраморной пластики из Херсонеса* // ВВ, 1987, т. 48; *Базилки из Херсонеса* // ВВ, 1989, т. 50; *Пецирный храм на главной улице Херсонеса* // *Византия и Русь.- М., 1989.*

### БЕРТЬЕ-ДЕЛАГАРД ОЛЕКСАНДР ЛЬВОВИЧ (1842-1920)

Народився 1842. Після закінчення кадетського корпусу Військово-інженерної акад. працював як інженер у багатьох місцях Причорномор'я: будував мости, фортеці, споруджував порти, зокрема, в Одесі, Феодосії та Ялті. У 1887 вийшов у відставку в чині генерал-майора і зайнявся наук. роботою по вивченню античної та середньовічної історії, археол. та нумізматики Причорномор'я. Брав участь в археол. розк. некрополя у Феодосії, античного святилища біля Ялти й ін., часто сам їх фінансував. Був віце-през. Одеського товариства історії та старожитностей, брав участь в роботі МАТ, Тавризької вченої архівної комісії. Багато зробив для вивчення Півдня України. Зібрав унікальні колекції кримських старожитностей, які передав ОАМ. Серед них цінні колекції античних монет та ювелірних виробів античних міст Півн. Причорномор'я, а також античних теракот, мальованих ваз та скляних посудин. Досліджував архіт. Херсонеса та міст Таврики. Вперше дав наук. періодизацію оборонних укріплень Херсонесу і Гірського Криму. Багато уваги приділяв античній нумізматиці, зокрема, херсонеській, дав систематичну і хронологічну класифікацію херсонеських монет.

Серед праць: *Несколько новых или малоизвестных монет Херсонеса* // ЗООИД, т. ХХУІ. *Одесса; Надпись времени императора Зенона в связи с отрывками из истории Херсонеса* // ЗООИД, *Одесса, 1893, т. ХУІ; Поправки к Общему каталогу монет П.О. Бурачкова.- М., 1907; Дифференцы на боспорских царских мо-*

нетах // *НС, 1911, т. 1; Материалы для весовых исследований монетных систем древнегреческих городов и царей Сарматии и Тавриды // НС, 1911, т. II; Относительная стоимость монетных металлов на Боспоре и Борисфене // НС, 1911, в. 1.*

## БЕЗСОНОВА СВИТЛАНА СЕРГІЙВНА

Народилася 4.01.1943 в с. Графське Воронежської обл. Закінчила істор. ф-т Московського ДУ в 1965. Працювала в 1965-1971 н.с. Керченського ІАМ, а згодом зав. відділом. З 1974 - с.н.с. ІА АН УРСР; к.і.н. Досліджує скіфську археол., зокрема, ідеологічні уявлення скіфів Півн.-Причорноморських степів. Проводила розк. курганів на Керченському п-ві (1966-1969), керувала розк. Китейського городища (1970-1973), Акташського курганного могильника (1980-1981), брала участь у Лісостеповій правобережній експ. у Київській та Черкаській обл. (1982-1986).

Має 40 наук. публікацій: *Религиозные представления скифов.- К., 1983; Скифские погребальные памятники степей Северного Причерноморья.- К., 1986; Акташский могильник скифского времени в Восточном Крыму.- К., 1988 (у співавт.); Памятники скифского времени Днепровского лесостепного Правобережья.- К., 1989 (у співавт.); Зображення Афіни за матеріалами Північного Причорномор'я // А., 1975, в. 17; Раскопки некрополя Паитикапея в 1963-1964 гг. // СА, 1969, N 1; Таврське поховання з некрополя Тірітаки // АДНУ, 1969, 1972, в. 4.*

## БІЛЕЦЬКИЙ АНДРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Народився 12.08.1911 в Харкові. Закінчив Харківський ДУ в 1933. Викладав у Харківському юридичному ін-ті (1937-1941), Томському ДУ (1941-1944), Вищій дипломатичній школі у Москві (1944-1946), Київському ДУ, де був зав. каф. стародавніх мов (1946-1987). Працював в ІА АН УРСР с.н.с. (1988-1990). Д.ф.н., проф. Досліджував класичну філологію, грецьку епіграфіку, зокрема, з античних міст Півн. Причорномор'я.

Має близько 200 наук. публікацій: *Принципы этимологических исследований на материале греческого языка.- К., 1950; Языкознание и теория языка (ономастика).- К., 1972; Надпись на мозаиках Киевской Софии // В.Н.Лазарев. Мозаики Софии Киевской.- М., 1961; "Благосклонно внемлющий герой" в Ольвии // ВДИ, 1969, N 1; Греческая надпись на базе статуи из Ольвии // ВДИ, 1955, N 2; Надпись Полимеда из Ольвии // ВДИ, 1956, N 3; О собственных именах в новонайденных ольвийских надписях // СА, 1958, т. 28; Про власні імена з ольвійських написів // А., в. 11, 1957.*

## БІЛИМОВИЧ ЗІНАЇДА АРЕФІВНА

Народилася 25.03.1919 в Костромі. Закінчила філолог. ф-т Ленінградського ДУ в 1941. Працювала в Ермітажі в 1945-1989 с.н.с. Канд. мистецтвознавства. Досліджувала пам'ятки античного мистецтва Півн. Причорномор'я, зокрема, з бронзи, брала участь в археол. експ.: Херсонській (1953-1973), Німфейській (1960, 1964), Березанській (1962).

Має понад 30 наук. публікацій: *Антропоморфные ручки бронзовых патер из собрания Эрмитажа // СА, 1966, N 4; Латинские зеркала в Северном Причерноморье // Памятники античного прикладного искусства.- Л., 1973; Греческие бронзовые зеркала Эрмитажного собрания // ТГЭ, 1976, т. ХУП; Этрусские бронзовые ситечка, найденные в Северном Причерноморье // Из истории Северного Причерноморья в античную эпоху.- Л., 1979; Бронзовые гидрии Эрмитажного собрания // ТГЭ, 1984, т. ХХІУ; Зеркало с изображением танцующего сатира // СГЭ, 1958, в. 14; Античная художественная бронза.- Л., 1973; Художественное ремесло эпохи Римской империи.- Л., 1980.*

## БЛАВАТСЬКИЙ ВОЛОДИМИР ДМИТРОВИЧ (1899-1980)

Народився 12.09.1899 в Петербурзі. Закінчив ф-т сусп. наук Московського ДУ в 1923. З 1924 почав працювати у Музеї образотворчого мистецтва в Москві, де створив

археол. відділ. Одночасно з 1935 працював в АА СРСР, а в 1939-1971 - у Московському ДУ проф. кафедри археол. Під час Великої Вітчизняної війни пішов з викладачами і студентами в ополчення. Починаючи з 1937 і до кінця життя працював в ІА АН СРСР, зав. сект. античної археол. Д.і.н., чл.-кор. АА СРСР, чл.-кор. Угорського Товариства класичних досліджень, почесн. чл. Югославського археол. Товариства, чл.-кор. Німецького археол. ін-ту. Досліджував історію античного світу, античну археол. Причорномор'я та Середземномор'я, історію античного мистецтва: архіт., скульптури, живопису, античну філософію і культуру, а також заклали основи підводної археол. та розробив методіку античної польової археол. Щорічно проводив археол. експ.: в Ольвії (1925-1930), Березані (1928), Хараксі (1931-1935), Тірітаці (1933), Пантікапей (1934, 1945-1949, 1952-1958), Фанагорії (1936-1940), на хорі Боспору (1950-1951) та підводні дослідження в півн.-понтійських містах (1957-1962, 1964-1965). (Рис. 10).

Залишив 213 наук. публікацій. Серед них: *Архитектура древнего Рима.- М., 1938; Архитектура древнего мира.- М., 1938; Греческая скульптура.- М., 1939; Искусство Северного Причерноморья античной эпохи.- М., 1947; История античной расписной керамики.- М., 1953; Земледелие в античных государствах Северного Причерноморья.- М., 1953; Очерки военного дела в античных государствах Северного Причерноморья.- М., 1954; Античная археология Северного Причерноморья.- М., 1961; Пантикапей. Очерки истории столицы Боспора.- М., 1964; Античная полевая археология.- М., 1967; Античный мир и Древний Восток.- М., 1970; Открытие затонувшего мира.- М., 1963 (у співавтор.); Природа и античное общество.- М., 1976; Античная археология и история.- М., 1985; Античная архитектура Северного Причерноморья // *Всеобщая история архитектуры.- М., 1948, т. 2, кн. 2; Античная культура в Северном Причерноморье // КСИИМК, 1950, в. 35; Архаический Боспор // МИА, 1954, N 33; Воздействие античной культуры на страны Северного Причерноморья (в УП-У вв. до н.э.) // СА, 1964, N 2; Воздействие античной культуры на страны Северного Причерноморья (IУ в. до н.э.-III в. н.э.) // СА, 1964, N 4; Киммерийский вопрос и Пантикапей (О местном происхождении названия города) // ВМУ, 1948, N 8; Культура эллинизма // СА, 1955, т. 22; Материалы истории Пантикапея. План города // МИА, 1951, N 19; О боспорском ремесле IУ-1 вв. до н.э. // СА, 1959, т. 29, 30; О пантикапейской весовой системе // СА, 1955, т. 23; О происхождении боспорских склепов с уступчатыми перекрытиями // СА, 1955, т. 24; Об археологическом исследовании хоры // ВМУ, Ист.филол.серия, 1958, N 4; Об этническом составе населения Пантикапея в IУ-III вв. до н.э. // СА, 1958, т. 28; Осада и оборона в античном Причерноморье // КСИИМК, 1947, в. 16; Подводная археологическая экспедиция в 1962 г. // СА, 1965, N 1; Подводная археология и ее задачи // ВИ, 1964, N 12; Подводные археологические работы в районе Евпатории // КСИИ, 1967, в. 109; Подводные разведки в Ольвии // СА, 1962, N 3; Процесс исторического развития и историческая роль античных государств Северного Причерноморья // ВИ, 1960, N 10; Работы подводной Азово-Черноморской экспедиции в 1960 г. // СА, 1961, N 4; Раскопки некрополя Тиритаки в 1933 г. (Крым) // МИА, 1941, N 4; Техника подводных археологических работ // МИА, 1965, N 129; Харакс // МИА, 1951, N 19.**

## БЛАВАТСЬКА ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА

Народилася 28.12.1917 в м. Звенигородка Київської обл. Закінчила істор. ф-т Ін-ту історії, філософії і літератури у 1941. Працювала вчителем історії в школах Москви у 1938-1941. З 1948 працює в ІВІ АН СРСР с.н.с. Д.і.н. Досліджує стародавню античну історію, зокрема, грецьку епіграфіку. Брала участь у розк. Каменського городища (1939), Пантікапея, Фанагорії, поселення Синдики, Аполлонії Ілтурійської (1940, 1945, 1947-1965).

Серед 11 наук. публікацій: *Западнопонтийские города в УП-1 вв. до н.э.- М., 1951; Очерки политической истории Боспора в У-1 вв до н.э.- М., 1959; Ахейская Греция во втором тысячелетии до н.э.- М., 1966; Греческое общество II тысячелетия до н.э. и его культура.- М., 1976; Надпись на сосуде из Киммерика // КСИИМК, 1952, в. 43; О финансовых коллегиях Ольвии и Истрии // КСИИМК, 1948, в. 22; Обломок мраморного блюда с надписью и перечень других ольвийских мраморных блюд с посвящениями богам // МИА, 1962, N 103.*

Народився 1772 у Фландрії. Вступив до голландської військової служби, брав участь у воєнних діях, перебував у полоні. Пізніше переїхав до Франкфурту-на-Майні, в 1797 - до Петербургу, в 1808 - до Одеси, де залишився до кінця життя. Працював прокурором суду, митним інспектором, начальником митниці Одеського округу. Водночас захоплювався вивченням археол. пам'яток та істор. географ. Створив у себе в садібі "клуб" любителів старовини, де бували поети О.С.Пушкін, К.М.Батюшков, відомі вчені Келер, Кеппен та ін. Тут же був відкритий у 1825 Одеський музей старовини, директ. якого був призначений Бларамберг і основу якому поклали його особисті колекції (82 єгипетських, грецьких та римських пам'яток, 265 античних монет та 50 томів книжок). Він першим почав вивчати нумізматику Ольвії, правильно визначив місця розташування давньогрецьких міст Тіри, Ніконія, Неаполя Скіфського. Був обраний чл. багатьох наук. товариств у нас і за кордоном.

Написав бл. 30 наук. праць з археол.: *Про знахідки пам'яток з курганів Пантикапея.* - Париж, 1822; та ін.

### БОЛТЕНКО МИХАЙЛО ФЕДОРОВИЧ (1888-1959)

Народився в м. Осовець Гродненської губ. 2.09.1888. Закінчив істор.-філол. ф-т Новоросійського (Одеського) ДУ в 1912. У 20-х роках вчителював в одеських школах, а з 1939 і до кінця життя викладав в Одеському ДУ, був доц. Досліджував античну археол., епіграфіку, етнографію. Був обраний дійсним чл. Одеського товариства історії і старожитностей. Проводив багато археол. розк. Відкрив пізньотрипільську Усатівську культуру в 1921, продовжував розк. в 1929-1940, 1946-1948. Проводив систематичні розк. на Березані в 1924-1931 і в 1946-1949, де виявив стародавнє поселення доіонійського емпорія, а також вперше відкрив тут давньоруські пам'ятки. Керував Ольвійською археол. експ. у 1931-1932. Одночасно працював в ОАМ з 1921 і до кінця життя.

Залишив багато наук. праць. Серед них: *До питання про час виникнення та назву давньої іонійської оселі над Борисфеном* // ВОКК, Секція археології, 1930, N 4/5; *Епіграфічні замітки: Проксенія херсонеського громадянина, знайдена в Томі* // МАПП, 1959, в. 2; *Канкіт ольвійського декрета в честь Протогена* // СА, 1958, т. 28; *Новая надпись в честь Ахилла Понтарха* // ВДИ, 1953, N 4; *Розкопки на о. Березані в 1946 р.* // АП, 1949, т. 2.

### БОНДАР РИММА ДМИТРІВНА

Народилася в с. Ільїно Великолуцької обл. 12.11.1937. Закінчила Одеський ДУ в 1959. Працювала в ОАМ н.с. з 1962 по 1974, а з 1974 працює в Одеському ДУ доц. каф. історії стародавнього світу. К.і.н. Досліджує античну археол. Брала участь в археол. експ.: Білгород-Тирській у 1963, Прутсько-Дністровській в 1967-1968, Дунайській у 1968, Таманській у 1969, Орловській з 1963 по 1990.

Має 14 наук. публікацій: *Археологические раскопки у с. Орловки* // АИНУ в 1968 г., 1971, N 3; *Некоторые проблемы истории нижнедунайского лимеса* // ВДИ, 1973, N 3; *Находка бронзовых монет Антонины Пия в Орловке* // Нумизматика античного Причерноморья.- К., 1982; *Городище у с. Орловка* // Античные государства Северного Причерноморья.- М., 1984.

### БОРИСОВА ВІРА ВАСИЛІВНА

Народилася 13.08.1922 в с. Слобідка Калінінської обл. Закінчила Московський ДПШ в 1948. Працювала в 1948-1970 у Херсонському ІАМ заст. директ. З 1970 працює у МК СРСР в Наук.-метод. раді по охороні пам'яток культури керівником групи. К.і.н. Досліджує історію й археол. античного Херсонеса та його околиць. Брала участь у розк. в Інкерманській долині в 1953, міста і некрополя Херсонеса в 1955-1957, римської цитаделі в Херсонесі в 1958-1962.

Має 35 наук. публікацій: *Гончарные мастерские Херсонеса* // СА, 1958, N 4; *К вопросу об астиномах Херсонеса* // ВДІІ, 1955, N 2; *Керамические клейма Хер-*

сонеса и классификация херсонесских амфор // НЭ, 1974, т. II; Эллинистические архитектурные детали из Херсонеса // Сообщ. Херсонесского музея. - Симферополь, 1960, в. 1.

## БОРИСКІВСЬКА СОФІЯ ПАВЛІВНА

Народилася 14.08.1937 в Ленінграді. Закінчила істор. ф-т Ленінградського ДУ в 1959 і працює в Ермітажі, спочатку н.с., а з 1991 зав. відділом античного світу. К.і.н. Досліджує грецьку архаїчну кераміку та етруське мистецтво.

Має 75 наук. публікацій. Серед них: *Мастера и стилистические группы позднекоринфских орнаментальных ваз* // ТГЭ, 1972, в. XIII; *О центрах производства этрусского букнера* // ВДИ, 1975, N 4; *Этрусско-коринфская керамика в Эрмитаже* // ТГЭ, 1984, в. XXIУ; *Антическая геометрическая керамика в Эрмитаже* // ВДИ, 1986, N 3; *Этрусские архаические шлемы в собрании Эрмитажа* // *Античная торевтика.* - Л., 1986.

## БОРОЗДІН ІЛЛЯ МИКОЛАЙОВИЧ (1883-1959)

Народився 4.11.1883 в Ярославлі. Закінчив істор.-філол. ф-т Московського ДУ в 1907. Викладав історію в гімназії та Народному унів., а згодом був проф. загальної історії Воронежського ДУ. Був заст. голови Археол. комісії московської секції ДАІМК і дійсним її чл. Був членом Спільки письменників СРСР. Досліджував археол., стародавню та середньовічну історію народів СРСР, історіографію істор. науки.

Залишив бл. 500 публікацій з цих питань. Серед них з археол. Криму: *Археологические раскопки на Гераклийском полуострове* // *Новый Восток*, 1925, N 1; *К вопросу о хронологической датировке памятников Гераклийского полуострова* // *Гр. Отдел. археол. Ин. археол. и искусствоведения РАНИОН*, 1926, т. 1; *Новейшие археологические открытия в Крыму.* - М., 1925; *Памятники Гераклийского полуострова и домьслы Л. Моисеева (Следы ирригации, мелиорации и водоснабжения древнего Херсонеса)* // *Новый Восток*, 1927, N 18; *Херсонес Таврический (К столетнему юбилею раскопок)* // *Хочу все знать*, 1927, N 11; *Античная культура на юге России* // *Практические знания.* - М., 1918; *Библиографический словарь членов Московского археологического общества.* - М., 1915.

## БРИТОВА НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА (1901-1968)

Народилася в 1901. Закінчила в Гомелі гімназію, а в 1924 - ф-т сусп. наук Московського ДУ. Працювала бібліотекарем, а з 1931 і до кінця життя - н.с. Держ. музею образотворчого мистецтва у Москві н.с., а згодом зав. відділом античного мистецтва. Одночасно читала курси античного мистецтва в Московському ДУ.

Серед її публікацій: *Искусство античных городов Северного Причерноморья* // *История искусства народов СССР.* - М., 1971, т. 1; *Искусство Северного Причерноморья* // *Всеобщая история искусств.* - М., 1956, т. 1.

## БУЗЕСКУЛ ВЛАДИСЛАВ ПЕТРОВИЧ (1858-1931)

Народився 8.03.1858 у с. Попівці (тепер Донецька обл.). Закінчив Харківський ДУ в 1880. З 1885 - приват-доц., а з 1890 - проф. Харківського унів. У 1922 обраний акад. АН СРСР, а в 1925 - акад. АН УРСР. Досліджував етнічну і соціальну історію Греції, сходознавство, етнографію, історіографію та пам'ятки Півн. Причорномор'я. (Рис. 13).

З публікацій можна вказати ті, що мають відношення до України: *Исследование древностей северного побережья Черного моря и их значение с точки зрения греческой и мировой культуры* // ВУАН, 1927; *Открытия XIX и начала XX века в области истории древнего мира.* - Петроград, 1924, в. 2. *Древнегреческий мир.*

**БУЙСЬКИХ СЕРГІЙ БОРИСОВИЧ**

Народився 27.07.1949 в м. Курган. Закінчив каф. археол. Київського ДУ в 1971. З 1974 працює н.с. ІА АН УРСР. Досліджує військову справу і фортифікацію античного Півн. Причорномор'я, Рим і Півн. Причорномор'я, сільську хору Ольвійської держави. Систематично в 1966-1990 проводить археол. експ. в Ольвії, її хорі та ін. пам'ятках античного Півн.-Зах. Причорномор'я, Присивашія та Приазов'я.

Має понад 50 наук. публікацій. Серед них: *Сельская округа Ольвия.- К., 1988 (у співавт.); Античная фортификация Нижнего Побужья в первые века нашей эры.- К., 1989; Античные поселения Нижнего Побужья.- К., 1987 (у співавт.); Городские укрепления Ольвии 1-III вв. н.э. // Некоторые вопросы археологии Украины.-К., 1977; Типы ольвийских укреплений римской эпохи // Античные древности Северного Причерноморья.- К., 1988; Некоторые вопросы пространственно-структурного развития Ольвийской хоры // Ольвия и округа.- К., 1986; Античне городище на мису між Березанським і Сасицьким лиманами // А., 1977, в. 22.*

**БУЛАТОВИЧ СВІТЛАНА АНДРІЙВНА**

Народилася в Ялті 30.01.1940. Закінчила Одеський ДУ в 1962. Працювала в ОАМ в 1965-1974, потім у відділі археол. Півн.-Зах. Причорномор'я ІА АН УРСР в Одесі у 1974-1982. З 1982 працює в Одеському ДУ на істор. ф-ті доц. К.і.н. Досліджує античну археол. та нумізматику. Брала участь у західнопричорноморських археол. експ. у 1965-1970.

Має 22 наук. публікації: *Кизикин з зображенням скіфа // А., 1973, в. 8; Клад кизикинов из Ольвии // СА, 1970, N 2; Клад кизикинов из Орловки // ВДИ, 1970, N 2; Обращение электровых монет Малой Азии в эгейском бассейне и в Причерноморье в У-IV вв до н.э. // МАСП, 1976, в. 8; Распространение золотых монет Филиппа II, Александра и Лисимаха в Северо-Западном Причерноморье // Исследования по античной археологии Юго-Запада Украины.- К., 1980.*

**БУРАКОВ АНАТОЛІЙ ВІСАРІОНОВИЧ**

Народився у 1919 у с. Буракові В'ятської губ. Закінчив Ленінградський ДУ в 1951. Працює с.н.с. сектора "Заповідник Ольвія" ІА АН УРСР. К.і.н. Досліджував сільські античні поселення перших віків нашої ери. Проводив археол. розк. хори Ольвії - поселень Зміївка, Петухівка, Козирка у 1953-1982.

Має 25 наук. публікацій: *Козьрское городище рубежа и первых столетий нашей эры.- К., 1976; Кам'яний склеп Ольвійського некрополя // А., 1979, в. 31; Известково-гипсовые карнизы и фрески Козьрского городища // Культура античного мира.- К., 1966; Опыт реконструкции жилых домов населения первых веков нашей эры у селя Козьрки // Ольвия.- К., 1975.*

**БАУЛІНА МАРІЯ ПЕТРІВНА (1905-1987)**

Народилася 23.01.1905 у Миргороді Полтавської обл. Закінчила Ленінградський ДУ в 1926. Працювала с.н.с. Ермітажу в 1928-1969. Досліджувала гліптику, кераміку, дерев'яні вироби античної доби. Брала участь в археол. експ.: Ольвійській (1929-1954), Чайкінській (50-ті рр.).

Залишила 11 наук. публікацій: *К истории торговых сношений Северного Причерноморья с Книдом // СА, N 1, 1959; Классические и эллинистические элементы в античных камнях // ТГЭ, 1962, т. УП; Группа многофигурных камней // ТГЭ, 1972, т. XIII; Деревянный саркофаг из кургана Юз-Оба в собрании Эрмитажа // Культура и искусство античного мира.- Л., 1971.*

**БАХТІНА МАРІНА ЮРІЙВНА**

Народилася 20.07.1954 у Ленінграді. Закінчила каф. археол. Ленінградського ДУ в 1976. З 1980 працює у ЛВ ІА АН СРСР н.с. К.і.н. Досліджує греко-варварські



контакти у Півн. Причорномор'ї. Брала участь в археол. експ.: Тарханкутській (1976-1980), Південно-Донській (1982-1985), Боспорській (з 1986).

Має 10 наук. публікацій.

## ВЕСЕЛОВ ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ (1892-1966)

Народився 1892 у м. Кременчук. Закінчив Київський політехнічний ін-т у 1918. Працював інженером шляхів сполучення на будівництві залізничних шляхів у Донбасі, а з 1949 на будівництві залізничної переправи через Керченську протоку, захопився археол., займався розвідками і збором античних пам'яток. З 1956 вийшов на пенсію і повністю зайнявся археол. Був інспектором по охороні пам'яток культури, а в 1956-1964 - постійним учасником Східно-Кримського загону Причорноморської експ. ІА АН СРСР, розвідувального загону Боспорської експ. та Коктебельського загону Кримського відділу ІА АН УРСР. Свої колекції античних пам'яток він передав у Керченський музей, а античну скульптуру - в Музей образотворчого мистецтва в Москві. (Рис. 15).

З наук. публікацій можна вказати: *Новые находки в Керчи* // СА, 1963, N 2; *Плита из Керчи с изображением грифона* // КСИАУ, 1956, в. 6.

## ВЕТШЕЙН РИВА ЙОНИВНА

Народилася в м. Брусилів Київської обл. 25.12.1912. Закінчила Київський ДУ. В 1939-1968 працювала н.с. ІА АН УРСР. К.і.н. Досліджувала керамічне виробництво Ольвії перших віків. Брала участь в археол. розк. в Ольвії і Тірі в 1946-1968.

З наук. публікацій: *Керамічні виталювальні печі Ольвії перших століть нашої ери* // АП, 1958, т.7; *Ольвійська керамічна піч* // А., т. 18, 1965; *Раскопки на римской цитадели Ольвии* // АИНУ 1965-1966 гг.- К., 1967, в. 1; АИНУ 1967.- К., 1968, в. 2; АИНУ 1968.- К., 1971, в. 3; АИНУ 1969.- К., 1972, в. 4.

## ВИНОГРАДОВ ЮРІЙ ГЕРМАНОВИЧ

Народився 1946 у Москві. Закінчив істор. ф-т Московського ДУ в 1969. З 1972 працює в ІЗІ АН СРСР провідним н.с. Д.і.н. Досліджує історію, епіграфіку, археол. і нумізматику Півн. Причорномор'я античної доби. Брав участь в археол. експ.: Ольвійській (1963-1974), Донузлавській (1963-1966), Березанській (1967-1990).

Має бл. 100 наук. публікацій. Среда них: *Политическая история Ольвийского полиса УП-1 вв. до н.э.- М., 1989; Древнейшее греческое письмо с острова Березань* // ВДИ, 1971, N 4; *Из истории архаической Ольвии* // СА, 1971, N 2; *Керамические клейма острова Фасос* // НЭ, 1972, т. 10; *Киклические поэмы в Ольвии* // ВДИ, 1969, N 3; *Новые открытия и исследования советских археологов-антиковедов* // ВДИ, 1976, N 4; *Об экономических связях Гераклеи Понтийской с Северным и Северо-Восточным Причерноморьем в эллинистическое и римское время* // СА, 1975, N 1 (у співавт.); *Ольвийский декрет Каноба о деньгах и стоимость драгоценных металлов на Понте в I в. до н.э.* // ВДИ, 1976, N 4 (у співавт.); *Прохус Миниды из Пантикапея (надпись на привозном сосуде У1 в. до н.э.)* // ВДИ, 1974, N 4.

## ВИНОГРАДОВ ЮРІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ

Народився в с. Ільюхіно Ярославської обл. 12.09.1950. Закінчив каф. археол. Ленінградського ДУ в 1976. Працює н.с. ЛВ ІА АН СРСР. Досліджує античну історію і культуру, а також греко-варварські взаємовідносини в Півн. Причорномор'ї. Брав участь в археол. експ.: Боспорській (1972), Нижньобузькій античній (з 1977), Тарханкутській (1976), Ольвійській (1980), очолював Мірмекійський загін Боспорської експ. (1982).

Має 25 наук. публікацій: *Варварские курганы У в. до н.э. в районе Боспора Киммерийского* // Матер. 2 Всесоюз. симпозиума по древней истории Причерноморья.- Тбилиси, 1979; *Тигель из Илурата* // СА, 1983, N 3; *Античное поселение Лунарево-2* // Ольвия и ее округа.- К., 1986.

## ВОЩИНІНА ОЛЕКСАНДРА ІЛЛІВНА (1905-1974)

Народилася 11.11.1905 в м. Кашнін Тверської губ. Закінчила Вищі курси мистецтвознавства при Ін-ті історії мистецтва в Ленінграді в 1930 і до 1974 працювала н.с. в Ермітажі, а з 1965 - зав. сектором. Одночасно з 1955 викладала на каф. історії мистецтва Ленінградського ДУ. Доц., канд. мистецтвознавства. Досліджувала античне мистецтво, зокрема, римських провінцій. Брала участь в Ольвійських археол. експ. у 40-50 рр.

Залишила 50 наук. публікацій: *Античное искусство. Исторический очерк.* - М., 1962; *Римский портрет* // Коллекция Гос. Эрмитажа. - Л., 1974; *Очерк истории древнеримского искусства.* - Л., 1947; *Статуэтка девочки из Ольвии* // СА, 1958, т. 28.

## ГАЙДУКЕВИЧ ВІКТОР ФРАНЦЕВИЧ (1904-1966)

Народився 12.11.1904 у Ленінграді. Закінчив Ленінградський ДУ в 1928. З 1926 почав досліджувати Боспорське царство. Працював у Керченському ІАМ і вів розк. у Фанагорії, Кітге, Херсонесі, а з 30-х рр. розпочав дослідження "малих міст Боспора" - Тіртаки, Мірмекиа та ін., вивчаючи економіку Боспорського царства. З 30-х років і до кінця життя працював у ЛВ ІА АН СРСР і одночасно викладав у Ленінградському ДУ. Д.і.н., проф. (Рис. 21).

Залишив бл. 100 наук. праць: *Боспорское царство.* - М.-Л., 1949; *Виноделие на Боспоре* // МИА, 1958, N 85; *Античные керамические обжигательные печи.* - М.-Л., 1934; *Археологические исследования в Восточном Крыму* // ВЛУ, 1947, N 12; *Боспорские города Тиритака и Мирмекий на Керченском полуострове* // ВДИ, 1937, N 1; *Боспорский город Илурад* // СА, 1950, т. 13; *Илурад: Итоги археологических исследований 1948-1953 гг.* // МИА, 1958, N 58; *Раскопки Илурапа, Тиритаки и Мирмекия* // КСИИМК, 1952, в. 45; *К вопросу о ткацком ремесле в боспорских поселениях* // МИА, 1952, N 25; *Мирмекийские зольники-эсхары* // КСИИМК, 1965, в. 103; *Некоторые вопросы экономической истории Боспора* // ВДИ, 1966, N 1; *Некоторые новые данные о боспорских черепичных эргастериях времени Спартакидов* // КСИИМК, 1947, в. 17; *Некрополи некоторых боспорских городов* // МИА, 1959, N 69; *Новые данные по боспорской керамической эпиграфике* // КСИИМК, 1967, в. 109; *Новые эпиграфические данные о боспорских черепичных эргастериях* // СА, 1958, т. 28; *О местоположении древней Тиритаки* // МИА, 1941, N 4.

## ГЕРЦІГЕР ДОРА САМІЙЛІВНА

Народилася 21.07.1929 у Ленінграді. Закінчила істор. ф-т Ленінградського ДУ в 1952. Працює з 1961 в Ермітажі, спочатку екскурсоводом, пізніше - н.с. Досліджує античні тканини, бронзу, фігурний посуд. Брала участь в археол. експ.: Боспорській (1952), Ольвійській (1960-1971), Березанській (1964-1967), Німфейській (1972-1985).

Має понад 10 наук. публікацій: *Античные ткани в собрании Эрмитажа* // Памятники античного прикладного искусства. - Л., 1973; *Четыре фигурных сосуда из Ольвии* // Художественная культура и археология античного мира. - М., 1976; *Об одном фигурном сосуде из Пантикапея* // СГЭ, 1981, в. 46; *Античные канделябры в собрании Эрмитажа* // ТГЭ, 1984, в. 24.

## ГОЛЕНКО ВОЛОДИМИР КОСТЯНТИНОВИЧ

Народився в 1955 у Москві. Закінчив Московський ДУ в 1981. Працював у Музеї образотворчого мистецтва в Москві в 1972-1973, а з 1975 - н.с. ІА АН СРСР. К.і.н. Досліджує античну археол., еліністичну нумізматику, палеоекономіку, екологію малих міст Боспору. Брав участь в археол. експ.: Херсонеській (1975-1980), Фанагорійській (1978-1980), Східнокримській (1980-1988), Південнобоспорській (1989-1991).

Має 10 наук. публікацій: *Из керамической эпиграфики Неаполя Скифского* // КСИИМК, 1979, в. 159 (у співавт.); *Монеты ранних Селевкидов в собрании ГИМ* // ВДИ, 1985, N 1; *Редкая медная монета Антияна III в собрании Гос. Эрмитажа* // Проблемы античной культуры, 1986; *Монетно-весовой дуализм Селевка I* // ВДИ, 1991, N 1.

**ГОЛОВКО ІВАН ДАНИЛОВИЧ (1920-1963)**

Народився в с. Бирлівка Черкаської обл. 26.01.1920. Брав участь у Великій Вітчизняній війні. Закінчив Одеський ДУ в 1947. З 1951 викладав в Одеському ДУ; к.і.н. Брав участь в археол. розк. городища в с. Роксолани та римського укріплення в с. Орлівка.

Залишив 16 наук. публікацій: *Ольвия и Нижнее Побужье в античную эпоху* // МИА, 1956, N 50; *Кілька невиданих графіті з Ольвії та з Березані* // МАСП, 1959, N 2; *Граффіти Роксоланського городища* // МАСП, 1966, в. 5; *Несколько граффіти Белгород-Днестровского музея* // КСОАМ за 1963; *Археологические исследования у с. Орловки Болградского района Одесской области* // КСОАМ за 1963, 1965.

**ГОРБУНОВА КСЕНІЯ СЕРГІЙВНА (1923-1979)**

Народилася в Ленінграді 14.11.1923. Навчання на мистецтвознавчому ф-ті Ленінградського ДУ припинила війна. Брала участь в обороні Ленінграда, працювала санітаркою і медсестрою в госпіталі, була нагороджена медалями. У 1950 закінчила Ін-т живопису, скульптури і архіт. в Ленінграді. Працювала з 1950 і до кінця життя в Ермітажі, спочатку н.с., а з 1965 - зав. відділом античного світу. Канд. мистецтвознавства. Досліджувала античну культуру, мистецтво, археол., епіграфіку, зокрема, Півн. Причорномор'я. Брала участь в археол. експ.: Херсонській, Німфейській (1951), Ольвійських (1953-1963), керувала Березанськими (1962-1972).

Залишила понад 50 наук. публікацій. Серед них: *Мастера греческих расписных ваз.- Л., 1961 (у співавт.); Древние греки на о. Березань.- Л., 1969; Чернофигурные аттические вазы в Эрмитаже (Каталог).- Л., 1983; Килик с комастами из раскопок на Березани в 1966 г. // СА, 1970, N 4; Самосская амфора с комастами (на Березани) // СГЭ, 1966, в. 2; Чернофигурный кратер мастера Лидоса (из Ольвии) // СА, 1964, N 3.*

**ГОРОНЧАРОВСЬКИЙ ВОЛОДИМИР АНАТОЛІЙОВИЧ**

Народився 7.02.1954 у Ленінграді. Закінчив каф. археол. Ленінградського ДУ в 1976. З 1982 працює н.с. ЛВІА АН СРСР. К.і.н. Досліджує історію і культуру античних держав у Причорномор'ї. Брав участь в археол. експ.: Боспорській (1972, 1976, 1978-1987), Ольвійській (1986-1987).

Має 29 наук. публікацій: *К проблеме связей Пергама с Северным Причерноморьем* // *Актуальные проблемы археологических исследований в УССР.- К., 1981; Пергамская керамическая мастерская и ее продукция на Боспоре* // СА, 1983, N 2; *Илуратская винодельня* // КСИА, 1985, в. 184; *У стен древнего Илурата* // Ноосфера. Духовный мир человека.- Л., 1986; *Илуратский катафракторий* // ВДИ, 1987, N 1.

**ГОШКЕВИЧ ВІКТОР ІВАНОВИЧ (1860-1928)**

Народився 21.03.1860 у Києві. Вчився спочатку в Київській духовній семінарії, а в 1881 вступив до Київського ДУ. З 1880 по 1883 працював обчислювачем астрономічної обсерваторії Київського ДУ. В 1890 переїхав до Херсона і тут 15 років (до 1905) працював секретарем губ. стат. комітету. Водночас захоплювався археол. та музейною справою. У 1888 брав участь в розк. у Черкаському повіті. З 1909 розпочав дослідження стародавніх городищ по берегам Нижн. Дніпру, лиману й Інгульця на терит. Херсонського і Дніпровського повітів, де відкрив бл. 50 городищ. Проводив систематичні археол. розк. в Херсонській, Таврійській губ., у Подністров'ї, Побужжі та Придніпров'ї. Створив у Херсоні в 1890 археол. музей. Розкопав "Цареву Могилу" неподалік від Кривого Рогу. Завдяки археол. розк. та пожертвуванням колекціонерів за ініціативою Гошкевича Херсонський музей виріс у великий науковий і культурно-освітній центр, став широко відомим для вітчизняних і зарубіжних вчених. Чл.-кор. Московського археол. тов., дійсний чл. Одеського товариства історії і старожитностей.

Серед його наук. публікацій: *Клады и древности Херсонской губ.- Херсон, 1902; Монеты и медали.- Херсон, 1910; Древние городища по берегам низовья Днепа*

## ГРАЧ НОННА ЛЕОНІДІВНА

Народилася 22.01.1929 в Ленінграді. Закінчила Ленінградський ДУ в 1952. Працює з 1955 н.с. Ермітажу, з 1979 - зав. сект. археол. Півн. Причорномор'я. Досліджує історію культури і мистецтва античних міст. Брала участь в археол. експ.: в Ллураті (1948-1949), Ольвії (1953), Мірмекії (1956-1965), Березані (1964-1965), керувала Німфейською (1966-1989).

Має 70 наук. публікацій: *Древние греки на юге нашей страны (Очерк-путеводитель)*. - Л., 1963; *Ювелирные изделия в Эрмитаже*. - Л., 1967, 1973, 1979 (у співавторстві); *Культура и искусство городов Сев. Причерноморья: поселение на о. Березань, Ольвия, Боспор* // *Культура и искусство античного мира*. - Л., 1972; Л., 1974; *Греческая стела У в. до н.э. из Пантикапея* // ТГЭ, 1972, т. XIII; *Мраморная скульптура из Горгиши* // СА, 1970, N 1; *Свинцовые гири из Нимфея и некоторые вопросы боспорской весовой метрологии* // ТГЭ, 1976, т. ХУП; *Древнейшие винодельческие сооружения на Боспоре* // *Из истории Сев. Причерноморья в античную эпоху*. - Л., 1979; *Круглодонные сосуды из кургана Куль-Оба* // ТГЭ, 1984, т. ХХІУ; *Античное художественное серебро. Каталог временной выставки*. - Л., 1985; *Боспорский город Нимфей в конце IУ-I вв. до н.э.* // *Причерноморье в античную эпоху*. - Тбилиси, 1985; *Новый памятник эллинистического времени из Нимфея* // А., 1987, в. 57; *Скарби Золотої комори (Ермітажу)* // *Наука і суспільство*, 1968, N 8.

## ГРИНЕВИЧ КОСТЯНТИН ЕДУАРДОВИЧ (1891-1970)

Народився 21.09.1891 у Володді. Закінчив істор.-філол. ф-т Харківського ДУ в 1915. Працював з 1918 приват-доц. Петроградського ДУ. В 1920-1923 був директ. Керченського ІАМ, в 1924-1927 - директором Херсонського музею, в 1927-1932 працював у Москві зав. відділом скульптури в Музеї образотворчого мистецтва та доц. Московського ДУ. У 1932 був репресований, а потім засланий у Томськ, де працював з 1940 по 1948 зав. каф. стародавньої історії в ДУ. У 1948 переїхав у Нальчик і працював там проф. каф. Кабардинського ДПІ до 1953, потім повернувся в Харків і до 1966 очолював каф. стародавньої історії і археол. Харківського ДУ. Досліджував історію і археол. Півн. Причорномор'я та музеєзнавство. Проводив багато археол. розк.: на Боспорі (1921-1923), у Херсонесі та на Гераклійському п-ві (1925-1930), в Ольвії (1954-1960), почав вивчення підводного Херсонесу, виявив сільськогосподарчі садниби на Гераклійському п-ві. (Рис. 28).

Залишив понад 100 наук. публікацій. Серед них: *Стены Херсонеса Таврического* // ХС, 1926, в. 1, 2; 1927, в. 5; *Сто лет херсонесских раскопок (1827-1927)*. Исторический очерк. - Харсонесский музей, Севастополь, 1927; *Досягнення радянських учених у дослідженні античних міст Півн. Причорномор'я* // УЗ Харьковского университета. - Харьков, 1957, т. 89; *Исследования подводного города близ Херсонесского маяка*. - М., 1931; *Городище "Прекрасная гавань" в свете новейших данных* // ВДИ, 1949, N 1; *Новые данные о стенах Ольвии У-IУ вв. до н.э.* // КСИАУ, 1957, в. 7; *Оборона Боспора Киммерийского* // ВДИ, 1946, N 2; *Оборонительные сооружения древнегреческой колонии юга СССР* // ИЖ, 1940, N 12; *Техника и типы кладок датированных стен античного Херсонеса* // *Техника обработки камня и металла*. - М., 1930; *Херсонес и Рим* // ВДИ, 1947, N 2; *Херсонес Таврический: История. Руины. Музей*. - Севастополь, 1928.

## ДІАМАНТ ЕММАНУЇЛ ІЗРАЇЛЬОВИЧ

Народився 5.01.1922 в Одесі. Закінчив істор. ф-т Одеського ДУ в 1950. Працював у Полтавському краєзн. музеї в 1950-1951 вч. секр., у 1959-1991 - зав. відділом ОАМ та гол. охоронцем фондів. Досліджував поселення і поховання кінця У-ІІІ ст. до н.е. на узбережжі Одеської затоки та лиманів. Брав участь в археол. експ.: Кримській (1960-1961), Тілігуло-Дніпровській (1963-1969), Ольвійській (1972-1974), Причорноморській (1972-1978, 1980).

Має 30 наук. публікацій: *Поселение и могильник У-Ш вв. до н.э. на месте Приморского бульвара в Одессе* // МАСП, 1976, в. 8; *Розкопки на некрополі Кошарського городища* // АДНУ 1969 г., 1972, в. 4; *Монетные находки Кошарского поселения* // *Археологические исследования Северо-Западного Причерноморья*.-К., 1982; *Лепная керамика поселения античного времени на побережье Одесского залива У-Ш вв. до н.э.* // *Ранний железный век Северо-Западного Причерноморья*.- К., 1985.

### ДЕНИСОВА-ПРУГЛО ВІКТОРІЯ ІВАНІВНА

Народилася в м. Малин Житомирської обл. 16.03.1929. Закінчила Ін-т живопису, скульптури та архіт. в Ленінграді. Працює з 1955 с.н.с. ЛВІА АН СРСР; к.і.н. Досліджує античну культуру Півн. Причорномор'я, зокрема, керамічну і лапідарну епіграфіку. Брала участь в археол. експ.: Боспорській (1956-1959, 1963-1966), Чайкінській (1959), керує Ольвійськими експ. з 1975.

Має 46 наук. публікацій: *Коропластика Боспора (по материалам Мирмекия, Тиритаки, Илурата, сельской усадьбы)*.- Л., 1981; *Эллинистические флаконы для лектарства* // СА, 1966, N 1; *О ремесленных производствах Мирмекия* // ЗОАО, 1967, т. 2; *Раскопки северо-западного района Ольвийской агоры в 1975 г.* // КСИА, 1978, в. 156; *Энглийские клейма Гераклеи Понтийской из Ольвиш* // СА, 1982, N 1; *Стихотворная надпись из Ольвиш* // СА, 1987, N 3.

### ДЛОЖЕВСЬКИЙ СЕРГІЙ СТЕПАНОВИЧ (1889-1930)

Народився в м. Кам'янець у 1899. Закінчив Київський ДУ, потім навчався в Лейпцігському унів. Був організатором Таврійського ДУ в 1918. З 1924 викладав класичну філологію в Київському ДУ, а потім в Одеському ін-ті народної освіти. Проф. Був директором ОАМ, очолював Одеську комісію краєзнавства (1923-1930), був Одеським крайовим інспектором охорони пам'яток культури. Досліджував античну археол. та епіграфіку Півн. Причорномор'я. Проводив археол. розк. в Ольвії у 1925-1927.

Залишив 42 наук. публікації: *Амфорні ручки з клеймами з ольвійських розкопок 1926* // ЗВУАК.- К., 1930, т. 1; *Епіграфічні дрібниці з нових матеріалів Півн. бережжя Чорного моря. Ольвія. Херсонес* // ВОКК, 1930, N 4/5; *Новий напис Одес. істор.-археол. музею* // ВОКК, 1930, N 4/5; *Про археологічні розкопки в Ольвії в рр. 1924, 1925, 1926* // Схід. світ, 1928, N 3/4.

### ДМИТРОВ ЛЕОНІД ДМИТРОВИЧ (1885-1965)

Народився в Києві 4.06.1885. Закінчив Петербурзький археол. ін-т у 1909. З 1928 працював у ВУАК в Києві, який згодом був перетворений в ІА АН УРСР, де він працював до кінця життя н.с. К.і.н. Досліджував античну, скіфо-сарматську і слов'яноруську археол. Провів 28 археол. експ. в Ольвії, на о. Березань (1928-1939), на Перекопі (1940), у Білгороді-Дністровському (1945-1955). Керував Нікопольською експ. (розк. скіфських курганів біля Чортомлика 1935-1936).

Серед наук. публікацій: *Білгород-Дністровська археологічна експедиція* // АП, 1949, т. 2; *Итоги Измайльской археол. экспедиции ИА АН УССР за 1947-1950 гг. и перспективы ее дальнейших работ* // КСИАНУ, 1953, в. 2; *Основные подумыки Измайльской археологической экспедиции 1949-1951 рр.* // АП, 1955, т. 5; *Розкопки у м. Білгороді-Дністровському в 1947* // АП, 1952, т. 4; *Археологічне вивчення Нікопольщини (1935-1936 рр.)* // А., в. Ш, 1950; *Перекоп. Ров и вал*.- К., 1940; *Любимівське городище рибужу н.е.* // АП, 1961, т. Х.

### ДОЛГОРУКОВ ВЛАДИСЛАВ СЕРАФИМОВИЧ

Народився в Москві 1940. Закінчив каф. археол. Московського ДУ в 1963. Працював н.с. ДІМ у 1964-1966, з 1969 - н.с. в ІА АН СРСР. К.і.н. Досліджує історію й археол. Боспора. Брав участь в археол. експ.: Таманській (1960-1970), Фанагорійській (1971-1989).

Має бл. 40 наук. публікацій.

## ДОМАНСЬКИЙ ЯРОСЛАВ ВІТАЛІЙОВИЧ

Народився 14.07.1928 в Ленінграді. Закінчив істор. ф-т Ленінградського ДУ в 1951. Працює з 1956 н.с. Ермітажу, а згодом зав. сект. півдня Євразії. Досліджує античні міста Півн. Причорномор'я, зокрема, взаємовідносини грецького і варварського населення. Брав участь в археол. експ.: на Нижн. Побужжі, в зах. Криму, півд. Дону, в Ольвійській, Євпаторійській, Березанській.

Має понад 90 наук. публікацій: *Античные города Сев. Причерноморья и варварский мир // Советское искусствознание.-1974, М., 1975; Заметки о характере торговых связей греков с туземным миром Сев. Причерноморья в УП в. до н.э. // АСГЭ, 1970, в. 12; Искусство античных городов Сев. Причерноморья // Триста веков искусства. Искусство европейской части СССР.- М., 1976; О начальном периоде существования греческих городов Сев. Причерноморья // АСГЭ, 1965. в. 7; О характере ранних миграционных движений в античном мире // АСГЭ, 1972, в. 14; Поселение ольвийской хоры Козырка // АСГЭ, 1980, в. 21; Ольвия и варвары в V в. до н.э. // Демографическая ситуация...-Тбилиси, 1981; Скифия и Ольвия в раннеэллинистическое время // Причерноморье в эпоху эллинизма.- Тбилиси, 1985.*

## ДЬЯКОВ ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ (1882-1959)

Народився 18.11.1882 у Москві. Закінчив Московський ДУ в 1906, а потім Фрейбурзький унів. у Бадені. Викладав у Московському ДУ. Д.і.н. Досліджував античну історію і археол., зокрема, взаємозв'язки Риму і античних міст Півн. Причорномор'я.

Серед його наук. публікацій: *Оккупация Таврики Римом в I в. н.э. // ВДИ, 1941, N 1; Пути римского проникновения в Сев. Причерноморье: Понт и Мезия // ВДИ, 1940, N 3/4; Таврика в эпоху римской оккупации // УЗ Московского пед. ин-та, 1942, т. 28. в. 1.*

## ЖЕБЕЛЬОВ СЕРГІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ (1867-1941)

Народився в 1867. Працював з 1924 в ДАІМК у Ленінграді, керував сект. стародавнього Причорномор'я. Досліджував античну історію, археол., епіграфіку, зокрема, Ольвії, Херсонеса, Боспору, а також методологію і теорію археол. Акад. Під час блокади Ленінграда керував всіма академічними установами і загинув на бойовому посту в грудні 1941.

Залишив багато наук. публікацій: *Введение в археологию.-М.-Пг., 1923; История археологического знания.- Л., 1937, ч. 1; Теория и практика археологического знания.- Л., ч. 2; Итоги изучения античности в СССР за 20 лет // ИАН ООН, 1937, N 5; Армянцы в Ольвии // КСИИМК, 1940, в. 4; Боспорские этюды // ИГАИМК, 1934, в. 104; Возникновение Херсонеса Таврического // ДАН, 1930, сев. В, N 9; Народы Сев. Причерноморья в античную эпоху // ВДИ, 1938. N 1; Откуда ведет свое происхождение название "Мирмекий"? // МИА, 1941, N 4; Основные линии экономического развития Боспорского государства // ИАН ООН, 1934, N 8, ч. 1-2; Херсонесская присяга // ИАН ООН, 1935, N 10; Счастливые города // ИГАИМК, 1933, в. 100; Причерноморье: Исследования по истории Сев. Причерноморья античной эпохи.-М.-Л., 1953.*

## ЗАГИНАЙЛО АНАТОЛІЙ ГЕОРГІЙОВИЧ

Народився 5.08.1935 в Одесі. Закінчив істор. ф-т Одеського ДУ в 1958. Працював у 1958-1961 в ОАМ зав. відділом, а з 1961 викладає на каф. істор. стародавнього світу Одеського ДУ; доц., к.і.н. Досліджує античну археол., нумізматіку. Брав участь в археол. експ.: античного Ніконія (в 1956-1976, і з 1984), Феодосійській (1977), Ольвійській (1978-1979), Овідіопольській (1980-1981) та ін.

Має понад 50 наук. публікацій: *Монетное дело и денежное обращение Зап. и Северо-Зап. Причерноморья.- К., 1983; Золотая боспорская монета Митридата Евпатора // КСОАМ 1961 г., 1963; К вопросу о монетно-весовых системах античных городов Зап. и Северо-Зап. Причерноморья в У-1У вв. до н.э. // НЭ, 1974, N 11; К вопросу*

о некоторых медных монетах Истрии // КСОАМ 1963 г., 1965; Монетные находки на Роксаланском городище // МАСП, 1966, в. 5; Розкопки Роксоланівського городища // АДНУ 1969 р., 1972.

### ЗАЙЦЕВА КАШТОЛІНА ІВАНІВНА

Народилася 6.11.1921 в Білоногово Іванівської обл. Закінчила істор. ф-т Ленінградського ДУ в 1948. Під час війни працювала 1941-1943 медсестрою в госпіталі в Ленінграді. З 1948 по 1985 - с.н.с. Ермітажу, к.і.н. Досліджувала античну археол., зокрема, Ольвії. Брала участь в розкопках Ольвії, Березані, Німфея в 1948-1969.

Має 11 наук. публікацій: *Местная керамика Ольвии эллинистического времени* // ЕГЭ, 1962, т. УП; *Расписная куришельница-урна из Ольвии* // СА, 1970, N 3; *Ольвийские культовые свинцовые изделия* // *Культура и искусство античного мира* - Л., 1971; *Кубки У-1У вв. до н.э. из Ольвии* // ТГЭ, 1972, т. XIII; *Ольвийская расписная амфора Ш в. до н.э.* // СА, 1989, N 1; *Ольвийские кубки и канфары У1-1У вв. до н.э.* // ТГЭ, 1984, т. 24.

### ЗИНЬКО ВІКТОР МИКОЛАЙОВИЧ

Народився 1.03.1956 в Керчі. Закінчив Ленінградський ДУ в 1982. Працює в Керченському ІКЗ зав. відділом реставрації і консервації пам'яток археол.; к.і.н. Досліджує хору античних держав Півн. Причорномор'я, зокрема, сільські поселення і могилиники Боспорської держави. Брав участь в археол. експ.: Тарханкутській (1978-1985) та Комплексній постійній по дослідженню Пантікапея та його околиць.

Має 6 наук. публікацій: *Проблемы исследования хоры Боспора и Херсонеса* // ВЛУ, 1986, в. 4; *Сільські могилиники Східного та Північно-Західного Криму У-Ш ст. до н.е.* // А., 1986, в. 56.

### ЗОГРАФ ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ (1889-1942)

Народився 26.02.1889 у Москві. Закінчив у 1912 істор.-філолог. ф-т Московського ДУ. В 1914-1922 працював у Музеї образотворчих мистецтв зав. нумізматичним відділом. У 1922 переїхав до Ленінграду, де працював в Ермітажі зав. відділом нумізматики і одночасно в ДАІМК (пізніше ІІМК АН СРСР) та у Ленінградському ДУ. Досліджував античну нумізматику Півн. Причорномор'я. Брав участь у розк. Ольвії та Пантікапея. Помер у блокадному Ленінграді в 1942.

Залишив багато наук. публікацій: *Античные монеты. - М.-Л., 1951; Мирмекийский клад монет III в. до н.э., найденный в 1934 г.* // МИА, 1941, N 4; *Монеты Тирь. - М., 1957; Находки монет в местах предполагаемых античных святилищ на Черноморье* // СА, 1941, т. 7; *Описание монет, найденных при раскопках Тиритаки и Мирмекия в 1935-1940 гг.* // МИА, 1952, N 25; *Реформа денежного обращения в Боспорском царстве при Савромате II* // ВДИ, 1938, N 2; *Римские монеты в Ольвии. - Л., 1930; Тиритакский клад* // КСИИМК, 1940, в. 6.

### ЗОЛОТАРЬОВ МИРОН ІЛЛІЧ

Народився в Севастополі 29.12.1945. Закінчив Сімферопольський ДУ в 1972. Працює в Херсонському ІАМ з 1970 зав. відділом; к.і.н. Досліджує історію і археол. Херсонської держави в античну добу. Брав участь в археол. експ.: Херсонській (1970-1987), Березанській (1982-1987).

Має 22 наук. публікації: *Новые данные о древних морских путях в Понте Эвксинском* // *Проблемы греческой колонизации Северного и Восточного Причерноморья. - Тбилиси, 1979; О роли ветровых факторов при организации хоры некоторых греческих полисов* // ВДИ, 1981, N 1; *Эллинистическое домашнее святилище в Херсонесе* // *Проблемы эллинизма. - Тбилиси, 1985; Два типа редких монет Феодосии 1У в. до н.э.* // ВДИ, 1984, N 1; *Новые материалы о связях Ольвии с Западным Крымом в У1-У вв. до н.э.* // ВДИ, 1986, N 1.

**ЗУБАР ВІТАЛІЙ МИХАЙЛОВИЧ**

Народився 5.02.1950 в Харкові. Закінчив істор. ф-т Харківського ДУ в 1972. Працює с.н.с. ІА АН УРСР; к.і.н. Досліджує історію і культуру Херсонесу перших віків н.е. Брав участь у Херсонеских археол. експ. у 1975, 1981-1987.

Має бл. 60 наук. публікацій: *Некрополь Херсонеса Таврического 1-1У вв. н.э.-К., 1982; Історія розкопок і топографія античного некрополя Херсонеса // А., 1978, в. 25; Підвійні могили Херсонеського некрополя // А., 1977, в. 24; Склепи з нішамі-лежанками з некрополя Херсонеса // А., 1978, в. 28; Про сарматський елемент у пізньоантичному Херсонесі // А., 1976, в. 20; Из истории Херсонеса Таврического на рубеже нашей эры // ВДИ, 1987, N 2.*

**ЗУЦ ВСЕВОЛОД ЛЕОНІДОВИЧ**

Народився 14.05.1923 у Києві. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1949. Працював м.н.с. ІА АН УРСР (1949-1952), ст. редактором Видавництва АН УРСР (1955-1960), зав. редакцією історії, археол., етнографії Гол. редакції УРЕ (1960-1986). К.і.н. Досліджував історію і археол. Ольвії, зокрема, її державний лад. Брав участь в археол. експ.: Ольвійській (1947, 1948, 1961, 1962, 1963), "Великий Київ" (1950), на Любимівському городищі на Нижн. Дніпрі (1951).

Має 6 наук. публікацій: *Любимівське городище рубежу нової ери // АП, 1961, т. 10; До питання про утворення Ольвійської держави // А., в. 19, 1965; Територія Ольвійської держави догетського часу // А., в. 22, 1969; Державний лад Ольвії в У-1 ст. до н.е. // УІЖ, 1970, N 9; Про античну форму власності в Ольвії // А., 1971, в. 3; Громадянська община ольвіополітів догетського часу // А., 1975, в.16.*

**ІВАНОВА АННА ПАВЛІВНА (1903-1963)**

Народилася у 1903 в Петербурзі. Закінчила відділення археол. та історії мистецтв Ленінградського ДУ в 1925. Працювала в Ермітажі, викладала в Академії мистецтв, ДПІ та Ленінградському ДУ. З 1957 і до кінця життя працювала в Сімферополі в Кримському відділі ІА АН УРСР с.н.с. Д.і.н. Досліджувала античне мистецтво Півн. Причорномор'я. Брала участь у Боспорських археол. експ.

Залишила 40 наук. публікацій. Серед них: *Искусство античных городов Северного Причерноморья.- Л., 1953; Скульптура и живопись Боспора.- К., 1961; Боспорские антропоморфные надгробия // СА, 1950, N 13; Голова варвара из Херсонеса // КСИИМК, 1947, в. 15; Этюды з мистецтва Боспорського царства // А., в. 20, 1966; Неопубліковані скульптурні фрагменти Херсонського музею // АП, 1962, т. II; Скульптурное изображение Диониса из Херсонеса // СА, 1964, N 2; Херсонесские скульптурные надгробия с портретными изображениями // СА, 1941, т. 7.*

**ІССЕН ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ (1896-1964)**

Народився 23.07.1896 у Петербурзі. Закінчив археол. відділ Ленінградського ДУ в 1925. З 1927 працював с.н.с. Ермітажу, а з 1936 - зав. відділу історії первісної культури. Досліджував археол. Півн. Причорномор'я та Кавказу. К.і.н. (Рнс. 35).

Залишив 64 наук. публікацій. Серед них: *Греческая колонизация Северного Причерноморья. Ее предпосылки и особенности.- Л., 1947.*

**КАДЕЄВ ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ**

Народився 8.07.1927 у Харкові. Закінчив істор. ф-т Харківського ДПІ в 1956. Працював зав. археол. музеєм Харківського ДУ в 1953-1958. З 1962 почав викладати на істор. ф-ті цього ж ДУ, де з 1978 завідує каф. історії стародавнього світу і середніх віків. Д.і.н., проф. Досліджує археол. Причорномор'я і Середземномор'я античної доби.



Проводив археол. розкопки на півн. березі і в портовому районі Херсонесу в 1968-1984 та підводні дослідження біля берегів Херсонесу у 1964-1966. (Рис. 36).

Має понад 100 наук. публікацій. Серед них: *Очерки истории экономики Херсонеса в I-IV веках нашей эры.* - Харьков, 1970; *Херсонес Таврический в первых веках н.э.* - Харьков, 1981; *Торговля Херсонеса Таврического 1-1У веках нашей эры.* - Учебное пособие. - Харьков, 1969; *Соляний промисел в пізньоантичному Херсонесі (1-1У ст. н.е.)* // А., в. 13, 1961; *Косторізне виробництво у пізньоантичному Херсонесі (1-1У ст. н.е.)* // А., т. 22, 1969; *Нова рибозасолювальна цистерна у Херсонесі* // А., 1973, в. 12; *Некоторые результаты петрографических исследований античной керамики из Херсонеса* // ЗОАО, 1967, т. 2; *О времени появления токарного металлорежущего станка в Херсонесе* // *Античная история и культура Средиземноморья и Причерноморья* - Л., 1968; *Импортные светильники 1-1У веков н.э. из Херсонеса* // СА, 1969, N 3; *Рыболовный промисел у Херсонесі в перших віках н.е.* // УЗ ХГУ, 1962, т. 124; *К вопросу о царствовании Девы в Херсонесе* // КСИА, 1976, в. 145; *Подводные археологические исследования в районе Херсонеса в 1964-1965 гг.* // *Морские подводные исследования.* - М., 1969; *Деревообрабатывающее производство Херсонеса в 1-1У вв. н.э.* // *Херсонес Таврический: ремесло и культура.* - К., 1974.

### КАЛАШНИК ЮРІЙ ПРОКОПОВИЧ

Народився 2.02.1941 у Перемишлі. Закінчив Ленінградський ДУ в 1965. Працював лабор. ЛВ ІА АН СРСР, а з 1967 - с.н.с. Ермітажу. Досліджує археол. Херсонесу, зокрема, римської доби. Брав участь в археол. експ.: Боспорській (1962-1969), Березанській (1963-1964), Німфейській (1972-1989).

Має понад 10 наук. публікацій. *Надпись фиаса из Горгиши* // СГЭ, 1972, N 35; *Святочные рамки стеклянных зеркал в собрании Эрмитажа* // *Из истории Северного Причерноморья в античную эпоху.* - Л., 1979; *Обломок римского военного диплома из Херсонеса* // ТГЭ, 1984, т. 24; *Стеклянный флакон из Херсонеса и некоторые застольные надписи* // АСГЭ, 1985, N 26.

### КАЛІСТОВ ДМИТРО ПАВЛОВИЧ (1904-1973)

Народився у 1904. Працював зав. сект. античного світу ЛВ ІІ АН СРСР. Одночасно викладав на істор. і філолог. ф-тах Ленінградського ДУ курси історії Греції, Риму, Півн. Причорномор'я. Д.і.н. Останні 12 років життя досліджував Півн. Причорномор'я.

Залишив багато важливих праць. Серед них: *Очерки по истории Северного Причерноморья античной эпохи.* - Л., 1949; *Северное Причерноморье в античную эпоху.* - М., 1952; *Этюды по истории Боспора в римский период: Боспор, Митридат Евпатор и Рим* // ВДИ, 1938, N 2; *Этюды по истории Боспора римского времени* // ВДИ, 1938, N 4; *Античный театр.* - М., 1970.

### КАПОШИНА СЕРАФИМА ІВАНІВНА (1907-1978)

Народилася 30.05.1907 у с. Сосновці Брянської обл. Закінчила Ленінградський ДУ в 1931. Працювала в 1945-1967 с.н.с. ЛВ ІА АН СРСР. К.і.н. Досліджувала археол. Півн. Причорномор'я та скіфів і сарматів. Брала участь в археол. експ.: Ольвійській, Боспорській та Кобаківській.

Залишила 34 наук. публікацій: *Из истории греческой колонизации Нижнего Побужья* // МИА, 1956, N 50; *Некрополь в районе поселка им. Волкова близ Керчи* // МИА, 1959, N 69; *О скифских элементах в культуре Ольвии* // МИА, 1956, N 50; *Оборонительные сооружения Ольвии как исторический источник* // ИГАИМК, 1933, в. 100; *Пам'ятки скіфського звіриного стилю, знайдені в Ольвії* // АП, 1958, т. 7; *Погребение скифского типа в Ольвии* // СА, 1950, т. 13.

## КАРАСЬОВ ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ (1902-1972)

Народився в 1902 у Петербурзі. З 1920 був на Балтійському флоті, потім у Фототехнічному ін-ті, у Вищій школі льотчиків, а в 1923-1924 в Ін-ті цивільних інженерів, де виявив інтерес до архіт. У 1925 поступив на археол. відділення Ленінградського ДУ. Працював з 1928 в ДАІМК у Ленінграді, навіть у блокаду. Досліджував будівництво і архіт. античних міст Півн. Причорномор'я. Провів 60 археол. експ.: Ольвійських (34), Тавро-скіфську (Неапольський загін), Чайкінські (в Євпаторії), Херсонеські, Таманські, Керченські й інші. (Рис. 37).

Залишив 30 наук. публікацій: *До питання про найдавніші вали і рови Ольвії* // АП, 1958, т. 7; *К вопросу о водоснабжении Ольвиш* // СА, 1941, т. 7; *К вопросу о водоснабжении Ольвийского гимназия* // КСИА, 1975, в. 143; *Оборонительные сооружения Ольвиш* // КСИИМК, 1948, в. 22; *Ольвийская агора* // СА, 1958, N 4 (у співавт.); *Планы Ольвиш XIX в. как источник для исторической топографии города* // МИА, 1956, N 50; *Раскопки на городище Чайка близ Евпатории* // КСИА, 1963, в. 95; *Монументальные памятники ольвийского теменоса* // Ольвия. Теменос и агора.- М.-Л., 1964.

## КАРИШКОВСЬКИЙ ПЕТРО ЙОСИПОВИЧ (1921-1988)

Народився 27.02.1921 в Одесі. Закінчив істор. ф-т Одеського ДУ в 1945, на якому і працював викл., а з 1963 - зав. каф. історії стародавнього світу та середніх віків. Досліджував історію Півн.- Зах. Причорномор'я в античну добу, зокрема, нумізматику та епіграфіку Ольвії. К.і.н. Брав участь у розк. на о. Березані (1946-1949) та Ніконія (у др. пол. 50-х).

Залишив бл. 180 наук. публікацій. Серед них: *Древний город Тира.- К., 1985* (у співавт.); *Боспор и Рим в 1 в. н.э. по нумизматическим данным* // ВДИ, 1953, N 3; *Денежное обращение Ольвиш в конце II и в первой половине 1 в. до н.э.* // НЭ, 1965, т. 5; *З історії греко-скіфських відносин у Північно-Західному Причорномор'ї* // АП, 1962, т. II; *Заметки о монетах Ольвиш* // СА, 1960, N 3; *Заметки по нумизматике античного Причерноморья* // ВДИ, 1957, N 2; *Из истории монетного дела Ольвиш в 1-II вв. н.э.* // НЭ, 1971, т. 9; *Монеты западнопонтийских династий, найденные в Северном Причерноморье* // СА, 1962, N 4; *Монеты о. Березань* // КСИАУ, 1960, в. 9; *Материалы к собранию древних надписей Сарматии и Тавриды* // ВДИ, 1959, N 4; *Ольвийские ассы с изображением совы* // СА, 1962, N 2; *Ольвийские "борисфены"* // НС, 1968, в. 3; *К вопросу о древнем названии роксоланского городища* // МАСП, 1966, в. 5; *Утерянная ольвийская надпись* // СА, 1958, т. 28; *Эпиграфические памятники Белгород-Днестровского музея* // КСОАМ 1961 г., 1963; *Ольвийские эпонимы* // ВДИ, 1978, N 2; *Ольвия и Афинский союз* // МАСП, 1960, в. 3.

## КЛЕЙМАН ІСАК БЕНЦІОНОВИЧ

Народився 19.10.1921 у с. Андрієво-Іванове Одеської обл. Закінчив істор. ф-т Одеського ДУ в 1952. Працював учителем у школі в 1952-1955. З 1965 працює в ОАМ зав. сект. Досліджує античну археол. Півн. Причорномор'я, зокрема, Тіри. Брав участь в Ольвійській археол. експ. у 1959-1962, керував Білгород-Тірською експ. у 1963, 1965-1987.

Має 65 наук. публікацій. Серед них: *Древний город Тира.-К., 1985* (у співавт.); *К вопросу о пребывании в Тире 1 Киликийской гогарты* // КСОАМ 1963 г., 1965; *Раскопки помечения ввасилляци 1 Италийского легиона в Тире* // МАСП, 1971, в. 7; *Новая гробница в районе г. Белгород-Днестровского и вопрос о местоположении некрополя Тире* // МАСП, 1976; *Раскопки Тире в 1963, 1965-1976 гг., Стратиграфия культурного слоя Тире* // Античная Тира и средневековый Белгород.- К., 1979; *К датировке ранних участков оборонительных стен в Тире* // Северное Причерноморье.- К., 1984; *Изображение воина на фрагменте рельефа из Тире* // Новые исследования по археологии Северного Причерноморья.- К., 1987.

## КНІПОВИЧ ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА (1896-1975)

Народилася 27.05.1896 в с. Ликошино Новгородської губ. Закінчила Вищі жіночі курси та Петроградський ДУ в 1920 і з цього часу працювала н.с. ДАІМК і вночі в Ермітажі та викладала у Ленінградському ДУ. Д.і.н., проф. Досліджувала античну археол., історію, епіграфіку Півн. Причорномор'я та прикладне мистецтво. Брала участь в археол. розк. Ольвії, Березані, боспорських міст.

Залишила багато наук. публікацій, зокрема: *Архаический некрополь на территории Ольвии* // КСИИМК, 1940, в. 6; *Греческое лапидарное письмо на памятниках Ольвии* // НЭ, 1966, т. 6; *Из истории художественной керамики Северного Причерноморья* // СА, 1941, т. 7; *Население Ольвии в У1-1 вв. до н.э. по данным эпиграфических источников* // МИА, 1956, N 50; *Краснолаковая керамика первых веков нашей эры из раскопок Боспорской экспедиции 1935-1940 гг.* // МИА, 1952, N 25; *Неизданные надписи из раскопок Ольвии* // КСИИМК, 1967, в. 109.

## КОБИЛІНА МАРІЯ МИХАЙЛІВНА (1897-1988)

Народилася 17.10.1897 у м. Бугуруслан Самарської губ. Закінчила Самарський ДУ в 1922. Працювала в Музеї образотворчих мистецтв у Москві (1924-1941) зав. відділом античного мистецтва. Одночасно викладала в Московському ін-ті філософії, літератури і мистецтва (1934-1941), а з 1941 по 1966 - в Московському ДУ. Доктор мистецтвознавства, проф. Одночасно працювала с.н.с. ІА АН СРСР (1944-1988). Досліджувала археол., мистецтво і релігію античного світу. Брала участь в археол. експ. у Півн. Причорномор'ї: у розк. Ольвії, Тіртаки, Харакса, Фанагорії, Пантікапея (1926-1975).

Залишила понад 100 наук. публікацій. Серед них: *Античная скульптура Северного Причерноморья*. - М., 1972; *Антическая скульптура УП-У вв. до н.э.* - М., 1953; *Терракотовые статуэтки Пантिकाпея и Фанагории*. - М., 1961; *Изображения восточных божеств в Северном Причерноморье в первые века нашей эры*. - М., 1978; *Краснофигурная пластика Ялтинского музея* // КСИИМК, 1947, в. 14; *Мастерская коропласти в Пантिकाпее* // СА, 1958, т. 28; *Новые находки скульптуры в Пантिकाпее* // МИА, 1962, N 103; *Об изображениях мойр в Северном Причерноморье* // СА, 1971, N 3; *Обзор исследований скульптур Боспора за 10 лет* // СА, 1972, N 2; *Поздние боспорские пелики* // МИА, 1951, N 19; *Скульптура Боспора* // МИА, 1951, N 19; *Статуэтка "Медведицы" с о. Березани* // ВДИ, 1948, N 3; *Раскопки некрополя Тиаритаки в 1934 г.* // МИА, 1941, N 4.

## КОЗУБ ЮЛІА ІВАНІВНА

Народилася 16.08.1928 у Москві. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1953. Працювала в Київському екскурсійному бюро (1952-1959) та с.н.с. античного відділу ІА АН УРСР (1959-1982). К.і.н. Досліджувала античну археол. та історію Півн.-Зах. Причорномор'я. Брала участь в Ольвійських археол. експ. з 1952; з 1962 і до кінця 80-х років очолювала розк. Ольвійського некрополя.

Має 52 наук. публікації: *Некрополь Ольвии У-1У ст. до н.э.* - К., 1974; *Древнейшее святилище Ольвии* // Ольвия.- К., 1975; *Передмістя Ольвії* // А., 1979, в. 29; *Погребальный обряд Ольвийского некрополя У-1У вв. до н.э.* // ЗОАО, 1960, т. 1; *Лекіфи Ольвійського некрополя У-1У ст. до н.э.* // А., 1962, в. 14; *Гонимое ремесло Ольвии* // *Керамическое производство и античные строительные материалы* // САИ, 1966, в. Г1-20; *Стихотворная эпитафия Эпикрата из Ольвии* // ВДИ, 1977, N 1; *Историческая топография некрополя Ольвии* // *Античная культура Северного Причерноморья*. - К., 1984; *Стеклянные бальзамари из некрополя Ольвии* // *Античная культура Северного Причерноморья в первые века н.э.* - К., 1986; *Керамический комплекс архаической Ольвии* // *Культура населения Ольвии и ее окружи в архаическое время*. - К., 1986.

## КОЛЕСНИКОВА ЛЮДИЛА ГРИГОРІВНА

Народилася 30.09.1925 у Владивостоці. Закінчила Ленінградський ДУ в 1951. Працювала у Херсонському ІАМ у 1954-1986 зав. відділом. Досліджувала античний і середньовічний Херсонес. Брала участь в археол. експ.: Мірмекійській (1948-1950) та Херсонській (1960-1964).

Має 18 наук. публікацій: *Спорт в античному Херсонесі.-Л.-М., 1964; Значение и место антропоморфных надгробий Херсонеса // СА, 1977, N 3; Хронология антропоморфных надгробий Херсонеса // Античная культура Северного Причерноморья в первые века нашей эры.- К., 1988; Античная скульптура Херсонеса.- К., 1976.*

## КОПЕЙКІНА ЛЮДИЛА ВОЛОДИМИРІВНА (1941-1981)

Народилася в 1941 в Ленінграді. Закінчила Ленінградський ДУ в 1965 і до кінця життя працювала н.с. в Ермітажі н.с. К.і.н. Досліджувала античну кераміку та ювелірне мистецтво, зокрема, з поселення на о. Березнь. Брала участь в Ольвійській археол. експ. (1962-1980) та керувала Березанською (1973-1980).

Залишила 30 наук. публікацій: *Новые данные об облике Березани и Ольвии в архаический период // СА, 1974, N 2; Клазоменская керамика с о. Березань // Из истории Северного Причерноморья в античную эпоху.- Л., 1979; Некоторые итоги исследования архаической Ольвии // Художественная культура и археология античного мира.- М., 1976; Особенности развития Березанского населения в архаический период // СА, 1981, N 1; Расписная керамика архаического времени античных поселений Нижнего Побужья и Поднепровья как источник для изучения торговых и культурных связей // АСГЭ, 1986, в. 27.*

## КОРОВІНА ГАННА КОСТЯНТИНІВНА

Народилася в 1918 у м. Звенигороді Московської обл. Закінчила Московський ДПІ в 1940. Працювала з 1944 по 1990 у Музеї образотворчого мистецтва в Москві зав. відділом. Досліджувала історію і археол. Півн. Причорномор'я. Брала участь у розкопках Пантікапея, Фанагорії, Тірітаки, Гермонаси з 1959 по 1987. К.і.н.

Має понад 40 наук. публікацій.

## КРАПІВІНА ВАЛЕНТИНА ВОЛОДИМИРІВНА

Народилася 30.05.1950 у Дніпропетровську. В 1973 закінчила істор. ф-т Київського ДУ. Працює н.с. ІА АН УРСР, к.і.н. Досліджує античну археол. Півн. Причорномор'я, зокрема, Ольвії. Брала участь в Ольвійській археол. експ. з 1969, з 1982 - заст. нач. експ.

Має 30 наук. публікацій: *Весовые гири Ольвии // Исследования по античной археологии Северного Причерноморья.-К., 1980; О характере застройки Ольвии во II-III вв. н.э. // Античная культура Северного Причерноморья.- К., 1984; Архаические весовые гири Березани и Ольвии // Ольвия и ее округа.- К., 1985; Вишодельни первых веков нашей эры // Античная культура Северного Причерноморья в первые века н.э.-К., 1986 (у співавт.); Простая столовая керамика // Культура населения Ольвии и ее округа в архаическое время.- К., 1987; Сероглиняная гонимая керамика Ольвии первых веков нашей эры // Античные древности Северного Причерноморья.- К., 1988 (у співавт.); До історії Ольвії в середині 1 ст. до н.э. // А., 1988, в. 63; Залізний перстень з Ольвії // А., 1989, N 3.*

## КРИВОЛАП ГРИГОРІЙ ІВАНОВИЧ

Народився 1.11.1917 у с. Старі Головчати Гомельської обл. Закінчив Білгород-Дністровський ДПІ в 1948, а в 1965 - Донецький ДПІ. Працював у 1961-1976 директ. Білгород-Дністровського краєзн. музею. Досліджував античну Тіру та слов'янський Білгород. Брав участь в археол. розк. Тіри та Білгорода і його околиць у 1965-1975.

Має наук. публікації: *Поховання римського часу з Тіри та її околиць* // АДУ 1969 р.- К., 1972, в. 4; *Тіра- пам'ятка античної культури* // *Пам'ятники України*, 1971, N 4; *Білгород-Дністровська фортеця* // УІЖ, 1968, N 1; *По историческим местам Белгород-Днестровского.- Одесса, 1965; Білгород-Дністровський. Путівник.- Одеса, 1967.*

### КРИЖИЦЬКИЙ СЕРГІЙ ДМИТРОВИЧ

Народився 11.12.1932 в Києві. Закінчив Київський художній ін-т в 1960. Працював у НДІ історії і архіт. в 1959-1964 архіт. і н.с. З 1964 - н.с., пізніше - заст. директ. ІА АН УРСР. К.і.н., доктор архіт. Досліджує античну історію, археол. і архіт. Півн. Причорномор'я, зокрема, Ольвії. Брав участь в археол. розк. Ольвії, починаючи з 1956, Тіри (1969-1971) та підводних розкопок Ольвії в 1971-1977. (Рис. 42).

Має 90 наук. публікацій. Серед них: *Жилье ансамбли древней Ольви (1У-П вв. до н.э.). - К., 1971; Жилье дома античных городов Северного Причерноморья.- К., 1982; Ольвия. Историческое исследование архитектурно-строительных памятников.- К., 1985; Деякі підсумки археологічного дослідження Ольвійської держави* // А., 1978, в. 26; *Про методику опису кладок міст Північного Причорномор'я УІІ ст. до н.е.-1У ст. н.е.* // А., в. 18, 1965; *Стан і завдання археологічних досліджень Тіри-Білгорода* // 1972, N 7; *Источники. Ольвия. Херсонес Таврический. Города Боспора. Строительство и архитектура* // *Археология Украинской ССР.- К., 1986, т. 2.*

### КРУГЛИКОВА ІРИНА ТИМОФІВНА

Народилася 21.11.1917 в Москві. Закінчила Московський ДУ в 1940. Вчителювала в 1941-1944. З 1944 працює в ІА АН СРСР провідним н.с. Д.і.н. Досліджує античну археол. Півн. Причорномор'я. Брала участь в Боспорській археол. експ. у 1950-1972 та в Херсонській у 1974-1987.

Має понад 120 наук. публікацій. Серед них: *Боспор в позднеантичное время (Очерки экономической истории).- М., 1966; Сельское хозяйство Боспора.- М., 1975; Античная археология.- М., 1984; Раскопки поселения у дер. Семеновки // Поселения и могильники Керченского полуострова.- М., 1970; Античное земледелие в античных государствах Северного Причерноморья // Возникновение и развитие земледелия.- М., 1967; Позднеантичные поселения Боспора на берегу Азовского моря* // СА, 1956, т.25; *Религиозные представления сельского населения Боспора* // КСИА, 1970, в. 124.

### КУДРЕНКО АНАТОЛІЙ ІЛЛІЧ

Народився в 1947 у Донецьку. Закінчив Донецький ДУ в 1976. Працював зав. сект. "заповідник Ольвія" ІА АН УРСР. Досліджував благоустрій античних міст Півн. Причорномор'я. Брав участь в Ольвійських археол. експ.

З наук. публікацій: *К вопросу о водоснабжении Ольви (1У-П вв. до н.э. // Античная культура Северного Причерноморья.- К., 1984; Винодельни первых веков нашей эры в Ольви* // *Античная культура Северного Причерноморья в первые века нашей эры.- К., 1986; "Щасливі" дні Ольвії* // НІС, 1979, N 1.

### КУЗИЩИН ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ

Народився 1.11.1930 в Рязанській обл. Закінчив істор. ф-т Московського ДУ в 1955. З 1956 викладає там же, з 1979 зав. каф., проф. Досліджує античну історію і археол. Брав участь у Боспорських археол. експ. у 1952-1959, 1958-1961. З 1976 - нач. Херсонської археол. експ. істфаку Московського ДУ.

Має 132 наук. публікації. Серед них: *История древнего Рима.- М., 1986; История древней Греции.- М., 1986 й ін.*

## КУНІНА НІНА ЗАЛМАНІВНА

Народилася 11.03.1929 у Ленінграді. Закінчила істор. ф-т Ленінградського ДУ в 1951. Працювала у Керченському ІАМ н.с. у 1951-1957. З 1960 працює у відділі античного світу Ермітажу. Досліджує археол. Боспорської держави і античне скло. Брала участь у Боспорських археол. експ. у 1948-1966, Березанській у 1966, Німфейській з 1960.

Має наук. публікації: *Керченський клад срібляних римських монет // Археология и история Боспора.- Симферополь, 1962, т. II; Стеклянные стаканы с греческими надписями в собрании Эрмитажа // Античная история и культура Средиземноморья и Причерноморья.- Л., 1968; Группа полихромных стеклянных сосудов из некрополя Пантикапея // СА, 1970, N 3; Стеклянные бальзамари Боспора // ТГЭ, 1972, т. XIII; Два стеклянных кувшина из некрополя Нимфея // Художественные изделия античных мастеров.- Л., 1982; Античное стекло в Эрмитаже.- Л., 1991.*

## КУТАЙСОВ ВАДИМ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Народився 31.12.1956 у Сімферополі. Закінчив істор. ф-т Сімферопольського ДУ в 1979. Працює з 1979 н.с. Кримського відділу ІА АН УРСР в Сімферополі; к.і.н. Досліджує античну археол. Криму, зокрема, Керкінітіди. З 1984 нач. Зах.-Кримської археол. експ.

Має 25 наук. публікацій: *Эллинистический дом Керкеникиды // СА, 1977, N 1; Жилий комплекс IУ-II ст. до н.е. Керкеникиды // А., 1976, в. 56.*

## ЛАНЦОВ СЕРГІЙ БОРИСОВИЧ

Народився 10.06.1958 у с. Ново-Росія Приморського краю. Закінчив істор. ф-т Сімферопольського ДУ в 1984. Працював у відділі археол. Криму ІА АН УРСР у Сімферополі в 1984-1987, а з 1987 - н.с. ІА АН УРСР. К.і.н. Досліджує археол. і історію Херсонесу, Керкінітіди, а також аграрні терит. Півн.-Причорноморських держав. Брав участь у розк. городища і некрополя Керкінітіди в 1981-1985, поселення Ново-Федорівка і святилища у м. Саки в 1986-1987, некрополя Херсонеса в 1983, 1988 та Ольвії в 1989.

Має 13 наук. публікацій: *Некрополь античной Керкеникиды.-К., 1989 (у співавт); Античные поселения у озера Кизил-Яр // А., 1989, N 1.*

## ЛАПІН ВОЛОДИМИР ВАСИЛЬОВИЧ (1928-1981)

Народився 1.01.1928 у м. В'ятка. Закінчив Ленінградський ДУ в 1956. Працював у ІАЗ "Ольвія" в 1956-1959, в 1961-1973 с.н.с. ІА АН УРСР. К.і.н. В 1973-1977 с.п.с. Археол. музею АН УРСР. З 1977 по 1981 викладав античну археол. і музеєзн. у Київському ДУ та в ДПІ. Досліджував античну археол. Брав участь у археол. розк. Ольвії в 1956-1959. Керував розк. на о. Березань у 1960-1980.

Залишив бл. 50 наук. публікацій. Серед них: *Греческая колонизация Северного Причерноморья.- К., 1966; Ольвия. Путеводитель по раскопкам и музею.- К., 1959; Археологический музей.- К., 1971; Эллинистические колодцы в прибрежной части Ольви // КСИАНУ, 1961, в. 10; Мраморная головка из Ольви // КСИАНУ, 1960, в. 9; Північне Причорномор'я напередодні античної колонізації // А., в. 14, 1962; Экономическая характеристика Березанского поселения // Античный город.- М., 1963; Раскопки на поселении о. Березань 1960 г. // КСИАНУ, 1961, в. 11; Раскопки 1958 г. в прибрежной части Ольви // МАСП, 1962, в. 4; Групповая находка ольвийских "дельфинов" на Березани // МАСП, 1971, в. 7; Дослідження на о. Березані в 1969 р. // АДНУ 1969.- К., 1972, в. 4.*

## ЛАТИШЕВ ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ (1859-1921)

Народився в 1859. Одержав високу освіту. У 1880 був відраджений до Греції на два роки, де вивчав старожитності та епіграфіку, відкрив епіграфічні пам'ятки і захистив магістерську дисертацію з грецької словесності. Далі досліджує стародавні написи в музеях Петербурга, а в 1883 маючує по містах Чорноморського узбережжя і вивчає

епіграфічні пам'ятки в музеях і особистих колекціях. В 1890-1893 жив у Казані, був помічником попечителя Казанського учбового округу. У 1893, після обрання в акад. по класичній філології, повертається в Петербург, обіймає адмін.-пед. посади, зокрема, з 1903 - директора Істор.-філолог. ін-ту, проф. класичної філології. Водночас з 1900 займає керівні посади в Археол. Комісії. За його ініціативою був заснований орган "Известия Археологической Комиссии", яким керував до кінця життя: вийшло понад шість десятків випусків і понад три десятки додатків до них, які становили археол. хроніку Росії. Акад. Російської АН і чл.-кор. Берлінської АН.

Залишив багато праць. Серед них: *Исследования об истории и государственном строе Ольвии* - СПб., 1887; *Издание свода греческих и латинских надписей, найденных на юге России* - Т. 1. - 1885; т. 2. - 1890; т. 3. - 1894; т. 4. - 1901; *Известия писателей греческих и латинских о Скифии и Кавказе* - Т. 1, 2, 1893-1906; *Краткий очерк истории Боспорского царства* - Сиферополь, 1983; *О календарях Тирь, Ольвии и Херсонеса Таврического* // *Труды У1 АС*; *Заметки по греческой эпиграфике* // *ИРАИМК*, 1921, т. 1; *Неизданные боспорские надписи* // *ИРАИМК*, 1922, т. 2.

## ЛАТИШЕВА (УСТИНОВА) ВАЛЕРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Народилася 12.12.1934 у Харкові. Закінчила істор. ф-т Харківського ДУ в 1957. Працює в Харківському ДУ з 1961 лабор., а з 1968 - викл. на каф. стародавнього світу і середніх віків, з 1974 - доц., к.і.н. Досліджує історію і археол. античних держав Півн. Причорномор'я. Брала участь в археол. розк. у Горіпії у 1962, 1971. З 1972 по 1987 нач. Півн.-Кримської експ.

Має 40 наук. публікацій. Серед них: *Раскопки античного поселения Маслины в Северо-Западном Крыму* // *КСИА*, 1978, в. 156; *К вопросу о присоединении Синдикы к Боспорскому государству* // *ВДИ*, 1966, N 4; *Развитие земледелия на территории Херсонесской хоры* // *Археологические памятники Юго-Восточной Европы* - Курск, 1985.

## ЛЕВІ ОЛЕНА ІВАНІВНА

Народилася 21.05.1903 у Петрозаводську. Закінчила ф-т сусп. наук Ленінградського ДУ в 1924. З 1929 працювала с.н.с. ДАІМК (потім ЛВ ІА АН СРСР) до 1974. Досліджувала археол. міст Півн. Причорномор'я, зокрема, Ольвію. Брала участь у розк. на терит. Боспорського царства та в Ольвії. З 1956 очолювала Ленінградський загін Ольвійської експ., який відкрив центральну площу міста - агору з храмом, театром та іншими будовами.

Має 45 наук. публікацій: *Ольвийская агора* // *МИА*, 1956, N 50; *Терракотовая архаическая головка, найденная в Ольвии* // *СА*, 1940, в. УП; *Дома античных городов Северного Причерноморья* // *Античные города Северного Причерноморья* - М.-Л., 1955 (у співавт.); *Две ольвийские надписи с упоминанием храма Аполлона* // *КСИА*, 1963, в. 95; *К вопросу о датировке Херсонесской присяги* // *СА*, 1947, т. 9; *К истории торговли Ольвии в IУ-Ш вв. до н.э. (По эпиграфическим памятникам агоры)* // *СА*, 1958, т. 28; *Новая ольвийская надпись из раскопок 1951 г.* // *ВДИ*, 1953, N 1; *Новая ольвийская проксеция* // *КСИА*, 1967, в. 109; *Ольвийская надпись с посвящением Аполлону Врачу* // *ВДИ*, 1965, N 2; *Ольвийский декрет из раскопок 1949* // *ВДИ*, 1951, N 1; *Ольвийські виноробні* // *АП*, 1958, т. 7; *Раскопки ольвийской агоры и теменоса (1971-1974)* // *КСИА*, 1978, в. 156; *Терракоты из цистерны Ольвийской агоры* // *КСИИМК*, 1959, в. 74; *Надписи Ольвии* - Л., 1968; *Ольвия. Город эпохи эллинизма* - Л., 1985.

## ЛЕВІНА ЕЛЕОНРА ОЛЕКСАНДРІВНА

Народилася в 1954 в Одесі. Закінчила істор. ф-т Одеського ДУ в 1977. Працює н.с. ОАМ з 1981. Досліджує античну археол. Півн. Причорномор'я. Брала участь в археол. експ.: Білгород-Тірській у 1982-1987, Ольвійській у 1988, Кошарській з 1987.

Має 15 наук. публікацій: *Рубчатые светильники из коллекции Одесского археологического музея* // *Памятники древней истории Северо-Западного Причерно-*

морья.- К., 1985; *Светильники с мифологическими сюжетами из коллекции ОАМ // Памятники древнего искусства Северо-Западного Причерноморья.- К., 1986; Светильники из раскопок Тирь (конец У1-1 вв. до н.э.).- К., 1987; Кратер "керченского" стиля из Кошарского поселения // Древнее Причерноморье.- Одесса, 1990.*

## ЛЕЙПУНСЬКА НІНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Народилася 9.05.1930 у Харкові. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1954. Працює в Археол. музеї АН УРСР у Києві с.н.с., к.і.н. Досліджує історію, економіку, культуру Ольвії за археол. матеріалами. Брала участь в археол. Ольвійських експ. з 1953.

Має понад 50 наук. публікацій: *Амфори із затопленої частини Ольвії // А., 1979, в. 30; Класифікація амфор архайного часу з Ольвії // А., 1973, в. 8; Культ Аполлона з Ольвії // А., 1964, т. 16; Лутерії з Ольвії // А., 1980, в. 33; Методика класифікації амфорного матеріалу // А., 1971, в. 3; Принципи пропорціональності в античних керамічних виробках // А., 1975, в. 15; Про імпорт Фасоса та Гераклеї Понтіської в Північному Причорномор'ї // А., 1973, в. 12; Про культ Ахілла в Північному Причорномор'ї // А., т. 23, 1970; Терракотовий рельєф із Ольвиш // ВДИ, 1982, N 1 і ін.*

## ЛЕСНИЦЬКА МАЙЯ МИХАЙЛІВНА

Народилася 22.08.1929 у Ленінграді. Закінчила мистецтвознавчий ф-т ін-ту живопису, скульптури і архіт. в 1954. Працює з 1953 в Ермітажі лабор., провідним н.с. К.і.н. Досліджує античне мистецтво, зокрема, за археол. матеріалами Півн. Причорномор'я. Брала участь в археол. розк. Херсонеса в 1956, в с. Магола в 1959, в с. Аксай у 1960.

Має 16 наук. публікацій: *Античеська стела із ОАМ // КСИА, 1976, в. 145; Голова Асклепія із Ольвиш // ВДИ, 1973, N 3; Портрет П в. із Пантікапея // СА, 1966, N 3 і ін.*

## ЛІСОВИЙ ІГОР АНДРІЙОВИЧ

Народився в Мохначі Нижній у Польщі 29.07.1943. Закінчив Львівський ДУ в 1966. Працює у Львівському ДУ доц. каф. стародавнього світу і середніх віків. Досліджує античну історію і археол., зокрема, Півн. Причорномор'я.

Має 96 наук. публікацій, зокрема: *Граффіти античного Херсонеса (на чернолакових сосудах).- К., 1978 (у співавт.); Античний світ у термінах, іменах і назвах. Довідник з історії та культури стародавньої Греції і Риму.- Львів, 1988.*

## МАКСИМОВА МАРІЯ ІВАНІВНА (1885-1973)

Народилася 17.04.1885 у Петербурзі. Закінчила Вищі жіночі (Бестужевські) курси в Петербурзі у 1909 і була направлена за кордон для удосконалення знань, навчалася в університетах Бонна і Берліна, мандрувала по Греції, Італії, Франції і Англії, де знайомилася з археол. пам'ятками і вивчала музейні колекції. У 1918 захистила магістерську дисертацію з історії і теорії мистецтва по книзі "Античные фигурные вазы", яка була надрукована ще в 1916. Працювала н.с. Ермітажу з 1914. З 1925 працювала в ДАІМК (потім ЛВ ІА АН СРСР) все життя. З 1942 очолювала сектор Стародавнього Причорномор'я. Д.і.н. Водночас викладала в Ленінградському ДУ з 1918, читала курси лекцій в Археол. ін-ті та Ін-ті історії мистецтва. У 1945-47 - зав. каф. мистецтва стародавнього світу в Академії мистецтв СРСР. Досліджувала античне мистецтво, зокрема, Півн. Причорномор'я. (Рис. 53).

Залишила багато наук. праць: *Сырьевая база и первичная обработка материалов. Строительная техника. Техника промышленности // Эллинистическая техника.- М.-Л., 1948; Античные геммы и их оттиски на фрагментах глиняных сосудов // МИА, 1962, N 103; Античные печати Северного Причерноморья // ВДИ, 1937, N 1; Боспорская камнерезная мастерская // СА, 1957, N 4; Глиняная ткацкая подвеска с оттиском печати // МИА, 1956, N 50; Львиные псевдоскарабеи // ТГЭ, 1958, т.*



2; *Надгробие из Херсонеса* // СА, 1954, т. 19; *Фрагмент костяного перстня из Ольви* // СА, 1958, т. 28; *Краткий путь через Черное море и время его освоения греческими мореходами* // МИА, 1954, N 33.

### МАРЧЕНКО КОСТЯНТИН КОСТЯНТИНОВИЧ

Народився 6.09.1939 у Ленінграді. Закінчив Ленінградський ДУ в 1966. Працює с.н.с. ЛВ ІА АН СРСР. Досліджує археол. Півн. Причорномор'я. Брав участь у Нижньобузській, Миколаївській та Херсонській археол. експ. у 1974-1986. К.і.н.

Має 86 наук. публікацій: *Классификация лепной керамики в Ольвии вт. пол. 1У-перв. пол. 1 в. до н.э.* // КСИА, 1975, в. 143; *Модель греческой колонизации Нижнего Побужья* // ВДИ, 1980, N 1; *Фракийцы на территории Нижнего Побужья во вт. пол. УП-1 вв. до н.э.* // ВДИ, 1974, N 2 і ін.

### МАСЛЕННИКОВ ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Народився 23.10.1948 у Тулі. Закінчив Тульський ДПІ в 1970. Працює с.н.с. ІА АН СРСР. К.і.н. Досліджує історію і археол. Боспору. Брав участь в Анапсько-Керченській, Пруто-Дністровській, Фанагорійській, Ольвійській, Херсонській та Новоросійсько-Теленджикській археол. експ. в 1967-1974. З 1975 керує Східно-Кримською експ.

Має бл. 50 наук. публікацій. Серед них: *Население Боспорского государства в У1-П вв. до н.э.- М., 1981*; *К истории населения хоры европейского Боспора в 1 в. до н.э.* // СА, 1980, N 4; *О населении прибрежных районов Восточного Крыма в У1-1 вв. до н.э.* // СА, 1980, N 1; *Раскопки некрополя эллинистического времени у с. Золотое* // КСИА, 1978, в. 156; *Скорченные погребения в грунтовых некрополях боспорских городов* // СА, 1976, N 3; *Этнический состав населения боспорских городов в У1-У вв. до н.э.* // СА, 1978, N 1.

### МАЦУЛЕВИЧ ЛЕОНІД АНТОНОВИЧ (1885-1959)

Народився 26.10.1886 у Петербурзі. Закінчив істор.-філол. ф-т Петербурзького ДУ в 1911 і був залишений при унів. Під час першої світової війни був на фронті. З 1918 працював н.с. Руського музею, в 1919-1949 - в Ермітажі, де з 1931 очолював сарматську секцію відділу історії первісної археол. Одночасно (в 1928-1941) працював у ДАІМК і викладав у Ленінградському ДУ (по 1952). Доктор мистецтвознавства, проф. У 1946 обраний чл.-кор. Грузинської АН. Досліджував історію візантійського мистецтва та пізньоантичні пам'ятки Півн. Причорномор'я, дав їм визначення і нове датування.

Залишив понад 50 наук. праць. Серед них: *Серебрянная чаша из Керчи. - Л., 1926*; *Византийские древности. - Берлин, 1929* (німецьк. мовою); *Погребение варварского князя в Восточной Европе* // ИГАИМК, 1934, в. 112; *Воинский знак У в. // ВВ, 1959, т. 16*; *Византийский антик и Прикамье* // МИА, 1940, N 1; *Аланская проблема и этногенез Средней Азии* // СЭ, 1947, N 6-7; *Чаша из Бартыма* // СА, 1962, N 3; *Кто был Каллисфен, названный в надписи, открытой в Керчи в 1894 г.* // СА, 1941, т. 7.

### МЕЩАНИНОВ ІВАН ІВАНОВИЧ (1883-1967)

Народився 1883 в Уфі. Навчався на юрид. ф-ті Петербурзького ДУ (1902-1906), у Гейдельберзькому унів. (1905-1906), також відвідував Петербурзький археол. ін-т, де слухав лекції на археографічному і археол. відділах (1906-1910). З 1909 завідував істор. архівом Петербурзького археол. ін-ту, в 1912 обраний почесним чл. і чл. його правління. З 1917 - вч. секр. Археол. комісії, а з 1918 - вч. секр. ДАІМК. Одночасно вів пед. роботу в Археол. ін-ті і в Петроградському ДУ на ф-ті сусп. наук і ф-ті мовознавства. У 1932 обраний дійсним чл. АН СРСР, з 1933 був директ. Ін-ту антропології і мовознавства, а з 1935 став директ. Ін-ту мови і мислення АН СРСР. З 1936 по 1950 був акад.-секр. Відділення літератури і мови і чл. президії АН СРСР. За видатні наукові заслуги мав ордени та Держ. премії. Досліджував археол., історію та мовознавство Півн. Причорно-

мор'я, Кавказу і Закавказзя. Брав участь в археол. дослідженнях у Півн. Причорномор'ї, зокрема, в Ольвії з 1925, керував Ольвійською експ.

Залишив понад 250 наук. публікацій: *Отчет о работах Ольвийской экспедиции* // СГАИМК, 1931, в. 2; *Отчет о работах Ольвийской экспедиции (1929-1930)* // СГАИМК, 1931, N 2; *Кромлехи. (Круговые выкладки из камней и амфор в Ольви)* // ИГАИМК, 1930, т. 6, в. 3; *Загадочные знаки Причерноморья* // ИГАИМК, 1933, в. 62; *О применении лингвистического материала при исследовании вещественных памятников* // СГАИМК, 1932, N 2/2; *К вопросу о датировке археологических памятников* // СГАИМК, 1932, N 5/7.

## МЕЩЕРЯКОВ ВАЛЕРІЙ ФЕДОРОВИЧ

Народився 11.01.1947 у с. Палагіада Ставропольського краю. Закінчив істор.-ф-т Харківського ДУ в 1970. З 1972 працює у Харківському ДУ на каф. стародавньої історії й археол., з 1974 - на каф. стародавнього світу і середніх віків. Доц., к.і.н. Досліджує культуру античних держав Півн. Причорномор'я, зокрема, релігію населення Херсонесу в У ст. до н.е.-У ст. н.е. Заст. нач. херсонської археол. експ. з 1984.

Має 16 наук. публікацій: *Державні культу Діви і Херсонас у Херсонесі Таврійському 1-III ст. н.е.* // ВХУ, 1980, N 201, історія, в. 12; *О времени появления христианства в Херсонесе Таврическом* // *Актуальные проблемы изучения истории религии и атеизма.* - Л., 1978; *О культе богини Девы в Херсонесе Таврическом* // *Актуальные проблемы изучения истории религии и атеизма.* - Л., 1979; *Про походження культу Діви у Херсонесі Таврійському* // ВХУ, 1973, N 94, історія, в.7.

## МОЙСЕЄВ ЛАВРЕНТІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ (1882-1946)

Народився в 1882 в Астрахані. Закінчив Петербурзький ДУ в 1909. Працював директ. Херсонеського ІАМ в 1914-1924, а з 1925 по 1940 - у різних наук. установах. Досліджував античне мистецтво і археол. Півн. Причорномор'я. Проводив археол. розк. в Херсонесі в 1914-1924 та в Керкінитиді (Євпаторії) у 1916-1918, 1929.

Залишив понад 15 наук. публікацій: *Фрагменты антических ваз строгого стиля из Музея Императорского Русского Археологического общества* // ЗРАО, 1912, т. УП; *В защиту римского Геркулеса* // ИАК, 1914, в. 60; *Из истории западного побережья Тавриды: Херсонес Таврический и раскопки 1917 г. в Евпатории* // ИТУК, 1918, N 54; *Следы ирригации, мелиорации и водоснабжения Херсонеса на Гераклеийском полуострове* // *Записки Крымского общества естествоиспытателей и любителей природы.* - Симферополь, 1926, т. 9 і ін.

## МОЛЕВ ЄВГЕН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Народився 18.01.1947 в Пінську. Закінчив істор.-філол. ф-т Горьківського ДУ в 1968. Працював у Керченському ІАМ в 1968-1969, 1971-1977 н.с. і зав. відділом, в 1977-1978 - зав. філіалом Анапського музею. З 1978 викладає в Білгородському ДПІ. Доц., к.і.п. З 1986 зав. каф. Досліджує історію і археол. Боспору. Проводив охоронні розк. у Керчі в 1971-1974, Німфейську експ. в 1974, Тірігакську з 1971, нач. Кітейської експ. з 1974.

Має 48 наук. публікацій: *Новые эпиграфические находки из Керчи* // ВДИ, 1978, N 2; *Установление власти Митридата Евпатора на Боспоре* // *Античный мир и археология.* - Саратов, 1974, в. 2; *Митридат Евпатор. Создание Черноморской державы.* - Саратов, 1976; *К вопросу о происхождении династии понтийских Митридатов* // ВДИ, 1983, N 4; *Археологические исследования Китея в 1970-1983 гг.* // *Археологические памятники Юго-Восточной Европы.* - Курск, 1985; *Боспорське місто Кітей в 1У-Ш вв. до н.е.* // А., 1986, в. 54; *К вопросу об уплате дани Боспором варварам* // *Античная гражданская община.* - Л., 1986 і ін.

**МОЛЄВА НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА**

Народилася 19.06.1947 у м. Рені Одеської обл. Закінчила істор.-філол. ф-т Горьківського ДУ в 1969. Працювала с.н.с. в Керченському ІАМ в 1971-1978. З 1978 викладає в Білгородському ДПІ. Доц., к.і.н. Досліджує історію і археол. Боспору. Брала участь в охоронних розк. у Керчі в 1971-1974, Німфейській експ. в 1974, Тіртакській експ. з 1971 і в Кітейській з 1974.

Має 23 наук. публікації: *Група антропоморфних надгробків із некрополя Мирмекія // Античний мир і археологія.- Саратов, 1977, в. 3; К вопросу о происхождении и принадлежности боспорских антропоморфных надгробий // Проблемы античной истории и культуры.- Ереван, 1979; О характере раннего Китейского святилища второй половины У-ІУ вв. до н.э. // Проблемы религиоведения и атеизма в музеях.- Л., 1989; Исследования на мысе Такиль в Восточном Крыму // Античный мир и археология.- Саратов, 1990, в. 7.*

**МОРОЗОВСЬКА ТЕТЯНА ВІКТОРІВНА**

Народилася 10.08.1940 у Москві. Закінчила істор. ф-т Одеського ДУ в 1975. Працює з 1976 н.с. ОАМ. Досліджує античні пам'ятки Півн. Причорномор'я. Брала участь у Буго-Дністровській археол. експ. в 1977, Білгород-Тірській в 1978-1980, Причорноморській в 1979, 1984, Буджацькій в 1980.

Має наук. публікації: *Два музыкальных инструмента античного времени из Нижнего Поднепровья // Исследования по античной археологии Юго-Запада Украинской ССР.- К., 1980; Бронзовые пирамидальные колокольчики римского времени в археологических памятниках Северного Причерноморья.- К., 1985; Бронзовые зеркала из коллекции Одесского археологического музея // Новые исследования по археологии Северного Причерноморья.- К., 1987; Зеркальные бронзы древнего мира // Культура и искусство в СССР. Серия: Реставрация памятников истории и культуры.- М., 1987, в. 3; Кольца с выступами и подвески "микрокосмос" в погребениях 1-х вв. н.э. Северного Причерноморья // История и археология Нижнего Подунавья.- Рени, 1989.*

**НАЗАРЧУК ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ**

Народився 3.03.1953 у Києві. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1976. Працює в Археол. музеї АН УРСР ст. лабор. Досліджує античну археол. Брав участь в археол. експ. у Дніпропетровській, Харківській, Полтавській обл., в експ. Дніпро-Донбас, у Подільському загоні в Києві в 1970-1972, Херсонській експ. в 1973, Ольвійській в 1974-1987, Закарпатській експ. в 1976-1981.

Має 5 наук. публікацій: *Чернофигурный килик из Ольвы // Ольвия и ее округа.- К., 1986.*

**НЕВЕРОВ ОЛЕГ ЯКОВИЧ**

Народився 19.01.1934 у м. Оранієнбаум Ленінградської обл. Закінчив Ленінградський ДУ в 1965. З 1968 працює в Ермітажі с.н.с. Досліджує античне мистецтво, зокрема, гліптику. Канд. мистецтвознавства. Брав участь в археол. розк. Мірмекія в 1959-1964, Німфея в 1966-1973.

Має понад 40 наук. публікацій. Серед них: *Античные камни в собрании Эрмитажа.- Л., 1971; Античные перстни (У1 в. до н.э.-ІУ в.).- Л., 1978; Геммы античного мира.- М., 1983; Гностицистские геммы, перстни и амулеты юга СССР // ВДИ, 1979, N 1; Група эллинистических бронзовых перстней в собрании Эрмитажа // ВДИ, 1974, N 1; Митридат Евпатор и перстни-печати из Пантикапея // Архитектура СССР, 1968, N 1; Отражение восточных культур в глиттике Северного Причерноморья // СГЭ, 1977, в. 42; Портреты геммы и перстни из Северного Причерноморья // ТГЭ, 1976, в. 17; Этрусские скарабеи из Северного Причерноморья // СГЭ, 1975, в. 40.*

## НЕЙХАРДТ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕКСАНДРІВНА

Народилася 1921 в Оренбурзі. Закінчила Ленінградський ДУ і працювала все життя в ІІ АН СРСР с.н.с. Д.і.н. Досліджувала історію і археол. Півн. Причорномор'я та культуру античного світу. Брала участь в археол. розк. Мірмекія та Боспору в 1948-1952.

Має 56 наук. публікацій. Серед них: *Рабство на периферії античного мира.*- М.-Л., 1968 (у співавт.); *Народы нашей страны в "Истории Геродота". (Исторический очерк и археологический комментарий).*- М., 1982; *Скифский рассказ Геродота в отечественной историографии.*- М., 1982.

## НИКОЛАЄНКО ГАЛИНА МИХАЙЛІВНА

Народилася 15.05.1944 у Феодосії. Закінчила Одеський ДУ в 1970. Працює в Херсонському ІАЗ з 1969 н.с., з 1986 - заст. директ. по наук. роботі. К.і.н. Досліджує античну економіку Півн. Причорномор'я, зокрема, землеробство Херсонесу. Очолує Гераклійську археол. експ. сільської округи Херсонеса з 1973.

Має 38 наук. публікацій: *Граффити античного Херсонеса (на чернолаковых сосудах).*- К., 1978 (у співавт.); *Весовые системы эллинистического Херсонеса // Античная древность и средние века.*- Свердловск, 1980, в. 17; *О гераклійском пифосе из "Старого Херсонеса" // КСИА, 1978, в. 156; О стандартах емкости эллинистического Херсонеса // ВДИ, 1978, N 3; Организация хоры Херсонеса Таврического на Гераклійском полуострове // Причерноморье в эпоху эллинизма.*- Цхалтубо, 1982; *Межевание полей херсонесской хоры // КСИА, 1985, в. 182; Херсонесская округа в 1 в. до н.э.-1У в. н.э. // Античные древности Северного Причерноморья.*- К., 1988.

## ОТРІШКО ВАЛЕРІЙ МИХАЙЛОВИЧ

Народився 9.02.1949 в Грозному. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1972. Працює з 1970 в ІА АН УРСР н.с. К.і.н. Досліджує Півн. Причорномор'я в античну добу - історію, культуру, демографію та економіку. Брав участь у розк. Ольвії та сільських поселень Нижн. Побужжя античного часу з 1971.

Має 46 наук. публікацій: *Калитиды, алазоны и поселения Нижнего Побужья // СА, 1981, N 1; З історії Ольвійського полісу в 1У-1 ст. до н.э. // А., 1982, в. 41; Хора Ольвиш // Археология УССР.- К., 1986, т. 2; Сельская округа Ольвиш.- К., 1989 (у співавт.); Античные поселения Нижнего Побужья (археологическая карта).*- К., 1990 (у співавт.).

## ОХОТНИКОВ СЕРГІЙ БОРИСОВИЧ

Народився 13.08.1948 в Уральську. Закінчив Одеський ДУ в 1973. З 1968 працює в ОАМ заст. директ. К.і.н. Досліджує історію, економіку, культуру античних колоній Нижн. Подністров'я, їх зв'язки з племенним світом Півн. Причорномор'я. Брав участь в археол. експ.: Ольвійській у 1972-1973, Новобудовних з 1968, Причорноморській з 1975, Ніконійській у 1987.

Має понад 50 наук. публікацій: *Нижнее Поднестровье в У1-У вв. до н.э.*- К., 1990; *Новый памятник эпохи греческой колонизации в Нижнем Поднестровье // МАСП, 1976, в. 8; Из истории греческой колонизации Нижнего Поднестровья // Проблемы греческой колонизации Северного и Восточного Причерноморья.*- Тбилиси, 1979; *Археологическая карта Нижнего Поднестровья в античную эпоху (VI-III вв. до н.э.) // МАСП, 1983; Поселение Надлиманское VI в. в Нижнем Поднестровье // СА, 1983, N 1; О характере греко-варварских взаимоотношений в Нижнем Поднестровье в VI-V вв. до н.э. // Ранний железный век в Северо-Западном Причерноморье.*- К., 1984.

## ПАВЛЕНКО ЮРІЙ ВІТАЛІЙОВИЧ

Народився 7.03.1957 у Києві. Закінчив філософ. ф-т Київського ДУ в 1979. Працює з 1979 н.с. ІА АН УРСР. К.і.н. Займається загальнотеоретичними розробками

проблем переходу від первісності до цивілізації. Брав участь в археол. експ.: Орджонікідзевській (1979), Київській (1981), Херсонській (1982-1988).

Має 12 наук. публікацій: *Раннеклассовые обществa: генезис и пути развития*. - К., 1989; *Херсонес Таврический и распространение христианства на Руси*. - К., 1988 (у співавт.); *Этнос как социальная система // Новые методы историко-археологических исследований*. - К., 1982; *Институт племени как орган зарождающейся политической надстройки // Энгельс и проблемы истории древних обществ*. - К., 1984; *Пути становления раннеклассовых социальных организмов // Исследование социально-экономических проблем в археологии*. - К., 1987.

## ПЕРЕДОЛЬСЬКА ГАННА ОЛЕКСІЇВНА (1894-1968)

Народилася 5.07.1894 у Петербурзі. Закінчила в 1917 Жіночий пед. ін-т у 1917, а в 1922 - Ін-т історії мистецтва в Петрограді. З 1924 працювала в Ермітажі, була зав. відділом античного світу понад 30 років. Досліджувала античне мистецтво і культуру Півн. Причорномор'я, історію античної релігії - культу Деметри і хтонічних божеств. Дійсний чл. Німецького Археол. ін-ту, к.і.н. Брала участь в Німфейських археол. експ. 1946-1960, зокрема, в розк. святилища Деметри.

Залишила 56 наук. публікацій. Серед них: *Мастера греческих расписных ваз*. - Л., 1961 (у співавт.); *Краснофигурные аттические вазы в Эрмитаже. Каталог*. - Л., 1967; *Терракоты из кургана Большая Близица и гомеровский гимн Деметре // ТГЭ, 1962, в. УП (також німецькою мовою у Штеттині у 1964); Вазы Ксенофонта (из городов Северного Причерноморья) // ТГЭ, 1945, т. 1; К вопросу о хтоническом культе Геракла на Боспоре // ТГЭ, 1958, т. 2; Об отражении обряда "всезерния" в терракотах У в. до н.э., найденных в Северном Причерноморье // МИА, 1954, N 33; Следы культов кабиров на Березани // СГЭ, 1960, в. 17; Терракотовая статуэтка женщины из святилища Афродиты в Нимфее // СА, 1958, N 2; Фрагмент чаши Полиона из Ольви // СГЭ, 1958, в. 13; Фрагмент краснофигурной чаши из Нимфея // СА, 1970, N 4.*

## ПЕТЕРС БОРИС ГЕОРГІЙОВИЧ

Народився 6.05.1926 у Москві. Закінчив істор. ф-т Московського ДУ в 1960. Працює з 1957 с.н.с. ІА АН СРСР; к.і.п. Досліджує античну археол. Півн. Причорномор'я, зокрема, сільські поселення і ремесло Боспору, військову справу. Займається підводною археол. Брав участь в археол. експ.: Михайлівській (1963-1984), Феодосійській (1975-1977), підводних експ. (1957-1967, 1982).

Має 90 наук. публікацій: *Михайловское городище античного времени // О методике подводных археологических работ. (Опыт ИА АН СССР 1957-1962 гг.) // Методы естественных и технических наук в археологии*. - М., 1963; *О некоторых металлических изделиях из античного поселения у с. Михайловки // КСИА, 1975, в. 143; О подводных археологических работах в Ольви // КСИА, 1963, в. 95; Раскопки поселения античного времени на полуострове Казатиш // КСИА, 1978, в. 156; Розкопки античного городища на захід від Керчі // АДНУ, 1969.- К., 1972, в. 4 і ін.*

## П'ЯТИШЕВА НАТАЛІЯ ВАЛЕНТИНІВНА (1907-1978)

Народилася 30.08.1907 на ст. Л.Толстой Тульської обл. Закінчила істор. ф-т Московського ДУ в 1930. Працювала з 1930 по 1978 с.н.с. ДІМ СРСР. К.і.н. Досліджувала античну археол. Півн. Причорномор'я. Керувала Херсонськими археол. експ. музею з 1946 по 1975.

Залишила понад 30 наук. публікацій. Серед них: *Ювелирные изделия из Херсонеса (IУ в. до н.э.-IУ в. н.э.)*. - М., 1956; *Железная маска из Херсонеса (к вопросу о происхождении и назначении кочевнических шлемов с масками)*. - М., 1964; *Таманский саркофаг*. - М., 1950; *Античное влияние на культуру скульптуру Северного Причерноморья // ВДИ, 1946, N 3; Археологическое обследование острова Левки (о. Змеиный) осенью 1964 // ТГИМ, 1966, в. 40; Глиняная табличка с изображением козлов (в Херсонесе). (К вопросу о характере культа Диониса) // СХМ, 1963, в. 3; Культ*

*греко-тавро-скифського божества в Херсонесі // ВДІ, 1947, N 3; Мраморная статуэтка Гигиіи из Херсонеса // ВДІ, 1971, N 2; О культе Геракла в Херсонесе // ВДІ. 1948, N 2; Тавры и Херсонес Таврический // КСИИМК, 1949, в. 29.*

## РАТНЕР ІЗРАЇЛЬ ДАВИДОВИЧ

Народився 1.05.1919 у Миколаєві. Закінчив Миколаївський ДПІ в 1941. Працював у Миколаївському краєзн. музеї в 1946-1947 н.с., потім у заповіднику "Ольвія" у 1947-1950 н.с., а з 1950 по 1983 - зав. відділом Херсонського краєзн. музею. Досліджував античну археол. на півдні України. Брав участь і керував багатьма археол. експ.: Ольвійською в 1947-1950, Буго-Дніпровською в 1950, Північно-Кримською, Краснознам'янською та Херсонською у 60-х.

Має 33 наук. публікації. Серед них: *Довідник з археології України. Херсонська область.* - К., 1984; *Древности Херсонщины.* - Симферополь, 1989 (у співавт.); *Могильник сарматского времени у с. Широкая балка Херсонской обл.* // 150 лет ОАМ АН УРСР. - К., 1975; *Послевоенные археологические исследования Херсонского музея* // КСОАМ за 1963 г. - Одесса, 1965.

## РЕПНІКОВ МИКОЛА ІВАНОВИЧ (1882-1940)

Народився 9.04.1882 у Петербурзі. Закінчив комерційне училище в 1900, а в 1904 - Археол. ін-т. З 1904 по 1908 був вільним слухачем істор.-філолог. ф-ту Петербурзького ДУ. З 1902 по 1909 працював в Археол. комісії і проводив археол. дослідження на півдні, зокрема, в Криму. Досліджував античні й середньовічні пам'ятки. Відкрив готський могильник Суук-Су на півд. узбережжі Криму. З 1904 проводив розк. некрополя Ольвія та середньовічного Аккермана (Білгород-Дністровського). У 1908 провів розк. в Херсонесі. З 1913 почав дослідження печерних міст Криму. Протягом 9 сезонів керував розк. в Ескі-Кермені, вів польові дослідження - на Гераклійському п-ві в 1928, у Феодосії в 1934, у долині р. Бельбек у 1936, в Інкермані в 1937 і в Бахчисарайському р-ні в 1940. (Рис. 67).

Залишив понад 40 наук. публікацій: *Античный курорт в окрестностях Керчи* // СГАИМК, 1932, N 5/6 (у співавт.); *О характере римской оккупации южного берега Крыма* // СА, 1941, т. 7; *Дневник раскопок Херсонесского некрополя в 1908 г.* // ХС, 1927, в. 2.

## РИЖОВ СТАНІСЛАВ ГРИГОРОВИЧ

Народився 5.11.1938 у с. Касторна Курської обл. Закінчив істор. ф-т Харківського ДУ в 1966 і працює в Херсонському ІАЗ зав. архіт.-археол. відділом. Досліджує будівництво античного і середньовічного Херсонесу, його некрополь та займається реставрацією мозаїк У1-Х ст. Проводить розк. в Херсонесі з 1963.

Має 10 наук. публікацій: *Херсонес Таврический. Путеводитель.* - Симферополь, 1979; 1986; *Новая рыбозасолочная цистерна в Херсонесе* // А., 1973, в. 2 (у співавт.); *Новий склеп західного некрополя Херсонеса* // А., 1984, в. 48 (у співавт.); *О датировке комплекса из некрополя Херсонеса* // Материалы по хронологии археологических памятников Украины.-К., 1982 (у співавт.); *Раскопки западного некрополя Херсонеса* // А., 1982, в. 39 (у співавт.); *Дом IУ-III вв. до н.э. в Херсонесе* // СА, 1985, N 4; *Керамический комплекс III-IУ вв. из Херсонеса* // Античная культура Северного Причерноморья в 1 в. н.э.- К., 1986.

## РУСЯЄВА ГАННА СТАНІСЛАВІВНА

Народилася 4.12.1938 у с. Буда Житомирської обл. Закінчила істор.-філософ. ф-т Київського ДУ в 1962. З 1962 працює в ІА АН УРСР провідним н.с. Д.і.н. Досліджує історію, археол., культуру античної доби Півн. Причорномор'я, зокрема, Ольвії. Проводить археол. розк. в Ольвії з 1963, де досліджує другий теменос, архаїчні житлові та господарчі будови міста та периферійні поселення Ольвії.

Має 70 наук. публікацій. Серед них: *Земледельческие культы в Ольвии до-гетского времени.* - К., 1979; *Античные терракоты Северо-Западного Причерноморья*

(У1-1 вв. до н.э.). - К., 1982; *Вопросы развития культа Ахилла в Северном Причерноморье* // Скифский мир. - К., 1975; *Деякі риси культурно-історичного розвитку Північно-Західного Причорномор'я УП-У ст. до н.е.* // А., 1979, в. 30; *Економічні та культурні зв'язки Ольвії з Херсонесом* // А., 1983, в. 44; *Орфизм и культ Диониса в Ольвии* // ВДИ, 1978, N 1; *Культові предмети з поселення Бейкуш поблизу о-ва Березань* // А., 1971, в. 2.

### САВЕРКІНА ІРИНА ІГОРІВНА

Народилася 29.08.1931 у Ленінграді. Закінчила Ін-т живопису, скульптури і архіт. у 1955 і працює в Ермітажі заст. зав. відділом античного світу. Канд. мистецтвознавства. Досліджує античну скульптуру та ювелірне мистецтво. Брала участь в археол. експ.: Херсонеській в 1951-1956, Німфейській в 1955-1957, 1972.

Має 65 наук. публікацій: *Греческая скульптура. V в. до н.э. (копи и оригиналы)*. - Л., 1986; *Мраморный саркофаг из Мирмекия* // ТГЭЛ, 1962, т. 7.

### САЗАНОВ АНДРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

Народився 1959 у Москві. Закінчив істор. ф-т Московського ДУ в 1981. З 1982 працює н.с. ІА АН СРСР. К.і.н. Досліджує античну та ранньовізантійську археол. Півн. Причорномор'я. Брав участь в археол. експ.: Тіртацькій, Боспорській у 1982-1985, керує Херсонеською з 1986.

Має 21 наук. публікацію: *Топографія Пантикапея 1-1У вв. н.э.* // СА, 1985, N 3; *Происхождение одной группы боспорских ритуальных терракот* // КСИА, 1985, N 182; *Краснолаковая керамика Северного Причерноморья ранневизантийского времени* // Проблемы истории та археологии давнього населення УРСР. - К., 1989; *О хронологии Боспора ранневизантийского времени* // СА, 1989, N 4; *К вопросу о датировке позднеантичных слоев городов Боспора* // СА, 1989, N 1 (у співавт.); *Боспор у ранньовізантійський час* // А., 1991, N 2; *Краснолаковая керамика Херсонеса ранневизантийского времени*. - Свердловск, 1991 (у співавт.).

### САМОЙЛОВА ТЕТЯНА ЛЬВІВНА

Народилася 7.02.1947 у Петропавловську-Камчатському. Закінчила Одеський ДУ в 1971. Працює в ОАМ з 1974 зав. відділом фондів. К.і.н. Досліджує історію і археол. Тіри, зокрема, кераміку та епіграфіку. Брала участь у Білгород-Тирській археол. експ. у 1974-1980, Ольвійській у 1985-1987.

Має 12 наук. публікацій: *Тира в конце У1-1 вв. до н.э.-К.*, 1988; *Экономические связи Тирь с античными городами в У-1 вв. до н.э.* // Памятники древних культур Северо-Западного Причерноморья. - К., 1981; *Керамика северопонтийских городов из Тирь (У1-1 вв. до н.э.)* // Археологические памятники Северо-Западного Причерноморья. - К., 1982; *Варвары в Тире доримского времени* // Памятники древней истории Северо-Западного Причерноморья. - К., 1985.

### САПРИКІН СЕРГІЙ ЮРІЙОВИЧ

Народився 26.10.1951 у Москві. Закінчив істор. ф-т Московського ДУ в 1974. Працює н.с. ІЗІ АН СРСР з 1981. Досліджує історію і археол. Греції та Півн. Причорномор'я. Брав участь в археол. експ.: Євпаторійській (на Чайці) у 1970, Таманській у 1971-1972, Тарханкутській у 1973, Херсонеській у 1975-1990 та в розк. поселення біля с. Нововідрадне на Керченському п-ві в 1982-1985.

Має 71 наук. публікацію. Серед них: *Гераклея Понтийская и Херсонес Таврический. Взаимоотношения метрополи и колонии в VI-I вв. до н.э.* - М., 1986; *К типологии двух групп монет Херсонеса* // СА, 1980, N 3; *О культуре Геракла в Херсонесе и Гераклее в эпоху эллинизма* // СА, 1978, N 1; *Восточная Европа. Западное и Северное Причерноморье в эллинистический и римские периоды* // История Европы. - М., 1988, т. 1; *Источники по истории эллинических государств Причерноморья* // Ис-

*точниковедение древней Греции в эпоху эллинизма.* - М., 1982; *Уникальный статер боспорской царицы Динами* // СА, 1990, N 3; *Асандр и Херсонес* // СА, 1987, N 1.

### СЕКЕРСЬКА НАТАЛІЯ МИХАЙЛІВНА

Народилася 21.04.1937 в Тамбові. Закінчила Одеський ДУ в 1961 і працює в ОАМ зав. відділом. К.і.н. Досліджує античну археол. Півн. Причорномор'я. Брала участь в археол. експ.: Ніконійській у 1957-1966 та 1969-1976 (нач. загону), у 1985, 1987 (нач. експ.), Експериментально-трасологічній у 1974, 1980, 1984.

Має 24 наук. публікацій: *Архаическая керамика из Никония* // МАСП, 1976, в. 8; *Застольная надпись из Никония* // МАСП, 1976, в. 8; *Результаты раскопок в западной части Никония* // КСИА, 1978, в. 156; *Аттишская чернолаковая керамика У-1У вв. до н.э. из Тирь* // *Исследования по античной археологии Юго-Запада УССР.- К., 1980*; *Помещение с культовыми предметами из Никония* // МАСП, 1983; *О культурах в Никонии* // *Новые исследования по археологии Северного Причерноморья.- К., 1987.*

### СИДОРОВА НАТАЛІЯ ОЛЕКСІВНА

Народилася 29.10.1924 у Москві. Закінчила мистецтвознавчий відділ філол. ф-ту Московського ДУ в 1945. З 1949 працює в Музеї образотворчого мистецтва с.н.с. Канд. мистецтвознавства. Досліджує античне мистецтво, зокрема, Півн. Причорномор'я. Брала участь у Пантікапейській і Фанагорійській археол. експ. у 1945-1953.

Має понад 60 наук. публікацій: *Античная расписная керамика из собрания ГМИИ.- М., 1985 (у співавт.); Римский скульптурный портрет.- М., 1975 (у співавт.); Архаическая керамика из Пантикапея* // МИА, 1962, N 103; *Архаическая керамика из раскопок Пантикапея* // *Сообщения ГМИИ.- М., 1968, в. 4*; *Аттишская чернофигурная керамика из раскопок Пантикапея* // ГМИИ, 1966.

### СИЛАНТЬЄВА ПЕЛАГЕЯ ФЕДОРІВНА (1904-1981)

Народилася 7.05.1904 у с. Сандгір'я Ярославської обл. Закінчила Ленінградський ДУ в 1929 і працювала все життя н.с. Ермітажу. Досліджувала античну археол. Півн. Причорномор'я, зокрема, Боспору - кераміку, коропластину та ювелірну справу. Брала участь в археол. експ.: Кримській 1927-1928, Ольвійській 1928-1929, Березанській 1930-1931, Боспорській 1935-1936, 1951-1966 (Лурат, Мірмекій), Німфейській у 1938, 1939, 1941, 1949.

Має наук. публікацій: *Краснолаковая керамика из раскопок Илурата* // МИА, 1958, N 85; *Два килика из раскопок Нимфея* // ТГЭ, 1958, т. 2; *Коринфские терракотовые статуэтки из Пантикапея* // ТГЭ, 1972, т. 13; *Некрополь Нимфея* // МИА, 1959, N 69; *Спиралевидные подвески Боспора* // ТГЭ, 1976, в. 17.

### СКРЖИНСЬКА МАРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

Народилася 23.08.1939 у Ленінграді. Закінчила філол. ф-т Ленінградського ДУ в 1961. С 1961 викладала на філол. ф-ті Ленінградського ДУ. С 1972 - с.н.с. ІА АН УРСР. Канд. філол. наук. Досліджує античну археол. і античну літературу, зокрема, побут населення Півн. Причорномор'я. Брала участь в Ольвійських археол. експ. у 1973-1987.

Має 48 наук. публікацій: *Северное Причерноморье в описании Плиния Старшего.- К., 1977*; *Скифские сюжеты в исторических преданиях ольвиополитов* // ВДИ, 1982; *Герои киммерийских и скифских легенд в греческой литературе и вазовой живописи* // ВДИ, 1986, N 4; *Зеркала архаического периода из Ольвии и Березани* // *Античная культура Северного Причерноморья.- К., 1984*; *Греческие серги и ожерелья архаического периода* // *Ольвия и ее округа.- К., 1986.*



## СКУДНОВА ВАРВАРА МИХАЙЛІВНА (1894-1969)

Народилася 16.08.1894 у Петербурзі. Закінчила семінар екскурсоводів при Ермітажі у 1932, а в 1949 - Свердловський ДПІ. Працювала в Ермітажі екскурсоводом у 1934-1936, з 1935 по 1965 - в античному відділі Ермітажу н.с. Досліджувала археол. й історію Півн. Причорномор'я античної доби. Брала участь в Ольвійській археол. експ. в 1936-1938, Німфейській в 1939-1964 (с 1960 нач. експ.).

Залишила біля 30 наук. публікацій. Серед них: *Архаический некрополь Ольвиш.- Л.*, 1988; *Кольцеобразные сосуды с перекидной ручкой из Ольвиши* // ТГЭ, 1946, N 1; *Комплекс находок из раскопок святилища кабиров в Нимфее* // КСИИМК, 1956, в. 63; *Чорнофігурні лекіфи з архаїчного некрополя Ольвії* // АП, 1958, т. 7; *Скифские памятники из Нимфея* // СА, 1954, т. 21; *Скифские зеркала из архаического некрополя Ольвиши* // ТГЭ, 1962, т. 7; *Родосская керамика с о. Березани* // СА, 1960, N 2; *Аттические чернофигурные килики из Березани* // СГЭ, 1955, в. 8; *Два клада монет из нимфея* // ВДИ, 1950, N 4; *К вопросу о торговых связях Синопс с Боспором в У. до н.э.* // ТГЭ, 1958, т. 2; *Местная расписная керамика Нимфея У1 в. до н.э.* // КСИАУ, 1957, в. 7; *Манеты-стрелки из Ольвиши* // СГЭ, 1956, в. 10; *Надгробие из Нимфея* // СА, 1968, N 1; *Находки колхидских монет и пифосов в Нимфее* // ВДИ, 1952, N 2; *Новые архитектурные украшения из Нимфея* // СГЭ, 1956, в. 15; *Погреления с оружием из архаического некрополя Ольвиши* // ЗОАО, 1960, т. 1; *Раскопки Нимфея в 1958 г.* // КСИА, М., 1961, в. 83; *Раскопки Нимфея 1960 г.* // СГЭ, 1964, в. 25; *Фрагменты чернофигурных киликов Тлесона (из Нимфея)* // СГЭ, 1957, в. 11.

## СЛАВІН ЛАЗАР МОЙСЕЙОВИЧ (1906-1971)

Народився 11.07.1906 у Вітебську. Закінчив ф-т сусп. наук Ленінградського ДУ в 1928. Був учнем видатного археол. Б.В. Фармаковського. Працював у ДАІМК в Ленінграді з 1928 по 1938, спочатку лабор., а потім с.н.с. У 1938-1941 - с.н.с. ІА АН УРСР, в 1944-1946 директ. ІА АН УРСР, в 1939-1945 - вч. секр. відділу сусп. наук. АН УРСР. У 1946-1951 заст. директ. і зав. сект. скіфо-античної археол. ІА АН УРСР, чл.-кор. АН УРСР. Одночасно в 1944-1970 викладав курси з основ археол. та античн. археол. на істор. ф-ті Київського ДУ; зав. каф. археол. та музеєзн. Д.і.н., проф. Досліджував античну археол. Півн. Причорномор'я (зокрема, Ольвії) та музеєзн. Очоловав понад 40 археол. експ.: Ольвійські в 1936-1966, Боспорські в 1933-1936, Буго-Дністровські в 1949-1952. (Рис. 74).

Залишив понад 100 наук. праць. Серед них: *Ольвия.- К.*, 1933; *Археологічні пам'ятки, їх вивчення і охорона.- К.*, 1950; *Древний город Ольвиши.- К.*, 1951; *Археологічне вивчення рідного краю.- К.*, 1960; *Основи археології. Методичні вказівки до вивчення курсу.- К.*, 1964; *Здесь был древний город Ольвиши.- К.*, 1966; *Периодизация исторического развития Ольвиши // Проблемы истории Северного Причерноморья в античную эпоху.- М.*, 1959; *Основные этапы изучения Ольвиши* // ЗОАО, 1960, т. 1; *Ольвійські квартали центральної частини Верхнього міста* // АП, 1962, т. 11; *Населення України з найдавніших часів до Київської держави // Історія України.- К.*, 1940; *Археологічні дослідження городищ, поселень та мазильників ольвійського оточення у 1949-1950 рр.* // АП, 1955, т. У; *Мистецтво античних держав Північного Причорномор'я. Мистецтво племен скіфо-сарматського часу // Історія українського мистецтва (у 6 томах).- К.*, 1966, т. 1; *Археологія в Київському університеті за 12 років // Історія Київського університету.- К.*, 1956; *Раскопки западной части ольвийской агоры // Ольвия. Темонос и агора.- М.-Л.*, 1964; *Ольвійська агора* // ВКУ, 1967, N 1; *Археологія в Київському університеті за роки радянської влади* // ВКУ, 1967, N 1.

## СЛУЧАНКО БОРИС ПЕТРОВИЧ

Народився 2.05.1926 у Сімферополі. Закінчив Вищу профспілкову школу в Ленінграді. Працював у культосвітніх установах та в Союздруці в Керчі. Член Спілки журналістів СРСР. Брав участь у Боспорських археол. експ. у Керчі та околицях при розк. Пантікалея, Мірмекія та ін., писав про роботу археол. та їх знахідки.

Має багато наук.-попул. праць: *Археологічні дослідження Пантікапея* // УІЖ, 1972, N 7; *З глибини століть* // Фізкультура і спорт, 1960, N 6; *Остатки древнього жертвенника* // Наука і релігія, 1974, N 12; *Порфмій - місто-переправа* // НіС, 1978, N 12; *Терракота Мірмекія* // Наука і релігія, 1968, N 3.

### СОКОЛОВ ГЛІБ ІВАНОВИЧ

Народився в 1924 в Армавірі. Закінчив істор. ф-т Московського ДУ в 1953. В 1953-1964 працював н.с. Музею образотворчого мистецтва у Москві. З 1964 - н.с. істор. ф-ту Московського ДУ. Доктор мистецтвознавства. Досліджує історію античного мистецтва, зокрема, Півн. Причорномор'я. Брав участь в археол. експ.: Фанагорійській (1949-1974), Горгіпійській і Пантікапейській.

Має понад 50 наук. публікацій. Серед них: *Античное Причерноморье. Памятники архитектуры, скульптуры, живописи и прикладного искусства.* - Л., 1973; *Искусство древней Греции.* - М., 1980; *Искусство древнего Рима.* - М., 1971; *Римский скульптурный портрет III века.* - М., 1983; *Гипсовый портрет из Керчи* // СА, 1963, N 3; *Женский портрет из Одесского археологического музея* // ВДИ, 1971, N 4; *О портретной головке из гипса в собрании Гос. Эрмитажа* // СГЭ, 1967, в. 28; *Склеп Деметры в Керчи* // Художник, 1968, N 8.

### СОКОЛЬСЬКИЙ МИКОЛА ІВАНОВИЧ (1916-1973)

Народився в 1916 у с. Переділ Калузької обл. Закінчив Московський ін-т філософії, літератури та історії в 1941. З 1943 брав участь у Великій Вітчизняній війні, мав нагороди. В 1945-1954 викладав у Військовому ін-ті іноземних мов загальну історію, займався археол. З 1954 до кінця життя працював в ІА АН СРСР зав. сект. античної археол. Д.і.н. Досліджував античну археол. Півн. Причорномор'я. Брав участь у розк. Фанагорії, Кам'янського городища на Дніпрі, Тмутаракані, Гермонаси, Пантікапея, Аполлонії Іллірійської та ін.

Залишив понад 80 наук. публікацій. Серед них: *Античные деревянные саркофаги Северного Причерноморья* // САИ, 1969, в. Г1-17; *Деревообрабатывающее ремесло в античных государствах Северного Причерноморья.* - М., 1971; *Боспорские мечи* // МИА, 1954, N 33; *О боспорских щитах* // КСИИМК, 1955, N 58; *О периоде эллинизма в Северном Причерноморье* // ВДИ, 1955, N 4; *Валы в системе обороны европейского Боспора* // СА, 1957, т. XXУП; *Земляной склеп на горе Митридат* // СА, 1959, N 3; *Историческая роль античных государств Северного Причерноморья* // *Проблемы истории Северного Причерноморья в античную эпоху.* - М., 1959 (у співавт.); *Боспорские глиняные шкатулки* // ЗОАО, 1960, т. 11; *Каменные ядра из Пантікапея* // МИА, 1962, N 103.

### СОЛОМОНИК ЕЛЛА ІСАКІВНА

Народилася 11.07.1917 у Свердловську. Закінчила істор. ф-т Ленінградського ДУ в 1941. Працювала з 1948 по 1990 у Відділі археол. Криму ІА АН УРСР у Сімферополі с.н.с. Д.і.н. Одночасно з 1970 проф. каф. загальної історії Сімферопольського ДУ. Досліджувала історію і археол. Півн. Причорномор'я, зокрема, грецьку і латинську епіграфіку. Керувала епіграфічним загonom археол. експ. у Херсонесі і Євпаторії з 1950 по 1985.

Має 120 наук. публікацій. Серед них: *Сарматские знаки Северного Причерноморья.* - К., 1959; *Новые эпиграфические памятники Херсонеса.* - К., 1964; *Новые эпиграфические памятники Херсонеса. Лapidарные надписи.* - К., 1973; *Граффити античного Херсонеса.* - К., 1978 (у співавт.); *Латинские надписи Херсонеса Таврического.* - М., 1983; *Граффити с хоры Херсонеса.* - 1984; *Древние надписи Крыма.* - К., 1988; *Каменная летопись Херсонеса-Симферополь, 1990; Алтарь Немисиды из Херсонеса* // ВДИ, 1960, N 2; *Две латинские надписи из музеев Крыма* // СА, 1976, N 3; *Из истории религиозной жизни в северопонтийских городах позднеантичного времени* // ВДИ, 1973; *К вопросу о населении Херсонеса Таврического* // *Социальное развитие*

*Византиш.-Свердловск, 1979; Латинські написи з Ялтинського музею // А., 1978, в. 27; О двух загадочных знаках на стеле из Ольвиш // КСИАУ, 1956, в. 6.*

## СОН НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Народилася 16.09.1948 у Караганді. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1972 і працює н.с. ІА АН УРСР. К.і.н. Досліджує історію і культуру Тіри перших ст. н.е. Брала участь в Ольвійській експ. (1972-1975), Тірській (1976-1978), керувала Тірським загоном Ольвійської експ. з 1978.

Має 30 наук. публікацій: *Склеп первых веков из окрестностей Тире // Памятники древних культур Северного Причерноморья.- К., 1979; Греческие культуры Тире первых веков н.э. // Исследования по античной культуре Северного Причерноморья.- К., 1980; Новая латинская надпись из Тире // ВДИ, 1986, N 4; Из истории позднеантичной Тире // Античная культура Северного Причерноморья в первые века н.э.- К., 1986; К вопросу о политическом статусе Тире в середине 1 века н.э. // А., 1987, в. 59; Тира // Археология УССР, 1986, т. 2.*

## СОРОКІНА НІНА ПЕТРІВНА

Народилася 27.11.1922 у Москві. Закінчила Московський ДУ в 1945. Працює з 1949 с.н.с. ДІМ СРСР. К.і.н. Досліджує античну археол. Півн. Причорномор'я. Брала участь в археол. експ. З 1950 по дослідженню пам'яток Боспору, Таманського п-ова, Краснодарського краю та інших.

Має 80 наук. публікацій: *Архитектура античных государств Северного Причерноморья // Всеобщая история архитектуры.- М., 1973; Архитектурная терракота Херсонеса // СХМ, 1961, в. 2; К вопросу о связях Боспора Киммерийского с Восточным Средиземноморьем в архаическую эпоху // ЗОАО, 1960, т. 1; К вопросу об эконоимических связях государств Северного Причерноморья в 1 в. н.э. // МИА, 1969, N 169; О стеклянных сосудах с каплями синего стекла из Причерноморья // СА, 1971, N 4; Стекло из раскопок Пантикапея 1945-1959 гг. // МИА, 1962, N 103; Стеклянные сосуды из могильника Харакс // Кавказ и Восточная Европа в древности.- М., 1973; Стеклянная посуда как источник по истории экономических связей Причерноморья и локального стеклоделия первых веков н.э. // ТГИМ, N 54; Археологические исследования на юге Восточной Европы.- М., 1982, ч. II.*

## СОРОЧАН СЕРГІЙ БОРИСОВИЧ

Народився 18.04.1953 у Севастополі. Закінчив істор. ф-т Харківського ДУ в 1976. Викладає в Харківському ДУ; з 1986 - доц. каф. історії стародавнього світу і середніх віків. Досліджує історію і археол. Півн. Причорномор'я, зокрема, торгівлю Херсонеса. Брав участь у Херсонеських археол. експ. у 1981-1984, а з 1987 керує ними.

Має 17 наук. публікацій: *Зовнішня торгівля Херсонеса Таврійського в 1 ст. н.е. // ВХУ, 1980, N 201, історія, в. 12; Экономические связи Херсонеса со скифо-сарматским населением Крыма в 1 в. до н.э. // Античные государства и варварский мир.-Орджоникидзе, 1981; Экономические связи Херсонеса Таврического с западом в 1 в. до н.э.-У в. н.э. // А., 1985, в. 50; Новый поребальный комплекс П-1У вв. н.э. и экономическое развитие Херсонеса // Античная культура Северного Причерноморья в первые века нашей эры.- К., 1986.*

## СТОЛЯРИК ОЛЕНА СЕМЕНІВНА

Народилася 17.09.1952 в Одесі. Закінчила істор. ф-т Одеського ДУ в 1975 і працює в ОАМ зав. відділом нумізматики, к.і.н. Вивчає грошовий обіг у Півн.-Зах. Причорномор'ї у пізньоантичний час. Брала участь у Білгород-Тірських археол. експ. з 1977.

Має 25 наук. публікацій: *Клад византийских бронзовых монет У1 в. из с. Старые Беляры Одесской обл. // Северное Причерноморье.- К., 1984; Клад римских серебряных монет 1У в. из с. Холмское Одесской обл. // ВВ, 1986, в. 47; Три монетных клада императора Константина II в Пруто-Днестровском междуречье // Новые*

*исследования по археологии Северного Причерноморья.-К., 1987; Римская монета в Северо-Западном Причерноморье (позднеантичный период) // Археологические памятники степей Поднепровья и Подунавья.- К., 1989; Позднеримские и византийские монеты в междуречье Днепра и Прута (70-80 гг.) // Нумизматические исследования по истории Юго-Восточной Европы.-Кишинев, Штиница, 1990 (у співавт.); Золотые монеты позднеантичного времени Одесского археологического музея // Древнее Причерноморье. Материалы 1 Всесоюзных чтений памяти проф. П.О.Карышковского.-Одесса, 1990.*

## **СТРЖЕЛЕЦЬКИЙ СТАНІСЛАВ ФРАНЦОВИЧ (1910-1969)**

Народився 26.09.1910 у Севастополі. У 1930 вступив до Ленінградського ін-ту історії, філософії і лінгвістики. З 1938 і до кінця життя працював у Херсонському ІАЗ зав. відділом. К.і.н. Проводив археол. дослідження на Гераклійському п-ові, де досліджував сільськогосподарчі клери; у Херсонесі, де проводив розкопки, реставрацію і консервацію оборонних споруд та інших будов античного і середньовічного міста, розк. таврського поселення Уч-Баш та ін. пам'яток Криму. Розробив нові методи проведення розк. та реставраційних робіт. Відкрив важливі пам'ятки Херсонесу та дав нове датування його стін. (Рис. 79).

Серед наук. праць: *Клери Херсонеса Таврического. К истории древнего земледелия в Крыму.- Симферополь, 1961; Античные памятники Херсонеса из раскопок 1950 г. // ВДИ, 1951, N 2; Виноделие в Херсонесе Таврическом античной эпохи // ХС, 1959, в. 5; Жертвенник Гераклу из так называемого Страбоновского Херсонеса // ХС, 1948, в. 4; Живопись и полихромные росписи монументальных сооружений IV-III вв. до н.э. // СХМ.-Симферополь, 1969, в. 4; Из истории древнего виноградарства в Крыму // Виноделие и виноградарство СССР.- М., 1958, N 5; К вопросу интерпретации и датировки некоторых памятников Херсонеса // Историко-археол. сборник НИИ краеведения и музейной работы.- М., 1948; Камышевский клад античных монет Херсонеса // ХС, 1948, в. 4; Консервация памятников Херсонеса в 1957-1958 гг. // СХМ, 1960, в. 1; Позднеантичный могильник в Инкерманской долине // КСИИМК, 1959, в. 8; Раскопки таврского некрополя Херсонеса в 1945 г. // ХС, 1948, в. 4; XVII башня оборонительных стен Херсонеса (Башня Зенона) // СХМ, 1969, в. 4.*

## **ТАХТАЙ ОЛЕКСАНДР КУЗЬМИЧ (1890-1963)**

Народився 23.11.1890 у м. Ромни Полтавської губ. Почав працювати з 1910 бібліотекарем. У 1911 переїхав до Петербургу і поступив вільним слухачем на істор.-філолог. ф-т Петербурзького ДУ, а в 1912 перейшов в Археол. ін-т. Військова служба під час світової війни припинила заняття археол. Демобілізувавшись з Червоної Армії у 1921, працює в Полтаві, спочатку бібліотекарем, а з 1922 по 1929-у Полтавському музеї лабор., згодом хранителем археол. фондів. Брав участь в археол. експ. в Поворсклі і Поореллі у 1925-1929, коли були відкриті ранньопалеолітичні, неолітичні, бронзові та сарматські пам'ятки. Проводив археол. дослідження в Полтавській і Херсонській обл. у 1926-1935, виявив багато різночасових пам'яток. У 1935 переходить працювати в Херсонський ІАЗ і захоплюється дослідженням античних пам'яток. Під час Вітчизняної війни зберігав пам'ятки Херсонеса і музею. З 1956 по 1963 працював у Донецькому музеї консультантом; проводив археол. розк., розвідки, писав статті, підготував велику працю про археол. пам'ятки Донецької обл.

Автор 20 наук. праць: *Античная черепица с кровельным окном из окрестностей Херсонеса // КСИИМК, 1940, в. 4; Античные клейменные тифосы из Херсонеса // КСИИМК, 1940, в. 5; Археологические открытия в Херсонесе в 1942-1944 гг. // КСИИМК, 1947, в. 14; Два клада херсонесских античных монет 1944 г. // ХС, 1948, в. 4; Новая надпись из Херсонеса Таврического II в. н.э. // КСИИМК, 1947, в. 15; Разведочная раскопка древнего водопровода в окрестностях слободки Вакулинчука (Севастополь) // ХС, 1948, в. 4; Раскопки Херсонесского некрополя (I-IV вв.) в 1937 г. // ХС, 1948, в. 4.*

## ФАРМАКОВСЬКИЙ БОРИС ВОЛОДИМИРОВИЧ (1870-1928)

Народився 31.01.1870 у м. В'ятка. Закінчив истор.-філолог. ф-т Новоросійського ДУ в Одесі в 1892. З 1894 був у трирічному відрядженні до Греції, Італії, Турції, Англії, Франції і Австрії. У 1902 здобув учений ступінь магістра теорії і історії мистецтва в Одесі. У 1897 викладав стародавні мови в гімназії в Петербурзі. З 1898 по 1901 був вч. секр. Російського археол. ін-ту в Константинополі. У 1906-1907 читав курс лекцій з історії егейської і кріто-мікенської культури в Петербурзькому ДУ. В 1906-1909 - вч. секр. Російського археол. товариства. З 1910 викладав у Петербурзі на Вищих жіночих курсах. У 1914 обраний чл.-кор. АН. З 1918 працював в ДАІМК. З 1920 - там же на посаді товариша голови, а з 1921 - вч. секр. Одночасно проф. Петроградського ДУ, Педагогічного ін-ту та Ін-ту історії мистецтв. Досліджував античну історію, археол., мистецтво Півн. Причорномор'я. Очолював Ольвійські археол. експ. з 1901 (відкрив склеп Євресівія і Ареї, розк. міських кварталів і встановлення кордонів міста). Крім того, брав участь у розк. у Києві в 1908-1909 та в Євпаторії в 1916-1917.

Залишив 131 наук. публікацію. Серед них: *Ольвия*. - М., 1915; *Антическая вазовая живопись и ее отношение к искусству монументальному в эпоху непосредственно после греко-персидских воен.* - СПб, 1902; *Художественный идеал демократических Афин*. - Петроград, 1918; *Архаический период в России. Памятники греческого архаического и древневосточного искусства, найденные в греческих колониях по северному берегу Черного моря и в курганах Скифии и на северном Кавказе* // МАР, 1914, N 34; *Древний мир на юге России*. - М., 1918; *Розкопування Ольвії р. 1926.* - Одеса, 1929; *Архаический курнос из Ольвы* // СГАИМК, 1926, Сб. 1; *Мраморная головка Диониса из Ольвы* // СГАИМК, 1926, Сб. 1; *Новые раскопки в Ольвии* // Вестник знания, 1925, N 12; *Ольвийская экспедиция (1926)* // СГАИМК, 1926, Сб. 1; *Отчет о раскопках в Ольвии в 1924 г.* // СГАИМК, 1926, Сб. 1; *Памятники античной культуры, найденные в России* // ИАК, 1902, 1905, 1911, 1914, 1915; *Милетские вазы из России* // Древности, 1914, т. XXV; *К истории учреждения Российской Академии истории материальной культуры.* - М., 1921.

## ФЕДОСЕЕВ МИКОЛА ФЕДОРОВИЧ

Народився 29.06.1961 у Саратові. Закінчив Саратовський ДУ в 1983 і працює в Керченському ІКЗ с.н.с. Досліджує історію й археол. Боспора в елліністичний період, керамічну епіграфіку та історію Сінопи. Брав участь в археол. експ.: Тарханкутській у 1979-1981, Фанагорійській у 1980, Східно-Кримській у 1982, Боспорській та Нижньо-Бузькій в 1983-1990, Керченській у 1989-1991.

Має 15 наук. публікацій: *Керамические клейма "боспорского эмпория" на Елизаветовском городище* // Античный мир и археология. - Саратов, 1986; *Методы исследования керамических клейм* // Древнее производство, ремесло и торговля по археологическим данным. - М., 1988; *Импорт синопской черепицы в Херсонес* // Проблемы исследования античного и средневекового Херсонеса. - Севастополь, 1988; *Экономическая ситуация на Европейском Боспоре в эллинистический период.* - Новочеркасск, 1989; *О времени существования античного Елизаветовского городища и Танаиса (по данным керамической эпиграфики)* // Античный мир и археология. - Саратов, 1990, в. 7; *Форма грифона из Нимфея* // Археология и история Боспора. - К., 1991, в. III; *Три новых клейма на тонкостенных сосудах* // СА, 1991.

## ФРОЛОВА НІНА АНДРІЙВНА

Народилася 1936 у Серпухові Московської обл. Закінчила Московський ДУ в 1960. Працює с.н.с. ДІМ СРСР з 1960. Д.і.н. Досліджує археол. і нумізматику Півн. Причорномор'я. Брала участь в Анапській археол. експ. (розкопки Горгінії) у 1973-1990 та інших античних міст.

Має 50 наук. публікацій: *Боспор и Рим в конце 1 - начале II вв. н.э. по нумизматическим данным* // ВДИ, 1968, N 2; *Начальная эмиссия меди Савромата (92-123 гг. н.э.)* // КСИА, 1978, в. 156; *Из истории Боспора в середине II в. н.э.* // ВДИ, 1972, N 1; *К вопросу о начале правления Астурга на Боспоре* // ВДИ, 1979, N 1; *Неизданная золотая монета античного Херсонеса* // КСОУ и ОАМ, 1960 г., 1961;

*Монетное дело боспорского царя Евпатора (154-170 гг. н.э.) // НЭ, 1971, т. 9; Проблемы монетной чеканки Боспора У1-П вв. до н.э. // ВДИ, 1988, N 2; Вторжение варварских племен в города Северного Причерноморья по нумизматическим данным // СА, 1989, N 4.*

### ФУРМАНСЬКА АДЕЛЬ ІСАКІВНА (1916-1964)

Народилася 9.04.1916 у м. Сквирі Київської обл. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1939 і працювала н.с. ІА АН УРСР. К.і.н. Досліджувала історію і археол. Півн.-Зах. Причорномор'я в античну добу. Брала участь в Ольвійських археол. експ., а з 1953 по 1963 керувала Тірською експ.

Залишила понад 20 наук. публікацій: *Бронзоліварне ремесло в Ольвії // А., в. 15, 1963; Ліварні форми з розкопок Ольвії // АП, 1958, т. 7; Раскопки Ольвийского некрополя в 1956 г. // КСИИАУ, 1959, в. 8; Фібули з розкопок Ольвії // А., 1953, т. 8; Ассы из раскопок Ольвиши 1948 г. // КСИИАУ, 1954, в. 3; Археологічні пам'ятки Тіри перших ст. н.е. // А., 1957, т. 10; Исследование Тирры // КСОАМ 1962 г., 1964; Клад монет из Тирры // НС, 1963, в. 1; Новый эпиграфический памятник из Тирры // СА, 1960, N 4; Рельефи вершиноків із Тіри // А., т. 19, 1965.*

### ХОМЧИК МАРИНА АНДРІЙВНА

Народилася 3.12.1953 у Новосибірську. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1974 і працює в ДІМ УРСР с.н.с. Досліджує історію і археол. античних міст Півн. Причорномор'я. Брала участь у розкопках Ольвії в 1970-1983, 1990.

Має наук. публікацій: *Знахідки ранньої пори залізного віку з Києва (із зібрань Державного історичного музею УРСР) // А., 1984, в. 46; До питання про медицину в Ольвії // А., 1991, N 2.*

### ХУДЯК МАРК МАТВІЙОВИЧ (1899-1959)

Народився 2.02.1899 у Харкові. Навчався в Харківському технологічному ін-ті в 1918, потім у Ленінградському технологічному ін-ті в 1923-1927 і на Вищих державних курсах мистецтвознавства при Ін-ті мистецтв у Ленінграді в 1928-1930. Працював з 1929 в Ермітажі н.с., з 1946 - зав. відділом археол. Півн. Причорномор'я. Досліджував історію, археол. і мистецтво античних міст Півн. Причорномор'я, зокрема, Німфея. Брав участь в археол. експ.: Березанській у 1930-1931, Ольвійській у 1935-1937. Керував Німфейською експ. Ермітажу з 1939 по 1957. (Рис. 86).

Має наук. публікації. Серед них: *Из истории Нимфея VI-III вв. до н.э. - Л., 1962; Терракоты // Ольвия. - К., 1940, т. 1; Раскопки святилища Нимфея (1930-1950 гг.) // СА, 1952, т. 16; Два святилища на акрополе Нимфея (VI-IV вв. до н.э.) // ТГЭ, 1958, т. 2; Работы Нимфейской экспедиции Государственного Эрмитажа в 1939-1941 гг. // КСИИМК, 1946, в. 13; Работа Нимфейской экспедиции в 1939 г. // ТГЭ, 1945, т. 1; Раскопки в Нимфее в 1938 г. // СГЭ, 1940, в. 1; ... в 1940 г. // СГЭ, 1947; ... в 1941 г. // СГЭ, 1948, в. 5; ... в 1946-1948 гг. // СГЭ, 1954, в. 6; ... в 1956 г. // СГЭ, 1958, в. 14.*

### ЦВЕТАЄВА ГАЛИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Народилася 21.09.1916. Закінчила істор. ф-т Московського індустріально-пед. ін-ту в 1938. Працювала в 1941-1944 доц. каф. стародавньої історії Омського і Московського ДІП, з 1944 по 1979 - с.н.с. ІА АН СРСР. Досліджувала античну археол. Півн. Причорномор'я. Брала участь в археол. експ.: Пантікапейській, Таманській, Фанагорійській у 1945-1958, Анапській (розк. Горніні) у 1960-1988.

Має 60 наук. публікацій. Серед них: *Сокровища Причерноморских курганов. - М., 1968; Боспор и Рим. - М., 1979; Керамическое производство Боспора // САИ, Г.1.20, М., 1966; Грунтовый некрополь Пантикапея, его история, этнический и социальный состав // МИА, 1951, N 19; Курганный некрополь Пантикапея // МИА, 1957, N 56; Курганы Северного Причерноморья // Наука и мысль, 1970. в. 11; К вопросу о торго-*

*вх связях Пантикапея (По материалам привозной расписной керамики из раскопок Пантикапея 1945-1949 гг.) // МИА, 1957, N 56.*

### ЦЕХМИСТРЕНКО ВОЛОДИМИР ІЛІЧ (1925-1971)

Народився 5.09.1925 у станції Таманській. Брав участь у боях на Півн. Кавказі і на Західному фронті, нагороджений медалями. Демобілізувався в 1946, закінчив школу і поступив у 1948 в Московський ДУ, який закінчив у 1953 і почав працювати в Керченському ІКЗ н.с. З 1963 працює в Москві в Управлінні по охороні пам'яток архіт., а з 1969 - у Центральній н.-д. лабораторії консервації і реставрації. Одночасно викладав в Московському ДПІ, к.і.п., доц. Досліджував античну археол. Півн. Причорномор'я, зокрема, керамічну епіграфіку. Проводив розк. у Керчі, брав участь у Східно-Кримському загоні Причорноморської експ., у Донузлавській експ. у 1960-1965. (Рис. 87).

Залишив 12 наук. публікацій: *Два керченских сосуда с акварельной росписью // КСИА, 1957, в. 70; К вопросу о периодизации синопских керамических клейм // СА, 1958, N 1; Склеп с востучитым покрытием в районе Царского кургана близ Керчи // МИА, 1959, N 69 (у співавт.); Синопские керамические клейма с именами гонимых мастеров // СА, 1960, N 3; Глиняный штамп из Пантикапея // СА, 1962, N 1; Керченский склеп 1961 г. // СА, 1968, N 3; Заметки о синопских клеймах // СА, 1964, N 1, СА, 1967, N 1, СА, 1971, N 3; До датування гераклійських клейм (з Північного Причорномор'я) // А., 1972, в. 5.*

### ЧЕВЕЛЬОВ ОЛЕГ ДМИТРОВИЧ

Народився в 1952 у станції Архангельській Краснодарського краю. Закінчив Кубанський ДУ в Краснодарі в 1979. Працює з 1978 в Керченському ІКЗ зав. сект. археол. Досліджує некрополі боспорських міст. Бере участь в археол. експ. по дослідженню некрополів Пантикапея, Тірітаки, Кизаульського, у с. Глазівка з 1979.

Має 18 наук. публікацій: *Охранные раскопки на Ново-Николаевском городище // КСИА, 1983, N 174; Новые погребения Кызаульского некрополя // КСИА, 1985, N 182; Новые памятники античного времени на северном побережье Керченского полуострова // КСИА, 1981, N 168 (у співавт.).*

### ШЕЛОВ ДМИТРО БОРИСОВИЧ

Народився 1.03.1919 у Москві. Закінчив Ін-т історії, філософії і літератури в Москві в 1941. Працює з 1945 в ІА АН СРСР с.н.с., вч. секр., заст. директ., зав. відділом, провідним н.с. Д.і.н. Досліджує історію, археол. і нумізматіку античного Причорномор'я. Брав участь у розк. скіфського Кам'янського городища в 1939-1940; Пантикапея та ін. пам'яток Боспору в 1945-1953. Керував розк. Танаїса у 1955-1975.

Має 237 наук. публікацій. Серед них: *Античный мир и Северное Причерноморье.- М., 1956; Монетное дело Боспора У1-П вв. до н.э.- М., 1956; Северное Причерноморье 2000 лет назад.-М., 1975; Античный мир и варвары Северного Причерноморья в первые века н.э. // Античность и античные традиции в культуре и искусстве народов Советского Востока.- М., 1978; Железодельное производство в Северном Причерноморье в раннеантичное время // КСИА, 1979, в. 159; К вопросу о взаимодействии греческих и местных культов в Северном Причерноморье // КСИИМК, 1950, в. 34; К истории керамического производства на Боспоре // СА, 1954, т. 21; Нефть в античных амфорах (в Крыму) // Природа, 1971, N 8; Тира и Митридат Евпатор // ВДИ, 1962, N 2; Узкогорлые светлоглиняные амфоры первых веков нашей эры. Классификация и хронология // КСИА, 1978, в. 156; Феодосийский клад боспорских "статеров" // ВДИ, 1950, N 2; Феодосия, Гераклея и Спартокиды // ВДИ, 1950, N 3.*

### ШИЛИК КОСТЯНТИН КОСТЯНТИНОВИЧ

Народився 8.08.1930 у с. Дідова Слобода Мінської обл. Закінчив Московське військово-технічне училище в 1955 і працював інженером-конструктором. З 1962 працює с.н.с. ЛВ ІА АН СРСР. Канд. географ. наук. Досліджує істор. географію і

палеогеографію Півн. Причорномор'я та займається підводною археол. Брав участь в археол. експ. в Ольвії, Тірі, Херсонесі та Боспорі.

Має понад 70 наук. публікацій: *Геоакустическое исследование подводной Ольвии* // СА, 1968, N 4; *К вопросу о западной границе Нижнего города Ольвии* // КСИИ, 1976, в. 145; *Опыт применения метода электропрофиллирования при археологических работах* // КСИИ, 1965, в. 103; *Реконструкция топографии античной Ольвии* // КСИИ, 1970, в. 124; *К палеогеографии Ольвии* // Ольвия.- К., 1975; *Транспортные пути античного Северного Причерноморья* // Материалы II Всесоюзного симпозиума по древней истории Причерноморья.- Тбилиси, 1979.

### ШКОРПІЛ ВЛАДИСЛАВ ВЯЧЕСЛАВОВИЧ (1853-1918)

Народився 1853 у Високому Миті (Богемія). Закінчивши Празьку академічну гімназію вступив у 1878 до Празького унів. на ф-т класичної філології. Пізніше перевівся до Лейпцігського унів., а завершив філолог. освіту в Лейпцігській російській філолог. семінарії. Працював спочатку в Ялті, а потім в Керчі, де викладав грецьку і латинську мови. Далі за пропозицією Одеського археол. товариства зайняв посаду хранителя музею на Малек-Чесменському кургані, який був філіалом Керченського археол. музею і де зберігалося багато античних пам'яток. У 1902 очолив розк. на Керченському п-ові, де виявив руїни Пантікапея - столиці Боспорського царства. Також проводив розкопки на Таманському п-ові, де виявив залишки стародавньої Гермонаси. Розк. некрополі Пантікапея та Боспору, датував їх, досліджував знахідки - кераміку, монети і особливо - епіграфічні пам'ятки. Останні видав разом з В.Латишевим. Відкрив святилище Кібели на акрополі Пантікапея з її мармуровою статуєю.

Залишив 60 наук. публікацій. Серед них: *Археанактиды* // ИТУАК, 1918, N 54; *Два надгробия, найденные в Керчи* // ИРАИМК, 1921, т. 1; *Из архива Керченского музея древностей* // ИТУАК, 1918, N 55.

### ШТЕРН ЕРНЕСТ РОМАНОВИЧ (1859-1924)

Народився 1859 в м. Зейерсгоф (Руен) Ліфляндської губ. Закінчивши класичну гімназію у Дорпаті в 1877, вступив до Дорпатського унів., після завершення якого був три роки професорським стипендіатом і в 1883 захистив магістерську дисертацію, після чого переїхав до Петербургу, а в 1884, по захищенні докторської дисертації, був призначений приват-доц. Новоросійського унів. в Одесі, а в 1888 - проф. цього ж унів. Одночасно займав посаду декана истор.-філолог. ф-ту Вищих жіночих курсів у Одесі. Досліджував історію і археол. Півн. Причорномор'я. Проводив археол. розк. в різних античних містах, розробив техніку розк., а також досліджував музейну справу - організував роботу ОАМ і створив його експозицію в новому приміщенні. Після смерті сина покинув Одесу і останні роки життя провів у м. Галле ректором Віттенберзького унів.

Залишив багато наук. публікацій. Серед них: *Ахилл у Хирона на греческих вазах* // ЗООИД, 1913, т. XXXI; *Раскопки в Аккермане летом 1912 г.* // ЗООИД, 1913, т. XXXI, N 419; *Доповідь на міжнародньому конгресі істориків у Лондоні 1913. Бессарабская находка древностей. 1912 г.* // МАР, 1914, N 34; *Отчет о раскопках на о. Березани 1913 г.* // ЗООИМ, 1915, т. XXXII.

### ШПТЕЛЬМАН ФАНЯ МОЙСЕЇВНА

Народилася 1.01.1914 у Житомирі. Закінчила истор. ф-т Київського ДУ в 1939. Працювала в Цейтральному истор. музеї Києва з 1937 до 1941 н.с., а з 1944 по 1954 - н.с. ІА АН УРСР. К.і.н. З 1955 по 1971 працювала у Київському музеї західного і східного мистецтва зав. відділом античного мистецтва. Досліджувала античну археол. і античне мистецтво Півн. Причорномор'я, зокрема, Ольвії. Керувала археол. експ. в Ольвії та на узбережжі Бузького лиману, а також на Інгулці і Інгулі у 1938-1940, 1945-1953, 1956, 1963. Брала участь у Київських археол. експ. у 1978-1980, 1984, 1985.

Має 40 наук. публікацій. Серед них: *Античная скульптура.-К., 1968; Античное мистецтво.- К., 1977; Київський музей західного і східного мистецтва. Путівник.- К., 1964 (у співавт.); Мармурова надмогильна стела з Ольвії* // А., в. 5, 1951; *Медальон с изображением Афины из Ольвии* // СА, 1965, N 4; *Поселення біля Закисової балки*



// АП, 1958, т. 7; *Городища, поселення і могильники Бугського лимана УП-П вв. до н.э.* // КСИА, 1954, в. 3; *Поселення античного періода на побережжя Бугського лимана* // МИА, 1956, N 50; *Раскопки мастерской по обработке металла в Ольвиши* // КСИАУ, 1955, в. 4; *Протома Деметры из Киевского музея западного и восточного искусства* // СА, 1970, N 4; *Этрусские антефиксы из собрания Киевского музея западного и восточного искусства* // ВДИ, 1969, N 2.

## ЯЙЛЕНКО ВАЛЕРІЙ ПЕТРОВИЧ

Народився 1939 у Артемівську Донецької обл. Закінчив Московський ДУ в 1966. Працює з 1972 с.н.с. ІЗІ АН СРСР. Д.і.н. Досліджує історію і епіграфіку Півн. Причорномор'я, етнічну історію народів СРСР та ономастику. Брав участь в археол. експ. у Пантікапеї (1964-1965), Ольвії (1969-1972), Горгінії (1977-1980), на Березані (1978-1980).

Має 110 наук. публікацій. Серед них: *Греческая колонизация УП-III вв. до н.э.*- М., 1982; *Архаическая Греция и Ближний Восток.*- М., 1990; *Вопросы интерпретации березанского письма Ахиллодора* // ВДИ, 1975, N 3; *Граффити Левки, Березани и Ольвиши* // ВДИ, 1980, N 2; *Несколько ольвийских и березанских граффити* / / КСИА, 1979, в. 159; *Материалы по боспорской эпиграфике* // *Надписи и языки древней Малой Азии, Кипра и античного Северного Причерноморья.*- М., 1987.



**Розділ IV**

**СКІФСЬКО-  
САРМАТСЬКА  
АРХЕОЛОГІЯ**



АБРАМОВА МАЙЯ ПАВЛІВНА .....	108
АЛЕКСЄЄВ АНДРІЙ ЮРІЙОВИЧ .....	108
АНДРІЄНКО ВЛАДИСЛАВ ПЕТРОВИЧ .....	108
АРТАМОНОВ МИХАЙЛО ІЛАРІОНОВИЧ (1898-1972) .....	108
БЕРНЯКОВИЧ КОСТЯНТИН ВАСИЛЬОВИЧ (1919-1983) .....	109
БОГДАНОВА НАТАЛІЯ ОЛЕКСІВНА (1924-1987) .....	109
БОЙКО ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ .....	109
БОКІЙ НІНЕЛЬ МИХАЙЛІВНА .....	109
БОЛТРИК ЮРІЙ ВІКТОРОВИЧ .....	110
БУНЯТЯН КАТЕРИНА ПЕТРІВНА .....	110
ВИСОТСЬКА ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА .....	110
ВНУКОВ СЕРГІЙ ЮРІЙОВИЧ .....	110
ВЯЗЬМІТНА МАРІЯ ІВАНІВНА .....	111
ГАВРИЛЛОК НАДІЯ АКСЕНТІВНА .....	111
ГАЛАНІНА ЛЮДМИЛА КОСТЯНТИНІВНА .....	111
ГАННА ОКСАНА ДАВИДІВНА .....	111
ГОЛУБЧИК ЛІДІЯ МИКОЛАЇВНА .....	112
ГРАКОВ БОРИС МИКОЛАЙОВИЧ (1899-1970) .....	112
ГУЦАЛ АНАТОЛІЙ ФЕДОРОВИЧ .....	112
ГУЩИНА ІРИНА ІВАНІВНА .....	112
ДЗИС-РАЙКО ГАННА ОЛЕКСАНДРІВНА .....	113
ДРАЧУК ВІКТОР СЕМЕНОВИЧ (1936-1989) .....	113
ЖАРОВ ГЕНАДІЙ ВІКТОРОВИЧ .....	113
ЗАБЕЛІН ІВАН ЄГОРОВИЧ (1820-1908) .....	113
ЗАРАЙСЬКА НАТАЛІЯ ПАВЛІВНА .....	114
ЗАРЕЦЬКИЙ ІВАН АНТОНОВИЧ (1857-1936) .....	114
ЗАСЕЦЬКА ІРИНА ПЕТРІВНА .....	114
ІЛЬІНСЬКА БАРВАРА АНДРІВНА (1920-1979) .....	115
КЛОЧКО ЛЮБОВ СТЕПАНІВНА .....	115
КОВПАНЕНКО ГАЛИНА ТИХОНІВНА .....	115
КОРПУСОВА ВАЛЕНТИНА МИКОЛАЇВНА .....	116
КОСИКОВ ВАЛЕРІЙ АНДРІЙОВИЧ .....	116
КОСТЕНКО ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ .....	116
КРУШЕЛЬНИЦЬКА ЛАРИСА ІВАНІВНА .....	116
КУЗЬМЕНКО ВАЛЕНТИНА ІВАНІВНА .....	117
КУЛАТОВА ІРИНА МИКОЛАЇВНА .....	117
ЛЕСКОВ ОЛЕКСАНДР МИХАЙЛОВИЧ .....	117
ЛІБЕРОВ ПЕТРО ДМИТРОВИЧ (1904-1983) .....	117
ЛОБАЙ БОРИС ІВАНОВИЧ .....	118
ЛУГОВА ЛЮБОВ МИКОЛАЇВНА .....	118
МАНЦЕВИЧ АНАСТАСІЯ ПЕТРІВНА (1899-1982) .....	118
МАХНЄВА ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА .....	119
МАХОРТИХ СЕРГІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ .....	119
МЕЛЮКОВА ГАННА ІВАНІВНА .....	119
МОЗОЛЕВСЬКИЙ БОРИС МИКОЛАЙОВИЧ (1936-1992) .....	119
МОРУЖЕНКО АЛЛА ОЛЕКСІВНА .....	120

МУРЗИН ВЯЧЕСЛАВ ЮРІЙОВИЧ .....	120
ОЛЬГОВСЬКИЙ СЕРГІЙ ЯКОВИЧ .....	120
ПАНЬКОВ СЕРГІЙ ВАЛЕНТИНОВИЧ .....	120
ПЕРЕВОДЧИКОВА ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА .....	121
ПЕТРЕНКО ВЛАДИМИРА ГАВРИЛІВНА .....	121
ПЕТРОВСЬКА ЄВГЕНІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА (1924-1979) .....	121
ПОТРОВСЬКИЙ БОРИС БОРИСОВИЧ (1908-1990) .....	121
ПЛЕШИВЕНКО АЛЛА ГРИГОРІВНА .....	121
ПОГРЕБОВА НАДІЯ МИКОЛАЇВНА (1902-1960) .....	122
ПОКРОВСЬКА ЄВГЕНІЯ ФЕДОРІВНА .....	122
ПОЛН СЕРГІЙ ВАСИЛЬОВИЧ .....	122
ПОПОВИЧ ІВАН ІВАНОВИЧ .....	123
РАЄВСЬКИЙ ДМИТРО СЕРГІЙОВИЧ .....	123
РЕДНА-СУНИЧУК ЄВГЕНІЯ ФЕДОРІВНА .....	123
РОЛЛЕ РЕНАТА .....	123
РОМАНЮК ЛЮДМИЛА МИКОЛАЇВНА .....	124
РЯБОВА ВАЛЕНТИНА ОЛЕКСІВНА .....	124
САВОВСЬКИЙ ІВАН ПЕТРОВИЧ .....	124
СЕМЕНОВ-ЗУСЕР СЕМЕН АНАТОЛІЙОВИЧ (1887-1951) .....	124
СИДОРЕНКО ГАЛИНА ОЛЕКСІВНА (1918-1984) .....	125
СИМОНЕНКО ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ .....	125
СЕНИЦІН МУСІЙ СЕРГІЙОВИЧ (1899-1973) .....	125
СКАЛОН КІРА МИХАЙЛІВНА (1908-1977) .....	125
СКОРИЙ СЕРГІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ .....	126
СМИРНОВ ОЛЕКСІЙ ПЕТРОВИЧ (1899-1974) .....	126
СМИРНОВ КОСТЯНТИН ФЕДОРОВИЧ .....	126
СМИРНОВА ГАЛИНА ІВАНІВНА .....	126
ТЕРЕНОЖКІН ОЛЕКСІЙ ІВАНОВИЧ (1907-1981) .....	127
ФАБРИЦІУС ІРИНА ВАСИЛІВНА (1882-1966) .....	127
ФІАЛКО ОЛЕНА ЄВГЕНІВНА .....	127
ХАЗАНОВ АНАТОЛІЙ МИХАЙЛОВИЧ .....	128
ХРАПУНОВ ІГОР МИКОЛАЙОВИЧ .....	128
ЧЕРНЕНКО ЄВГЕН ВАСИЛЬОВИЧ .....	128
ЧЕРНЕНКО ОЛЕНА ЄВГЕНІВНА .....	128
ШРАМКО БОРИС АНДРІЙОВИЧ .....	129
ШУЛЬЦ ПАВЛО МИКОЛАЙОВИЧ (1900-1983) .....	129
ЯКОВЕНКО ЕЛЕОНОРА ВІКТОРІВНА .....	129
ЯЦЕНКО ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА .....	130

## АБРАМОВА МАЙЯ ПАВЛІВНА

Народилася 1931 у Свердловську. Закінчила істор. ф-т Московського ДУ в 1954. З 1961 по 1980 працювала с.н.с. ДІМ СРСР, а з 1980 - с.н.с. ІА АН СРСР. Д.і.н. Досліджує сарматську археол.

Має понад 80 наук. публікацій. Серед них: *Взаимоотношения сарматов с населением позднескифских степных городищ Нижнего Днепра* // МИА, 1962, N 115; *О керамике с зооморфными ручками* // СА, 1969, N 2; *Сарматские погребения Дона и Украины II в. до н. э. - I в. н.э.* // СА, 1961, N 1.

## АЛЕКСЕЕВ АНДРІЙ ЮРІЙОВИЧ

Народився 16.08.1955 у Ленінграді. Закінчив Ленінградський ДУ в 1977. З 1980 працює в Ермітажі с.н.с. К.і.н. Досліджує проблеми скіфської археол., зокрема, хронології, політичної історії та скіфських царських курганів. Брав участь у багатьох археол. експ. в Криму і Західній Україні.

З наук. публікацій: *О скифском Аресе* // АСГЭ, 1980, в. 21; *К вопросу о дате сооружения Чертомлыкского кургана (по керамическим материалам)* // АСГЭ, 1981, в. 22; *О месте Чертомлыкского кургана в хронологической системе погребений скифской знати IV-III вв. до н.э. (по бляшкам-аттикам и наконечникам стрел)* // АСГЭ, 1984, в. 25; *Хронология Скифии второй половины IV в. до н.э.* // АСГЭ, 1987, в. 28; *Рукоять парадного ахеменидского меча из Чертомлыкского кургана* // СГЭ, 1984, в. 49; *Греческая керамика из Александропольского кургана* // СГЭ, 1986, в. 51.

## АНДРІЄНКО ВЛАДИСЛАВ ПЕТРОВИЧ

Народився 20.03.1939 в с. Уплатне Харківської обл. Закінчив істор. ф-т Харківського ДУ в 1962. Працює доц. каф. археол., історії стародавнього світу і середніх віків Донецького ДУ, к.і.н. Досліджує матеріальну і духовну культуру племен лісостепової Скіфії. Брав участь у скіфо-слов'янській археол. експ. Харківського ДУ (1958-1970), у розк. скіфського поселення Олефірщина в Полтавській обл. (1974), у розк. ранньоскіфського поселення біля с. Пожарна балка (1986-1987) та ін.

Має 30 наук. публікацій: *Майдани і майдановидні споруди України* // ВХУ, 1971, N 62, історія, вип. 5; *Основні культові обряди та споруди у племен лісостепової Скіфії (VII-V ст. до н.е.)* // ВХУ, 1974, N 104, історія, в. 8; *З історії дослідження замлербських культів лісостепових племен Східної Європи VII-III ст. до н. е.* // ВХУ, 1973, N 94, історія, в. 7.

## АРТАМОНОВ МИХАЙЛО ІЛАРІОНОВИЧ (1898-1972)

Народився 5.12.1898 в с. Виголово Тверської губ. Закінчив відділ історії матер. культури Ленінградського ДУ в 1924. З 1925 почав працювати в ДАІМК регістратором, згодом - н.с., а потім директ. (1939-1942), пізніше - зав. сект. (1943-1950). З 1951 по 1964 був директ. Ермітажу; з 1945 по 1972 викладав у Ленінградському ДУ як доц., а згодом як проф. Досліджував широке коло проблем історії скіфів, хозарів, болгар, слов'ян.

Написав 167 наук. праць. Серед них: *Сокровища скифських курганів в зібранні Гос. Ермітажа. - Прага-Ленінград, 1966; Киммерійці и скифы (от появления на исторической арене до конца IV в. до н. е. - Л., 1974; Происхождение славян. - Л., 1950; История хазар. - Л., 1962; Антропоморфные божества в религии скифов* // АСГЭ, 1961, в. 2; *Некоторые итоги пятилетних исследований Юго-Подольских археологической экспедиции* // КСИАУ, 1955, в. 4; *Вопросы истории скифов в советской науке* // ВДИ, 1947, N 3; *Гелоны, агафирсы и сигинны* // *Проблемы отечественной и всеобщей истории. - М., 1973, в. 2; Загадки скіфської археології* // УІЖ, 1970, N 1; *Искусство скифов* // *Триста веков искусства: Искусство европейской части СССР. - М., 1976; К вопросу о происхождении скифов* // ВДИ, 1950, N 2; *Киммерійська проблема* // А., 1973, N 89; *О землевладении и земледельском празднике у скифов. (Геродот, книга 4, кл. 7)* // УЗ ЛГУ, 1947, N 95, серия истор. наук, в. 15; *Общественный строй скифов* // ВЛУ, 1947, N 9; *Происхождение скифского искусства* // СА, 1968, N 4; *Роль клима-*

*тишеских изменений VIII-VII веков в переселении киммерийцев и скифов в Азию и возвращении их в степи Восточной Европы в начале VI в. до н.е. // Этнография народов СССР.- Л., 1971; Скифское царство // СА, 1972, N 3; Этнография Скифии // УЗ ЛГУ, 1949, N 85, серия истор. наук, в. 13.*

### **БЕРНЯКОВИЧ КОСТЯНТИН ВАСИЛЬОВИЧ (1919-1983)**

Народився 1919 у Ленінграді. Закінчив істор. ф-т Ленінградського ДУ в 1942. Працював у ЛВ ІА АН СРСР у 1945-1947, потім в Ужгороді з 1947 по 1955 у Закарпатському краєзн. музеї, спочатку зав. відділом, а згодом заст. директ. У 1955-1959 - в Істор. музеї Львова зав. відділом. З 1959 по 1967 працював у Воєнно-істор. музеї в Ленінграді, з 1967 по 1977 - у Державному Руському музеї, з 1977 по 1981 - у Російській реставрації як художник-реставратор. Досліджував пам'ятки доби бронзи й раннього залізного віку заходу України, а також слов'янські. Брав участь в Одесько-Дністровській археол. експ. (1946), експ. Закарпатського краєзн. музею (1948-1955), експ. Львівського істор. музею (1956-1958).

Має 24 наук. публікації. Серед них: *Исследования поселений эпохи раннего железа в Ужгороде // НЗ Ужгородского ГУ, 1955, т. XIII; Происхождение и хронология памятников куштановицкого типа Закарпатья // АСГЭ, 1965, N 7 (у співавт.).*

### **БОГДАНОВА НАТАЛІЯ ОЛЕКСІВНА (1924-1987)**

Народилася у Ленінграді 26.02.1924. Закінчила істор. ф-т Ленінградського ДУ в 1947. Працювала в ДІМ СРСР в 1974-1987 с.н.с., к.і.н. Досліджувала скіфо-сарматську і античну археол. Криму. Керувала Бахчисарайською археол. експ. по дослідженню могильника біля с. Завітне в Криму в 1954-1965, 1981.

Має 28 наук. публікацій: *Две стелы могильника у с. Заветное // СА, 1961, N 2; Скифская и сарматская стелы Заветнинского могильника // СА, 1959, N 3; Могильник I ст. до н.е.-III ст. н.е. біля с. Завітне Бахчисарайського району // А., т. 15, 1963; Семантика и назначение некоторых амулетов из могильника первых веков нашей эры Юго-Западного Крыма // Труды ГИМ, 1980, в. 51; Погребальный обряд сельского населения позднескифского государства в Крыму // Археологические исследования на юге Восточной Европы.- М., 1982; Путеводитель по Бахчисарайскому историко-археологическому музею, издание 1958, 1961, 1964, 1966.*

### **БОЙКО ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ**

Народився 18.09.1957 у Новокузнецьку Кемеровської обл. Закінчив істор. ф-т Харківського ДУ в 1980. З 1986 працює викл. підготовчих курсів Вінницького медінту. К.і.н. Досліджує проблеми соціально-економічного розвитку населення Лісостепу скіфського часу. Проводив розк. у басейні р. Мерлі (Харківська обл., 1981), у басейні р. Ворскли (Полтавська обл., 1983), у зоні будівництва Олександрівського водосховища (1984).

Має 6 наук. публікацій: *Системный подход к изучению общественного развития населения днепровского лесостепного Левобережья в VII-III вв. до н.э. // ВХУ, 1985, N 268; Семья и община у населения Ворксклинского региона лесостепной Скифии // Тезисы докл. Всесоюз. семинара "Киммерийцы и скифы", посвящ. памяти А.И.Тереножкина.- Кировоград, 1987.*

### **БОКІЙ НІНЕЛЬ МИХАЙЛІВНА**

Народилася в м. Новомиколаївка Запорізької обл. 29.07.1937. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1959. Працювала в 1966-1978 у Кировоградському ДПІ; доц., к.і.н. Досліджує ранній залізний вік у правобережному Подніпров'ї. З 1966 керувала археол. експ. в Кировоградській обл.

Має 20 наук. публікацій. Серед них: *Скифские погребальные памятники степей Северного Причерноморья.- К., 1986; Нові пам'ятки скіфського звіриного сти-*

лю з Кіровоградщини // А., т. 23, 1970; Скифський курган у с. Медероно // СА, 1974, N 4; Скифские курганы в бассейне р. Б.Вись на Кировоградщине // Скифы и сарматы.- К., 1977; Розкопки курганів у верхів'ях басейну Тясмина // А., 1977, в. 22.

## БОЛТРИК ЮРІЙ ВІКТОРОВИЧ

Народився у Ворошиловограді 4.09.1949. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1973. З 1966 н.с. ІА АН УРСР. Досліджує археол. Скіфії. Брав участь в археол. експ.: Керченській (1965-1967), Каховській (1968), Запорізькій (1969-1977), Таврійській (1979-1981), Приазовській (1983-1987), Черкаській (1982).

Має 30 наук. публікацій: *Скифские погребальные памятники степей Северного Причерноморья.- К., 1986 (у співавт.); Культурно-хронологическое и территориальное распределение могильников в Днепро-Молочанской степной области // Материалы по хронологии археологических памятников Украины.- К., 1982; Сухопутные коммуникации Скифии // СА, 1990, N 4; Опыт реконструкции скифского костюма (погребение скифянки из Вишневои Могили) // Курганы степной Скифии.- К., 1991; Курган Плоская Могила // Курганы степной Скифии.-К., 1991.*

## БУНЯТЯН КАТЕРИНА ПЕТРІВНА

Народилася в с. Кишенці Кіівської обл. 10.04.1947. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1970 і працює в ІА АН УРСР; спочатку лабор., пізніше н.с. К.і.н. Досліджує скіфологію, зокрема, теоретичні та методологічні проблеми. Брала участь в археол. експ.: Київській, Миколаївській, Запорізькій, Херсонській, Дніпропетровській, Кримській та інших у 1966-1987.

Має 27 наук. публікацій. Серед них: *Методика социальных реконструкций в археологии.- К., 1985; Акташский могильник скифского времени в Крыму.- К., 1988 (у співавт.); Проблемные ситуации в археологии.- К., 1988 (у співавт.).*

## ВИСОТСЬКА ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА

Народилася 15.05.1926 у Рязані. Закінчила Московський ДУ в 1949. Працювала з 1958 до 1986 у Кримському відділі ІА АН УРСР у Сімферополі с.н.с. Д.і.н. Досліджувала пізньоскіфську культуру Криму. Брала участь у археол. розк. у центр. та Пд.-Зх. Криму у 1959-1984.

Має 67 наук. публікацій. Серед них: *Поздние скифы в юго-западном Крыму.- К., 1972; Неаполь - столица государства поздних скифов.- К., 1979; Скифские городища.- Симферополь; 1975; Геммы Усть-Альминского некрополя (в Крыму) // ВДИ, 1980, N 1; Городище Алма-Кермен у Криму // А., т. 24, 1970; Культы и обряды поздних скифов // ВДИ, 1979, N 3; Липна керамика з Алма-Кермен // А., т. 20, 1966; О сельском хозяйстве поздних скифов Крыма // СА, 1972, N 4; Общественные здания Неаполя Скифского // СА, 1975, N 2; Питання етнічного складу населення Південно-Західного Криму початку нашої ери // А., т. 23, 1970; Позднескифские погребения в кургане близ городища Кермен-Кьур (в Крыму) // АИНУ 1967.- К., 1968, в. 2; К вопросу о локализации Палакая // ВДИ, 1983, N 1; Этнический состав населения крымской Скифии (по материалам могильников) // Материалы к этнической истории Крыма.- К., 1987.*

## ВНУКОВ СЕРГІЙ ЮРІЙОВИЧ

Народився у Москві 6.01.1955. Закінчив істор. ф-т Московського ДУ в 1979. З 1975 працює ст. лабор. на каф. археол. Московського ДУ. Досліджує пізніх скіфів Криму. Брав участь у Кримській археол. експ. при розк. у Євпаторії (1974-1981) та городища Кара-Тобе біля м. Саки (1982).

Має 8 наук. публікацій. Серед них: *Скифские слои городища Чайка // СА, 1984, N 2; Светлоглинные амфоры городища Чайка близ Евпатории // ВМУ, 1984, N 6.*



## ВЯЗЬМІТІНА МАРІЯ ІВАНІВНА

Народилася 22.04.1896 у с. Круподеринці Київської обл. Навчалась на Вищих жіночих курсах. Закінчила Ін-т народної освіти в 1920, Археол. ін-т (мистецтвознавчий відділ) у 1924. Працювала в різних установах та редакціях київських газет. У 30-х рр. - у Музеї мистецтва УАН, де створила відділ мистецтва Сходу, а пізніше - зав. бібліотекою Ін-ту геології і мінерології. У 40-х рр. працювала зав. бібліотекою Будинку архітектора. З 1948 по 1970 - с.н.с. скіфо-сарматського відділу ІА АН УРСР. К.ф.н., к.і.н. Досліджувала пізньоскіфські городища і могильники на нижньому Дніпрі, сарматські племена на терит. України, скіфське мистецтво, мистецтво Сходу (Сер. Азії, Близького Сходу).

Написала понад 80 наук. праць. Серед них: *Золота балка. Поселення сарматського часу на Нижньому Дніпрі.* - К., 1962; *Золотобалковський могильник.* - К., 1972; *Изучение сарматских племен степной Украины* // КСИАУ, 1953, в. 2; *Культура населения Нижнего Днепра после распада единой Скифии* // СА, 1969, N 4; *Памятники раннего железного века в окрестностях с. Жаботин Черкаской обл.* // КСИАУ, 1952, в. 1; *Портретная эмблема из Золотой балки* // Ольвия.- К., 1975; *Ранние памятники скифского звериного стиля* // СА. 1963, N 2; *Фракийские элементы в культуре населения городищ Нижнего Днепра* // МИА, 1969, N 150.

## ГАВРИЛЮК НАДІЯ АКСЕНТІВНА

Народилася 28.07.1951 у м. Советская Гавань Хабаровського краю. Закінчила Білоруський ДУ в 1973. З 1978 працює н.с. ІА АН УРСР. К.і.н. Досліджує економіку степової Скіфії. Брала участь в Акташській археол. експ. (1980-1981), Скіфській експ. - розк. Кам'яньського городища, Лисої гори, Анківського городища (1986-1987).

Має 30 наук. публікацій. Основні: *Кераміка степових скіфських поховань IV-III ст. до н.е.* // А., 1980, в. 34; *Прядение у степных скифов* // Скифы Северного Причерноморья.-К., 1987; *Пища степных скифов* // СА, 1987, N 1; *Домашнее производство и быт степных скифов.* - К., 1989.

## ГАЛАНІНА ЛЮДМИЛА КОСТЯНТИНІВНА

Народилася 2.11.1929 у Ленінграді. Закінчила істор. ф-т Ленінградського ДУ в 1952. З 1953 працює в Ермітажі с.н.с.; к.і.н. Спеціаліст у галузі скіфської археол. Брала участь у розк. скіфських пам'яток на Україні, у Молдові та на Кубані.

Має 80 наук. публікацій. Серед них: *Скифские древности Приднепровья (Эрмитажная коллекция Н.Е.Бранденбурга)* // САИ, в.Д - 33, М., 1977; *Курджинский курган.* - Л., 1980; *Ювелирные изделия в Эрмитаже. (Особая кладовая. Альбом).* - Л., 1967 (у співавт.); *Скифское искусство. Альбом-каталог (на английском, немецком, французском языках).* - Л., 1986; *Греческие поножи Северного Причерноморья* // АСГЭ. 1965, в. 7; *Раннескифские уздечные наборы (по материалам келермесских курганов)* // АСГЭ, 1983, N 24; *Шлемы кубанского типа (вопросы хронологии и происхождения)* // *Культурное наследие Востока.* - Л., 1985; *К проблеме взаимоотношения скифов с мегарами (по данным новых раскопок Келермесских курганов)* // СА, 1985, N 4.

## ГАНІНА ОКСАНА ДАВІДІВНА

Народилася 4.02.1913 в с. Орлянське Запорізької обл. Закінчила Хабаровський ДПІ в 1942. Працювала з 1950 н.с. ДІМ УРСР, а з 1963 - зав. відділом Музею істор. коштовностей (до 1984). Досліджувала скіфські, сарматські та античні пам'ятки на Україні. Брала участь в археол. експ.: Запорізькій (у с. Новопилипівка, 1951), Суботівській (1956), Кременчуцькій (1957), керувала експ. ДІМ в Тернопільській обл. (розк. поселення попл. с. Іване-Пусте, 1958-1969).

Має 30 наук. публікацій. Серед них: *Музей історичних коштовностей УРСР.* - К., 1968, 1970, 1973, 1978; *Киевский музей исторических драгоценностей.* - К., 1974, М., 1976; *Сокровища скифских курганов.* - М., 1984; *Альбом "Скифские культурные*

ценности в собраниях музеев СССР.- Ленинград-Токио, 1981 (у співавт.); *Античні бронзи з Піщаного*. - К., 1970; *До питання про жіночі поховання зі зброєю скіфського часу* // *Праці Київського державного історичного музею*. - К., 1958, в. 1; *О женских захоронениях в парных погребениях скифского времени* // *ЗООА*, 1960, т. 1; *Поселения скіфського часу в с. Іване-Пусте* // *А.*, т. 21, 1968; *Поселення ранньоскіфського часу біля с. Залісся* // *А.*, 1984, в. 47.

## ГОЛУБЧИК ЛІДІЯ МИКОЛАЇВНА

Народилася в с. Веселе Дніпропетровської обл. 21.07.1951. Закінчила Дніпропетровський ДУ у 1974. Працює з 1977 н.с. Дніпропетровського істор. музею, а з 1988 - зав. відділом археол. Досліджує скіфські пам'ятки Степового Подніпров'я. Брала участь в археол. експ. Дніпропетровського ДУ (1970-1973) та Дніпропетровського істор. музею (1978-1987).

Має наук. публікації: *Скіфські мечі та кинджали у збірках Дніпропетровського історичного музею* // *А*, 1986, в. 56; *Скифские изваяния из коллекции Днепропетровского исторического музея* // *Памятники бронзового и раннего железного веков Поднепровья-Дн.*, 1987.

## ГРАКОВ БОРИС МИКОЛАЙОВИЧ (1899-1970)

Народився 1.12.1899 в м. Онезі Архангельської губ. У 1922 закінчив істор.-філол. ф-т Московського ДУ. Працював у 1919-1929 в ДІМ СРСР. З 1931 - н.с. ІА АН СРСР, в 1943-1947 - зав. сект. допоміжних дисциплін, а з 1947 і до кінця життя - зав. сект. скіфо-сарматської археол. Д.і.н. Перший заклав основи вивчення історії та культури сарматів. Археол. розк. вів з 1925 у Поволжі й Приураллі, а з 1937 і до кінця життя - на Україні. Наук. роботу поєднував з викладацькою. З 1941 був проф. Московського ДУ і написав курс своїх лекцій із залізного віку. (Рис. 26).

Залишив понад 60 наук. публікацій. Серед них: *Материалы по истории Скифии в греческих надписях Балканского полуострова и Малой Азии* // *ВДИ*, 1939, N 3; *Скіфи*. - К., 1947; *Каменское городище на Днестре* // *МИА*, 1954, N 36; *Скифские погребения на Никопольском курганном поле* // *МИА*, 1962, N 115; *Скіфи. Научно-популярный очерк*. - М., 1971; *Ранний железный век* // *Культуры Западной и Юго-Восточной Европы*. - М., 1977; *Литейное и кузнечное ремесло у скифов* // *КСИИМК*, 1948, в. 22; *Никопольская экспедиция (Каменское городище в Запорожской обл.)* // *КСИИМК*, 1947, в. 21; *Новые находки скифского времени в Каменском городище на Днестре* // *Историко-археологический сборник*. - М., 1962; *Пережитки скифской религии в эпоху сарматов* // *ВДИ*, 1969, N 3; *Скифский Геракл* // *КСИИМК*, 1950, в. 34; *Пережитки матриархата у сарматов* // *ВДИ*, 1947, N 3; *Погребальные сооружения и ритуал рядовых общинников степной Скифии* // *АСГЭ*, 1964, в. 6.

## ГУЦАЛ АНАТОЛІЙ ФЕДОРОВИЧ

Народився 9.08.1946 у с. Липівка Хмельницької обл. Закінчив істор. ф-т Кам'янець-Подільського ДПІ в 1968, де і працює ст. викл. Досліджує археол. раннього залізного віку Середн. Подністров'я. Брав участь в археол. експ. Кам'янець-Подільського ДПІ на території Середн. Подністров'я і Верхн. Побужжя (1965-1987).

Має наук. публікації: *Нові пам'ятки раннього залізного віку в Середньому Подністров'ї* // *А.*, 1979, в. 31; *Довідник з археології України. Хмельницька обл.* - К., 1984 (у співавт.).

## ГУЩИНА ІРИНА ІВАНІВНА

Народилася в Москві 26.07.1929. Закінчила істор. ф-т Московського ДУ в 1952. З 1956 працює н.с. ДІМ СРСР. К.і.н. Досліджує скіфо-сарматську археол. Керувала Кримською археол. експ. ДІМ СРСР - розк. могильників у Пд.-Зх. Криму (1966-1975, 1979, 1981-1987).

Має 40 наук. публікацій. Серед них: *О сарматах в Юго-Западном Крыму / СА, 1967, N 1; Янчоокрацкий клад // МИА, 1969, N 169; Население сарматского времени в долине реки Бельбек в Крыму (по материалам могильников) // Археологические исследования на юге Восточной Европы.- М., 1974; Некоторые формы сарматской керамики из Пантикапея // ТГИМ, 1960, в. 37; Несколько украшений конского убора скифского времени // КСИА, 1962, в. 89; О результатах исследования нового могильника I-II вв. н.э. в Юго-Западном Крыму // КСИА, 1973, в. 133; Памятники позднесарматской культуры в Поднепровье (по фондам ГИМ) // ТГИМ, 1966, в. 40; О локальных особенностях культуры населения Бельбекской долины Крыма в первые века н.э. // Археологические исследования на юге Восточной Европы.- М., 1982, ч. II.*

### **ДЗИС-РАЙКО ГАННА ОЛЕКСАНДРІВНА**

Народилася 12.10.1931 у Ташкенті. Закінчила Кишинівський ДУ в 1954. З 1955 до 1987 працювала в ОАМ, спочатку н.с., а з 1973 - директ. Досліджувала скіфо-античну археол. Пн.-Зх. Причорномор'я та музеєзнавство. Брала участь в археол. експ.: Слов'яно-Дністровській (1951-1954), Пруто-Дністровській (1956-1958), Західно-Скіфській (1963-1965), Причорноморській (1966-1973).

Має 20 наук. публікацій: *Археологические исследования городища у с. Надлиманское // МАСП, 1966; Землянка из Надлиманского городища // Археологические исследования Северо-Западного Причерноморья.- К., 1978; Раскопки могильника в с. Николаевка на Днестровском лимане // КСОАМ 1963, 1965; Лінна кераміка з о. Березані VII-VI ст. до н.е. (На матеріалах Одеського археологічного музею) // МАПП, 1959, в. 2; 150 лет Одесского археологическому музею // МАСП, 1976.*

### **ДРАЧУК ВІКТОР СЕМЕНОВИЧ (1936-1989)**

Народився в с. Руде на Білоцерківщині Київської обл. у 1936. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1958. З цього ж року і до кінця життя, яке урвалося трагічно у 1989 р., працював с.н.с. ІА АН УРСР. Д.і.н. Досліджував скіфо-сарматську і античну археол. Півн. Причорномор'я. Брав участь в багатьох археол. експ.: у Мезинській (1958), Радомишльській (1959), Кременчуцькій (1960). Керував археол. експ. в Євпаторії в 1979-1984.

Написав бл. 100 наук. праць. Серед них: *Системы знаков Северного Причерноморья. Тамгообразные знаки северопонтийской периферии античного мира первых веков нашей эры.- К., 1975; Рассказывает геральдика.- М., 1977; Дорогами тысячелетий.- М., 1977; Бронзові дзеркала з колекції Дніпропетровського державного історичного музею // А., 1977, в. 21; Новые антропоморфные стелы с единичными сарматскими тамгами // КСИА, 1972, в. 130; Про вивчення "заадкових знаків" Південної України у вітчизняній та зарубіжній літературі // УІЖ, 1970, N 1; Про урядову групу сарматських знаків Північного Причорномор'я // А., 1972, в. 5; Результати досліджень тамгоподібних зображень Південної України // ВАН УРСР, 1970, N 7; Родові тамги на предметах побуту // НТЕ, 1968, N 6; Скифское городище Джалман в Крыму // КСИАУ, 1960, в. 9.*

### **ЖАРОВ ГЕНАДІЙ ВІКТОРОВИЧ**

Народився 7.05.1966 в Чернігові. Закінчив істор. ф-т Гомельського ДУ в 1992. С.н.с. відділу археол. ЧІМ ім. В.В.Тарновського. Досліджує старожитності милоградської культури на Чернігівському Поліссі. З 1983 брав участь в експ. ЧІМ на терит. Чернігова та обл., з 1990 керує експ. ЧІМ по вивченню пам'яток раннього залізного віку в межириччі Дніпра та Десни.

Автор бл. 10 наук. публікацій.

### **ЗАБЕЛІН ІВАН ЄГОРОВИЧ (1820-1908)**

Народився 17.09.1820 у Твері. Одержавши лише початкову освіту, працював спочатку писарем в Оружейній палаті в Москві, що дало йому міцну джерелознавчу базу.

З 1859 протягом 17 років працював в Археол. комісії, проводив багато розк., зокрема, на Україні скіфських курганів: Гострої могили, Чортомлика та Великої Близниці на Таманському п-ві, які одержали світову славу. Був одним із засновників Московського істор. музею (нині ДІМ СРСР), в якому працював з 1883 по 1908 директ. Д.і.н., акад. (Рис. 32).

Має чимало наук. публікацій. Серед них: *О металлическом производстве в России до конца XVII ст.* // ЗАО, 1853, т. V; *Исторический обзор финифтяного и цинковогого дела в России* // ЗАО, 1855, т. VI; *Опыт изучения русских древностей и истории* - М., 1873; *История русской жизни с древнейших времен* - М., 1876 - ч. I, 1879. - ч. 2; *Русское искусство. Черты самобытности в древнерусском зодчестве* - М., 1990; *Материалы для истории, археологии и статистики города Москвы* - М., 1884. - ч. 1; 1891. - ч. 2; *История города Москвы* - М., 1902.

## ЗАРАЙСЬКА НАТАЛІЯ ПАВЛІВНА

Народилася 18.11.1944 у Донецьку. Закінчила Московський ДУ в 1968 і по 1972 працювала лабор. ІА АН УРСР, а з 1972 по 1979 - н.с. Донецького краєзн. музею. З 1979 працює с.н.с. Донецького ДУ. Брала участь в археол. експ.: Кримській (розк. городища Чайка - 1964, 1967), Новобудовній у Скадовському р-ні (поселення Широке - 1970), Дніпропетровській (розк. кургана Товста Могила - 1971), Донецькій (у с. Миколаївка - 1977), Новобудовній у Пн.-Сх. Приазов'ї - 1976 та Двугорбї Могили - 1977, Новобудовній експ. Донецького ДУ в Донецькій обл. у 1979, 1980, 1982, 1983 та у Ворошиловградській обл. у 1981. Досліджує скіфські пам'ятки Криму та Півн. Приазов'я.

Має 12 наук. публікацій. Серед них: *Пізньюскіфська кухонна ліпна кераміка з городища Чайка в Криму* // А., 1973, в. 8; *Двугорбая могила* // *Древности степной Скифии* - К., 1982 (у співавт.).

## ЗАРЕЦЬКИЙ ІВАН АНТОНОВИЧ (1857-1936)

Народився в с. Лютенька Полтавської губ. в 1857. Освіту мав лише домашню. Працював помічником зав. Природничо-істор. музею Полтавського губ. земства в 1891-1893, зав. гончарною майстернею земства в с. Опішня в 1894-1897, службовцем Управи Полтавського губ. земства в 1898-1902, заст. зав. Природничо-істор. музею в Полтаві в 1906-1912, службовцем Управи Воронежського губ. земства в 1912-1915, а в 1915 переїхав в Оренбург, де останні роки життя працював зав. відділом археол. краєзн. музею. Досліджував археол. раннього залізного віку та середньовіччя. Проводив розвідки по річкам Коломак, Мерла, Ворскла на Полтавщині в 1872-1885, в околицях м. Полтави в 1882-1891, розк. 14 курганів доби бронзи та скіфські на Харківщині в 1887-1889, 4 кургана на Полтавщині в 1889, відкрив скарб у с. Мала Перещепина на Полтавщині в 1912.

Залишив понад 40 наук. публікацій з археол., етногр., мовознавства, ботаніки та історії розвитку ремесла. Серед них: *Записка о древностях Харьковской губ. Богодуховского уезда слободы Лихачевка* // *Харьковский сборник* - Харьков, 1888, в. 2; *Результаты пробной раскопки в урочище Мечеть Кобелякского уезда* // *Тр. Полтавской ГУАК* - Полтава, 1912, в. 9; *Клад, найденный при с. Малая Перещепина Константиноградского уезда Полтавской губ.* // *Там само*.

## ЗАСЕЦЬКА ІРИНА ПЕТРІВНА

Народилася 27.12.1929 у Ленінграді. Закінчила істор. ф-т Ленінградського ДУ. Працює з 1953 с.н.с. в Ермітажі. К.і.н. Досліджує пам'ятки сарматів, гунів та пізньоантичного Боспору.

Серед наук. публікацій: *Изображение "пантеры" в сарматском искусстве* // *СА*, 1980, N 1; *Особенности погребального обряда гуннской эпохи на территории степей Поволжья и Северного Причерноморья* // *АСГЭ*, 1971, в. 13; *О роли гуннов в формировании культуры южнорусских степей* // *АСГЭ*, 1977, в. 18; *Боспорские склепы гуннской эпохи как хронологический эталон для датировки памятников южнорусских степей* // *КСИА*, 1979, в. 158.

## ІЛБІНЬСЬКА ВАРВАРА АНДРІЙВНА (1920-1979)

Народилася в 1920 у Іжевську. Закінчила Ленінградський ДУ в 1941. Працювала з 1945 і до кінця життя н.с. ІА АН УРСР. Д.і.н., лауреат Державної премії УРСР (1977). Досліджувала скіфську археол. Проводила археол. експ. на ріках Сулі, Пселі, Тясмині, у Пороссі та в степах України.

Має бл. 60 наук. публікацій. Серед них: *Скифы Днепровского лесостепного Левобережья*. - К., 1968; *Раннескифские курганы бассейна р. Тясмина*. - К., 1975; *Скифия VII-IV вв. до н.э.* - К., 1984 (у співавт.); *Андрофаги, меланхлени, будини або скіфи* // А., т. 23, 1970; *Басівське городище* // А., т. 18, 1965; *Золоті прикраси скіфського архаїчного убору* // А., 1971, в. 4; *Культурные железы скифского и предскифского времени* // МИА, 1965, N 130; *Курган Старша Могила - пам'ятка архаїчної Скіфії* // А., т. 5, 1951; *Кургани скіфського часу Посульсько-Донецького Лісостепу* // А., т. 14, 1962; *О происхождении культур раннежелезного века на левобережье Среднего Днепра* // КСИИМК, 1957, в. 70; *О скифах-пахарях и будинах Геродота* // КСИИМК, 1951, в. 40; *Относительная хронология ранне-скифских курганов бассейна реки Тясмин* // СА, 1973, N 3; *Памятники скифского времени в бассейне р. Псел* // СА, 1957, т. 27; *Про походження та етнічні зв'язки племен скіфської культури Посульсько-Донецького лісостепу* // А., т. 20, 1966; *Скифские курганы около с. Борисполя* // СА, 1966, N 3; *Скифское навершие из окрестностей Чернигова* // КСИАНУ, 1962, в. 12; *Скіфська вузда VI ст. до н.е. (за матеріалами Посулля)* // А., т. 13, 1961; *Скіфські сокири* // А., т. 12, 1961.

## КЛОЧКО ЛЮБОВ СТЕПАНІВНА

Народилася 4.01.1951 у Києві. Закінчила Ін-т культури в 1972. Працює н.с. Музею істор. коштовностей УРСР. Досліджує скіфо-античне мистецтво та скіфський одяг. Брала участь в археол. експ. з 1968 по 80 рр. у Дніпропетровській області (с. Ізобільне), у Черкаській обл. (с. Доброводи) та в Бердянській експ.

Має 14 наук. публікацій: *Реконструкція скіфських головних жіночих уборів* // А., 1979, в. 31; *Новые материалы к реконструкции головных уборов скифиянок* // *Древности степной Скифии*. - К., 1982; *Скифские налобные украшения* // *Новые памятники древней и средневековой художественной культуры*. - К., 1982; *Скіфський плечовий одяг* // А., 1983, в. 47; *Конусоподібні головні убори скіф'янок* // А., 1986, в. 56.

## КОВПАНЕНКО ГАЛИНА ТИХОНІВНА

Народилася в Нікополі Дніпропетровської обл. 3.08.1923. У 1943-1944 навчалася на істор. ф-ті Краснодарського ДПП. У 1948 закінчила істор. ф-т Київського ДУ і до 1991 працювала с.н.с. ІА АН УРСР; к.і.н. Досліджувала історію та культуру племен передскіфського і скіфського періодів у Середи. Подніпров'ї. Брала участь у археол. експ. починаючи з 1945: Нікопольській, Тясминській, Півд.-Подільській, Молочанській і Середньо-Дніпровській. З 1960 по 1980 керувала Скіфською лісостеповою, Півд.-Бузькою, Середньо-Дністровською, Черкаською й іншими експ. Провела розк. Трахтемировського городища VII-VI ст. до н.е. на Дніпрі. Відкрила багате поховання сарматської жриці у Соколовій могилі на Півд. Бузі.

Має бл. 80 наук. публікацій. Серед них: *Племени скіфського часу на Ворсклі*. - К., 1967; *Кургани раннескифского времени в бассейне р. Рось*. - К., 1981; *Сарматские погребения I века нашей эры на Южном Буге*. - К., 1986; *Раскопки Трахтемировского городища* // АИНУ 1965-1966 гг. - К., 1967; *Раскопки Трахтемировского городища* // АИНУ 1967 г. - К., 1968; *Новые раскопки Трахтемировского городища* // АИНУ 1968 г. - К., 1971, в. 3; *Кургани поблизу с. Мачухи на Полтавщині* // А., т. 24, 1970; *Посаївський курган VIII-VII ст. до н.е.* // А., т. 20, 1966; *Памятники раннескифского времени Каневщины* // МИА, 1971, N 177; *Поселення ранньоскіфського часу у с. Медвин на р. Росі Київської області* // А., в. 15, 1975 (у співавт.); *Памятники скифской эпохи Днепровского Лесостепного Правобережья*. - К., 1989 (у співавт.).

Народилася в с. Долинне Кримської обл. 9.11.1939. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1962 і працює н.с. ІА АН УРСР, к.і.н. Досліджує скифо-сарматську і античну археол. та добу бронзи. Брала участь в археол. експ.: Керченській новобудовній (1963-1967), Боспорському загоні (1969-1973), Інгульській новобудовній (1974-1975), Березанській (1976), Північно-Кримській новобудовній (1977-1978), Ольвійській (1980, 1986), Дунай-Дністровській новобудовній (1987) та інших.

Має 60 наук. публікацій. Серед них: *Некрополь Золотое (К этнокультурной истории Европейского Боспора).*- К., 1983; *Памятники сарматской культуры на Украине.*- К., 1970; *Могила киммерийского воина у Джанкоя в Крыму // СА, 1980, N 3 (у співавт.); Могили VI-IV ст. до н.е. на Керченському півострові // А., 1978, в. 28 (у співавт.); Новые памятники с сарматскими знаками // МАСП, 1971, в. 7; Памятники скифо-сарматского времени у с. Фронтное // АИНУ 1965-1966 гг.-К., 1967, в. 1; Раннесарматское погребение под Запорожьем // АИНУ 1968.- К., 1971, в. 3; Нові матеріали з археології Боспору // АИНУ 1969 р.- К., 1972, в. 4; Опыт выявления центров производства керамики политолого-геохимической характеристикой гончарной массы // Методологические и методические вопросы археологии.- К., 1982; Курганы у с. Целинное // Курганы степного Крыма.- К., 1984; Катакомбное погребение с пшеницей в Крыму // СА, 1990, N 3 і ін.*

### КОСИКОВ ВАЛЕРІЙ АНДРІЙОВИЧ

Народився в м. Нижній Тагіл Свердловської обл. 15.01.1946. Закінчив Донецький ДУ у 1976. З 1981 працює асист. каф. історії СРСР Донецького ДУ. Досліджує бронзоліварне виробництво раннього залізного віку на території півдня Сх. Європи. Брав участь в археол. експ. у Харківській (1971-1975), Полтавській (1976-1980), Донецькій (1981-1989) обл.

Має 15 наук. публікацій: *Курганы у с. Городное // СА, 1977, N 1 (у співавт.); К вопросу о центрах производства некоторых уздечных блях скифского периода // ВХУ, 1985, N 268 (у співавт.); Парное кочевническое погребение из кургана у с. Каменка в Донецкой обл. // СА, 1985, N 2 (у співавт.).*

### КОСТЕНКО ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ

Народився у м. Оріхів Запорізької обл. 25.01.1949. Закінчив істор. ф-т Дніпропетровського ДУ в 1976. Викладає в цьому ж унів., доц. каф. історії СРСР і УРСР, к.і.н. Досліджує історію сарматських племен України. Брав участь в археол. новобудовних експ. Дніпропетровського ДУ.

Серед його наук. публікацій: *Сарматы Самаро-Орельского междуречья III века до н.э. - IV в. н.э. - Дн., 1986; Сарматские памятники Днепро-Донского междуречья III в. до н.э. -середины III в. н.э.- Дн., 1983; Сарматские памятники в материалах археологической экспедиции Днепропетровского государственного университета // Курганные древности Степного Поднепровья III-I тысячелетия до н.э.- Дн., 1977; К вопросу о времени проникновения сарматов в Скифию // Некоторые проблемы отечественной историографии и источниковедения.-Дн., 1978.*

### КРУШЕЛЬНИЦЬКА ЛАРИСА ІВАНІВНА

Народилася в м. Стрий Львівської обл. 4.05.1928. Закінчила Львівський ДУ у 1960. Працює з 1947 в ІСН АН УРСР у Львові, спочатку худ.-реставратором, з 1960 - н.с., з 1974 -с.н.с. Д.і.н. Досліджує культури Прикарпаття і Волині кінця бронзового -початку залізного віку. З 1961 керувала 32 археол. експ.: Прикарпатською, Карпатською, Верхньо- і Середньодністровською, Західноволинською й ін. на терит. Прикарпаття, Поділля та Волині. (Рис. 43).

Має понад сто наук. праць. Серед них: *Північне Прикарпаття і Західна Волинь за доби раннього заліза.- К., 1976; Взаємозв'язки населення Прикарпаття і Волині із племенами Східної і Центральної Європи.- К., 1985; Кельтський пам'ятник в*

*Верхнем Поднестровье // КСИА, 1965, в. 105; Памятники могильнянского типа // А., 1974, в. 13; Памятники раннежелезного времени в верховьях Западного Буга // СА, 1971, N 3; Памятники скифского времени на Верхнем Поднестровье // МИА, 1971, N 177.*

### КУЗЬМЕНКО ВАЛЕНТИНА ІВАНІВНА

Народилася в м. Россош Воронежської обл. 27.11.1922. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1948 і до 1985 працювала с.н.с. ОАМ, зав. відділом. Досліджувала скіфо-сарматські та античні пам'ятки. Брала участь у розк. Ольвії (1956), Роксоланського городища (1958), Никонія та ін. пам'яток в Одеській обл.

Має 13 наук. публікацій. Серед них: *Сероглиняная посуда из Лузановского поселения // МАСП, 1957, в. 1; Баночная посуда междуручья Буга и Днестра по материалам Одесского археологического музея // МАСП, 1962, в. 4; Античные глиняные штампы из коллекции Одесского археологического музея // МАСП, 1962, в. 4; Сарматские погребения с Маяка Одесской обл. // 150 лет ОАМ АН УССР.- Одесса, 1975.*

### КУЛАТОВА ІРИНА МИКОЛАЇВНА

Народилася 3.03.1957 у Грозному. Закінчила Харківський ДУ в 1983. Працювала спочатку у Диканському істор.-краєзн. музеї, а з 1984 - в Полтавському краєзн. музеї н.с. сект. археол. і охорони пам'яток. Досліджує мистецтво лісостепових племен скіфського часу. Брала участь у розк. курганів у Поворсклі (с. Олефірщина, с. Стінка Полтавської обл.) у 1985, 1987 та у розвідках у Борскло-Орельському межиріччі в 1986-1987.

Має 20 наук. публікацій, зокрема: *Курганы скифского времени у с. Васильевка // Киммерийцы и скифы.- Кировоград, 1987; Находки из погребения скифского времени в Посулье // Охрана и исследование памятников археологии Полтавщины.- Полтава, 1988; Памятники материальной культуры древней и средневековой Полтавщины // Каталог выставки.- Полтава, 1985; Курганы Нижнего Поворскля.- Полтава, 1991 (у співавт.).*

### ЛЕСКОВ ОЛЕКСАНДР МИХАЙЛОВИЧ

Народився 19.05.1933 у Харкові. Закінчив істор. ф-т Харківського ДУ в 1955. Працював н.с. ІА АН УРСР в 1958-1973, в Ін-ті кібернетики АН УРСР у 1973-1974, в Музеї історії релігії і атеїзму в Ленінграді у 1974-1981, а з 1981 - зав. відділом у Музеї мистецтва народів Сходу в Москві. Д.і.н. Чл.-кор. Німецького археол. Ін-ту. Досліджує археол. добр бронзи і ранньозалізного віку України і Півн. Кавказу. З 1961 -начальник археол. експ.: Півд.-Української, Керченської, Каховської, Херсонської, а з 1981 - Півн.-Кавказьких.

Має бл. 100 наук. публікацій. Серед них: *Горный Крым в 1 тыс. до н.э.- К., 1965; Новые сокровища курганов Украины.- Л., 1972; Скарби курганів Херсонщини.- К., 1974; Курганы, находки, проблемы.- Л., 1981; Богатое скифское погребение из Восточного Крыма // СА, 1968, N 1; О хронологии таврских каменных ящиков горного Крыма // КСИАНУ, 1969, в. 8; Предскифский период в степях Северного Причерноморья // МИА, 1971, N 177; Седьмой симферопольский курган // КСИИМК, 1957, в. 67; Таври в Крыму (друга половина ІХ-ШІ ст. до н.е.) // УІЖ, 1959, N 2; Кировское поселение // Древности Восточного Крыма.- К., 1970; Об остатках таврской культуры на Керченском полуострове // СА, 1961, N 1; Раннетаврские могильники горного Крыма // АСГЭ, 1961, в. 2.*

### ЛИБЕРОВ ПЕТРО ДМИТРОВИЧ (1904-1983)

Народився 1904 у с. Труфангори Архангельської губ. Навчався в Архангельській Радпартшколі в 1921-1929. Закінчив істор. ф-т Ін-ту історії, філософії і літератури в Москві в 1939. Учасник Великої Вітчизняної війни. З 1946 постійно брав участь у скіфських археол.

експ. на Україні. Досліджував пам'ятки скифської доби на терит. України, зокрема, гос-подарчу діяльність.

Серед наук. праць: *К истории земледелия у скифских племен Поднепровья эпохи раннего железа в VI-II веках до н.е.* // *Материалы по истории земледелия СССР.* - М., 1952, т. 1; *К истории скотоводства и охоты на территории Северного Причерноморья в эпоху раннего железа* // *МИА*, 1960, N 53; *Памятники скифского времени бассейна Северного Донца* // *МИА*, 1962, N 113; *Раскопки Каменных "кузгур" в 1952-1953 гг. (Каменское городище в Запорожской обл.)* // *ВДИ*, 1954, N 4; *К вопросу о скифах пахарях* // *ВДИ*, 1951, N 4; *К вопросу о связи культуры полей погребений с культурой скифского времени на Киевщине* // *КСИИМК*, 1950, N 34; *Курганы у с. Константиновки* // *КСИИМК*, 1951, N 37; *Курганы у с. Черемушки* // *КСИИМК*, 1956, N 63; *Поселения у хуторов Войновки и Шведовки на реке Осколе (Харьковская обл.)* // *КСИАУ*, 1961, в. II; *Проблема будинов и гелонов в свете новых археологических данных* // *МИА*, 1969, N 151.

## ЛОБАЙ БОРИС ІВАНОВИЧ

Народився 1938 у м. Шепетівка Хмельницької обл. Закінчив Вінницький ДПІ у 1966, а в 1970 - Київський ДУ. Працює з 1970 у Вінницькому краєзн. музеї зав. відділом. Досліджує ранній залізний вік. Брав участь в археол. експ. Вінницького ДПІ 1964-1970 та Вінницького краєзн. музею в 1971-1981, 1985-1990.

Має 9 наук. публікацій. Серед них: *Кургани скифського часу на Вінничині* // *А.*, 1977, в. 21; *До вивчення етнічної належності Фарзоя та Гіісмєя* // *А.*, 1989, N 1 (у співавт.); *Сармати Северо-Западного Причерноморья в I в. н.э. (погребения знати у с. Пороги).* - К., 1991 (у співавт.).

## ЛУГОВА ЛЮБОВ МИКОЛАЇВНА

Народилася 8.06.1951 у с. Івашки Полтавської обл. Закінчила Київський ДУ у 1973. Працює з 1973 у Полтавському краєзн. музеї зав. сект. археол. Досліджує кургани в Лїсостеповій Лївобер. Україні. Брала участь в археол. експ. на цій терит.

Має 10 наук. публікацій: *Сарматське поховання на Полтавщині* // *А.*, 1982, в. 37 (у співавт.); *Археологические исследования Полтавского краеведческого музея (1977-1986)* // *Обл. научно-практич. конф., посвященная 100-летию со дня рождения М.Я.Рудинского.* - Полтава, 1987; *Памятники материальной культуры древней и средневековой Полтавщины.*-Полтава, 1987.

## МАНЦЕВИЧ АНАСТАСІЯ ПЕТРІВНА (1899-1982)

Народилася 17.11.1899 у Петербурзі. Закінчила Ленінградський ДУ в 1924. Працювала н.с. ДАІМК з 1919, а з 1924 до 1981 - с.н.с. Ермітажу. К.і.н. Спеціаліст зі скифо-фракійської культури.

Написала 70 наук. праць. Серед них: *Курган Солоха.* - Л., 1987; *Алебастровые изделия (из Керчи) в собрании Эрмитажа* // *СГЭ*, 1970, в. 31; *Бронзовые котлы в собрании Эрмитажа* // *Исследования по археологии СССР.* - Л., 1961; *Деревянные сосуды скифской эпохи* // *АСГЭ*, 1966, в. 8; *К вопросу о мечах скифской эпохи* // *СГЭ*, 1977, в. 42; *К вопросу о торевтике в скифскую эпоху* // *ВДИ*, 1949, N 2; *Керамична тара з кургану Солоха* // *А.*, 1975, в. 17; *О датировке кургана Солоха* // *СГЭ*, 1945, в. 3; *О скифских поясах* // *СА*, 1941, т. 7; *О щитах скифской эпохи* // *СА*, 1969, N 1; *Об амфорах из кургана Солоха* // *СГЭ*, 1968, в. 29; *Парадный меч из кургана Солоха* // *МИА*, 1969, N 150; *Рельеф из городища Скельки близ Ольвы (К вопросу о воиновых рельефах на территории Северного Причерноморья)* // *КСИАУ*, 1961, в. II; *Шейные уборы скифского периода* // *КСИИМК*, М., 1948, в. 22; *Изображения "скифов" в ювелирном искусстве античной эпохи* // *Археология*, XXVI, Варшава-Вроцлав, 1975.



**МАХНЕВА ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА**

Народилася 9.05.1933 у Вітебську. Закінчила істор. ф-т Кримського ДПІ в Сімферополі в 1955. Працювала з 1956 по 1988 в Кримському відділі ІА АН УРСР, спочатку лабор., а потім н.с. Досліджувала скіфську та середньовічну археол. Криму. Брала участь у археол. експ. у Неаполі Скіфському в 1956-1988 та у розк. середньовічних пам'яток Криму в 1967-1970.

Має 42 наук. публікації: *Неаполь Скифський. Путеводитель.-Симферополь, 1968; Расписной эллинистический сосуд из Неаполя Скифского // СА, 1967, N 1; Склеп с египетскими изделиями на восточном участке некрополя Неаполя Скифского // ЗОАО, 1967; Алустан и фуна.- Симферополь, 1971 (у співавт.); Столица феодоритов.- Симферополь, 1973.*

**МАХОРТИХ СЕРГІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ**

Народився у Грозному 24.10.1958. Закінчив істор. ф-т Чечено-Інгуського ДУ в 1981. Працює с.н.с. ІА АН УРСР, к.і.н. Досліджує археол. раннього залізного віку Півн. Причорномор'я та Кавказу. Брав участь у дослідженнях царського скіфського кургану Чортотлик у 1981, 1983, 1984 і в розк. Мотронинського городища і могильника на Черкащині в 1987-1990.

Має 30 наук. публікацій. Серед них: *Скифы на Северном Кавказе.- К., 1991; К толкованию некоторых античных изображений киммерийцев // Античные государства и варварский мир.- Орджоникидзе, 1981 (у співавт.); Новые данные о скифо-кавказских контактах // Скифы Северного Причерноморья.-К., 1987; О культурно-хронологической интерпретации памятников типа Новочеркасского клада // Исторические чтения памяти М.Н.Грязнова.- Омск, 1987; Соціально-політичний аспект зв'язків скіфів з племенами Кавказького регіону // А., 1989, N 1; Кочевники и вопросы происхождения кладов VIII-VII вв. до н.е. на юге Европейской части СССР // Древности Кубани.- Краснодар, 1991.*

**МЕЛЮКОВА ГАННА ІВАНІВНА**

Народилася 1921 у Москві. Закінчила істор. ф-т Московського ДУ в 1945. Працює з 1949 в ІА АН СРСР провідним н.с. Д.і.н. Досліджує археол. і історію скіфів та фракійців. Проводила розк. курганних могильників та поселень доби пізньої бронзи і скіфського часу в півд. районах України та Молдови в 1944-1982.

Має 88 наук. публікацій. Серед них: *Вооружение скифов // САИ, М., 1864, в. 11-4; Поселение и могильник у с. Николаевка.-М., 1975; Скифы и фракийский мир.-М., 1979; Краснокутский курган.- М., 1981; Исследование гетских памятников в Степном Поднестровье // КСИА, 1963, в. 94; К вопросу о границах между скифами и гетами // МИА, 1969, N 150; Каменная фигура скифа-воина // КСИИМК, 1952, в. 78; Население Нижнего Поднестровья в IV-III вв. до н.э. // МИА, 1971, N 177; Памятники скифского времени лесостепного Среднего Поднестровья (Черновицкая и Хмельницкая области) // МИА, 1958, N 64; Памятники скифского времени на Среднем Днестре // КСИИМК, 1953, в. 51.*

**МОЗОЛЕВСЬКИЙ БОРИС МИКОЛАЇВИЧ (1936-1992)**

Народився 4.02.1936 у с. Миколаївка Миколаївської обл. Закінчив істор.-філософ. ф-т Київського ДУ в 1964. Працював з 1971 н.с. ІА АН УРСР, з 1987 - зав. відділом археол. раннього залізного віку. Д.і.н. Відомий поет. Досліджував проблеми скіфології. Брав участь у багатьох археол. експ.: Запорізькій, Скіфській степовій, Скіфській Лісостеповій. З 1969 по 1987 керував Орджонікідзівською експ. Відкрив поховання скіфського царя із золотим пектораллю в кургані Товста Могила. (Рис. 59).

Має 50 наук. публікацій. Серед них: *Товста Могила.- К., 1979; Скіфський степ.- К., 1982; Мелитопольський курган.- К., 1988 (у співавт.); Зустріч зі скіфами / Книга для читання з історії СРСР).- К., 1974; Работы Северо-Рогачинской экспедиции // АИНУ 1968 г.-К., 1971, в. 3; Синтез скіфо-античної думки. До інтерпретації*

пекторалі з Товстої Могили // *Всесвіт*, 1978, N 2; Скіфія з висоти царських курганів // *НІС*, 1971, N 10; *Шедєвр Товстої Могили (Золота пектораль)* // *Образотворче мистецтво*, 1971, N 6.

## МОРУЖЕНКО АЛЛА ОЛЕКСІЇВНА

Народилася 13.05.1937 в м. Красноармійську Донецької обл. Закінчила Харківський ДУ в 1959. У 1959-1962 вчителювала в с. Прелесне Донецької обл., в 1962-1965 викладала на Горлівському загальнонауковому ф-ті Харківського ДУ. З 1965 - в Донецькому ДУ, де з 1974 - зав. каф. археол., історії стародавнього світу та середніх віків. К.і.н. Досліджує археол. раннього залізного віку лісостепу Сх. Європи. Брала участь в археол. експ. Харківського ДУ (розк. Люботина), Донецького і Більського городищ у 1955-1965, у розк. Немирівського городища (1966), Кам'янки і Сосонки (1968), Полкової Микитівки (1969-1975), Городнього (1976), Лихачівки (1977-1983), керувала новобудовними експ. Донецького ДУ (1978-1985).

Має 47 наук. публікацій: *Оборонительные сооружения городищ Поворскля в скифскую эпоху* // *Скифский мир*. - К., 1975; *Городища лесостепных племен Днепр-Донского междуречья VII-III вв. до н.э.* // *СА*, 1985, N 1; *Животноводство и охота лесостепных племен междуречья Днепра и Дона в VII-III вв. до н.э.* // *Проблемы археологии Поднепровья*. - Дн., 1985; *К вопросу о памятниках раннего железного века в бассейне Ворсклы* // *СА*, 1988, N 1; *Скифский меч из коллекции Археологического музея Донецкого университета* // *СА*, 1974, N 2.

## МУРЗИН ВЯЧЕСЛАВ ЮРІЙОВИЧ

Народився в Мелітополі Запорізької обл. 4.09.1951. Закінчив Харківський ДУ в 1973. Працює з 1976 в ІА АН УРСР с.н.с. К.і.н. Досліджує археол. скіфів. Брав участь у Чортомлицьких археол. експ. у 1983-1986.

Має понад 40 наук. публікацій: *Скифская архаика Северного Причерноморья*. - К., 1984; *Поховання VIII-початку VII ст. до н.е. на Херсонщині* // *А.*, 1977, в. 22; *Скіфський курган поблизу с. Дніпряни* // *А.*, 1979, в. 32 (у співавт.).

## ОЛЬГОВСЬКИЙ СЕРГІЙ ЯКОВИЧ

Народився 5.01.1952 у Чернігові. Закінчив Ніжинський ДПІ у 1973. В 1973-1976 працював учителем історії, а з 1976 по 1986 в ІА АН УРСР, спочатку лабор., а з 1980 - н.с. З 1986 працює в Київському І-ті культури на каф. історії, к.і.н. Досліджує скіфо-античну археол., зокрема, історію кольорової металургії на терит. України у I тис. до н.е. Брав участь в археол. експ.: Верхньо-Тарасівській (1973), Краснознам'янській (1974, 1976, 1978), Ольвійській (1979), Історико-технічних (1981, 1982, 1985), Березанській (1982-1984), керував Черкаською новобудовною (1984, 1985) та Нижньо-Бузькою (1985).

Має 30 наук. публікацій: *Цветной металл с Березани* // *СА*, 1980, N 4; *Спектральний аналіз мідних та бронзових виробів з Ягорлицького поселення* // *А.*, 1981, в. 36; *Металл литых монет Нижнего Побужья* // *Ольвия и ее округа*. - К., 1986; *Социально-экономическая роль Каменского городища* // *Скифы Северного Причерноморья*. - К., 1987.

## ПАНЬКОВ СЕРГІЙ ВАЛЕНТИНОВИЧ

Народився 21.02.1955 у м. Карл-Маркс-Штадт у Німеччині. Закінчив Київський ДУ в 1977 і працює н.с. ІА АН УРСР. Досліджує історію стародавньої чорної металургії на терит. Сх. Європи. Брав участь в археол. експ. у Миколаївській обл. (1971-1976), а з 1977 - в істор.-технічних експ. ІА АН УРСР.

Має 11 наук. публікацій: *Питання походження чорної металургії у Східній Європі* // *А.*, 1985, в. 49; *Металургія заліза в лісовій та лісостеповій зонах Східної Європи в I тис. до н.е.* // *А.*, 1987, в. 58; *О развитии черной металлургии на территории УССР в конце I тыс. до н.э. - первой половине I тыс. н.э.* // *СА*, 1982, N 4.

## ПЕРЕВОДЧИКОВА ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА

Народилася в Москві. Закінчила Московський ДУ в 1976. Працює н.с. ДІМ СРСР. К.і.н. Досліджує скіфську археол., зокрема, скіфський звіриний стиль.

Має 14 наук. публікацій: *Типология и эволюция скифских нагрудий* // СА, 1980, N 2; *О возможности исследования скифского звериного стиля как изобразительной системы* // *Проблемы истории античности и средних веков.* - М., 1980; *Келермесская секира и формирование скифского звериного стиля* // *Проблемы истории античности и средних веков.* - М., 1979; *О локальных чертах скифского звериного стиля Прикубанья* // СА, 1987, N 4.

## ПЕТРЕНКО ВЛАДИМИРА ГАВРИЛІВНА

Народилася 22.01.1930 у Ставрополі. Закінчила Московський ДУ в 1952. З 1956 працює с.н.с. ІА АН СРСР, к.і.н. Досліджує скіфську культуру на терит. Степу й Лісостепу України та Півн. Кавказу. Брала участь в археол. експ. на Правобережжі середнього Дніпра у розк. поселень і могильників VI-III ст. до н.е. (1956-1967) та у розк. скіфських курганів на Бузі та Інгульці (1968-1969).

Має 45 наук. публікацій. Серед них: *Правобережжя Середнього Придніпров'я в V-III вв. до н.е.* // САИ, 1967, в. Д1-4; *Украшения Скифов VII-III вв. до н.е.* // САИ, 1978, в. Д4-5; *Культура племен правобережного Середнього Придніпров'я в IV-III вв. до н.е.* // МИА, 1961, N 96; *Могильник скифского времени у с. Гришенцы* // МИА, 1962, N 113; *Новое каменное изваяние скифа-воина из с. Лиманы* // КСИА, 1973, в. 133.

## ПЕТРОВСЬКА ЄВГЕНІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА (1924-1979)

Народилася 16.10.1924 у Києві. Закінчила Київський ДУ в 1950 і до кінця життя працювала н.с. ІА АН УРСР. Досліджувала археол. Лісостепу України скіфської доби. Брала участь у розк. поселень, городищ і могильників чорноліської, скіфської, лісостепової, підгірцівської культур I тис. до н.е. у 1950-1976.

Залишила 36 наук. публікацій: *Пам'ятки пізньоскіфського часу на р. Стугні* // А., т. 16, 1964; *Курган VI ст. до н.е. біля с. Мала Офірія на Київщині* // А., т. 21, 1968; *Ранньоскіфські пам'ятки на південній околиці Києва* // А., т. 24, 1970; *Підгірцівські пам'ятки Київського Подніпров'я* // А., 1971, в. 2.

## ПОТРОВСЬКИЙ БОРИС БОРИСОВИЧ (1908-1990)

Народився в Петербурзі 14.02.1908. Закінчив істор.-лінгв. ф-т Ленінградський ДУ в 1930. З 1929 почав працювати н.с. ДАІМК (Ленінградське відділення), а в 1951-1964 - зав. цього відділення. Одночасно (з 1931 і до кінця життя) працював в Ермітажі; з 1964 був директ. Ермітажу. Провів багато археол. експ.: на Тамані (1931), на Дону (1934), біля Сухумі (1935), в Середній Азії (в Термезі і Мерві у 1936-1937), під Моздоком могильника скіфського часу (1933, 1936), у Кармір-Блурі біля Єревану урартської фортеці Тейшебаїні (1939-1971), а також в ін. країнах, зокрема: в Нубії (Єгипет) у 1961-1963 у зоні затоплення Асуанської греблі. Чл.-кор. АН СРСР, засл. діяч науки, засл. діяч мистецтв, д.і.п. Широко відомий у нас і за кордоном - обраний почесним докт. Делійського унів. (Індія), чл.-кор. Британської АН, Німецького археол. товариства, почесним чл. Єгиптологічного ін-ту Карлового унів. в Празі та Каїрі, Флорентійського товариства історії і протосторії.

Залишив понад 150 наук. праць. Серед них: *История и культура Урарту.- Ереван, 1962; Скифы и Закавказье.* - Л., 1939; *Скифы и Древний Восток* // СА, 1954, т. 19; *Скифы и Урарту* // ВДИ, 1989, N 4.

## ПЛЕШИВЕНКО АЛЛА ГРИГОРІВНА

Народилася 11.06.1948 у м. Піонерську Калінінградської обл. Закінчила Харківський ДУ в 1972. Працювала в Запорізькому краєзн. музеї н.с. у 1972-1975, потім

- зав. фондом ІКЗ на о. Хортиця (1975-1980). З 1980 - н.с. Запорізького краєзн. музею. Досліджує економічні і культурні зв'язки Скіфії з античним світом. Брала участь в археол. експ.: Запорізькій (1973, 1974, 1980), в Тірі (1975-1979) та експ. Запорізького музею в 1981-1987.

Серед наук. публікацій: *Исследование скифских курганов в Днепровом Запорожье // Киммерийцы и скифы.- Кировоград, 1987; Торговые связи Каменского городища (по амфорным клеймам) // Проблемы скифо-сарматской археологии.- Запорожье, 1989; Катакомбные памятники на Лысой горе Васильевского района // Проблемы изучения катакомбной культурно-исторической общности.- Запорожье, 1990.*

## ПОГРЕБОВА НАДІЯ МИКОЛАЇВНА (1902-1960)

Народилася в Москві 27.01.1902. Закінчила відділ суспільних наук Московського ДУ в 1924. Працювала в Державному музеї образотворчих мистецтв з 1935, спочатку екскурсоводом, а з 1941 по 1946 - с.н.с. З 1946 працювала с.н.с. ІА АН СРСР (сект. скифо-сарматської археол.), к.і.н. Досліджувала скифо-античну археол. Брала участь в археол. експ.: Тавро-скіфській (1945-1948), Нікопольській (1949-1952), Західно-Скіфській (1953-1959).

Залишилися 19 наук. праць: *Позднескифские городища на Нижнем Днепре // МИА, 1958, N 64; Погребения мавзолея Неаполя Скифского // МИА, 1961, N 96; Грифон в искусстве Северного Причерноморья в эпоху архаики // КСИИМК, 1948, в. 22; К вопросу о скифском зверином стиле // КСИИМК, 1950, в. 34; Погребение на земляном валу акрополя Каменского городища // КСИИМК, 1956, в. 63; Работы Скифской степной экспедиции на Нижнем Днепре // КСИИМК, 1955, в. 4.*

## ПОКРОВСЬКА ЄВГЕНІЯ ФЕДОРІВНА

Народилася в Києві 29.12.1904. Закінчила Київський худ. ін-т у 1931. Працювала в 1938-1963 н.с. ІА АН УРСР; к.і.н. Брала участь в археол. експ.: Дніпровській (у зв'язку з Дніпрельстаном у 1930-1931), розк. Немирівського і Гаврилівського городищ (1938), на Шарпівському городищі (1938-1939), Хотівському і Ходосіївському городищах і курганах у с. Макіївка та с. Куцівка (1947-1948), курганах у с. Іванівка Київської обл. (1949), Жаботинському городищі в Черкаській обл. (1950), курганах у с. Завадівка і у с. Новопилпівка Запорізької обл. (1951), Любимівському городищі (1952), Середньодніпровській правобережній (1955), Кременчуцькій (1956-1958).

Має 25 наук. публікацій: *Хотівське городище // АП, 1952, т. 4; Предскифское поселение у с. Жаботина // СА, 1973, N 4; Жертвенник раннескифского времени у с. Жаботин // КСИИМК, 1962, в. 12; Кургани біля с. Сеньківки // А., т. 18, 1965; Кургани IV ст. до н.е. біля Холодного Яру поблизу м. Сміли // А., т. 10, 1957; Мелитопольський скифський курган // ВДИ, 1955, N 2; Поховання VII-VI ст. до н.е. на р. Тенетинці // А., 1975, в. 17; Розкопки курганів V ст. до н.е. біля м. Шполи // А., т. 11, 1957; Розкопки біля с. Макіївки // АП, 1949, т. 2; Поселення VII-IV ст. до н.е. поблизу с. Хрецаг на Канівщині // А., в. 2, 1971; Кургани скіфського часу біля Умані // А., т. 23, 1970.*

## ПОЛІН СЕРГІЙ ВАСИЛЬОВИЧ

Народився в Києві 14.09.1952. Закінчив Київський ДУ. Працює з 1969 в ІА АН УРСР (у Науково-виробничому кооперативі "Археолог") н.с. Досліджує археол. й історію Скіфії. Брав участь в археол. експ.: Каховсько-Херсонській, Краснознам'янській, Орджонікідзевській, Чортомлицькій, Кировоградській.

Має 28 наук. публікацій: *Скифские погребальные памятники степей Северного Причерноморья.- К., 1986; Сарматское завоевание Северного Причерноморья // А., в.45, 1984; Хронология раннескифских памятников // А., 1987, в. 59; Скифские курганы у с. Корнеевка Запорожской обл. // Курганы степной Скифии.- К., 1991 (у співавт.).*

## ПОПОВИЧ ІВАН ІВАНОВИЧ

Народився в м. Перечин Закарпатської обл. Закінчив істор. ф-т Ужгородського ДУ в 1965. Вчителював у Закарпатській обл. в 1965-1967. В 1967-1972 працював н.с. Закарпатського краєзн. музею в Ужгороді; в 1972-1985 - в ІА АН УРСР, а з 1985 - н.с. ІСН АН УРСР в Ужгороді. Досліджує археол. ранньозалізного віку. Брав участь в Закарпатських археол. експ. ІА АН УРСР (1973-1984) та ІСН АН УРСР (1985-1987).

Має 22 наук. публікації: *Деякі питання дослідження пам'яток раннього залізного віку на Закарпатті. Методичний посібник для студентів з археол.- Ужгород, 1974; Куштовичская культура // Археология УССР.- К., 1985, т. 2; Курган куштовичської культури в с. Невіцьке на Закарпатті // А., 1985, в. 50.*

## РАЄВСЬКИЙ ДМИТРО СЕРГІЙОВИЧ

Народився 2.04.1941 у Москві. Закінчив істор. ф-т Московського ДУ в 1964. Працював у 1964-1968 н.с. ДІМ СРСР. З 1972 - м.н.с. Ін-ту сходознавства АН СРСР, потім провідним н.с. Д.і.н. Досліджує етнічну історію Пізньоскіфського царства в Криму, міфологію скіфів, походження скіфів та формування скіфської культури. Брав участь в археол. розк. у Неаполі Скіфському (1962-1963) та в Євпаторії (1963-1970, 1976, 1979).

Має понад 80 наук. публікацій: *Очерки идеологии скифо-сакских племен.- М., 1977; Модель мира скифской культуры.- М., 1985; Мифология скифов (на болгарском языке).- София, 1988; Из области скифской космологии. (Опыт семантической интерпретации пекторали из Толстой Могины) // ВДИ, 1978, N 3; К истории греко-скифских отношений (II в. до н.э. - II в. н.э.) // ВДИ, 1973, N 2; Неаполь или Палакит? // ВДИ, 1976, N 1; Об интерпретации памятников скифского искусства // Народы Азии и Африки.- М., 1979, N 1; Позднескифская семья по археологическим данным // СЭ, 1971, N 2; Скифский мифологический сюжет в искусстве и идеологии царства Атея // СА, 1970, N 3; "Скифское" и "греческое" в сюжетных изображениях и скифских древностях (К проблеме антропоморфизации скифского пантеона) // Античность и античные традиции в культуре и искусстве народов Советского Востока.- М., 1978; Скифы и сарматы в Неаполе (по материалам некрополя) // МИА, 1971, N 177.*

## РЕДИНА-СУНИЧУК ЄВГЕНІЯ ФЕДОРІВНА

Народилася 1.01.1954 у Рівненській обл. Закінчила Одеський ДУ в 1981. Працює з 1980 н.с. ОАМ. Досліджує скіфів Півн.-Зах. Причорномор'я. Брала участь в археол. експ.: Ізмаїльській (1980-1984), Бужацькій (1984), Дністро-Дунайській (1985-1986), Причорноморській (1980, 1988-1990).

Має 14 наук. публікацій. Серед них: *Скифський могильник Плавни 1 в низов'ях Дуная // Ранній залізний век Северо-Западного Причерноморья.- К., 1984; Захоронення зашпичних скифов в Низов'ях Дуная // Новые исследования по археологии Северного Причерноморья.- К., 1987; Комплекс предметов скифского времени из с. Великопоское // Ранний железный век Северо-Западного Причерноморья.- К., 1984 (у співавт.); Погребальный обряд скифов Днестро-Дунайских степей // Археологические памятники степей Поднестровья и Подунавья.-К., 1989.*

## РОЛЛЕ РЕНАТА

Народилася 19.04.1941 у Лейпцігу. Навчалася в унів. Берліна, Відня, Геттінгена, проходила стажування в ІА АН УРСР. Проф., доктор, чл.-кор. Німецького Археол. ін-ту. Приймала участь у розк. в Ірані та Туреччині. Багато працювала у складі експ. ІА АН УРСР по дослідженню курганів скіфського часу на Лівобережж'і та у Степу (зокрема, дослідження Товстої могили, Жовтокам'янки). Керівник німецької групи спільної українсько-німецької експ. по дослідженню Чортомлика (1981, 1983-1986).

Має понад 50 наук. праць. Серед них: *Чертотлык (Скифский царский курган IV в. до н.э.)- К., 1991 (у співавт.); Totenkult der Skythen TeilI: Das Steppengebiet, Vorgeschichtliche Forschungen Bd. 18, Berlin und New York, 1979; The World of scythians.*

*Berkeley and Los Angeles, 1980; Die Welt der Skythen. Luremund Frankfurt/M., 1980; Der Archaeloge und der Tod. Archaelogie und Gerichtsmedirin Munchen und Lurem., 1981 (y chisasm.).*

## РОМАНЮК ЛЮДМИЛА МИКОЛАЇВНА

Народилася 20.12.1920. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1945. З 1944 працює н.с. ДІМ УРСР, а з 1970 - зав. відділом археол. Досліджує скіфо-античну археол. Півн. Причорномор'я. Брала участь у розк. Шарпівського городища (1945), Ольвії та Закисової балки (1948-1950), у с. Іване-Пусте Тернопільської обл. (1959-1960), була начальником Київської експ. свого музею на розк. сарматського поховання в с. Запруддя (1974).

З публікацій можна вказати: *Релігійні уявлення у племен лісостепу УРСР в першому тис. до н.е. // Нове в музеях України.- К., 1963; Ранній залізний век. Античные государства Северного Причерноморья // Путеводитель Гос. истор. музея УССР.- К., 1987.*

## РЯБОВА ВАЛЕНТИНА ОЛЕКСІЇВНА

Народилася в Києві 4.08.1948. Закінчила Київський ДУ в 1974. Працювала в 1971-1975 н.с. ІА АН УРСР, а з 1985 - зав. сект. скіфо-античного мистецтва в Музеї істор. коштовностей у Києві. Досліджує проблеми походження скіфів, їх культуру, мистецтво, ідеологічні уявлення. Брала участь в розк. курганів у Кримській (1971, 1980), Херсонській (1972, 1974), Запорізькій (1976-1977), Дніпропетровській (1973, 1975, 1982, 1983), Чернівецькій (1978) обл.

Має 17 наук. публікацій з археол. раннього залізного віку: *Дерев'яні чаши з обшивками з курганів скіфського часу // А., 1984, в. 46; Металлические кубки из скифских курганов // Исследования по археологии Северо-Западного Причерноморья.- К., 1986; Двуручные чаши из скифских курганов // Скифы Северного Причерноморья.- К., 1987.*

## САВОВСЬКИЙ ІВАН ПЕТРОВИЧ

Народився в с. Санжарівка Запорізької обл. 13.06.1923. У 1949 закінчив Бердянський учительський ін-т, а в 1959 - істор.-філол. ф-т Кримського ДУ. В 1949-1971 працював учителем історії та директ. у школах Запорізької обл., в 1972-1979 - н.с. ІА АН УРСР у новобудовних експ. Досліджує скіфо-сарматську археол.

Має публікації: *Нові сарматські поховання на Запоріжжі // А., 1977, в. 23; Раннесарматское погребение в Запорожской области // СА, 1977, в. 3; Археологічні розвідки в районі с. Балки на Запоріжжі // А., 1977, в. 24.*

## СЕМЕНОВ-ЗУСЕР СЕМЕН АНАТОЛІЙОВИЧ (1887-1951)

Народився в Павлограді 4.08.1887. Закінчив Петербурзький Археол. ін-т у 1914. З 1915 вчителював, з 1920 працював н.с. Миколаївського музею. З 1926 читав лекції у Ленінградських ДПІ та ДУ, а з 1929 по 1933 був ученим-охоронцем Музею антропології і етнографії АН СРСР у Ленінграді. Переїхавши до Харкова, був з 1937 і до кінця життя зав. каф. стародавньої історії і археол. Харківського ДУ. Д.і.н., проф. Досліджував скіфо-античну історію і археол. Півн. Причорномор'я. Провів багато археол. експ.: розк. в Ольвії (1920-1921), таврських пам'яток у Криму (1930-1933), курганів скіфського часу у Люботині на Харківщині (1945), пам'яток салтівської культури у с. Верхній Салтів (Харківська обл., 1946-1948). (Рнс. 73).

Залишив понад 20 наук. публікацій: *Скифская проблема в отечественной науке. Опыт историографии скифов.- Харьков, 1947; Дольмены в Крыму. К вопросу циклических памятниках в СССР // Вестник знания.- М., 1931, N 15/16; Родовая организация у скифов Геродота // ПГАИМК, 1931-1934, т. 9, в. 1; Скифо-козовики на території Північного Причорномор'я // НЗ Харківського педінститута.- Харків,*

1939, т. 1; *Рыбное хозяйство и рынки на юге СССР в древности // Памятники истории, экономики и культуры древнего Северного Причерноморья. Харьковский университет.- 1947, в. 1; Физическая культура и зрелища в древнегреческих колониях Северного Причерноморья.- Харьков, 1940.*

### СИДОРЕНКО ГАЛИНА ОЛЕКСІЇВНА (1918-1984)

Народилася 5.07.1918 у с. Первозванівка Полтавської обл. Закінчила Полтавський ДПІ (істор. ф-т) у 1952. Працювала в Полтавському краєзн. музеї з 1938 по 1981, спочатку лабор., а потім н.с. і зав. відділом археол. Досліджувала скіфську та слов'янську археол., займалась археол. краєзн. та картографуванням стародавніх пам'яток Полтавщини. Брала участь в археол. експ. на Полтавщині з 1939 по 1975.

Залишила 8 книжок та 10 наук. і наук.-популярних статей, зокрема: *Довідник з археології України. Полтавська область.-К., 1982; Скіфський курган на р.Удай // А., т. 16, 1964.*

### СИМОНЕНКО ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ

Народився в с. Семенівка Полтавської обл. 24.08.1950. Закінчив Київський ДУ в 1977. Працює з 1972 н.с. ІА АН УРСР; к.і.н. Досліджує скіфо-сарматську археол., зокрема, військову справу та культуру. Брав участь в археол. експ.: Херсонській (1973), Черкаській (1978-1980).

Має 23 наук. публікації. Серед них: *Северо-Западное Причерноморье в I в. н.э.- К., 1971 (у співавт.); Сарматы в Среднем Поднепровье // Древности Среднего Поднепровья.- К., 1981; Сарматские мечи и князьки на территории Северного Причерноморья // Вооружение скифов и сарматов.- К., 1984; О позднескифских налобниках // Древности степной Скифии.- К., 1982; Пізньюскіфський комплекс з Мар'івки // А., 1986, в. 55.*

### СИНИЦІН МУСІЙ СЕРГІЙОВИЧ (1899-1973)

Народився 26.08.1899 у с. Гонтарівка Харківської обл. Закінчив у 1930 істор. ф-т Одеського ІНО. Працював зав. археол. відділом Полтавського музею в 1933-1936, заст. директора Херсонського краєзн. музею в 1936-1938, заст. директора Миколаївського істор. музею у 1938-1939, с.н.с. ОАМ в 1939-1941, а з 1944 і до кінця життя викладав в Одеському ДУ. К.і.н. Досліджував скіфо-сарматську і античну археол. Брав участь в археол. експ.: Азово-Чорноморській (1936), Ольвійській (1983), Скіфо-сарматській (1938, 1940, 1946-1949), Роксоланській (1957-1966).

Залишив 23 наук. публікації: *До питання про населення Північно-Західного Чорномор'я в IV-III вв. до н.е. // НЗ Одеського ДПІ.- Одеса, 1947, т. VIII; Дослідження скіфо-сарматських пам'яток під Одесою в 1946 р. // АП, 1949, т. 2; Городище у хутора Петуховки Очаковського району по раскопкам 1940, 1949 і 1950 гг. // ВДИ, 1952, N 2; Карта поселень і городищ між гирлами Дніпра і Південного Бугу скіфо-сарматського часу // НЗ Одеського ДПІ.- Одеса, т. 10; Спроба локалізації населених пунктів, згаданих древніми авторами між гирлами П.Бугу і Дністра // МАПП, 1960, в. 3; Погребальні обряди племен Днестро-Бузького Причерноморья в скіфо-сарматское время // МАСП, 1962, в. 4; Раскопки в урочище Вершина близ с. Ильинка Одесской обл. в 1946-1947 гг. // МАСП, 1962, в. 4; Раскопки городища у с. Роксоланы Беляевского района Одесской обл. в 1957-1961 гг. // МАСП, 1966, в. V.*

### СКАЛОН КІРА МИХАЙЛІВНА (1908-1977)

Народилася 24.10.1908 у Петербурзі. Закінчила Ленінградський ДУ. В 1931-1977 працювала в Ермітажі, спочатку н.с., потім вч. секр., а з 1946 - головним хранителем Відділу історії первісної культури Ермітажу. Під час війни і блокади Ленінграда, організувала збереження колекції музею, тушила запальовальні бомби на даху Ермітажу. Нагороджена медалями. Багато зробила для систематизації музейних колекцій. Досліджувала пам'ятки сарматської і ранньосередньовічної археол.

З наук. публікацій: *Культура древних народов Восточной Европы.* - Л., 1969 (у співавт.); *Перецепинский клад.* - Л., 1972 (у співавт.); *Изображения животных на керамике сарматского периода* // *Труды Отдела истории первобытной культуры.* Гос. Эрмитаж. - Л., 1941, т. 1; *О культурных связях Восточного Прикаспия в позднесарматское время* // *АСГЭ*, 1961, в. 2; *Изображение дракона в искусстве IV-V вв. н.э.* // *СГЭ*, 1962, в. ХХП.

## СКОРИЙ СЕРГІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

Народився в м. Старий Крим 14.12.1949. Закінчив Сімферопольський ДУ в 1979. З 1982 працює н.с. ІА АН УРСР; к.і.н. Досліджує пам'ятки скіфської доби в Центр. Європі, зокрема, етно-культурну історію Українського Правобережного Лісостепу у скіфську добу. Брав участь в археол. експ.: Акташській (Крим, 1980-1981), Лісостеповій Правобережній (1983-1986), "Дніпро-П" у Вінницькій обл. (1987).

Має 50 наук. праць: *Скифские погребальные памятники степей Северного Причерноморья.* - К., 1986 (у співавт.); *Памятники скифской эпохи Днепровского лесостепного Правобережья.* - К., 1989 (у співавт.); *Раннескифский меч из с. Изюмова близ Старого Крыма* // *СА*, 1977, N 1; *Меч из собраний Крымского краеведческого музея* // *СА*, 1979, N 3; *Доспех скифского типа в Средней Европе* // *Вооружение скифов и сарматов.* - К., 1984; *Про скіфський етно-культурний компонент у населення Дніпровського Лісостепового Правобережжя* // *А.*, 1987, в. 60; *Курган Переп'ятиха.* - К., 1990.

## СМИРНОВ ОЛЕКСІЙ ПЕТРОВИЧ (1899-1974)

Народився 19.05.1899 у Москві. Закінчив ф-т сусп. наук Московського ДУ в 1924. З 1929 працював у РАНДІСН, згодом - н.с. ІА АН СРСР та ДІМ СРСР, пізніше - зав. сект. Д.і.н. Досліджував скіфські пам'ятки на Україні.

Серед наук. праць: *Скифы.* - М., 1966 (*Из истории мировой культуры*); *Рабовладельческий строй у скифов-кочевников* // *ГИМ*, 1934; *Некоторые нерешенные задачи археологии раннего железного века* // *КСИА*, 1963, в. 94; *Исследование памятников раннего железного века за 50 лет.* - Л., 1969.

## СМИРНОВ КОСТЯНТИН ФЕДОРОВИЧ

Народився 1917 у с. Ненашево Тульської губ. Закінчив Московський ін-т історії, філософії і літер. у 1940. Працював н.с. ДІМ СРСР (1944-1948). З 1946 - с.н.с. ІА АН СРСР. Досліджує проблемн сарматської археол. Брав участь в археол. розк. на Україні в Запорізькій обл.

Має 77 наук. публікацій. Серед них: *Вооружение сарматов.* - М., 1961; *Савроматы: Ранняя история и культура сарматов.* - М., 1964; *Сарматы и установление их господства в Северном Причерноморье.* - М., 1984; *Курганы біля м. Великого Токмака* // *АП*, 1960, т. VІІІ; *Итоги и очередные задачи изучения сарматских племен и их культуры* // *СА*, 1953, т. 17; *О начале проникновения сарматов в Скифию* // *МИА*, 1971, N 177; *О погребениях роксолан* // *ВДИ*, 1948, N 1.

## СМИРНОВА ГАЛИНА ІВАНІВНА

Народилася в с. Лобнево Калінінградської обл. 25.09.1928. Закінчила істор. ф-т Ленінградського ДУ в 1951. З 1955 - н.с. Ермітажу, потім зав. сект. Д.і.н. Дослідник доскіфської і скіфської археол. Європ. частини СРСР та Карпаго-Дунайського басейну. Брала участь у багатьох археол. експ. З них на Україні керувала Західно-Українською (1954-1987).

Має 98 наук. публікацій: *Древнее искусство.* - Л., 1974 (у співавт.); *Скифы Алтая.* - Л., 1966 (у співавт.); *Скифы.* - Л., 1981 (у співавт.); *Курганный могильник раннескифского времени у с. Долиняны* // *АСГЭ*, 1977, в. 18; *Северновское городище* // *АСГЭ*, 1961, в. 2; *Материальная культура Григоровского городища (к вопросу о*



формировании чернолесско-жаботинских памятников // АСГЭ, 1983, в. 23; О формировании позднеронолесской культуры на Среднем Днестре. По материалам поселения Днестровка-Лука // АСГЭ, 1984, в. 25; Новое в изучении археологических памятников северо-западной Скифии // Культура Востока.- Л., 1978; Основы хронологии предскифских памятников юго-запада СССР // СА, 1985, N 4; О хронологическом соотношении памятников типа Сахарна-Соловчаны и Жаботин // СА, 1977, N 1; Щодо поховального характеру ранньоскіфських пам'яток поблизу сіл Долиняни, Новосілки, Білоусівка // А., 1977, в. 23; Последний сезон работ на чернолесском поселении Днестровка и вопросы хронологии позднего Чернолесья // АСГЭ, 1988, в. 27.

## ТЕРЕНОЖКІН ОЛЕКСІЙ ІВАНОВИЧ (1907-1981)

Народився у м. Пугачові Саратовської обл. 26.11.1907. Закінчив істор.-археол. відділ етнологічного ф-ту Московського ДУ. З 1938 по 1948 (за винятком воєнних років, коли він у чині ст. лейтенанта пройшов від Сталінграду до Відня) працював в Ін-ті історії і археол. АН Узбецької РСР в Ташкенті і Самарканді, де зробив великі відкриття в археол. Середньої Азії, зокрема, Хорезму. З 1948 і до кінця життя працював зав. сект. ІА АН УРСР. Досліджував Лісостепову та Степову Правобережну Скіфію, виявив передскіфський етап, розкопав Мелітопольський та ін. скіфські кургани. Д.і.н., проф., Лауреат Державної премії УРСР. (Рис. 81).

Залишив 70 наук. публікацій. Серед них: *Предскифский период на Днепровском Правобережье.- К., 1961; Киммерийцы.- К., 1976; Скифия VII-IV вв. до н.э.- К., 1984 (у співавт.); К вопросу об этнической принадлежности лесостепных племен Северного Причерноморья в скифское время // СА, 1955, т. 24; Культура предскифского времени в Среднем Поднепровье (Чернолесский этап) // Вопросы скифо-сарматской археологии.-М., 1954; Курган біля села Глевахи (поблизу Києва) // А., т. 9, 1954; Об общественном строе скифов // СА, 1966, N 2; Основы хронологии предскифского периода // СА, 1965, N 1; Пам'ятки скіфів-орачів у Південному Поліссі // А., т. 19, 1965; Погребения раннего скифского времени у села Рыжановки // МИА, 1965, N 130; Скифская культура // МИА, 1971, N 177; Скифский курган в Мелитополе // КСИИАНУ, 1955, в. 5.*

## ФАБРИЦУС ІРИНА ВАСИЛІВНА (1882-1966)

Народилася 30.05.1882 у Києві. Закінчила Вищі жіночі курси у Петербурзі. Працювала в Херсонському музеї старожитностей з 1923 по 1931 спочатку хранителем, а потім директ. У 1934-1935 - в Ермітажі, а в 1934-1936 - н.с. ПМК. З 1951 - в ІА АН УРСР, к.і.н. Досліджувала скіфську археол., зокрема, пам'ятки "звіриного стилю". Брала участь у багатьох археол. експ. і розк. скіфських городищ і курганів: Аджигольського городища (1924), Любимівського городища і кургану (1926), Немірівського, Пастирського, Матронівського, Гаврилівського, Шарпівського городищ (1938-1940). Керувала Тясминською експ. (1947).

Залишила 27 наук. публікацій: *Археологическая карта Причерноморья УССР.- К., 1951, т. 1; До питання про топографізацію племен Скіфії // А., т. 5, 1951; Любимівське городище // ВОКК. Секція археології, 1930, N 4/5; Тясминська експедиція // АП, 1949, т. 2; Тясминська експедиція 1947 // АП, 1952, т. 4; Провідник по Херсонському державному історико-краєзнавчому музею. Загальний нарис.- Херсон, 1929.*

## ФІАЛКО ОЛЕНА ЄВГЕНІВНА

Народилася в Томську 3.06.1953. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1975 і працює н.с. ІА АН УРСР. Досліджує скіфську археол. Брала участь в археол. експ.: Ольвійській (1973-1974), Березанській (1974), Херсонській (1975-1976, 1986), Приазовській (1977-1978, 1983-1987).

Має 20 наук. публікацій: *К вопросу о локализации гавани Кремни // Скифы Северного Причерноморья.- К., 1987 (у співавт.); Костяные изделия из кургана Огуз // Там же; Ларец из кургана Огуз // СА, 1986, N 2; Погребение жрицы из Бер-*

джанского кургана // СА, 1988, N 2 (у співаєт.); О новом типе деревянных чаш у скифов // Социально-экономическое развитие древних обществ и археология.- М., 1987; Погребальный комплекс кургана Огуз // Древности скифов.- К., 1991; Погребение женщин с оружием у скифов // Курганы степной Скифии.- К., 1991.

### ХАЗАНОВ АНАТОЛІЙ МИХАЙЛОВИЧ

Народився в Москві у 1937. Закінчив істор. ф-т Московського ДУ в 1960. В 1960-1985 працював в ІЕ АН СРСР. Д.і.н. У 1985 емігрував до Ізраїлю. Проф. Єрусалимського унів. Читав лекції в багатьох унів. Зах. Європи і США. Спеціаліст зі скифо-сарматської археол.

Має понад 150 наук. публікацій: *Очерки истории военного дела сарматов.- М., 1971; Золото скифов.- М., 1975; Социальная история скифов.- М., 1975; О характере рабовладения у скифов // ВДИ, 1972, N 1; Обычай побратимства у скифов // СА, 1972, N 3; Сарматские мечи с кольцевым навершием // СА, 1967, N 2; Характерные черты сарматского военного искусства // СА, 1970, N 2.*

### ХРАПУНОВ ІГОР МИКОЛАЙОВИЧ

Народився в Ялті 2.02.1954. Закінчив Сімферопольський ДУ в 1976. З 1981 працює асист. каф. історії стародавнього світу і середніх віків у Сімферопольському ДУ. Досліджує історію і археол. пізніх скіфів. Брав участь в археол. експ.: Усть-Альмінській (1979), Півд.-Кримській у Неаполі Скіфському (1981, 1985), Булганацькій (1981-1985, 1987).

Серед його наук. публікацій: *К вопросу о населении горных и степных районов Крыма в III в. до н.э.-III в. н.э.- Тбилиси, 1984; Раскопки Булганакского городища (1981-1984 гг.) // КСИИ, 1987, в. 191.*

### ЧЕРНЕНКО ЄВГЕН ВАСИЛЬОВИЧ

Народився 5.10.1934 у с. Буда Житомирської обл. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1958 і працює в ІА АН УРСР. Д.і.н., Чл.-кор. Німецького Археол. ін-ту. Досліджує ранній залізний вік на Україні. Брав участь в археол. експ.: Нікопольській (1961, 1964, 1965), Орджонікідзевській (1971), Керченській (1961, 1964, 1971), Краснознам'янській (1968-1975), Скіфській (1986, 1987). (Рис. 89).

Має біля 130 наук. публікацій. Серед них: *Скифский доспех.- К., 1968; Скифские лучники.- К., 1981; Скифо-персидская война.- К., 1984; Скифия (на английском языке).- Лондон, 1983; Скифские погребальные памятники степей Северного Причерноморья.- К., 1987 (у співаєт.); Защитное вооружение населения юго-восточной Европы в скифское время (на немецком языке).- Бонн, 1991; О времени и месте появления тяжелой конницы в степях Евразии // МИА, 1971, N 177; Панцири скифского часу // А., т. 18, 1965; Скіфські бойові пояси // А., т. 16, 1964; Скіфські кургани V ст. до н.е. поблизу м. Жданова // А., т. 23, 1970; Скифские курганы на Никопольщине // ЗОАО, 1967, т. 2.*

### ЧЕРНЕНКО ОЛЕНА ЄВГЕНІВНА

Народилася в Києві 17.11.1964. Закінчила Чернігівський ДПІ у 1987. З 1983 працює в ЧІМ, спочатку лабор., а з 1986 - н.с. Досліджує скіфські племена Дніпровського лісостепоного Лівобережжя та формування археол. колекцій ЧІМ. Брала участь в археол. експ.: Новгород-Сіверській (1983), Чернігівських (по місту і в районах у 1984-1987).

Має наук. публікації: *Исследование курганов в среднем течении р. Удай // Актуальные проблемы историко-археологических исследований.- К., 1987; О топографии курганных могильников Посулья // Кимерийцы и скифы.- Кировоград, 1987, ч. II; Скіфський меч із фондів Чернігівського музею // А., 1990, N 1.*

## ШРАМКО БОРИС АНДРІЙОВИЧ

Народився в Гомелі 17.01.1921. Закінчив Харківський ДУ в 1949. В 1942-1946 перебував в армії. З 1951 працює на каф. стародавньої історії і археол. Харківського ДУ, спочатку викл., а з 1966 - зав. каф. Д.і.н., проф. Досліджує археол. бронзового і залізного віку, зокрема, історію землеробства, історію металургії заліза, господарство племен Скіфії. Керував багатьма археол. експ. на Харківщині і Полтавщині: Сіверсько-Донецькою у 1951-1957 (розк. городищ Караван, Люботинського селища Островецького та ін.), Скіфо-слов'янською з 1958 (розк. Бельського, Донецького городищ, селища Шовкове, курганних могильників Перещепинського, Більська й ін.).

Має 150 наук. публікацій. Серед них: *Древности Северского Донца.- Харьков, 1962; Бельское городище скифской эпохи (город Гелон).- К., 1987; Справочник по археологии Украины. Харьковская обл.- К., 1977 (у співавт.); История первобытного общества.- Харьков, 1972; Археология раннего железного века Восточной Европы.- Харьков, 1983; Новые памятники предскифского времени на Северном Донце // КСИ-ИМК, 1957, в. 67; К вопросу о технике земледелия у племен скифского времени в Восточной Европе // СА, 1961, N 1; Орудия скифской эпохи для обработки черных металлов // СА, 1969, N 3; Господарство лісостепових племен на території України // УІЖ, 1971, N 1; Из истории скифского вооружения // Вооружение скифов и сарматов.- К., 1984; Культурные скульптуры Гелона // Археологические памятники юго-восточной Европы.- Курск, 1985; Новые данные о добыче железа в Скифии // КСИА, 1962, в. 91; Об изготовлении золотых украшений ремесленниками Скифии // СА, 1970, N 2.*

## ШУЛЬЦ ПАВЛО МИКОЛАЙОВИЧ (1900-1983)

Народився в 1900 у Петербурзі. Закінчив ф-т сусп. наук Ленінградського ДУ в 1923. Працював н.с. Ермітажу в 1924-1926. З 1929 по 1936 с.н.с. ДАІМК в Ленінграді. К.і.н. У ці ж роки був доц. Ленінградського ДУ. У 1941-1942 брав участь в обороні Ленінграда. Орденюсець, інвалід війни. З 1942 по 1949 працював с.н.с. в ІА АН СРСР, а в 1949-1966 - зав. Кримською філією ІА АН УРСР у Сімферополі. Досліджував скіфо-сарматську і античну археол. Керував багатьма археол. експ. в Криму, зокрема, у Неаполі Скіфському та в Півд. Криму.

Залишив понад 50 наук. публікацій. Серед них найбільш важливі: *Мавзолей Неаполя Скифского.- М., 1953; Неаполь Скифский // По следам древних культур.- М., 1951 (у співавт.); Историко-археологические исследования в Крыму (1920-1950) // Крым.- Симферополь, 1950, N 6; Тавро-скифська експедиція 1947 р. // АП, 1952, т. IV; Таврское укрепленное поселение на горе Кошке в Крыму // КСИАУ, 1957, в. 7; Работы Северо-Крымской экспедиции // КСИАУ, 1955, в. 4; Исследования Неаполя Скифского (1945-1950 гг.) // История и археология древнего Крыма.- К., 1957; О некоторых вопросах истории тавров // Проблемы истории Северного Причерноморья в античную эпоху.- М., 1959.*

## ЯКОВЕНКО ЕЛЕОНОРА ВІКТОРІВНА

Народилася 5.11.1934 у Києві. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1957. Працювала н.с. ІА АН УРСР (1960-1973). В 1973-1987 викладала у Чернігівському ДПІ, була зав. каф. загальної історії. Д.і.н., проф. З 1987 - директ. Керченського ІКЗ в Криму. Досліджує скіфо-античну археол. Керувала археол. експ.: Краснознам'янською (Півд.-Українською, 1961-1966), Півн.-Кримською (Керченською, 1965-1967), Півн.-Рогачинською (1970-1972), Дністровською (1974-1975), Півд.-Донською (1976-1986), Тарханкутською (1976-1979), Німфейською (1984-1989). (Рис. 96).

Має понад 80 наук. публікацій. Серед них: *Скіфи Східного Криму в V-III ст. до н.е.- К., 1974; Курган на Темур-горе // СА, 1972, N 3; Киммерійские погребения Высокой Могилы // СА, 1974, N 1; Древнейшие памятники искусства скифов // СА, 1976, N 2; Погребение богатой скифянки на Темур-горе // Скифы и сарматы.- К., 1977; О дипломатических контактах Боспора скифских времен Атея // Международные отношения в бассейне Черного моря.- Ростов-на-Дону, 1986; Скифские*

погребення на Керченском полуострове // МИА, 1971, N 177; "Скіпетр цариці" з Куль-Оби // А., 1973, в. 11; Клык с зооморфными изображениями // СА, 1969, N 4; Ліпна кераміка VI-V ст. до н.е. з Німфея (Скіфський керамічний комплекс) // А., 1978, в. 27; Некрополь скіфського часу біля м. Бористіль // А., т. 18, 1965; Скіфська зброя в Менському краєзнавчому музеї // А., 1979, в. 30 (у співавт.); Нові досягнення боспорознавства і проблеми скіфів Східного Криму // А., 1980, в. 33; Пастирське городище скіфського часу // А., т. 21, 1968.

## ЯЦЕНКО ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

Народилася в Москві 1921. Закінчила істор. ф-т Московського ДУ в 1946. Працювала н.с. ДІМ СРСР в 1951-1962. З 1962 - доц. істор. ф-ту Московського ДУ. К.і.н. Досліджує архаїчну Скіфію та історію і культуру скіфського царства в Криму, його взаємозв'язки з античними державами у Півн. Причорномор'ї. Керувала археол. експ. Істор. музею у Неаполі Скіфському (1955-1962) та Кримською археол. експ. Московського ДУ - розк. у Євпаторії і її околицях - городищ Чайка, Маяк, Піщанка, некрополя у с. Заозерне (1963-1986).

Має понад 40 наук. публікацій: *Декоративная роспись общественного здания в Неаполе Скифском* // СА, 1960, N 4; *Тарелка царицы Гипетирис из Неаполя Скифского* // Историко-археологический сборник.- М., 1962; *Северный квартал 1 скифского поселения на Чайкинском городище в Евпатории* // Население и культура Крыма в первые века н.э.- К., 1983; *Некоторые аспекты состояния скифской проблемы / Народы Азии и Африки*, 1980, N 5 (у співавт.); *Искусство эпохи раннего железа / Произведения искусства в новых находках советской археологии.- М., 1977; Исследования сооружений скифского периода на городище "Чайка" в Евпатории* // КСИА, 1970, в. 124; *О двух жертвенниках-эсхарах в курганах побережья Днепро-Бугского лимана* // ТГИМ, 1960, в. 37; *Раннее сарматское погребение в бассейне Северного Донца* // КСИА, 1962, в. 89; *Скифия VII-V веков до н.э.* // *Археологические памятники степного Приднепровья и Приазовья VII-V веков до н.э.- М., 1959; Скифские захоронения I в. н.э. в греческом склепе близ Евпатории* // ВМУ. История, 1978, N 6; *Скифские погребения близ Ногайска (По материалам раскопок Н.И. Веселовского в 1887 г.)* // ВДИ, 1956, N 1.

**Розділ V**

# **СЛОВ'ЯНСЬКА АРХЕОЛОГІЯ**



АБАШИНА НАТАЛІЯ СЕРАФІМІВНА .....	134
АЛЕКСЄЄВА ТЕТЯНА ІВАНІВНА .....	134
АНТОНОВИЧ ВОЛОДИМИР БОНІФАТІЙОВИЧ (1834-1908) .....	134
АУЛІХ ВІТОЛЬД ВІТОЛЬДОВИЧ .....	134
БАБЕНКО ВАСИЛЬ ОЛЕКСІЙОВИЧ (1877-1955) .....	135
БАРАН ВОЛОДИМИР ДАНИЛОВИЧ .....	135
БЕРЕЗОВЕЦЬ ДМИТРО ТАРАСОВИЧ (1910-1970) .....	135
БІДЗІЛЯ ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ .....	136
БОРОДУЛІН ВЯЧЕСЛАВ ГЕОРГІЙОВИЧ .....	136
БРАЙЧЕВСЬКИЙ МИХАЙЛО ЮЛІАНОВИЧ .....	136
ВАКУЛЕНКО ЛІНА ВАСИЛІВНА .....	137
ВАЛЬКОВА ТЕТЯНА ПАВЛІВНА .....	137
ВИНОКУР ІОН СРУЛЕВИЧ .....	137
ВОЗНЕСЕНСЬКА ГАЛИНА ОЛЕКСІІВНА .....	138
ГАМЧЕНКО СЕРГІЙ СВИРИДОВИЧ (1859-1934) .....	138
ГЕРЕТА ІГОР ПЕТРОВИЧ .....	138
ГОПАК ВОЛОДИМИР ДМИТРОВИЧ (1937-1987) .....	139
ГОРОХОВСЬКИЙ ЄВГЕН ЛЕОНАРДОВИЧ .....	139
ГОРЮНОВ ЄВГЕН ОЛЕКСІЙОВИЧ (1940-1981) .....	139
ГРІНЧЕНКО ВОЛОДИМИР АВТОНОМОВИЧ (1900-1950) .....	139
ГУДКОВА ОЛЕКСАНДРА ВАСИЛІВНА .....	140
ДЯЧЕНКО ОЛЕКСАНДР ГРИГОРОВИЧ .....	140
ЖУРКО ОЛЕКСІЙ ІВАНОВИЧ .....	140
КАСПАРОВА КСЕНІЯ ВАСИЛІВНА .....	140
КОЗАК ДЕНИС НИКОДИМОВИЧ .....	141
КОТИГОРОШКО ВЯЧЕСЛАВ ГРИГОРОВИЧ .....	141
КРАВЧЕНКО НАДІЯ МИХАЙЛІВНА .....	141
КРОПОТКІН ВЛАДИСЛАВ ВСЕВОЛОДОВИЧ .....	141
КУХАРЕНКО ЮРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ (1919-1980) .....	142
ЛІНКА НАДІЯ ВОЛОДИМИРІВНА (1896-1981) .....	142
ЛЯПУШКІН ІВАН ІВАНОВИЧ (1902-1968) .....	142
МАГОМЕДОВ БОРИС ВІКТОРОВИЧ .....	143
МАКСИМОВ ЄВГЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ .....	143
МАХНО ЄВГЕНІЯ ВОЛОДИМИРІВНА (1913-1992) .....	143
МЕГЕЙ ВАЛЕРІЙ ПИЛИПОВИЧ .....	143
МЕЛЬНИКОВСЬКА ОЛЬГА МИКОЛАЇВНА .....	144
МИХАЙЛИНА ЛЮБОМИР ПАВЛОВИЧ .....	144
МУЛТАНЕН АНДРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ .....	144
НЕДОПАКО ДМИТРО ПЕТРОВИЧ .....	144
НЕКРАСОВА ГАННА МИКОЛАЇВНА .....	145
НІКІТІНА ГАЛИНА ФЕДОРІВНА .....	145
ПАЧКОВА СВІТЛАНА ПЕТРІВНА .....	145
ПЕНЯК СТЕПАН ІВАНОВИЧ .....	145
ПЕТРАШЕНКО ВАЛЕНТИНА ОЛЕКСІІВНА .....	146
ПЕТРОВ ВІКТОР ПЛАТОНОВИЧ (1894-1969) .....	146
ПОРО ІГОР СТАНІСЛАВОВИЧ .....	146

---

ПРИХОДНЮК ОЛЕГ МИХАЙЛОВИЧ .....	147
РУСАНОВА ІРИНА ПЕТРІВНА .....	147
РУТКІВСЬКА ЛУКЕРІЯ МАРКІЯНІВНА .....	147
СЕДОВ ВАЛЕНТИН ВАСИЛЬОВИЧ .....	148
СИМАНОВИЧ ЕРАСТ ОЛЕКСІЙОВИЧ (1919-1983) .....	148
СКИБА ЛЮБОВ ЄГОРІВНА .....	148
СМІЛЕНКО АЛЛА ТРОХИМІВНА .....	149
СМІШКО МАРКІЯН ЮЛАНОВИЧ (1900-1981) .....	149
СМОЛИЧЕВ ПЕТРО ІВАНОВИЧ (1891-1955) .....	149
СПЩИН ОЛЕКСАНДР АНДРІЙОВИЧ (1858-1931) .....	150
СТАРЧУК ІВАН ДАНИЛОВИЧ (1894-1950) .....	150
СТРОКОВА ЛЮДМИЛА ВОЛОДИМИРІВНА .....	150
СУХОБОКОВ ОЛЕГ ВАСИЛЬОВИЧ .....	151
ТЕРПИЛОВСЬКИЙ РОСТИСЛАВ ВСЕВОЛОДОВИЧ .....	151
ТИМОЩУК БОРИС ОНИСИМОВИЧ .....	151
ТРЕТЬЯКОВ ПЕТРО МИКОЛАЙОВИЧ (1909-1976) .....	151
ШОВКОПЛЯС ГАННА МИХАЙЛІВНА .....	152
ФЕДОРОВ ГЕОРГІЙ БОРИСОВИЧ .....	152
ХАВЛЮК ПАВЛО ІВАНОВИЧ .....	153
ЦИГИЛИК ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ .....	153
ЦИНДРОВСЬКА ЛЮДМИЛА ОЛЕКСАНДРІВНА .....	153
ЩУКІН МАРК БОРИСОВИЧ .....	153
ЮРЕНКО СВІТЛАНА ПАВЛІВНА .....	154

## АБАШИНА НАТАЛІЯ СЕРАФИМІВНА

Народилася 20.07.1951 у Києві. Закінчила істор. ф-т Київського ДПІ в 1974. Працювала у 1974-1981 ст. лабор. Київського ДПІ, а з 1986 - н.с. відділу археол. ранніх слов'ян ІА АН УРСР. К.і.н. Досліджує проблеми походження і ранньої історії слов'ян. Брала участь в археол. експ.: Ранньослов'янській в Обухівському районі у 1970, 1974, 1977-1979, 1981, 1983, Середньодніпровській слов'янській у Канівському р-ні в 1973, Белгородській слов'янській у Белгородській обл. в 1986-1987.

Має 10 наук. публікацій. Серед них: *Кераміка пізньозарубинецького поселення Обухів Ш // А., 1975, в. 18 (у співавторстві); Ранньослов'янське поселення Обухів УП на р. Стугні // А., 1986, в. 53; Деякі питання вивчення етніогенезу слов'ян у роботах В.П.Петрова // А., 1986, в. 54.*

## АЛЕКСЄЄВА ТЕТЯНА ІВАНІВНА

Народилася в 1928 у Казані. Закінчила каф. антропології біол. ф-ту Московського ДУ в 1951. З 1955 працює в НДІ антропології при Московському ДУ провідним н.с. Д.і.н. Досліджує антропологію народів Сх. Європи.

Має 150 наук. публікацій: *Етніогенез восточных славян по данным антропологии.- М., 1973; Антропологический анализ костных остатков из могильников с трупопожжениями черняховской культуры // СА, 1975, N 1; Антропологические материалы к этногенезу восточных славян // СА, 1964, N 3; Антропологичний склад населення древньоруських міст // Матеріали з археології України, 1969, в. 4.*

## АНТОНОВИЧ ВОЛОДИМИР БОНІФАТІЙОВИЧ (1834-1908)

Народився 1834 в Київській губ. Закінчив у 1860 істор.-філол. ф-т Київського унів. і по 1863 викладав у Київській гімназії та кадетському корпусі історію. З 1863 по 1880 був гол. редактором Комісії для розробки стародавніх актів. У 1870 захистив ступінь магістра російської історії і став викладати у Київському унів. У 1878 став доктором і був обраний проф. російської історії. Одночасно з 1872 завідував мюнцкабінетом і музеєм старожитностей в цьому ж унів. У 1880 був обраний деканом істор.-філол. ф-ту Київського унів. (по 1883). Крім викладацької, вів велику наукову та видавничу діяльність. Керував виданням "Архивы Юго-Западной России". (Рис. 1).

З наук. праць: *Древности Юго-Западного края. Раскопки в стране древлян.- К., 1893; Археологическая карта Киевской губернии.- К., 1895; Археологическая карта Вольнской губернии.- К., 1900 та багато ін.*

## АУЛІХ ВІТОЛЬД ВІТОЛЬДОВИЧ

Народився 26.01.1928 у Львові. Закінчив класичне відділення філол. ф-ту Львівського ДУ в 1950. Спочатку вчителював у 1950-1952 у с. Новий Яричів Львівської обл. З 1953 працює н.с. ІСН АН УРСР у Львові. К.і.н. Досліджує слов'яно-руську археол. на терит. Зах. України. Керував археол. розк. в с. Ріпнів Львівської обл. в 1954-1955, в с. Зимне Волинської обл. в 1957-1964, в с. Вари Закарпатської обл. в 1960, у с. Білів Рівненської обл. в 1966, у с. Ромаш Львівської обл. в 1967, у с. Бегень і Дорогобуж Рівненської обл. в 1968, у с. Кринос Івано-Франківської обл. у 1965, 1969-1987.

Має 118 наук. праць. Серед них: *Зимнівське городище -слов'янська пам'ятка VI-VII ст. н.е. в Західній Волині.- К., 1972; До історії ремесла у східних слов'ян у VI-VIII ст. // А., в. 23, 1970; Древнерусское поселение у с. Рипнев Львовской области // КСНАУ, 1957, в. 7; Зимновское городище и его место среди раннеславянских археологических памятников // Исследования по истории славянских и балканских народов.- М., 1972; Про вивчення слов'яно-руської кераміки // А., 1977, в. 21; Славянское поселение у с. Рипнев Львовской обл. // МИА, 1963, N 108; З історії літописного Галича // Слов'яно-руські старожитності.- К., 1976; Историческая топография древнего Галича // Славянские древности.- К., 1981.*



**БАБЕНКО ВАСИЛЬ ОЛЕКСІЙОВИЧ (1877-1955)**

Народився 9.04.1877 у м. Вовчанську. Закінчив Вовчанську учительську семінарію в 1897, а потім - Вищі вчительські курси в Харкові (з історії та етнографії). З 1897 вчителював у с. Верхній Салтів Харківської обл. У 1900 відкрив тут Салтівський могильник. У 1911 заснував Вовчанський музей старовини, яким керував по 1930, реорганізувавши його в краєзн. і культурний центр. У 1912 був обраний почесним чл. Московського Археол. ін-ту. У 30-і роки працював зав. архівом у Вовчанську. З 1943 по 1947 - н.с. Харківського істор. музею. За багаторічну і корисну діяльність одержав звання Героя Соц. Праці. Проводив археол. розк. Салтівського могильника у 1900-1913. З 1920 по 1927 брав участь у розк. Салтівського могильника, а також виявив нові пам'ятки салтівської культури у басейні Сіверського Дінця та розк. Вовчанське городище. Проводив і етнографічні дослідження у Катеринославській і Харківській губ., матеріали яких експонувалися на виставках XII і XIII АЗ.

Залишив понад 20 наук. публікацій. Серед них: *Розповсюдження стародавньої салтівської та схожих на неї культур у межах Східної Європи.- Харків, 1926.*

**БАРАН ВОЛОДИМИР ДАНИЛОВИЧ**

Народився 9.08.1927 у с. Дем'янів Івано-Франківської обл. Закінчив Рогатинське пед. училище в 1946, а в 1960 - істор. ф-т Львівського ДПП. Працював у Львівському обл. архіві в 1951-1953 зав. відділом. З 1953 по 1967 - с.н.с. відділу археол. ІСН АН УРСР у Львові. В 1967-1969 - доц. каф. історії України Львівського ДУ. З 1969 працює в ІА АН УРСР зав. відділом археол. слов'ян. Д.і.н. Досліджує етногенез і ранню історію слов'ян, етнокультурні процеси на терит. Сх. і Сер. Європи в I тис. н.е. Керував Дністровською слов'янською археол. експ. та Слов'янською правобережною. Проводив розк. черняхівських і ранньосередньовічних слов'янських пам'яток: Черепин і Чижиків у 1954-1956; Ріпнів і Ракобовути в 1957-1961 (Львівська обл.), Бовшів і Де'янів у 1962-1964, Ремезівці в 1965 (Івано-Франківська обл.), Зелений Гай у 1966-1967 (Тернопільська обл.), Макарівка в 1969 та три слов'янських поселення V-IX ст. у с. Рашків (Чернівецька обл.), Теремці в 1980-1981 (Хмельницька обл.), Хлопків у 1982-1986 (Київська обл.), Куропатники у 1987-1988 (Івано-Франківська обл.).

Має 150 наук. публікацій. Серед них: *Поселення перших століть нашої ери біля с. Черепин.- К., 1961; Ранні слов'яни між Дністром і Прип'яттю.- К., 1972; Черняхівська культура.-К., 1981; Славянское поселение у с. Рашков на Днестре (V-VII вв. н.э.).- Бонн, 1988; Пражская культура Поднестровья.- К., 1988; Досягнення і проблеми ранньослав'янської археології в УРСР // А., 1978, в. 26 (у співавт.); Етнокультурні процеси у межах Дніпра і Вісли в першій половині I тис. н.е. у світлі археологічних досліджень // УІЖ, 1970, N 10; Славяне в середині I тисячелеття н.е. // Проблемы этногенеза славян.- К., 1978; Сложение раннесредневековой славянской культуры и проблема расселения славян // Славяне на Днестре и Дунае.- К., 1982.*

**БЕРЕЗОВЕЦЬ ДМИТРО ТАРАСОВИЧ (1910-1970).**

Народився в 1910. В археол. прийшов з учителів початкової школи в 1928, коли брав участь у розк. Райковецького городища у 1929-1930, працюючи лабор. Бердичівського музею. Демобілізувавшись з армії в 1946, працює н.с. ІА АН УРСР. К.і.н. Досліджував пам'ятки черняхівської культури та слов'ян др. пол. I тис. Відкрив вулицьку та пеньківську культури. З 1948 проводив розк. поблизу с. Волинцево на Сумщині. У 1956 виявив і дослідив поселення VI-VIII ст. на Тясмині біля Пеньківки на Кіровоградщині. Останні роки життя досліджував пам'ятки салтівської культури.

Залишив 50 наук. публікацій: *Черняховская культура и культура славянских племен VI-VIII вв. // КСИА, 1970, в. 121; Слов'яни і племена салтівської культури // А., т. 19, 1965; Харівський скарб (VII-VIII ст.) // А., т. 6, 1952; Поселення уличей на р. Тясмині // МИА, 1963, N 108; О датировке черняховской культуры // СА, 1963, N 3; Лохвицкий могильник // КСИАУ, 1957, в. 7; Археологические памятники летописных северян // КСИАУ, 1953, в. 2; Дослідження слов'янських пам'яток на Сеймі в 1949-1950 рр. // АП, 1955, т. 5.*

## БІДЗІЛЯ ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ

Народився 23.03.1936 у с. Сасове Закарпатської обл. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1960 і до 1989 працював н.с. ІА АН УРСР, а з 1971 - зав. відділом. З 1989 - голова науково-виробничого кооп. "Археолог" при ІА АН УРСР. К.і.н. Досліджує археол. ранніх слов'ян. Керував археол. експ.: Київською, Кіровоградською, Вінницькою, Черкаською у 60-х, Запорізькою в 1968-1975, Черкаською, Закарпатською в 1975-1988.

Має 80 наук. публікацій. Серед них: *Історія культури Закарпаття рубежу н.е.- К., 1971; Чорна металургія терит. України III ст. до н.е.-III ст. н.е.- К., 1982; Стародавні металурги українських Карпат.- Ужгород, 1978; Залізоплавильні горни середини I тис. н.е. на Південному Бугі // А., т. 15, 1963; Зарубинецьке поселення у с. Лютеж // МІА, 1969, N 160 (у співавт.); Латенские традиции в черняховской культуре // КСИА, 1970, в. 121.*

## БОРОДУЛІН ВЯЧЕСЛАВ ГЕОРГІЙОВИЧ

Народився 3.10.1943 у м. Краснокутську Харківської обл. Закінчив істор. ф-т Харківського ДУ в 1970. З цього ж року працює в Харківському істор. музеї зав. відділом археол. Досліджує пам'ятки салтівської культури у верхній течії Сів. Дінця. Брав участь в археол. експ.: "Дніпро-Донбас" ІА АН УРСР у 1970-1975, охоронних розк. скіфських курганів у Харківській обл. в 1976-1981, Лівобережній слов'яно-руській експ. (розк. Верхньосалтівського, Рубжанського катакомбних могильників (у 1982-1987)).

Має 15 наук. публікацій: *Исследования на территории Харьковской области // АО 1976.- М., 1977; Раскопки Песочинского курганного могильника // АО 1979.- М., 1980.*

## БРАЙЧЕВСЬКИЙ МИХАЙЛО ЮЛІАНОВИЧ

Народився 6.09.1924 у Києві. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1948. Працював в ІА АН УРСР з 1945 по 1960 креслярем та н.с., в 1960-1968 с.н.с. ІІ АН УРСР. У 1970-1972 та з 1978 - провідний н.с. ІА АН УРСР. Д.і.н. Досліджує історію і археол. слов'янських народів. Проводив розк. Пастирського городища у 1949 і 1955, Лесьок (Черкаська обл.) у 1956, Дахнівки у 1959, Черепина-Корсунського в 1959, у Переяславі-Хмельницькому в 1958, у Іванківцях (Хмельницька обл.) у 1951-1952. (Рис. 11).

Має 270 наук. публікацій. Серед них: *Римська монета на терит. України.- К., 1959; Коли і як виник Київ.- К., 1963; К., 1964 (російською мовою); Біля джерел слов'янської державності.- К., 1964; Походження Русі.- К., 1968; Машинный библиографический поиск в области археологии Украины.- К., 1963; Утвердження християнства на Русі.- К., 1988; Антський період в історії східних слов'ян // А., т. 7, 1952; Археологічні матеріали до вивчення культури східнослов'янських племен VI-VIII ст. // А., т. 4, 1950; Археологічні свідчення участі східних слов'ян у політичних подіях римської історії III-IV ст. н.е. // А., т. 8, 1953; Древнеславянское святилище в с. Иванковцы на Днестре (Хмельницкая обл.) // КСИИМК, 1953, в. 52; Історія вивчення черняхівської культури // Історіографічні дослідження в УРСР.- К., 1968; К вопросу о генетических связях ювелирного ремесла антов в Киевской Руси // КСИАУ, 1952, в. 1; К истории лесостепной полосы Восточной Европы в I тыс. н.э. // СА, 1957, N 3; К истории расселения славян на византийских землях // ВВ, 1961, т. 19; Матеріали культури полів погребених із Середнього Поросья // СА, 1959, N 4; О распространении римских монет у древних восточных славян // ВДИ, 1954; Пастирське городище // ВАН, 1952, N 10; Пастирський скарб 1949 р. // А., т. 7, 1952; Слов'янські пам'ятки Середнього Поросья // АП, 1952, т. 3; Стародавні слов'яни та виникнення міста Києва // Історія Києва.- К., 1959, т. 1; Мистецтво народів південноукраїнських степів III-XIII ст. Мистецтво стародавніх східних слов'ян // Історія українського мистецтва (у 6 томах).-К., 1966, т. 1; Восточнославянские союзы племен в эпоху формирования древнерусского государства. // Древнерусское государство и славяне.- К., 1983; Движение волхвов в Северо-Восточной Руси в XI в. // Генезис и развитие феодализма в России.- М., 1985.*

## ВАКУЛЕНКО ЛІНА ВАСИЛІВНА

Народилася 28.10.1936 у Запоріжжі. Закінчила Чернівецький ДУ в 1961. Працювала у 1961-1962 н.с. Тернопільського краєзн. музею, потім зав. істор. музеєм Чернівецького ДУ (1962-1965). З 1966 по 1968 викладає у Івано-Франківському ДПІ. З 1971 працює с.н.с. ІА АН УРСР. К.і.н. Досліджує культури черняхівську, липицьку, карпатських курганів. Працювала в археол. експ. у Прикарпатті (Чернівецька, Івано-Франківська обл.) у 1965-1970, у Подністров'ї в 1972-1978 та на Прикарпатті в 1980-1987.

Має 60 наук. публікацій. Серед них: *Пам'ятки підгір'я Українських Карпат першої половини I тисячоліття н.е.* - К., 1977; *Славянские памятники I тысячелетия н.э. в окрестностях с. Сокол на среднем Днестре.* - К., 1984 (у співавт.); *Памятники культуры Карпатских курганов у с. Глубокое // АИНУ 1967.* - К., 1968, в. 2; *Поселение первой половины I тыс. н.э. у с. Грабовцы // АИНУ 1968.* - К., 1971, в. 3; *Ранне-слов'янське поселення Волосів на Прикарпатті // Середні віки на Україні.* - К., 1973, в. 2; *Культура карпатських курганов // Етнокультурна карта території УССР в I тыс. н.э.* - К., 1985; *Культура Карпатских курганов // Археология УССР.* - К., 1986, т. 3; *Етнокультурная ситуация в Верхнем Поднестровье в I-II вв. н.э. // Древние славяне и Киевская Русь.* - К., 1989; *Липецкая культура в свете раскопок могильника у с. Завалье в Прикарпатье // Древности юго-запада СССР.* - Кишинев, 1991.

## ВАЛЬКОВА ТЕТЯНА ПАВЛІВНА

Народилася 28.02.1964 в Чернігові. У 1986 закінчила істор. ф-т Чернігівського ДПІ і працює н.с. ЧОАЦ. Вивчає пам'ятки Сер. Подесення пізньозалатенського та римського часу (зарубинецькі, пізньозарубинецькі та ранньокієвські). У 1988-1989 досліджувала поселення зарубинецької та кіївської культур у с. Смичин, Ліски та інш. у Подесенні. З 1989 веде стаціонарні розк. багатопарового поселення біля с. Гребля, відомого за унікальними знахідками короноподібних гривен.

Має 6 публікацій. Серед них: *"New finds of "Kronenhalsringe" in Chernigov region, and some problems of their interpretation" // Acta archeologica, 1992, т. 63 (у співавт.).*

## ВИНОКУР ІОН СРУЛЕВИЧ

Народився 4.07.1930 у с. Ружин Житомирської обл. Закінчив Чернівецький ДУ в 1953. Працював у Житомирському краєзн. музеї н.с. з 1953 по 1957, потім зав. істор. музеєм Чернівецького ДУ з 1957 по 1963. З 1963 викладає у Кам'янець-Подільському ДПІ, зав. каф. історії СРСР і УРСР. Проф., д.і.н. Досліджує проблеми слов'яно-руської археол., зокрема, черняхівську культуру, ранньосередньовічних слов'ян V-VII ст. та давньоруські пам'ятки. Проводив археол. експ. в Житомирській обл. (розк. черняхівських поселень Пряхів, Маркуші, Слободище й ін.) у 1953-1957, у Чернівецькій обл. - розк. черняхівських пам'яток (у Киселеві, Борівцях та ін.) у 1957-1963. З 1963 щорічно очолює Подільську експ. Кам'янець-Подільського ДПІ і веде розк. черняхівських і ранньосередньовічних пам'яток у Сер. Подністров'ї (Бакота, Устя, Ставчани, Ставище та ін.), а також у Півд. Побужжі (Ружичанка, Рідкодуби) і на Волино-Подільському прикордонні. (Рис. 16).

Має 187 наук. публікацій. Серед них: *Старожитності Східної Волині. - Чернівці, 1960; Історія та культура черняхівських племен II-V ст. н.е.* - К., 1972; *Давні слов'яни на Дністрі. - Ужгород, 1977 (у співавт.); Збирання і визначення археологічних пам'яток та методика їх використання в школі (Посібник для вчителів).* - К., 1967; *Языческие изваяния Среднего Поднестровья // История и археология юго-западных областей СССР начала нашей эры // МИА, 1967, N 139; Лесостепные племена II-V вв. н.э. и их роль в истории Юго-Восточной Европы // СА, 1972, N 4; Некоторые вопросы духовной культуры черняховских племен // СА, 1969, N 1; Деякі язичницькі символи в орнаментіці пам'яток черняхівської культури // А., т. 23, 1970; Новые языческие памятники на Среднем Днестре (Хмельницкая обл.) // МИА, 1970, N 176; Охоронні розк. на Поділлі (гончарний горн черняхівської культури) // А., 1973, в. 8; Памятники волинской группы культуры полей погребений у сел Маркуши и Иванков-*

## ВОЗНЕСЕНСЬКА ГАЛИНА ОЛЕКСІВНА

Народилася 10.06.1938 у Москві. Закінчила каф. археол. істор. ф-ту Московського ДУ в 1960 і по 1974 працювала в ІА АН СРСР лабор., а потім - н.с. З 1974 працює в ІА АН УРСР с.н.с. К.і.н. Досліджує історію стародавнього металообробного виробництва, зокрема, техніку і технологію ковальського ремесла. Брала участь у Любецькій, Чернігівській, Білгородській та ін. археол. експ. у 1956-1972.

Має 30 наук. публікацій. Серед них: *Металл черняховської культури.* - М., 1972 (у співавт.); *История черной металлургии и металлообработки на территории Украины.* - К., 1983 (у співавт.); *Заключение о результатах металлографического анализа зарубиных кузнечных изделий // Максимов Е.В. Среднее Поднеспровье на рубеже н.э.* - К., 1972; *Металлографическое исследование кузнечных изделий из раннеславянских памятников // КСИА, 1967, в. 110; Техника кузнечного производства у восточных славян в VIII-IX вв. // СА, 1979, N 2; О технике кузнечного производства в городах Чернигово-Северской земли // Земли Южной Руси в XI-XIII вв.* - К., 1985 (у співавт.).

## ГАМЧЕНКО СЕРГІЙ СВИРИДОВИЧ (1859-1934)

Народився 1859 у с. Ратне Волинської губ. Після закінчення Київської гімназії навчався в 1876-1880 на вечірньому відділенні фізико-матем. і істор.-філолог. ф-тів Київського унів. У 1883 закінчив Військове училище в Москві і перебував на військовій службі в Житомирі, де в 1900 організував Товариство дослідників Волині. Стає чл.-кор. Київського товариства старожитностей і мистецтва та чл. Істор. товариства Нестора літописця при Київському унів. У 1904 переводиться по військовій службі до Петербургу, де веде дослідження навколо міста. У 1906 був обраний чл. Російського археол. товариства. У 1911 закінчив Петербурзький археол. ін-т і захистив дисертацію. У 1913 обраний чл. Петербурзького археол. ін-ту. Під час першої світової війни у чині генерала служив у Казані. У 1918 повертається до Житомира і з 1919 працює зав. археол. відділом Волинського н.-д. музею і вивчає пам'ятки Житомирщини. У 1926 запрошений до Києва, обраний віце-през. ВУАК, за дорученням якого проводив розк. в Києві та на Волині, а з 1928 відновлює розк. на Поділлі (с. Білий Камінь, Печери, Марківка, Стіна, Буди, Баглак), де виявив пам'ятки полів поховань П-V ст., у 1929 - в Ізюмському р-ні Харківської обл. У 1930 провів останні розк. у с. Баглаї (Хмельницька обл.), після чого виходить на пенсію, переїздить до Житомира. Помирає під час голоду в 1934. Коло наук. інтересів було дуже широким - від палеоліту до пам'яток Київської Русі. Відкрив 45 пам'яток трипільської культури на Півд. Бузі. Багато зробив для дослідження ранньослав'янських та давньоруських пам'яток Волині, Поділля, Київщини, Харківщини та ін. місць на Україні. (Рис. 22).

Залишив багато наук. праць, але більшість з них неопубліковані. Серед них: *Житомирський могильник. Археологическое исследование Житомирской группы курганов.-Житомир, 1888; Городища и могильники по р. Корчеватой // Тр. IX АС.- 1897, т. II; Древний поселок и могильник в ур. Стуга близ с. Студеница Житомирского у. Вольнской губ. // Чтения общества Нестора-летописца, 1899, кн. XIII, отд. II; Раскопки в бассейне р. Случи // Труды XI АС.- 1987, т. 1; Спостереження над даними дослідів трипільської культури 1909-1913 рр. // Трипільська культура на Україні.- К., 1926.*

## ГЕРЕТА ІГОР ПЕТРОВИЧ

Народився 1938 у с. Скоморохи Тернопільської обл. Закінчив Чернівецький ДУ в 1962 і працює у Тернопільському краєзн. музеї зав. відділом. Досліджує черняхівську культуру, зокрема, мистецтво черняхівських племен та їх поховальні звичаї. Проводив археол. розк. в Тернопільській обл. в с. Чистилів (1964-1967), с. Ворвулинці (1967), с. Товстолуг та с. Лошнів (1968), с. Чернелів-Руський (1973-1987), с. Токи (1978, 1981, 1983), с. Біла (1985-1986), с. Романівка та с. Великі Бірки (1987).

Має 100 наук. публікацій: *Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині кам'яного віку.- К., 1981 (у співавт.); Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині доби бронзи та раннього залізного віку.- К., 1982 (у співавт.); Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині ранньослов'янського і давньоруського періодів.- К., 1982 (у співавт.); Чистилівський могильник // Могильники черняхівської культури.- М., 1979.*

### ГОПАК ВОЛОДИМИР ДМИТРОВИЧ (1937-1987)

Народився 1937 в Ленінграді. Закінчив Українську сільськогосподарську акад. в Києві в 1959. Працював доц. каф. історії Вінницького політех. ін-ту. К.і.н. Досліджував обробку металів у ранніх слов'ян у VIII-X ст. н.е., зокрема, ковальське ремесло стародавніх слов'ян Дніпро-Дністровського лісостепового межиріччя в VI-X ст. н.е. Брав участь в археол. розк. гор. Монастир'юк Черкаської обл., Білгорода в Київській обл., Григорівки Вінницької обл. та ін. у 1970-1980.

Залишив 40 наук. публікацій, зокрема: *Ковальська справа у ранніх слов'ян в Середньому Подніпров'ї // А., 1975, в. 17; Техніка кузнечною ремесла у восточних слов'ян во второй половине I тыс. н.е. // СА, 1976, N 2; Технологія обробки заліза у зарубинецьких племен Південного Побужжя // А., 1972, в. 6 (у співавт.); Залізні вироби з стародавнього Белгорода // А., 1974, в. 14 (у співавт.).*

### ГОРОХОВСЬКИЙ ЄВГЕН ЛЕОНАРДОВИЧ

Народився 22.05.1952 в Києві. Закінчив Київський ДПІ в 1974. Викладав історію в Київській сш в 1974-1976. З 1976 по 1977 працював в Археол. музеї АН УРСР ст. лабор. З 1978 працює н.с. ІА АН УРСР; к.і.н. Досліджує хронологію пам'яток першої пол. I тис. н.е. Півдня Сх. Європи, а також історію ювелірного ремесла цього періоду. Брав участь в археол. експ. в Обухівському і Васильківському р-нах Київської обл. у 1970-1975, в експ. "Змієві вали" в 1980-1986 та в експ. "Дністер" у 1987.

Має 22 наук. публікації: *Підковоподібні фібули Середнього Подніпров'я з виїмчастою емаллю // А., 1982; Хронологія україненій с виїмчастою емаллю Среднего Поднепровья // Матеріали по археологии Украины.- К., 1982.*

### ГОРЮНОВ ЄВГЕН ОЛЕКСІЙОВИЧ (1940-1981)

Народився 25.03.1940 у Ленінграді. Закінчив каф. археол. Ленінградського ДУ в 1967. Працював у ЛВ ІА АН СРСР з 1967 по 1981 с.н.с.; к.і.н. Досліджував проблеми історії і археол. ранніх слов'ян. Проводив археол. дослідження на Лівобережжі Дніпра, починаючи з 1968 і до кінця 70-х рр.

Залишив 32 наук. публікації: *Ранние этапы истории славян Днепро-Днепровского Левобережья.- Л., 1981; Раннеславянские древности в чехословацкой, польской и немецкой литературе // СА, 1970, N 4; Древности I тысячелетия н.э. нижнего течения р. Снова // КСИА, 1974, в. 140; Некоторые вопросы истории Днепровского лесостепного Левобережья в VI-начале VIII века // СА, 1973, N 4; О памятниках вольтынского типа // КСИА, 1975, в. 144; Поселение у с. Чулатово // КСИА, 1971, в. 125; Про періодизацію деснянських старожитностей другої та третьої чверті I тисячоліття н.е. // А., 1975, в. 18; О происхождении широкопластинчатых фибул // КСИА, 1978, в. 155 (у співавт.); Пеньковская и салтовская культура в Среднем Поднепровье // КСИА, 1987, в. 190.*

### ГРИНЧЕНКО ВОЛОДИМИР АВТОНОМОВИЧ (1900-1950)

Народився 1900. Навчався в Ін-ті народної освіти. Працював н.с. Центр. музею Полтавщини в 1924-1926. З 1929 по 1931 - н.с. Дніпропетровського істор. музею, а в 1932-1933 - н.с. ПМК у Харкові. Був обраний дійсним чл. ВУАН. У 1934-1938 був репресований. Досліджував пам'ятки I тис. н.е. Проводив багато археол. експ.: по берегах р. Ворскли (1925), у балці Криничній (1928), у Дніпрогесівській експ. (1928-1930) та в балці Канцерка, де виявив стародавні гончарні горни I тис. н.е. (1929-1931).

## ГУДКОВА ОЛЕКСАНДРА ВАСИЛІВНА

Народилася 21.11.1930 в с. Новоекономічне Донецької обл. Закінчила істор. ф-т Московського ДУ в 1955. З 1967 по 1976 працювала в Одеському ДУ доц. каф. стародавнього світу і середніх віків. З 1976 - с.н.с. ІА АН УРСР у відділі Півн.-Зах. Причорномор'я в Одесі. Д.і.н. Досліджує археол. степів Півн. Причорномор'я в римський час. Брала участь у Бідгород-Тирській експ. Одеського музею в 1968-1976. Керувала Ізмаїльською новобудовною експ. в 1977-1984.

Має 60 наук. публікацій. Серед них: *Земледельцы и кочевники в низовьях Дуная I-IV вв.- К., 1984 (у співавт.); К истории культурной атрибуции памятников черняховского типа степной зоны СССР* // МАСП, 1976, в. 8; *Поселение и могильник римского времени Молога II* // Памятники римского и средневекового времени в Северо-Западном Причерноморье.- К., 1982; *Каменное домостроительство на черняховских поселениях Причерноморья* // Днестро-Дунайское междуречье в I-начале II тыс. н.э.- К., 1987.

## ДЯЧЕНКО ОЛЕКСАНДР ГРИГОРОВИЧ

Народився 20.11.1949 в с. Хорошки Полтавської обл. Закінчив істор. ф-т Харківського ДУ в 1971, де викладав у 1975-1982. З 1983 - ст. викл. Белгородського ДПІ і проректор. К.і.н. Досліджує черняхівські, слов'янські і давньоруські пам'ятки басейну Ворскли і Сів. Дінця. Брав участь у багатьох слов'яно-руських археол. експ.

Має 17 наук. публікацій: *З історії вивчення слов'янських пам'яток у басейні Сіверського Дінця* // ВХУ, 1978, N 167, історія, в. 10; *Пам'ятки черняхівської культури в басейні Сіверського Дінця* // А., 1980, в. 35; *Ранньослов'янське поселення VIII-X ст. на городищі поблизу с. Водяне* // ВХУ, 1980, N 201, історія, в. 12; *Технология изготовления предметов из Цепляевского клада раннеславянского времени* // Использование методов естественных наук в археологии.- К., 1978; *Гончарное производство древнерусского города Донца* // Археологические памятники Юго-Восточной Европы.- Курск. 1985.

## ЖУРКО ОЛЕКСІЙ ІВАНОВИЧ

Народився 24.10.1953 в с. Ладнш Хмельницької обл. Закінчив Кам'янець-Подільський ДПІ в 1975. В 1981-1985 викладав у Запорізькому ДПІ. З 1985 працює доц. Сумського ДПІ. К.і.н. Досліджує пам'ятки черняхівської культури у межиріччі Псла і Ворскли, зокрема, житла населення черняхівської культури. Брав участь в археол. експ. Кам'янець-Подільського ДПІ в 1971-1976, у Дністровській новобудовній експ. в 1976-1981. Організував і керував археол. експ. Сумського ДПІ в 1985-1987.

Має 14 наук. публікацій: *К вопросу об углубленных жилищах черняховской культуры* // КСИА, 1984, в. 178; *О соотношении типов жилищ в черняховской культуре* // Труды У международного конгресса археологов-славистов.- К., 1988.

## КАСПАРОВА КСЕНІЯ ВАСИЛІВНА

Народилася 8.12.1929 в Ленінграді. Закінчила каф. археол. істор. ф-ту Ленінградського ДУ в 1952. Працює з 1959 в Ермітажі вч. секр., а з 1964 - с.н.с. К.і.н. Досліджує пам'ятки рубежа н.е., зокрема, зарубинецьку культуру. Керувала Білорусько-Поліськими експ. в 1960-1974.

Має 30 наук. публікацій: *Новый комплекс черняховского времени из Хмельницкой области* // СА, 1972, N 2; *Зарубинецкий могильник в с. Могиляни на Ровеничній* // А., 1973, в. 10; *Некоторые типы фибул зарубинецкой культуры (к вопросу о ранней дате и юго-западных связях)* // Проблемы археологии.- Л., 1978, в. II; *О верхней хронологической границе зарубинецкой культуры Припятского Полесья* // СА, 1976, N 3; *О фибулах зарубинецкого типа* // АСГЭ, 1977, в. 18; *Роль юго-западных связей*

*в процессе формирования зарубинецкой культуры // СА, 1981, N 2; Зарубинецкая культура в хронологической системе европейских культур эпохи Латена // АСГЭ, 1984, N 25 і ін.*

## КОЗАК ДЕНИС НИКОДИМОВИЧ

Народився в с. Креговичі в Польщі 3.04.1944. Закінчив істор. ф-т Львівського ДУ в 1972. Працює в ІА АН УРСР вч. секр. Д.і.н. Досліджує етнічні і культурні процеси в півн.-зах. Україні на рубежі і в першій пол. I тис. н.е. Брав участь у Волинсько-Подільських експ., у Львівській, Івано-Франківській, Волинській, Тернопільській, Вінницькій і Хмельницькій обл. у 1974-1987.

Має 94 наук. публікації. Серед них: *Пишеворська культура у Верхньому Подністров'ї і Західному Побужжі.* - К., 1984; *Походження слов'ян.* - К., 1991 (у співавт.); *Етнокультурна історія Волині (I-IV ст.).* - К., 1991; *Етнокультурна карта терит. УРСР в першій пол. I тис. н.е.* - К., 1985 (у співавт.); *Славяне Юго-Восточной Европы накануне образования древнерусского государства.* - К., 1990 (у співавт.).

## КОТИГОРОШКО ВЯЧЕСЛАВ ГРИГОРОВИЧ

Народився 22.07.1947 у м. Самборі Львівської обл. Закінчив істор. ф-т Ужгородського ДУ в 1972. З 1973 працює в Ужгородському ДУ на каф. загальної історії с.н.с. К.і.н. Досліджує добу латену і римський час у Верхн. Потиссі. Брав участь в археол. експ. Ужгородського ДУ з 1974. (Рис. 41).

Має 28 наук. публікацій: *Куран первой половины III в. н.э. у с. Братово // СА, 1979, N 2; Итоги изучения могильника Иза 1 в Закарпатье // СА, 1980; Вопросы происхождения и этнокультурной принадлежности населения Верхнего Потисья римского времени // Доисторическое и раннеисторическое заселение Восточной Словакии в отношении к смежным областям.-Нитра, 1986; Жертвенник III-IV вв. н.э. у с. Солонцы // СА, 1987, N 2 і ін.*

## КРАВЧЕНКО НАДІЯ МИХАЙЛІВНА

Народилася 4.11.1935 у Києві. Закінчила Московський ДУ в 1959. Працювала в ІА АН УРСР (до 1968), а з 1969 - в Київському ДПІ доц., зав. каф. історії. К.і.н. Досліджує проблему етногенезу слов'ян, зокрема, археол. культури I тис. Пд.-Сх. Європи (київську, черняхівську та інші др. пол. I тис.). Брала участь у багатьох археол. експ.: розк. у Переяславі-Хмельницькому в 1954, на городищі Тушемля в 1956, Кременчуцькій (розк. поселень Стецівки, Радущківки) у 1957, Пороській (розк. черняхівських пам'яток у с. Завадівка) у 1959, Півд.-Бузькій (розк. Косанівського могильника) у 1961-1965. Керувала експ. Київського ДПІ в Київському Подніпров'ї (розк. зарубинецьких, київських, черняхівських і раньослов'янських пам'яток) у 1970-1985.

Має понад 50 наук. публікацій: *Погребальный обряд племен черняховской культуры // САИ, Д1-22.- М., 1983; Косановский могильник // МИА, 1967, N 139; К изучению памятников черняховского типа Северо-Западного Причерноморья. - Одесса, 1971, в. 7; Нові археологічні пам'ятки I тисячоліття в Київському Подніпров'ї // А., 1974, в. 15; О некоторых особенностях развития материальной культуры населения Среднего Поднепровья в первой половине I тысячелетия // СА, 1979, N 2; К методике социологического изучения черняховского погребального обряда // Исследование социально-исторических проблем в археологии.- К., 1987.*

## КРОПОТКІН ВЛАДИСЛАВ ВСЕВОЛОДОВИЧ

Народився 2.02.1922 у Рязані. Закінчив істор. ф-т Московського ДУ в 1950. З 1953 працює в ІА АН СРСР провідним н.с. Д.і.н. Досліджує археол. Сх. Європи в I тис. н.е. і середньовічну нумізматику. Очолював розк. поселення черняхівської культури біля с. Успенка Кіровоградської обл. у 1961, могильника III-IV ст. с. Рижавка Черкаської обл. у 1962-1971 та могильника III-IV ст. pobl. с. Думанів Хмельницької обл., поселень III-IV ст. у с. Ромаш Львівської обл.

Має понад 100 наук. публікацій. Серед них: *Клады римских монет на территории СССР // САИ, Д4-4.- М., 1961; Клады византийских монет на территории СССР // САИ, Е4-4.- М., 1962; Экономические связи Восточной Европы в I тыс. н.э.- М., 1973; Римские импортные изделия в Восточной Европе (II в. до н.э.-V в. н.э.). - М., 1970; Могильник черняховского типа в с. Ризино Черкасской обл. // СА, 1971, N 4; Новый центр железоделательного производства III-IV вв. н.э. в бассейне Южного Буца // СА, 1976, N 3 (у співавт.); Пшеворское погребение I в. н.э. из с. Звенигород // КСИА, 1974, в. 140; Северная граница распространения амфор римского времени в Восточной Европе // Могильники черняховской культуры.- М., 1988 (у співавт.).*

### КУХАРЕНКО ЮРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ (1919-1980)

Народився 1919 у с. Чапля Хмельницької обл. У 1936 поступив на Вищі музейні курси Наркомосу РРФСР. У 1938-1947 був на службі в Тихоокеанському флоті. В цей же період заочно закінчив істор. ф-т Хабаровського ДІІ. З 1951 по 1980 працював с.н.с. в ІА АН СРСР. Д.і.н. Досліджував пам'ятки полів поховань, черняхівську і зарубинецьку культури та раньослов'янські пам'ятки на терит. України, зокрема, у Прип'ятському Поліссі. Щорічно проводив розк. цих пам'яток у Волинській, Житомирській, Хмельницькій та Рівненській обл.

Залишив багато наук. публікацій. Серед них: *Средневековые памятники Полесья // САИ, в.Е1-57.- М., 1961; Зарубинецкая культура // САИ, в.Д1-19.- М., 1964; Байський могильник // А., 1975, в.18; Вольнская группа полей погребений // СА, 1958, N 4; Древние славяне в Полесье и Поднепровье // Славяне.- М., 1954, N 8; Миропольские курганы // МИА, 1969, N 169; Могильник II-IV вв. н.э. в г. Любомле // КСИА, 1971, в. 128; Новопокровский могильник и поселения (VII-VIII ст.) // А., т. 6, 1952; Раскопки у с. Сахновки // МИА, 1963, N 108; Славянские древности V-IX вв. на территории Прип'ятского Полесья // КСИИМК, 1959, в. 57.*

### ЛІНКА НАДІЯ ВОЛОДИМИРІВНА (1896-1981)

Народилася в 1896. Закінчила мистецтвознавче відділення Київського археол. ін-ту в 1928. Працювала в Музейному містечку у Києві екскурсиводом з 1929, а пізніше - зав. відділом. З 1939 по 1951 - зав. відділом в ДІМ УРСР. З 1957 по 1963 - зав. Архівним відділом в ІА АН УРСР. Досліджувала слов'янські пам'ятки I тис., а також давньоруські. Брала участь у багатьох археол. експ. у Київській, Черкаській та Кіровоградській обл.

Залишила 11 наук. публікацій. Серед них: *Копітьський скарб // А., т. 2, 1948; Роботи експедиції "Великий Київ" за 1947 // АП, 1952, т. 3; Розвідка у Канівському районі // там само; Зарубинецкое поселение на Пилипенковой горе близ г. Канева // МИА, 1959, N 70 (у співавт.); Раннеславянское поселение на р. Тясмине // МИА, 1963, N 108.*

### ЛЯПУШКІН ІВАН ІВАНОВИЧ (1902-1968)

Народився 4.02.1902 у слободі Савруха Самарської губ. Вчителював у 1920-1924 у Поволжі та Фергані. З 1924 по 1926 служив в армії. Закінчив істор. відділення Ленінградського ДІІ у 1930. З 1945 і до смерті працював у ЛВ ПМК с.н.с. Д.і.н. Досліджував історію слов'ян Сх. Європи напередодні і в процесі складання Давньоруської держави. Проводив археол. експ. на терит. Дніпровського лісостепового Лівобережжя, а також в інших місцях. (Рис. 50).

Залишив багато наук. публікацій. Серед них: *Городище Новотроицкое. О культуре восточных славян в период сложения Киевского государства // МИА, 1958, N 74; Днепровское лесостепное левобережье в эпоху железа // МИА, 1961, N 104; Славяне Восточной Европы накануне образования древнерусского государства (VIII-первая пол. IX в.). Историко-археологические очерки // МИА, Л., 1968, N 152; К вопросу о культурном единстве славян // Исследования по археологии СССР.- Л., 1961; К вопросу о памятниках вольнецкого типа // СА, 1959, т. 29-30; Материалы к изучению юго-восточных границ восточных славян VIII-X вв. // КСИИМК, 1946, в. 12;*



*О датировке городищ роменско-боршевской культуры // СА, 1947, т. 9; О жилищах восточных славян Днепровского Левобережья VIII-X вв. // КСИИМК, 1957, в. 68; Старослов'янське поселення VIII-XIII ст. на терит. Полтави // АП, 1949, т. 1.*

### МАГОМЕДОВ БОРИС ВІКТОРОВИЧ

Народився 29.01.1949 в Києві. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1974. Працює з 1969 в ІА АН УРСР н.с. Кі.н. Досліджує етнокультурні процеси в Пд.-Сх. Європі в першій пол. I тис. н.е., зокрема, черняхівську культуру. Брав участь в археол. експ. у Чернівецькій, Миколаївській, Одеській, Вінницькій та ін. обл. з 1965 щорічно.

Має 37 наук. праць: *Черняховская культура Северо-Западного Причерноморья.- К., 1987; О происхождении форм черняховской гончарной керамики // Новые исследования археологических памятников на Украине.- К., 1977; Могилиник у городища Городок на Южном Буге // Памятники древних культур Северного Причерноморья.- К., 1979; Черняховское городище у с. Александровка // Днестро-Дунайское междуречье в I-начале II тысячелетия н.э.- К., 1987.*

### МАКСИМОВ ЄВГЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ

Народився 28.01.1921 в Києві. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1949 і працює в ІА АН УРСР у Києві провідним н.с. Ді.н. Досліджує археол. культури населення лісостепової терит. УРСР I тис. до н.е.-I тис. н.е. (зокрема, скіфську лісостепову, милоградську, зарубинецьку, київську) та історію стародавніх слов'ян. Очоловав археол. експ. на терит. лісостепової України з 1957 по 1985. (Рис. 52).

Має 132 наук. публікації. Серед них: *Стародавні східні слов'яни // Книга для читання з історії УРСР з найдавніших часів до кінця 50-х років XIX ст.- К., 1960; К., 1970; Среднее Поднепровье на рубеже нашей эры.- К., 1972; Зарубинецкая культура на территории УССР.- К., 1982; Археологические памятники близ хутора Монастырек на Среднем Днепре.- К., 1988 (у співавт.); Взаємовідносини зарубинецьких та степових племен Подніпров'я // А., 1978, в. 28; Землеробство і скотарство на Середньому Придніпров'ї на рубежі нової ери // УІЖ, 1969, N 8.*

### МАХНО ЄВГЕНІЯ ВОЛОДИМИРІВНА (1913-1992)

Народилася 26.02.1913 в Кіровограді, де закінчила ДПП в 1932, а в 1939 - істор. ф-т Київського ДУ. У 1932-35 вчителювала в селах Хмельницької обл. З 1938 по 1983 працювала в ІА АН УРСР с.н.с. Кі.н. В 1964-1983 працювала над археол. частиною 26-томного видання "Історія міст і сіл УРСР". Досліджувала ранньослов'янські пам'ятки зарубинецької, черняхівської і синхронних культур. Керувала 40 археол. експ. в Житомирській, Київській, Сумській, Полтавській, Черкаській і Херсонській обл.

Має 92 наук. публікації. Серед них: *Памятники черняховской культуры на территории УССР // МИА, 1960, N 82; Реннеславянские (зарубинецко-корчеватские) памятники в Среднем Поднепровье // СА, 1955, т. 23; Раскопки зарубинецких поселений в Киевском Поднепровье в 1950 г. // МИА, 1959, N 70; Знову про локальні варіанти черняхівської культури // А., т. 24, 1970; Кантемирівське поселення та могильник полів поховань // АП, 1952, т. 3; Корчеватские памятники в Среднем Поднепровье // КСИАУ, 1953, в. 2; Могилиник черняховського типу в городі Суми // МИА, 1967, N 139; Пам'ятки типу Дитинців і Компаніївської могильник // А., 1976, в. 16; Черняхівська культура // Археологія УРСР.- К., 1975, т. 3.*

### МЕГЕЙ ВАЛЕРІЙ ПИЛИПОВИЧ

Народився 1949 в м. Хотині Чернівецької обл. Закінчив Кам'янець-Подільський ДПП в 1975 і по 1977 учителював в с. Верхній Рогатчик Херсонської обл. З 1977 працює на каф. історії Кам'янець-Подільського ДПП ст. лабор. Досліджує ранньослов'янську археол. Брав участь в археол. експ. Кам'янець-Подільського ДПП у розк. в сс. Бакота, Рудківці, Велика Слобідка, Редвинці, Дорогоща Хмельницької обл., Бернашівка Вінницької обл., Пашківці і Долиняни Чернівецької обл. у 1972-1988.

Має 10 наук. публікацій: *Слов'янське поселення Велика Слобідка 1 на Середньому Дністрі // А., 1987, в. 59 (у співавт.).*

## МЕЛЬНИКОВСЬКА ОЛЬГА МИКОЛАЇВНА

Народилася 14.09.1921 в м. Спасово Рязанської обл. Закінчила істор. ф-т Московського ДУ у 1945. Під час війни у 1941-1942 була санітаркою в евакогоспіталі у блокадному Ленінграді. В 1946-1988 працювала с.н.с. ІА АН СРСР. К.і.н. Досліджувала історію і матеріальну культуру племен півд.-лісової зони Подніпров'я у I тис. до н.е., зокрема, милоградську, юхнівську культури (неврів, меланхленів) і їх сусідів. Брала участь в археол. експ. на Україні (Чернігівській обл.), у Білорусії та Росії в 1951-1971.

Має 50 наук. публікацій: *Могильник у с. Долинское Черниговской обл. // КСИИМК, 1950, в. 32; Памятники раннего железного века Юго-Восточной Белоруссии // КСИИМК, 1963, в. 94; Первые сведения о погребальном обряде у племен юхновской культуры // МИА, 1970, N 176; Поселения поблизу с. Свердловка на Черниговщині // А., 1978, в. 28.*

## МИХАЙЛИНА ЛЮБОМИР ПАВЛОВИЧ

Народився 17.06.1953 в Чернівцях. Закінчив істор. ф-т Чернівецького ДУ в 1975. Працює в Чернівецькому ДУ зав. каф. історії стародавнього світу і середніх віків, доц., к.і.н. Досліджує слов'яно-руську археол. Брав участь у Слов'янській і Прикарпатській археол. експ. ІА АН СРСР. Керує археол. експ. Чернівецького ДУ з 1977.

Має 15 наук. публікацій. Серед них: *Славянские памятники бассейна Верхнего Прута VIII-X вв. // Славяне на Днестре и Дунае.- К., 1983 (у співавт.); Итоги изучения славянских памятников Северной Буковины V-X вв. // СА, 1981, N 2 (у співавт.); Восточнославянские древности VIII-X вв. в бассейне Верхнего Прута // Тезисы докл. советской делегации на У Межд. конгрессе славянской археол.- М., 1985.*

## МУЛТАНЕН АНДРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Народився 5.05.1959 у м. Печори Псковської обл. Закінчив каф. археол. Ленінградського ДУ в 1984. Працює з 1986 с.н.с. відділу археол. ЧІМ. Досліджує походження та розвиток черняхівської культури. Брав участь у Чернігівських археол. експ. у 1986-1988.

З наук. публікацій можна вказати: *До питання про класифікацію черняхівської гончарної кераміки та її задачі // Друга Чернігівська обл. наук. конф. з істор. краєзн.- Чернігів-Ніжин, 1988, в. П; Охоронні розк. на поселенні V-VII вв. у с. Спаське // Минувле Сосниць та її околиць.- Чернігів, 1990; Лепесовское святилище и возможность его датировки по гончарной посуде // Тихановские чтения.- Л., 1988.*

## НЕДОПАК ДМИТРО ПЕТРОВИЧ

Народився в с. Сеньківка Київської обл. 16.11.1942. Закінчив Київський політехнічний ін-т в 1965. Працює в ІА АН УРСР з 1973 с.н.с. Канд. техн. наук. Досліджує історію техніки чорної металургії та металобробки. Брав участь в історико-технічних експ. у Закарпатті в 1976, 1982, в Умані у 1979, 1980, 1981, у Завадівці в 1977, 1978, у Кам'янці-Дніпровській у 1983.

Має 26 наук. публікацій: *Некоторые вопросы методики исследования металла из раскопок // Использование методов естественных наук в археологии.- К., 1978; Черный металл с черняховского поселения у с. Завадовка // Позднейшие судьбы черняховской культуры.- Каменец-Подольский, 1981; О черной металлургии рубежа нашей эры // Использование методов естественных наук в археологии.- К., 1981 (у співавт.); О масштабах производства железа на Лютежском центре черной металлургии I тыс. н.э. // Новые методы археологических исследований.- К., 1982; История черной металлургии и металлообработки на территории Украины на рубеже нашей эры (III в. до н.э.-III в. н.э.).- К., 1983 (у співавт.).*

## НЕКРАСОВА ГАННА МИКОЛАЇВНА

Народилася 24.01.1951 в Києві. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1975 і працює н.с. ІА АН УРСР. Досліджує черняхівську культуру Лівобережної України. Проводила археол. розк. Черняхівського поселення у с. Хлопків Київської обл. у 1981-1984, черняхівського могильника у с. Сад під Сумами в 1983-1984 та черняхівських могильників і поселення у с. Боромля Сумської обл.

Серед її наук. публікацій: *Охоронні розкопки черняхівського могильника в околицях м. Сум // А., 1985, в. 50; Поселення черняхівської культури Хлопків 1 на Київщині // А., 1988, в. 62; Поселення Рашків II на Середньому Дністрі // А., 1984, в. 48 (у співавт.).*

## НІКІТІНА ГАЛИНА ФЕДОРІВНА

Народилася 6.12.1932 в Горькому. Закінчила істор. ф-т Московського ДУ в 1956. З 1964 працює в ІА АН СРСР с.н.с. К.і.н. Досліджує черняхівську культуру. Очолує Середньодністровську археол. експ. з 1969.

Має 30 наук. публікацій: *Погребальний обряд культур полей погребений Средней Европы во II тыс. до н.э.-I половине I тыс. н.э.- М., 1974; Систематика погребального обряда племен черняховской культуры.- М., 1985; Гребни черняховской культуры // СА, 1969, N 1; Классификация лепной керамики черняховской культуры // СА, 1966, N 4; Поселения черняховской культуры на Среднем Днестре // СА, 1964, N 2.*

## ПАЧКОВА СВІТЛАНА ПЕТРІВНА

Народилася 19.08.1940. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1964 і працює с.н.с. ІА АН УРСР. К.і.н. Досліджує походження слов'ян, їх ранню історію та економічний розвиток на рубежі н.е., зокрема, зарубинецьку, лукашівську культури Подніпров'я та Подністров'я. Брала участь у Середньодніпровській ранньослов'янській експ. у 1970, 1978-1980, Середньодністровській новобудовній у 1969-1977.

Має 60 наук. публікацій: *Господарство східно-слов'янських племен на рубежі н.е. (за матеріалами зарубинецької культури).- К., 1974; Виготовлення кераміки у племен зарубинецької культури // А., 1972, в. 5; Металургический центр зарубинецької культури в с. Лютеж (близ Киева) // СА, 1970, N 1; Територія Києва на рубежі нашої ери // Стародавній Київ.- К., 1975; Археологические исследования многослойного поселения у с. Горощева Тернопольской обл. // Археологические исследования на Среднем Днестре.- К., 1984; К вопросу о памятниках позднелатенского времени на Среднем Днестре // Проблемы этногенеза славян.- К., 1978 і ін.*

## ПЕНЯК СТЕПАН ІВАНОВИЧ

Народився 29.09.1927 в Ужгороді. Закінчив Ужгородське педучилище в 1947 та істор. ф-т Ужгородського ДУ в 1955. Вчителював у 1947-1950. Був дирек. Закарпатського краєзн. музею в 1956-1973, а в 1973-1985 працював с.н.с. ІА АН УРСР, в 1985-1990 - с.н.с. відділу археол. ІСН АН УРСР. К.і.н. Досліджує ранньослов'янську та древньоруську археол. Був нач. Закарпатських археол. експ. з 1973.

Має 67 наук. публікацій. Серед них: *Ранньослов'янське і древньоруське населення Закарпаття VI-XIII ст.- К., 1980; Закарпатський краєзнавчий музей. Путівник.- Ужгород, 1968; Довідник з археології України. Хмельницька, Чернівецька, Закарпатська області.- К., 1984 (у співавт.); Закарпаття - земля слов'янська.- Ужгород, 1976; Давні металурги Українських Карпат.- Ужгород, 1978 (у співавт.); Слов'янське населення Закарпаття другої половини I тис. н.е. // А., 1973, в. 12; Про племінну належність давньослов'янських пам'яток Закарпаття // Культура і побут населення Українських Карпат.- Ужгород, 1973.*

Народилася 11.12.1950 в с. Чемер Чернігівської обл. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1975 і працює н.с. ІА АН УРСР. К.і.н. Досліджує слов'яно-руську археол. Лісостеп. Правобережжя України. Брала участь у Дніпровській давньоруській археол. експ. на розк. городища Монастирьок у 1979-1984, розк. поселення VIII-IX ст. біля с. Ходосівка в 1985, у розк. багатощарового поселення VII-XIV ст. в с. Григорівка Черкаської обл. з 1986.

Має понад 20 наук. публікацій: *Славянские памятники близ хут. Монастырьок на Среднем Днепре.* - К., 1988 (у співавт.) *Землеробство і скотарство у Середнім Подніпров'ї в VIII-X вв.* // А., 1979, в. 41; *Городище Монастырьок VIII-X вв. в свете новых исследований* // *Земли Южной Руси в IX-XIV вв.* - К., 1985.

## ПЕТРОВ ВІКТОР ПЛАТОНОВИЧ (1894-1969)

Народився 10.10.1894 в Катеринославі (Дніпропетровськ). Закінчив істор.-філол. ф-т Київського ДУ в 1918. У 1920-1934 працював в Етнографічній комісії АН УРСР н.с. З 1932 - н.с. ІМК (пізніше - ІА АН УРСР), потім зав. сект. феодалізму. На початку 1941 призначений дирек. Ін-ту фольклору та етнографії і його кандидатура була висунута в дійсні чл. АН УРСР. Під час війни (у 1942-1945) - учасник партизанського руху (розвідник), нагороджений орденом Великої Вітчизняної війни. У 1950-1955 - н.с. ІА АН СРСР, а з 1956 і до кінця життя - н.с. ІА АН УРСР. Доктор філол. наук. Досліджував слов'янську археол., зокрема, підсічне господарство, зарубинецьку і черняхівську культури, слов'ян др. пол. і тис., етногенез слов'ян, слов'янську писемність, пам'ятки Київської Русі, а також істор. географію, гідронімію, ономастику, краєзн., фольклор, етнографію і міфологію. Займався літературознавством (писав про Т.Г.Шевченка, Г.С.Сковороду, М.В.Гоголя та ін. письменників). Брав участь у багатьох археол. експ.: Південнокиївській у 1934, Райковецькій у 1935, Поліській у 1936, Трипільській у 1937-1938, Лубенській у 1939, Пліснеській у 1940. Проводив розк. Райковецького і Городського давньоруських городищ, Лохвицького, Косанівського та Баївського могильників черняхівської культури, слов'янського поселення біля с. Стецівка, могильника біля с. Корчувате та ін. пам'яток. (Рис. 62).

Автор 220 наук. праць. Серед них: *Подсечное земледелие.* - К., 1968; *Скіфи, мова і етнос.* - К., 1968; *Етногенез слов'ян. Джерела, етапи розвитку і проблематика.* - К., 1972; *Давні слов'яни V-VIII ст. (Літописні дані в світлі археологічних матеріалів* // УІЖ, 1966, N 2; *Зарубинецький могильник* // МИА, 1959, N 70; *Зарубинецько-корчуватська культура Середнього Подніпров'я і синхронні культури суміжних територій* // А., т. 12, 1961; *Історична географія та проблеми слов'янського етногенезу на матеріалах гідронімії (Гідронімія Росії і Надроссія)* // *Історичні джерела та їх використання.* - К., 1966, в. 2; *Масловський могильник на р. Товчак* // МИА, 1964, N 116; *Пам'ятники корчакського типу* // МИА, 1963, N 108; *Про зміну археологічних культур на території УРСР в V ст. н.е.* // А., т. 18, 1965; *Ранньослов'янські пам'ятки корчакського типу* // А., т. 14, 1962; *Стецовка, поселення третьої чверти I тисячелеття н.е.* // МИА, 1963, N 108; *Черняхівський могильник* // МИА, 1964, N 116.

## ПОРО ІГОР СТАНІСЛАВОВИЧ

Народився 18.02.1948 в Бердичеві Житомирської обл. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1971. З 1974 працює в Науково-дослідній частині Київського ДУ н.с. К.і.н. Досліджує етнічну історію населення Криму пізньоримської доби і раннього середньовіччя (III-IX). Брав участь в археол. експ.: Ольвійській у 1967, Кримській (Мангупський загін) у 1968-1974, Новобудовних на Півдні УРСР у 1975-1987.

Має 34 наук. публікації: *Етнічна належність Ай-Тодорського могильника* // ВКУ, 1973, в. 15; *Етнос та археологічна культура* // *Проблеми філософії*, 1974, в. 22; *Гунська навала і Крим* // ВКУ, 1976, в. 18; *Готы-тетракситы или готы-трапезиты?* // *Некоторые вопросы археологии Украины.* - К., 1977; *До питання про ранніх слов'ян у Криму в історичній літературі* // ВКУ, 1979, в. 21; *Сармато-алани в Південно-Західному Криму у III-IX ст.* // ВКУ, 1985; *Крымская Готия.* - К., 1990.

## ПРИХОДНЮК ОЛЕГ МИХАЙЛОВИЧ

Народився 19.05.1941 в Хмельницькому. Закінчив Чернівецький ДУ в 1964. Працював у Хмельницькому краєзн. музеї н.с. у 1964-1966, потім ст. лабор. каф. історії Кам'янець-Подільського ДІП в 1966-1967. З 1970 - с.н.с. ІА АН УРСР. Д.і.н. Досліджує етногенез слов'ян. Брав участь в археол. розк. м. Городок Хмельницької обл. у 1965-1968, у зоні будівництва Дністровського гідровузла в 1968-1978 та у Сер. Подніпров'ї у 1972-1985. (Рис. 65).

Має 100 наук. публікацій. Серед них: *Слов'яни на Поділлі (VI-VII)*. - К., 1975; *Археологічні пам'ятки Середнього Придніпров'я VI-IX ст. н.е.* - К., 1980; *Славянские поселения I тыс. н.э. у с. Сокол на Среднем Днестре*. - К., 1984; *Ранньослов'янське житло на Поділлі* // А., 1971, в. 3; *Об этнической ситуации в Днепровском лесостепном пограничье во второй половине I тыс. н.э.* // *Проблемы этногенеза славян*. - К., 1978; *Формування слов'янських старожитностей раннього середньовіччя в Середньому Подністров'ї* // А., 1983, в. 42; *К вопросу о присутствии антов в Карпато-Дунайских землях* // *Славяне на Днестре и Дунае*. - К., 1983; *Роль черняховской культуры в формировании раннесредневековых древностей Среднего Поднепровья* // КСИА, 1984, в. 178; *Пеньковская культура* // *Этнокультурная карта территории Украинской ССР в I тыс. н.э.* - К., 1985; *Анты и пеньковская культура* // *Древние славяне и Киевская Русь*. - К., 1989; *Этнокультурные процессы в Карпатском бассейне и Подунавьи в период раннего средневековья (V-VII вв.)* // *Славяне и Русь (в зарубежной историографии)*. - К., 1990 (у співавт.).

## РУСАНОВА ІРИНА ПЕТРІВНА

Народилася 22.04.1929 в Москві. Закінчила Московський ДУ в 1953. З 1956 працює в ІА АН СРСР провідним н.с. Д.і.н. Досліджує слов'яно-руську археол. Проводила розк. ранньослов'янських пам'яток на Волині, Буковині.

Має 80 наук. публікацій. Серед них: *Славянские древности VI-VII вв.* - М., 1976; *Славянские древности VI-IX вв. между Днепром и Западным Бугом*. - М., 1973; *Курганы полян X-XII вв.* - М., 1966; *Карта распространения памятников типа Корчак (VI-VII вв. н.э.)* // МИА, 1970, N 176; *Один из методов классификации раннеславянской керамики* // КСИА, 1976, N 148; *Погребальные памятники второй половины I тыс. н.э. на территории Северо-Западной Украины* // КСИА, 1973, в. 135; *Поселение у с. Корчак на р. Тетерева* // МИА, 1963, N 108; *Языческое святилище на р. Гнилопять под Житомиром* // *Культура Древней Руси*. - М., 1966.

## РУТКІВСЬКА ЛУКЕРІЯ МАРКІЯНІВНА

Народилася 1.11.1923 в с. Сінгурі Житомирської обл. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1948. Працювала н.с. ІА АН УРСР у 1947-1949, потім - ст. викл. каф. археол. Середньоазійського ДУ в Ташкенті. З 1960 по 1978 працювала в ІА АН УРСР н.с., а пізніше в Археол. музеї АН УРСР. К.і.н. Досліджувала ранньослов'янські пам'ятки І тис. н.е., зокрема, ранньослов'янську кераміку, взаємоз'язки місцевого населення з кочовниками, історію гунінів у Сх. Європі. Брала участь у багатьох археол. експ. на Лівобережжі та Правобережжі Дніпра.

Має 50 наук. публікацій. Серед них: *Кочовики та землероби на території Степової України в середині I тис. н.е.* // А., т. 22, 1969; *Поселення IV-V н.е. в с. Капулівка на Нижньому Дніпрі* // А., т. 24, 1970; *До питання про найдавніші болгарські племена на території України* // ВАН, 1972, N 10; *З історії етнічних зв'язків у Подніпров'ї* // *Середні віки на Україні*. - К., 1973, в. 2; *О стратиграфии и хронологии древнего поселения около с. Стецовка на р. Тясмине* // *Раннесредневековые восточно-славянские древности*. - Л., 1974; *Дослідження поблизу с. Жовнін Черкаської обл.* // АДНУ, 1969-1972, в. 4; *Археологические памятники IV-VI вв. в районе Кременчугского моря. (Украина)* // *Словенская археология*. - Братислава, 1979.

Народився 1924 в м. Ногінську Московської обл. Закінчив Московський ДУ в 1951. Працює в ІА АН СРСР з 1955 зав. відділом. Д.і.н. Досліджує археол. і етногенез слов'ян, археол. й історію Древньої Русі. Керував археол. експ.: Середньоруською у 1955-1963, Кривницькою у 1965-1970, Ізборською у 1971-1983, Псковською у 1984-1988.

Має понад 300 наук. публікацій. Серед них: *Сельские поселения Смоленской земли.* - М., 1960; *Славяне Верхнего Поднепровья и Подвинья.* - М., 1970; *Новгородские сопки.* - М., 1970; *Длинные курганы кривичей.* - М., 1974; *Происхождение и ранняя история славян.* - М., 1979; *Восточные славяне VI-XIII вв.* - М., 1982; *Анты // Проблемы советской археологии.* - М., 1978; *Балты и славяне в древности (I тыс. до н.э.) // Проблемы этнической истории балтов.* - Рига, 1977; *Из истории восточнославянского расселения // КСИА, 1965, в. 104; О юго-западной группе восточнославянских племен // Историко-археологический сборник.* - М., 1962; *Формирование славянского населения Среднего Поднепровья // СА, 1972, N 4; Этнография Восточной Европы середины I тыс. н.э. по данным археологии и Иордана // Восточная Европа в древности и средневековье.* - М., 1978.

### СИМАНОВИЧ ЕРАСТ ОЛЕКСІЙОВИЧ (1919-1983)

Народився 1919 в Петрограді. Закінчив відділення археол. істор. ф-ту Ленінградського ДУ в 1941. Під час війни у блокадному Ленінграді працював санітаром у госпіталі. В 1949-1951 працював в Ермітажі, потім у Москві в Музеї образотворчого мистецтва в 1952-1956, а з 1956 і до кінця життя - с.н.с. ІА АН СРСР. Д.і.н. Досліджував археол. і історію раннього середньовіччя Сх. Європи, зокрема, черняхівську й інші культури України і суміжних терит. Керував багатьма археол. експ. на терит. України, Білорусі та Росії.

Залишив 177 наук. публікацій: *Городище Колошин 1 на Гомельщине // МИА, 1963, N 108; Магия и обряд погребения в черняховскую эпоху // СА, 1963, N 1; Северная граница памятников черняховской культуры // МИА, 1964, N 116; Культура полей погребений и готская проблема // Скандинавский сборник.* - М., 1970, т. XV; *Культура поздних скифов и черняховские памятники в Нижнем Поднепровье // МИА, 1971, N 177; О некоторых типах поселений первых веков нашей эры в Северном Причерноморье // КСИИМК, 1956, в. 65; Итоги исследования черняховских памятников в Северном Причерноморье // МИА, 1967, N 139; Древности Скандинавии и Прибалтики на территории культур полей погребений // КСИА, 1973, в. 133; Зарубинецкая и черняховская культуры в Поднепровье // МИА, 1970, N 176; О культурных представлениях населения юго-западных областей СССР в позднеантичный период // СА, 1978, N 2; Орнаментация черняховской керамики // МИА, 1964, N 116; Північне Причорномор'я і слов'яни-анти // А., 1971, в. 2; Поселення VI-VII вв. на Черниговщині // КСИА, 1969, в. 120; Ромашковский могильник - первый черняховский памятник Поднепровья // СА, 1979, N 3; Черняхівські племена Подніпров'я (культура і етнос) // А., 1973, в. 10; Спроба реконструкції млина перших століть н.е. // Нариси з історії техніки. - К., 1960, в. 6; Хірургія в черняхівську епоху // Середні віки на Україні. - К., 1971, в. 1.*

### СКИБА ЛЮБОВ ЄГОРІВНА

Народилася 22.05.1955 в м. Горлівці Донецької обл. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1977. Працювала в Переяслав-Хмельницькому істор. музеї в 1977-1981, потім - у Музеї історії Києва в 1981-1988 зав. сект. археол. Досліджувала пам'ятки зарубинецької культури та давньоруські. Брала участь у багатьох археол. експ.: Білгородській у 1973-1976, у розк. Ходосівки у 1975, Березанській у 1974-1977, Канівській (розк. Мононастирка) у 1982-1985.

Серед її наук. публікацій: *Находка литейной формочки III в. н.э. в Киеве // А., 1986, N 53; Погребальный обряд племен зарубинецкой культуры Среднего Поднепровья как исторический источник (по материалам Пыровского могиль-*

ника) // *Актуальные проблемы историко-археологических исследований*. - К., 1977; *Пирогівський могильник* // А., 1989, N 2 (у співавт.).

### СМІЛЕНКО АЛЛА ТРОХИМІВНА

Народилася 15.06.1923 в Києві. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1948. З 1951 по 1991 працювала провідним н.с. Д.і.н. Досліджувала ранньослов'янську і середньовічну археол. України. Керувала археол. експ.: Надпорізькою (розк. гончарного центру УП ст. у балці Канцерці, городища Башмачки III-IV ст., у 1964-1980), Дністро-Дунайською (розк. в с. Шабо IX ст., в с. Нагірне поселення венедів III-IV ст., в с. Багате поселення IX ст. у 1981-1987. (Рис. 75).

Має понад 80 наук. публікацій. Серед них: *Глодоські скарби*. - К., 1965; *Слов'яни та їх сусіди в Степовому Подніпров'ї*. - К., 1975; *Пастирське городище, пам'ятка Надпоріжжя*, *Речові скарби*, *Основні риси культури східних слов'ян* // *Археологія УРСР*. - К., 1975, т. 3; *Славянская культура VIII-IX вв. правобережжя Днепра (пам'ятники типа Лука-Райковецкая)* // *Археологія УРСР*. - К., 1986, т. 3; *Хронологія гончарної кераміки черняхівського типу* // *КСИА*, 1970, в. 121; *Черняхівське поселення в с. Лески близ г. Черкассы* // *МИА*, 1967, N 139 (у співавт.); *Средневековые поселения в приморской части Днестро-Дунайского междуречья* // *Днестро-Дунайское междуречье в I-начале II тыс. н.э.* - К., 1987.

### СМІШКО МАРКІАН ЮЛАНОВИЧ (1900-1981)

Народився 7.11.1900 у Львові. Закінчив гуманітарний ф-т Львівського ДУ в 1931 зі спеціальності археол. і був залишений на каф. доісторичної археол. З 1939 - доц. ЛДУ, викладав курси з археол. первісного суспільства та етнографії. з 1940 став керівником відділу археол. АН УРСР. З 1944 і до кінця життя працював у відділі археол. при ІСН зав. відділом і заст. директ. по наук. роботі. Досліджував походження східних слов'ян, зокрема, археол. Волині і Прикарпаття у I тис. н.е. Проводив багато археол. експ.: Комарівські у 1955-1957, 1962, 1965, 1973, Закарпатську у 1960, Гологірську в 1960. Розкопав поселення I пол. I тис. н.е.: у Великих Вікнісах, Волиці Страклівській і Костяниці на Волині, Неслухові і Залісках на Львівщині, Сухоставі в Тернопільській обл., Незвиську на Івано-Франківщині та інші. Визначив характерні риси пам'яток липницької і пшеворської культур, їх хронологічні межі, господарство, побут і культуру їх носіїв.

Залишив понад 70 наук. публікацій: *Доба полів поховань у західних областях УРСР*. - К., 1948; *Дослідження пам'яток культури полів поховань у західних областях УРСР у 1947 р.* // *АП*, 1952, т. 3 *Карпатські кургани першої половини I тисяч. н.е.* - К., 1960; *Два кургани могильники в околицях с. Ізв Закарпатської обл.* // *АП*, 1952, т. 3; *Раннеславянская культура Поднестровья в свете новых археологических данных* // *КСИИМК*, 1952, в. 44; *Могильник III-IV століть н.е. у с. Дитиничі Ровенської області* // *МДАПВ*, 1961, в. 3; *Пшеворська культура. Липицька культура. Культура карпатських курганів* // *Археологія УРСР*. - К., 1975, т. 3.

### СМОЛИЧЕВ ПЕТРО ІВАНОВИЧ (1891-1955)

Народився 1891 в Глухівському повіті Чернігівської губ. Вчився в Чернігівській духовній семінарії, потім у Петербурзькій духовній акад. і Петербурзькому археол. ін-ті. У 1908 брав участь у XIV АЗ в Чернігові. Працював у Чернігівському краєзн. музеї зав. історико-археол. відділом з 1923 по 1931, а потім у Музеї Дніпровського будівництва, який відкрився виставкою на о. Хортиця у 1932. У 1925 був обраний дійсним чл. ВУАК. Брав участь в археол. розк. Спаського собору XI ст. у Чернігові, які велись під керівництвом М.О.Макаренка і І.В.Моргилевського у 1923, а також у дослідженні поховань XVIII ст. у Воскресенській церкві в м. Седневі на Чернігівщині в 1924; проводив розк. городища і сіверянських курганів у с. Шестовиці біля Чернігова у 1926-1927. Одночасно викладав у Чернігівському ін-ті народної освіти. Досліджував пам'ятки культури полів поховань біля с. Маслово на Черкащині в 1926. За дорученням ВУАК проводить великі і довготривалі археол. розк. і дослідження пам'яток на терит. будівництва Дніпрогесу по правому і лівому берегах Дніпра та його островів у 1927-1932. Проводив розк. біля с.

Кичкас, кам'яної споруди на о. Хортиця, відкрив неолітичну стоянку на о. Похилому, потім на о. Таволжаному, Перуна, Орлина Стрелиця й ін. У 1933, як і більшість членів ВУАКУ, Смолічев був репресований і висланий. Останні роки життя провів у Таджикистані.

Більшість наук. праць його залишилися неопублікованою і зберігається в архіві ІА АН УРСР. З наук. публікацій можна вказати: *Археологічні дослідження в околицях містечка Златополя на Черкащині року 1926* // КЗ ВУАК за 1926 р. - К., 1927; *Подвійні поховання Х ст. коло Шестовиці на Чернігівщині* // *Записки Чернігівського наукового товариства*. - Чернігів, 1931, т. 1; *Розкопки сіверянських могил в с. Шестовиці на Чернігівщині влітку 1925 р.* // *Україна*, 1926, кн. 1; *Чернігів та його околиці за часів великокнязівських* // *ЧПЛ*. - К., 1928.

## СПИЦИН ОЛЕКСАНДР АНДРІЙОВИЧ (1858-1931)

Народився 14.08.1858 в м. Яранськ Вятської губ. Закінчив істор.-філол. ф-т Петербурзького унів. у 1882. Спочатку викладав історію у Вятській гімназії, написав дослідження з історії і археол. Вятського краю. У 1892 запрошений до Петербургу і призначений чл. Археол. Комісії. З 1909 почав читати курс російської археол. в Петербурзькому унів., а з 1914 читав ще курси з істор. географії, як в унів., так і в Петербурзькому Археол. ін-ті. Проф. У 1918 обирається дійсним чл. ДАІМК, де з 1919 - зав. відділом руських, фінських, литовських старожитностей. Крім курсів лекцій в унів. та Археол. ін-ті читає лекції на вчительських курсах у Перебурзі, Новгороді, Москві. У 1929 обраний чл.-кор. АН СРСР. Мав широке коло наук. інтересів в археол.: палеолітичні стоянки, неоліт Півночі, бронзовий вік, де подав його періодизацію, трипільська і фат'янівська культури, скіфо-сарматські пам'ятки, але особливо його цікавили слов'янські племена і давньоруські пам'ятки. (Рис. 77).

Залишив велику наук. спадщину. Серед них: *Расселение древнерусских племен по археологическим данным* // *ЖМНП*. - 1899; *Венгерские вещи X в. в России* // *Известия археологического комитета*, 1914, в. 53; *Памятники латенской культуры в России* // *ИАК*, 1904, в. 12; *Предметы с выемчатой эмалью* // *ЗРАО*, 1903, т. 5, в. 1; *Древности антов* // *Сборник отделения русского языка и словесности АН СССР*. - М., 1928, т. 101, N 3; *Основные русские племена* // *Культура и быт населения Центрально-Промышленной области*. - М., 1929; *Поля погребальных урн* // *СА*, 1948, т. 10.

## СТАРЧУК ІВАН ДАНИЛОВИЧ (1894-1950)

Народився 11.05.1894 в с. Пилипи Станіславського воєводства. Закінчив Педагог. курси в 1921, а в 1923 - Вільну академію мистецтв у Львові. У 1930 закінчив філософ. ф-т Львівського ДУ. Вчителював у Народній школі Львова в 1921-1925. З 1930 і по 1941 працював на каф. археол. Львівського ДУ асист., а пізніше - доц. З 1944 по 1950 був н.с. ЛВ ІА АН УРСР. Д.і.н. Досліджував матеріальну культуру населення Зах. України у VIII-XIII ст., а також античне мистецтво. Проводив археол. розк. у Галичині у 1940-1941 та в Пліснеську в 1946-1949.

Залишив 29 наук. праць, частина яких залишилися в рукописах: *Розкопки городища Пліснеська в 1947-1948 рр.* // *АП*, 1952, т. 3; *Розкопки на городищі Пліснесько (1946 р.)* // *АП*, 1949, т. 1.

## СТРОКОВА ЛЮДМИЛА ВОЛОДИМИРІВНА

Народилася 28.09.1956 в Києві. Закінчила Київський ДУ в 1981. Працювала в Києво-Печерському запов. н.с. у 1974-1976. З 1976 працює в ДІМ УРСР н.с., хранителем фондів. Досліджує історію й археол. східних слов'ян і Давньої Русі. Брала участь у слов'яно-руських археол. експ. на Правобережжі Дніпра в 1977-1987.

З наук. публікацій: *Славянские древности Днепровского Надпорожья в материалах Днепровской экспедиции 1927-1932* // *Древности Степного Поднепровья III-I тыс. до н.е.*-Дн., 1983.



## СУХОБОКОВ ОЛЕГ ВАСИЛЬОВИЧ

Народився 26.10.1937 в м. Трубчевську Брянської обл. Закінчив Харківський ДУ в 1964. Вчителював у м. Торез Донецької обл. у 1964-1966. З 1966 працює в ІА АН УРСР с.н.с. Д.і.н. Досліджує археол. та історію населення Дніпровського Лівобережжя в др. пол. I тис.-II тис. н.е. Керував Лівобережною слов'яно-руською експ. в 1968-1987. Провів розк. городищ Ніццаха, Опішня, Кам'янка, Волинцево, Путивль, Лубни, Битиця.

Має 70 наук. публікацій. Серед них: *Славяне Днепровского Левобережья*. - К., 1975; *Этнокультурная карта территории УРСР*. - К., 1985; *Проблемы этногенеза славян*. - К., 1978; *Славянские древности последней четверти I тыс. н.э. Днепровского Левобережья (волинцевская и роменская культуры)* // *Археология УРСР*. - К., 1986, в. 3; *Деякі проблеми вивчення роменської культури* // *А.*, 1971, в. 3; *До питання про пам'ятки волинцівського типу* // *А.*, 1977, в. 21; *Поселение середины 1 тыс. н.э. близ с. Курган Азак Сумской обл.* // *АИИУ* 1968. - К., 1971, в. 3; *Розкопки городища поблизу с. Волокитине* // *А.*, 1974, в. 13; *Населення Дніпровського Лівобережжя перед утворенням Київської Русі* // *УІЖ*, 1971, N 6.

## ТЕРПИЛОВСЬКИЙ РОСТИСЛАВ ВСЕВОЛОДОВИЧ

Народився 24.04.1949 у Вінниці. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1974. Працює в ІА АН УРСР з 1970 художником, а з 1976 - с.н.с. відділу археол. раних слов'ян. К.і.н. Досліджує проблему формування ранньосередньовічних слов'янських культур (пізньозарубинецької I-II ст., київської III-V ст.). Брав участь в археол. експ.: Середньо-Подніпровській (зарубинецькі пам'ятки) у 1969-1974, Середньо-Подесенській (пам'ятки київської культури - Роїще, Ульянівка, Киселівка 2) у 1974-1979, Середньо-Подніпровській (київська культура - Глеваха, Білогірська) у 1980-1985 та ін.

Має 50 наук. публікацій: *Ранние славяне Подесенья III-V вв.* - К., 1984; *Киевская культура, Колошиская культура* // *Археология УССР*. - К., 1986, т. 3.

## ТИМОЩУК БОРИС ОНИСИМОВИЧ

Народився 7.04.1919 в с. Лука Жігомирської обл. Закінчив істор. ф-т Одеського ДПІ в 1939. Працював у Чернівецькому краєзн. музеї н.с. у 1947-1968, потім ст. вкл. Чернівецького ДУ в 1968-1971, а з 1971 по 1984 - с.н.с. Чернівецького відділу ІА АН УРСР. З 1984 - провідний н.с. ІА АН СРСР. Д.і.н. Досліджує слов'яно-руську археол., зокрема, Буковинні і Подністрів'я. Проводив археол. експ. на слов'яно-руських городищах Буковини з 1948, а з 1982 - язичницько-культового центру на Збручі (Тернопільська обл.).

Має 143 наук. публікації. Серед них: *Слов'янські гради Північної Буковини. - Ужгород, 1975; Слов'яни Північної Буковини V-IX ст.* - К., 1976; *Давні слов'яни на Дністрі. - Ужгород, 1977; Древнерусское Поднепровье. - Ужгород, 1981; Давньоруська Буковина X-XIV ст.* - К., 1982; *Кодын - славянское поселение V-VIII вв. на р. Прут. - М., 1984; Восточно-славянская община VI-X вв.* - М., 1990; *Об инструментах для письма (стилях)* // *КСИИМК*, 1956, в. 62; *Ленковичское древнерусское городище* // *СА*, 1959, N 4; *Об археологических признаках восточно-славянских городищ-святлицы* // *Древние славяне и Киевская Русь*. - К., 1989 і ін.

## ТРЕТЬЯКОВ ПЕТРО МИКОЛАЙОВИЧ (1909-1976)

Народився 13.12.1909 в Костромі. Закінчив у 1930 істор.-лінгвістичний ф-т Ленінградського ДУ зі спеціальності археол. З 1928 по 1941 працював у ДАІМК м.н.с., потім с.н.с., заст. директ. по наук. роботі і зав. ЛВ ІІМК. Одночасно з 1934 викладав в Ін-ті історії і лінгвістики, а з 1936 - на істор. ф-ті Ленінградського ДУ. У 1941-1943 викладав у Воєнно-політичній акад., у 1946 переїхав до Москви і з 1947 працював в ІІМК зав. сект. стногенезу народів СРСР. У 1950-1953 - гол. ред. журналу "Вопросы истории". В цей же час він стає директ. Ін-ту слав'янознавства АН СРСР і заст. акад.-секретаря Відділення історії і філософії АН СРСР. Д.і.н., проф., чл.-кор. АН СРСР. Лауреат Державної премії за участь у колективній праці "История культуры Древней Руси" (М. 1948,

1952, т. 1, П). Нагороджений орденами. Досліджував етногенез слов'ян. Очоловав багато археол. експ. у Верхньому Подніпров'ї та Подесенні. (Рис. 83).

Залишив багато узагальнюючих праць. Серед них: *Этногенез восточных славян.*- Л., 1941; *Восточнославянские племена.*- М., 1948, 1953; *Древние городища Смоленщины.*- М.-Л., 1968 (у співавт.); *У истоков древнерусской народности.*- Л., 1970; *Финно-угры, балты и славяне на Днепре и Волге.*- М.-Л., 1966; *Анты и Русь* // СЭ, 1947, N 4; *Зарубинецкая культура и поднепровские славяне* // СА, 1968, N 4; *Об истоках культуры роменско-боршевской древнерусской группировки* // СА, 1969, N 4; *Основные итоги и задачи изучения зарубинецких древностей* // МИА, 1969, N 160; *Расселение древнерусских племен по археологическим данным* // СА, 1937, N 4; *О древнейших руссах и их земле* // Славяне и Русь.- М., 1968; *Некоторые итоги изучения восточных славянских древностей* // КСИА, 1969, N 118; *Городища святилища левобережной Смоленщины* // СА, 1958, N 4; *Стародавні слов'янські городища у верхній течії Ворскли* // А., т. 1, 1947; *У истоков Древней Руси* // По следам древних культур. Древняя Русь.- М., 1953; *Что такое пастырская культура?* // СА, 1971, N 4.

## ШОВКОПЛЯС ГАННА МИХАЙЛІВНА

Народилася 11.05.1920 в Києві. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1944 і працює в ДІМ УРСР с.н.с., зав. сект. та відділом археол. фондів. Досліджує ранньослов'янські та давньоруські пам'ятки, зокрема, пам'ятки зарубинецької культури. Брала участь у багатьох археол. експ. у Подніпров'ї. Очоловала розк. поселення зарубинецької культури на березі р. Почайни у Києві.

Має багато наук. публікацій: *Археологічні пам'ятки гори Киселівки в Києві* // Праці Київського історичного музею.- К., 1958, в. 1; *Знаки на давньоруському посуді з Києва* // А., т. 17, 1964; *Найдавніші шашки і шахи з Києва* // А., т. 19, 1965; *Про костьорізне ремесло у стародавньому Києві* // Середні віки на Україні.- К., 1973, в. 2; *Поселення зарубинецької культури на березі Почайни в Києві* // МИА, 1970, N 176; *Середньовічні художні кахлі з Києва* // А., 1975, в. 16; *Чорний металл зарубинецького поселення на Оболоні в Києві* // СА, 1983, N 4 (у співавт.); *Древние и раннесредневековые памятники на территории Киева* // Труды V Межд. конгресса археологов-славистов.- К., 1988, т. 4 і ін.

## ФЕДОРОВ ГЕОРГІЙ БОРИСОВИЧ

Народився 15.05.1917 в Ленінграді. Закінчив істор. ф-т Московського ДУ в 1940. З 1946 по 1986 працював в ІА АН СРСР с.н.с. Д.і.н. Член Союзу письменників СРСР. Досліджував археол. Пд.-Зх. частини СРСР і тис., зокрема, східних слов'ян на терит. України і Молдови, а також археол. Румунії. Керував багатьма археол. експ. на півдні з 1950 по 1975: Пруто-Дністровськими експ. в Одеській, Чернівецькій обл. України та в Молдові. (Рис. 84).

Має понад 250 наук. публікацій. Серед них: *Население Пруто-Днестровско-го междуречья в I тысячелетии н.э.* // МИА, 1960, N 89; *Памятники древних славян VI-XIII вв.- Кишинев, 1974 (у співавт.); Бранештський могильник X-XI вв.- Кишинев, 1984 (у співавт.); Дневная поверхность.*- М., 1963; 1967; 1977; *Возвращенное имя.*- М., 1986; *Тиверцы* // ВДИ, 1952, N 2; *Екимауцьке городище* // КСИИМК, 1953, в. 50; *Славянские городища в Молдавии* // ВАН, 1953, N 4; *Древнерусский город на Днестре* // ВАН, 1960, N 10; *Население Юго-Запада СССР в первом-начале II тыс. н.э.* // СА, 1961, N 5; *Этническая и культурная история Юго-Запада СССР от начала железного века до XIX в.* // Издание УП Международного конгресса антропологических и этнографических наук.- М., 1964; *Итоги изучения древнеславянских культур Юго-Запада СССР* // КСИА, 1965, в. 105; *Генезис и развитие феодализма у древнерусского населения Днестровско-Прутского междуречья в IX-XII вв. (по археологическим данным)* // Юго-Восточная Европа в эпоху феодализма.- Кишинев, 1973; *Погребение IV в. н.э. у с. Сычевка* // СА, 1979, N 2 (у співавт.); *Славяне и Балкано-Дунайская культура* // Комплексные проблемы истории и культуры народов Восточной и Юго-Восточной Европы.- М., 1979.

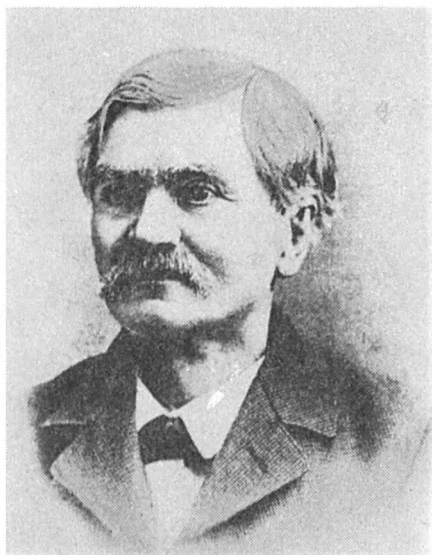


Рис. 1. Антонович В. Б.



Рис. 2. Артеменко И. И.



Рис. 3. Асеев Ю. С.



Рис. 4. Бадер О. М.



Рис. 5. **Балагурі Е. А.**



Рис. 6. **Башкіров О. С.**

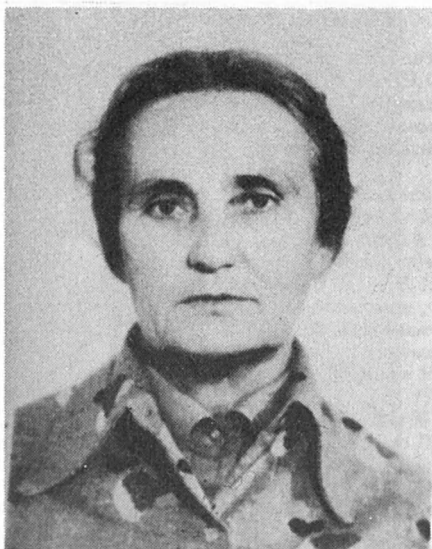


Рис. 7. **Березанська С. С.**



Рис. 8. **Бібіков С. М.**



Рис. 9. Біляшівський М. Ф.



Рис. 10. Блаватський В. Д.

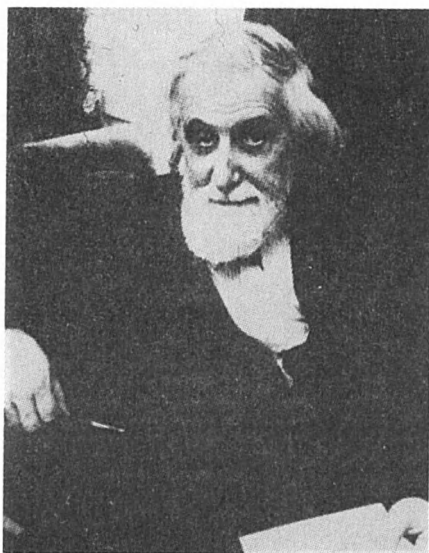


Рис. 11. Брайчевський М. Ю.



Рис. 12. Брунов М. І.



Рис. 13. Бузескул В. П.

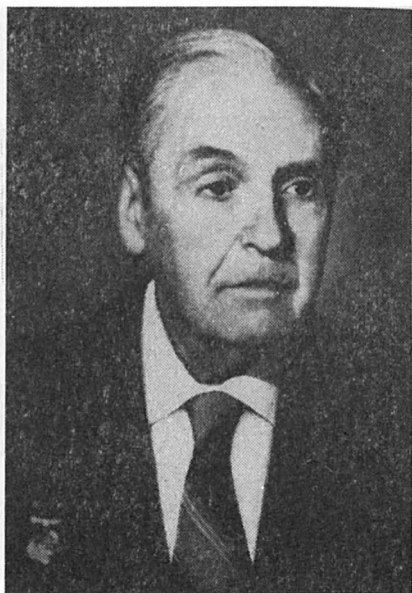


Рис. 14. Вагнер Г. К.

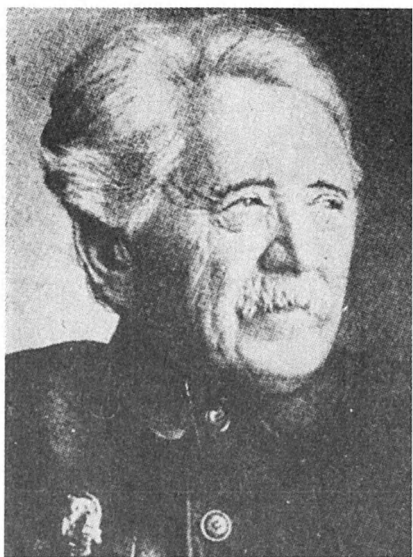


Рис. 15. Веселов В. В.



Рис. 16. Винокур И. С.

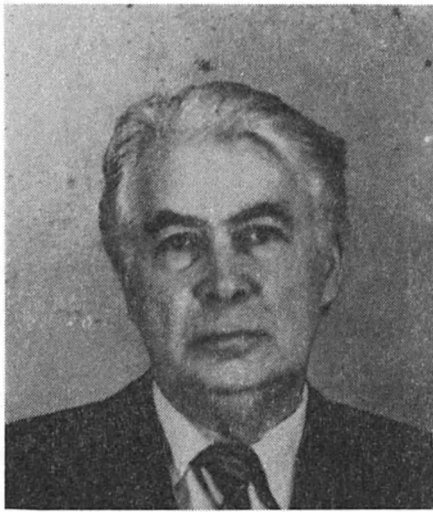


Рис. 17. **Висоцький С. О.**



Рис. 18. **Вовк Ф. К.**



Рис. 19. **Воеводський М. В.**

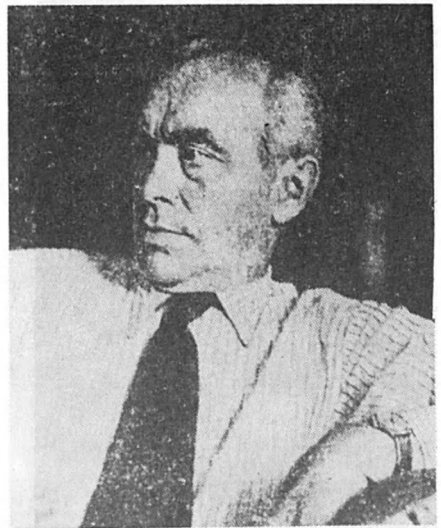


Рис. 20. **Воронін М. М.**



Рис. 21. Гайдукевич В. Ф.



Рис. 22. Гамченко С. С.

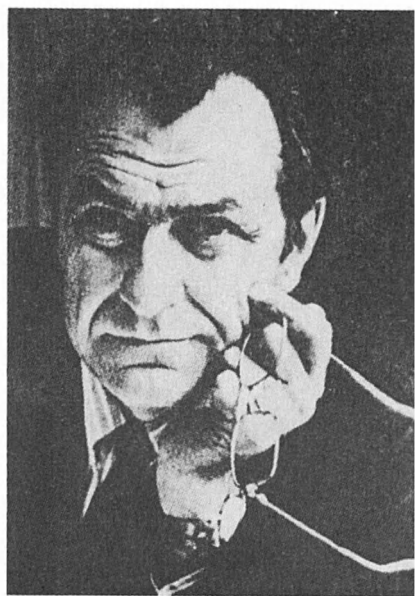


Рис. 23. Генінг В. Ф.



Рис. 24. Герасимов М. М.





**Рис. 25. Голубева Л. А.**



**Рис. 26. Граков Б. М.**



**Рис. 27. Греков Б. Д.**



**Рис. 28. Гриневич К. Е.**

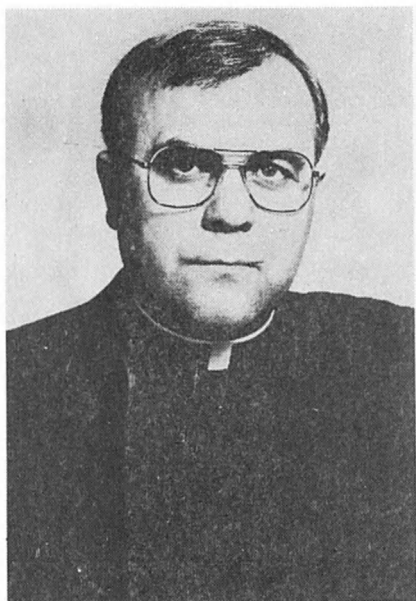


Рис. 29. Дімнік Мартін



Рис. 30. Довженко В. Й.



Рис. 31. Єфименко П. П.



Рис. 32. Забелін І. Є.



Рис. 33. **Залізняк Л. Л.**



Рис. 34. **Замятін С. М.**



Рис. 35. **Ієссен О. О.**



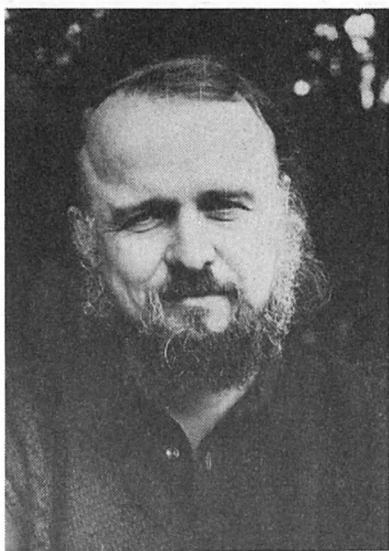
Рис. 36. **Кадєєв В. І.**



**Рис. 37. Карасьов О. Н.**



**Рис. 38. Каргер М. К.**



**Рис. 39. Коваленко В. П.**



**Рис. 40. Козубовський Ф. А.**



Рис. 41. Котигорошко В. Г.



Рис. 42. Крижицкий С. Д.



Рис. 43. Крушельницька Л. І.



Рис. 44. Куза А. В.



Рис. 45. Кучера М. П.



Рис. 46. Лагодовська О. Ф.



Рис. 47. Лазорев В. М.



Рис. 48. Латинін Б. О.



Рис. 49. **Левицький І. Ф.**

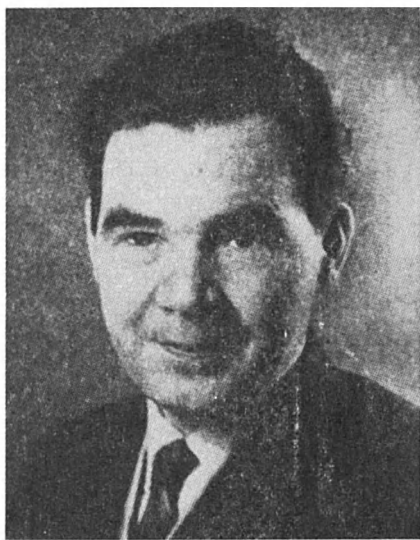


Рис. 50. **Ляпушкін І. І.**



Рис. 51. **Макаренко М. О.**



Рис. 52. **Максимов Є. В.**



Рис. 53. **Максимова М. И.**



Рис. 54. **Махновец Л. С.**

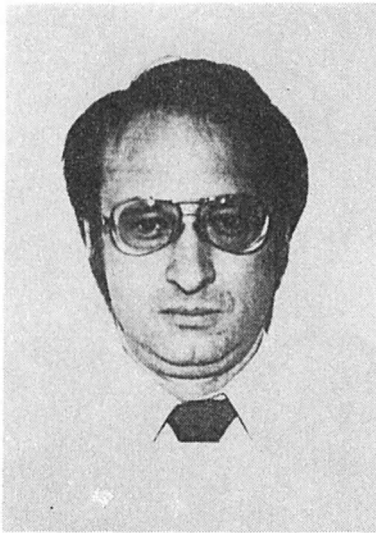


Рис. 55. **Мацкевой Л. Г.**



Рис. 56. **Мезенцева Г. Г.**

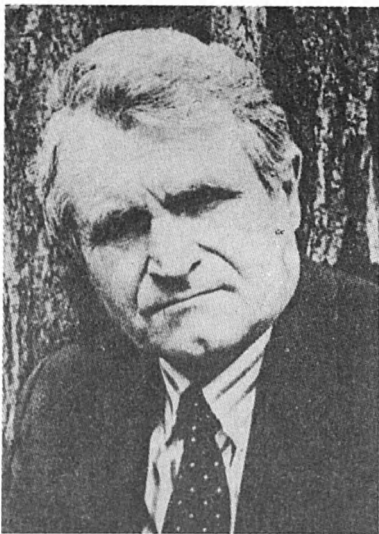




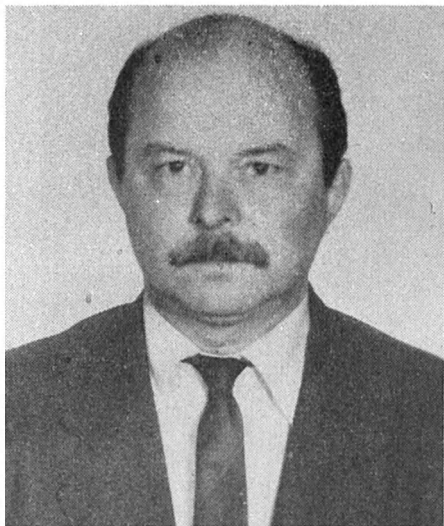
**Рис. 57. Мезенцев В. І.**



**Рис. 58. Мовчанівський Т. М.**



**Рис. 59. Мозолевський Б. М.**



**Рис. 60. Моця О. П.**



**Рис. 61. Пасек Т. С.**



**Рис. 62. Петров В. П.**



**Рис. 63. Підоплічко І. Г.**



**Рис. 64. Плетньова С. О.**



Рис. 65. Приходнюк О. М.



Рис. 66. Рапопорт П. О.

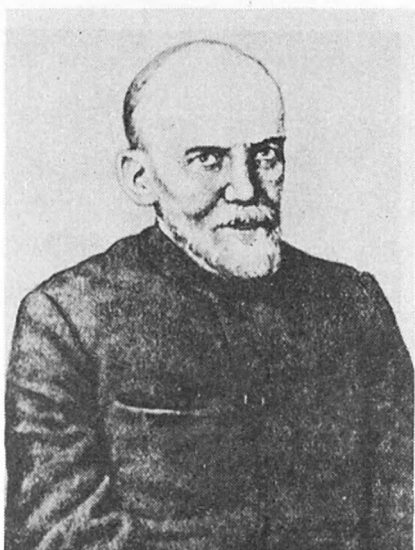


Рис. 67. Репніков М. І.



Рис. 68. Рыбаков Б. О.



Рис. 69. Рудинський М. Я.



Рис. 70. Самоквасов Д. Я.

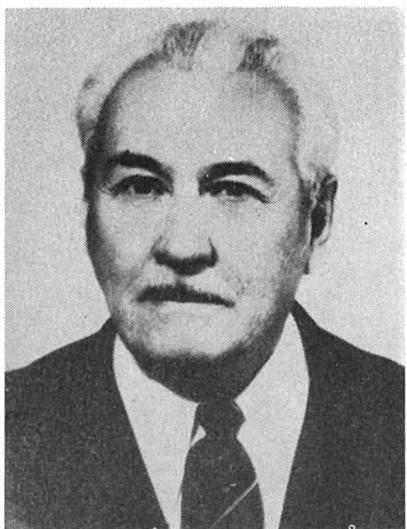


Рис. 71. Свешніков І. К.



Рис. 72. Семенов С. А.



Рис. 73. Семенов-Зусер С. А.

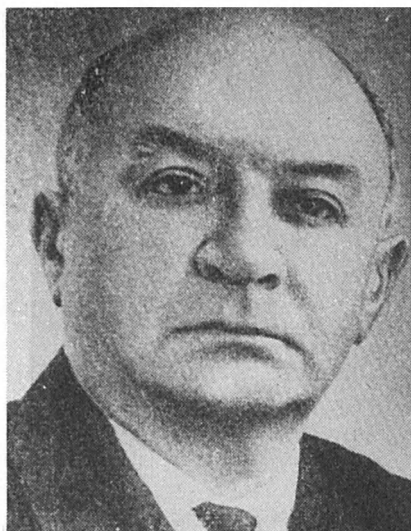


Рис. 74. Славін Л. М.



Рис. 75. Сміленко А. Т.



Рис. 76. Спаський І. Г.

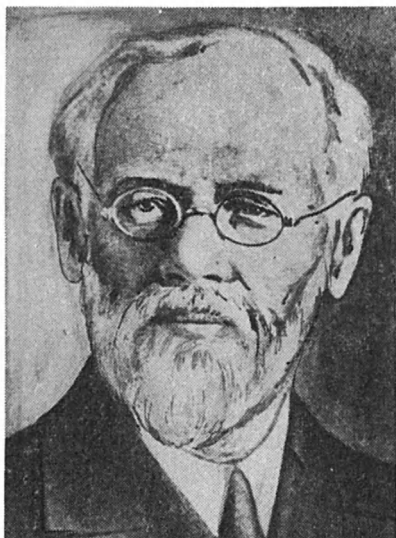


Рис. 77. Спіцин О. А.



Рис. 78. Станко В. Н.



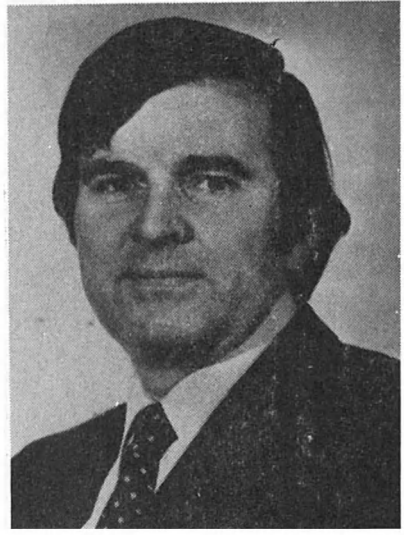
Рис. 79. Стржелецький С. Ф.



Рис. 80. Телегін Д. Я.



**Рис. 81. Тереножкін О. І.**



**Рис. 82. Толочко П. П.**



**Рис. 83. Третьяков П. М.**



**Рис. 84. Федоров Г. Б.**



Рис. 85. Хвойка В. В.

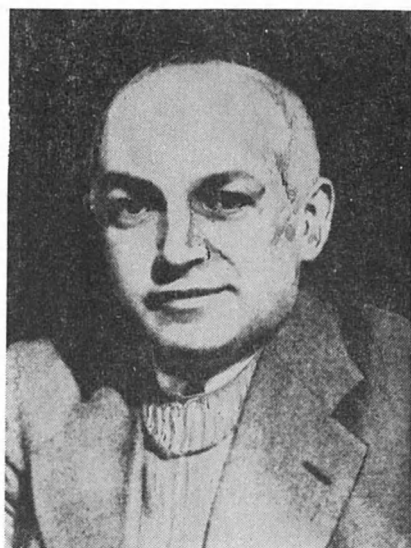


Рис. 86. Худяк М. М.



Рис. 87. Цехмістренко В. І.



Рис. 88. Черниш О. П.





Рис. 89. Черненко С. В.



Рис. 90. Шевченко Т. Г.



Рис. 91. Шміт Ф. І.



Рис. 92. Шовкопляс І. Г.



Рис. 93. Щербаківський Д. М.

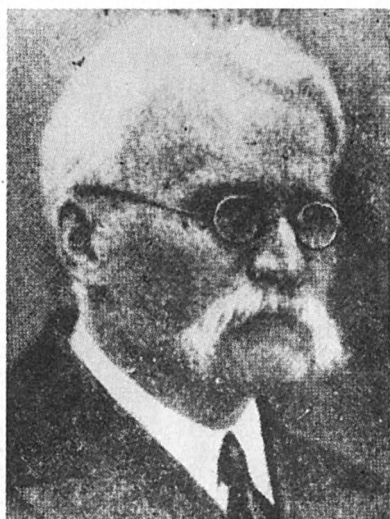


Рис. 94. Яворницький Д. І.



Рис. 95. Якобсон А. Л.



Рис. 96. Яковенко Е. В.

**ХАВЛЮК ПАВЛО ІВАНОВИЧ**

Народився 15.06.1925 в с. Жорнище Вінницької обл. Закінчив Ужгородський ДУ в 1957. Працює на істор. ф-ті Вінницького ДПІ доц. К.і.н. Досліджує слов'янську археол. Щорічно очолює слов'янський загін археол. експ. Вінницького ДПІ з 1963, проводить розк. ранньослов'янських поселень Семенки і Самчинці VI-VII ст., поселення Хрінівка VIII-IX ст., городища Сажки X-XI ст.

Має понад 50 наук. публікацій: *Раннеславянские поселения в средней части Южного Побужья* // СА, 1961, N 3; *Раннеславянские поселения Семенки и Самчинцы* // МИА, 1963, N 108; *О технологии изготовления раннеславянской керамики* // АСГЭ, 1965, T 7; *Пам'ятки зарубинецької культури на Побужжі* // А., 1971, в. 4; *Заяцівський могильник (черняхівської культури) на Вінничій* // А., 1974, в. 14; *Про виробництво жорен на черняхівських поселеннях Побужжя* // А., 1980, в. 34; *Славянские поселения VIII-начала IX в. на Южном Буге* // АСГЭ, 1962, в. 4.

**ЦИГИЛИК ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ**

Народився 29.06.1936 в с. Коропуж Львівської обл. Закінчив істор. ф-т Львівського ДУ в 1958. З 1959 працює у відділі археол. зах. регіону УРСР ІСН АН УРСР, спочатку лабор., потім н.с., а з 1986 зав. цього відділу. К.і.н. Проводив розк. поселень у сс. Верхня Липиця в 1962-1964, Ремезівці, Майдан-Гологірський в 1965-1969, Оселівка у 1971-1976, 1982 та могильника у с. Болотня липицької культури в 1977, 1985-1986. Досліджує ранньослов'янську археол.

Має понад 50 наук. публікацій. Серед них: *Населення Верхнього Подністров'я перших століть нашої ери.* - К., 1975; *Розкопки на поселенні липицької культури біля с. Верхня Липиця Івано-Франківської обл. у 1962* // А., т. 18, 1965; *Поселение возле с. Ремезовцы Львовской обл. (I в. до н.э.-III в. н.э.)* // СА, 1971, N 2; *Дослідження поселення в Майдані-Гологірському на Львівщині* // А., 1973, в. 9.

**ЦИНДРОВСЬКА ЛЮДМИЛА ОЛЕКСАНДРІВНА**

Народилася 15.04.1950 в м. Дзержинську Житомирської обл. Закінчила істор. ф-т Кнівського ДУ в 1972 і працює в Археол. музеї АН УРСР н.с. Досліджує зарубинецьку культуру. Брала участь у розк. біля с. Бучаки, с. Монастирок Черкаської обл., с. Таценки, Трипілля Київської обл.

Має понад 20 наук. публікацій: *Про деякі типи фібул перших століть н.е. на Середньому Подніпров'ї* // А., 1982, в. 37; *Могильник в урочищі Дівчи-Гора* // А., 1984, в. 47; *Пам'ятки першої чверті I тис. н.е. на території Середнього Подніпров'я* // А., 1988, в. 62; *Металографічні дослідження залізних виробів з півнозарубинецьких пам'яток Середнього Подніпров'я* // *Нариси з історії природознавства і техніки.* - К., 1986, в. 32 і ін.

**ЩУКІН МАРК БОРИСОВИЧ**

Народився 14.10.1937 в Ленінграді. Закінчив істор. ф-т Ленінградського ДУ в 1965. Працює в Ермітажі с.н.с. Д.і.н. Досліджує археол. латену і римського часу в Сх. і Центр. Європі, зокрема, черняхівську і зарубинецьку культури, а також походження слов'ян. Брав участь у розк. зарубинецьких, черняхівських, кївських та ранньослов'янських пам'яток у Житомирській обл. у 1976, 1978, у Чернівецькій обл. в 1983-1984, у Чернівецькій обл. в 1985 та ін.

Має 45 наук. публікацій: *Археологические данные о славянах II-IV веков. Перспективы ретроспективного метода* // АСГЭ, 1976, в. 17; *Вопросы хронологии черняховской культуры и находки амфор* // СА, 1968, N 2; *К вопросу о верхней хронологической границе черняховской культуры* // КСИА, 1979, в. 158; *К предистории черняховской культуры: Тринадцать секвенций* // АСГЭ, 1979, в. 20; *Вельтско-дакийские памятники рубежа нашей эры и липицкая культура* // *Кельты и кельтские языки.* - М., 1974; *О некоторых проблемах черняховской культуры и происхождения славян* // СА, 1975, N 4; *Сарматские памятники Среднего Поднепровья и их соот-*

*ношение с зарубинецкой культурой // АСГЭ, 1972, в. 14; Современное состояние готской проблемы и черняховская культура // АСГЭ, 1977, в. 18; К истории Нижнего Поднепровья в первые века н.э. // АСГЭ, 1970, в. 12; О трех путях археологического поиска предков раннеисторических славян. Перспективы третьего пути // АСГЭ, 1987, в. 28 і ін.*

#### **ЮРЕНКО СВІТЛАНА ПАВЛІВНА**

Народилася 1950 в с. Диканька Полтавської обл. Закінчила істор. ф-т Полтавського ДПІ в 1971. Працювала у Полтавському краєзн. музеї н.с. у 1971-1974, потім була асист. каф. історії Полтавського ДПІ в 1974-1979. З 1983 працює в ІА АН УРСР н.с. Досліджує історію і археол. Дніпровського Лівобережжя в кінці 1 тис. (волинцівську і роменську культури). Брала участь в археол. експ.: "Дніпро-Донбас" (розк. у сс. Йосипівка, Багате, Чернеччина) у 1972-1974, Лівобережній Дніпровській слов'яно-руській (розк. у сс. Опішня, Камінське, Волинцево, Битиця й ін. і в м. Путивлі).

Має 25 наук. публікацій.

## Розділ VI

# ДАВНЬОРУСЬКА ТА СЕРЕДНЬОВІЧНА АРХЕОЛОГІЯ



АВЕРБУХ ПОЛІНА КОЛМАНІВНА .....	160
АЙБАБІН ОЛЕКСАНДР ІЛІЧ .....	160
АЙНАЛОВ ДМИТРО ВЛАСІЙОВИЧ (1862-1939) .....	160
АСЄЄВ ЮРІЙ СЕРГІЙОВИЧ .....	160
БАГРІЙ РОМАН СТЕПАНОВИЧ .....	161
БАРАНОВ П'ОР АВЕНІРОВИЧ .....	161
БЕЗСОНОВ СЕРГІЙ ВАСИЛЬОВИЧ (1885-1955) .....	161
БІЛИЙ ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ .....	161
БЕЛЯЄВ ЛЕОНІД АНДРІЙОВИЧ .....	162
БЕЛЯЄВА СВИТЛАНА ОЛЕКСАНДРІВНА .....	162
БЕЛІНСЬКА ЛАРИСА ІВАНІВНА .....	162
БЕРЛІНСЬКИЙ МАКСИМ ФЕДОРОВИЧ (1764-1848) .....	162
БІЛЯШЕВСЬКИЙ МИКОЛА ФЕДОТОВИЧ (1867-1926) .....	162
БЛАЖЕВИЧ НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА .....	163
БЛФЕЛЬД ДАВИД ІСАКОВИЧ (1908-1966) .....	163
БОГУСЕВИЧ ВОЛОДИМИР АНДРІЙОВИЧ (1902-1978) .....	163
БОРОВСЬКИЙ ЯРОСЛАВ ЄВГЕНОВИЧ .....	164
БРАЙЧЕВСЬКА ОЛЕНА АНДРІВНА .....	164
БРУНОВ МИКОЛА ІВАНОВИЧ (1898-1971) .....	164
ВАГНЕР ГЕОРГІЙ КАРЛОВИЧ .....	165
ВЕЙМАРН ЄВГЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ (1905-1990) .....	165
ВЕРЕМЕЙЧИК ОЛЕНА МИХАЙЛІВНА .....	165
ВИНОГРАДСЬКА ЛАРИСА ІВАНІВНА .....	165
ВИЄЗЖЕВ РОСТИСЛАВ ІВАНОВИЧ (1903-1965) .....	165
ВИСОЦЬКИЙ СЕРГІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ .....	166
ВЛАСОВА ГАЛІНА МАР'ЯНІВНА (1928-1962) .....	166
ВОРОНІН МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ (1904-1975) .....	166
ГАПЄЄВ СТЕПАН АНТОНОВИЧ (1890-1950) .....	167
ГЕРАСЬКОВА ЛЮБОВ СЕРГІВНА .....	167
ГЕРЦЕН ОЛЕКСАНДР GERMANOVICH .....	167
ГОЛУБЕВА ЛЕОНІЛА АНАТОЛІВНА .....	167
ГОНЧАРОВ ВОЛОДИМИР КИРИЛОВИЧ (1909-1987) .....	168
ГОРІШНІЙ ПАВЛО АНДРІЙОВИЧ .....	168
ГРЕКОВ БОРИС ДМИТРОВИЧ (1882-1953) .....	168
ГРУШЕВСЬКИЙ МИХАЙЛО СЕРГІЙОВИЧ (1866-1934) .....	169
ДАРКЕВИЧ ВЛАДИСЛАВ ПЕТРОВИЧ .....	169
ДІМНІК МАРТІН .....	169
ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ ПЕТРО МИХАЙЛОВИЧ (1871-1911) .....	170
ДОВЖЕНОК ВАСИЛЬ ЙОСИПОВИЧ (1909-1976) .....	170
ДОМБРОВСЬКИЙ ОЛЕГ ІВАНОВИЧ .....	170
ДОРОФЄЄВ ВОЛОДИМИР ВОЛОДИМИРОВИЧ .....	171
ЄДОМАХА ІВАН ІВАНОВИЧ (1919-1988) .....	171
ЗОЦЕНКО ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ .....	171
ІВАКІН ГЛБ ЮРІЙОВИЧ .....	171
ІСАЄВИЧ ЯРОСЛАВ ДМИТРОВИЧ .....	172
КАРГЕР МИХАЙЛО КОСТЯНТИНОВИЧ (1903-1976) .....	172

КАРНАБІДА АНДРІЙ АНТОНОВИЧ .....	172
КІЛЄВИЧ СТЕФАНІЯ РОМУАЛЬДІВНА .....	173
КИРПИЧНИКОВ АНАТОЛІЙ МИКОЛАЙОВИЧ .....	173
КОВАЛЕНКО ВОЛОДИМИР ПЕТРОВИЧ .....	173
КОЗАКОВ АНДРІЙ ЛЕОНІДОВИЧ .....	174
КОЗЛОВСЬКИЙ АРКАДІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ .....	175
КОЗУБОВСЬКИЙ ГЕОРГІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ .....	175
КОМЕЧ ОЛЕКСІЙ ІЛЛІЧ .....	175
КОТЛЯР МИКОЛА ФЕДОРОВИЧ .....	175
КРАВЧЕНКО АНАСТАСІЯ ОПАНАСІВНА .....	176
КРАСИЛЬНИКОВ КОСТЯНТИН ІВАНОВИЧ .....	176
КУЗА АНДРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ (1939-1984) .....	176
КУЗНЕЦОВ ГЕРАРД ОЛЕКСІЙОВИЧ .....	177
КУЧЕРА МИХАЙЛО ПЕТРОВИЧ .....	177
КУЧІНКО МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ .....	178
ЛАЗОРЕВ ВІКТОР МИКИТОВИЧ (1897-1976) .....	178
ЛЕВАШОВА ВАРВАРА ПАВЛІВНА (1901-1974) .....	178
ЛІНЬОВА ЄВНІКА АНАТОЛІВНА .....	178
ЛІПКО СЕРГІЙ АНДРІЙОВИЧ .....	179
ЛОБОДА ІВАН ІВАНОВИЧ .....	179
ЛЯСКОРОНСЬКИЙ ВАСИЛЬ ГРИГОРОВИЧ (1859-1928) .....	179
МАКАРОВА ТЕТЯНА ІВАНІВНА .....	179
МАЛЕВСЬКА-МАЛЕВИЧ МАРІАННА ВОЛОДИМИРІВНА .....	180
МАЛЬМ ВАЛЕНТИНА АЛЬФРЕДІВНА (1908-1984) .....	180
МАХНОВЕЦЬ ЛЕОНІД ЄФРЕМОВИЧ (1919-1992) .....	180
МЕДИНЦЕВА АЛЬБІНА ОЛЕКСАНДРІВНА .....	180
МЕЗЕНЦЕВА (ВІНИЦЬКА) ГАЛИНА ГЕОРГІВНА .....	181
МЕЗЕНЦЕВ ВОЛОДИМИР ІГОРЕВИЧ .....	181
МИРОЛЮБОВ МАРК ОЛЕКСАНДРОВИЧ .....	182
МИРОНЕНКО ОЛЕКСАНДР КОСТЯНТИНОВИЧ (1932-1977) .....	182
МИЦЬ ВІКТОР ЛЕОНІДОВИЧ .....	182
МОВЧАН ІВАН ІВАНОВИЧ .....	182
МОВЧАНІВСЬКИЙ ТЕОДОСІЙ МИКОЛАЙОВИЧ (1899-1937) .....	183
МОРГІЛЕВСЬКИЙ ПОЛІТ ВЛАДИСЛАВОВИЧ (1889-1943) .....	183
МОРГУНОВ ЮРІЙ ЮРІЙОВИЧ .....	183
МОЦЯ ОЛЕКСАНДР ПЕТРОВИЧ .....	183
НІКОЛАЄВА ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА (1921-1984) .....	184
НІКОЛЬЧЕНКО ЮЗЕФ МОЙСЕЙОВИЧ .....	184
НОВИЦЬКИЙ ОЛЕКСІЙ ПЕТРОВИЧ (1862-1934) .....	184
ОРЕШНИКОВ ОЛЕКСІЙ ВАСИЛЬОВИЧ (1855-1933) .....	184
ОРЛОВ РУСЛАН СЕРГІЙОВИЧ .....	185
ПАРХОМЕНКО ОКСАНА ВАДИМІВНА .....	185
ПАРШИНА ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА .....	185
ПАСТЕРНАК ЯРОСЛАВ (1892-1962) .....	185
ПЕКАРСЬКА ЛЮДМИЛА ВЯЧЕСЛАВІВНА .....	186
ПЕНЯК ПАВЛО СТЕПАНОВИЧ .....	186

ПЕТРОВ МИКОЛА БОРИСОВИЧ .....	186
ПИЦИЦИН МАРІЯ ЮРІВНА .....	186
ПЛЕТНЬОВА СВІТЛАНА ОЛЕКСАНДРІВНА .....	187
ПОКОТИЛО ВОЛОДИМИР ФЕДОРОВИЧ (1924-1989) .....	187
ПОЛЕГАЙЛОВ ОЛЕКСАНДР ГЕОРГІЙОВИЧ .....	187
ПОПКО ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСІЙОВИЧ (1894-1974) .....	187
ПОПУДРЕНКО (ЧЕРЕПИНСЬКА) МОТРОНА АВТОНОМІВНА ...	187
ПРИЛИПКО ЯКІВ ПАВЛОВИЧ (1925-1978) .....	188
ПРИЙМАК ВІКТОР ВОЛОДИМИРОВИЧ .....	188
РАПОПОРТ ПАВЛО ОЛЕКСАНДРОВИЧ (1913-1989) .....	188
РАТИЧ ОЛЕКСІЙ АНИСИМОВИЧ (1906-1975) .....	189
РИБАКОВ БОРИС ОЛЕКСАНДРОВИЧ .....	189
РУДЕНКО АЛЛА ДМИТРІВНА .....	190
РУДЕНОК ВОЛОДИМИР ЯКОВИЧ .....	190
САГАЙДАК МИХАЙЛО АНДРІЙОВИЧ .....	190
САМОЙЛОВСЬКИЙ ІЛЛЯ МИХАЙЛОВИЧ (1881-1973) .....	191
САМОКВАСОВ ДМИТРО ЯКОВИЧ (1843-1911) .....	191
СІКОРСЬКИЙ МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ .....	191
СИТИЙ ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ .....	192
СПАСЬКИЙ ІВАН ГЕОРГІЙОВИЧ (1904-1990) .....	192
СТАВИСЬКИЙ ВАДИМ ІЗЯСЛАВОВИЧ .....	192
СТАРЧЕНКО ОЛЕНА ВАСИЛІВНА .....	193
СУПРУНЕНКО ОЛЕКСАНДР БОРИСОВИЧ .....	193
ТАЛІС ДАВИД ЛЬВОВИЧ (1927-1986) .....	193
ТАРНОВСЬКИЙ ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ (1837-1899) .....	193
ТИХОМОЛОВА ІРИНА РОМАНІВНА .....	194
ТОЛОЧКО ПЕТРО ПЕТРОВИЧ .....	194
ТОЛОЧКО ОЛЕКСІЙ ПЕТРОВИЧ .....	194
ТОЦЬКА ІРМА ФАНТИНІВНА .....	194
УСПЕНСЬКА АНТОНІНА ВОЛОДИМИРІВНА .....	195
ФЕДОРОВ-ДАВИДОВ ГЕРМАН ОЛЕКСІЙОВИЧ .....	195
ФЕХНЕР МАРІЯ ВАСИЛІВНА .....	195
ХАРЛАМОВ ВІКТОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ .....	195
ХОЛОСТЕНКО МИКОЛА ВЯЧЕСЛАВОВИЧ (1905-1978) .....	196
ЧАЙКА РОМАН МИХАЙЛОВИЧ .....	196
ШАПОВАЛОВ ГЕОРГІЙ ІВАНОВИЧ .....	196
ШЕВЧЕНКО ТАРАС ГРИГОРОВИЧ (1814-1861) .....	196
ШЕКУН ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ .....	197
ШЕЛОМЕНЦЕВ-ТЕРСЬКИЙ ВОЛОДИМИР САВАТІЙОВИЧ .....	197
ШЕЛОМЕНЦЕВ-ТЕРСЬКИЙ СВЯТОСЛАВ ВОЛОДИМИРОВИЧ ...	197
ШЕНДРИК НАДІЯ ІВАНІВНА .....	198
ШИНАКОВ ЄВГЕН ОЛЕКСАНДРОВИЧ .....	198
ШМІТ ФЕДІР ІВАНОВИЧ (1877-1942) .....	198
ШУГАЄВСЬКИЙ ВАЛЕНТИН АНДРІЙОВИЧ (1884-1966) .....	198
ЩАПОВА ЮЛІЯ ЛЕОНІДІВНА .....	199
ЩЕРБАКІВСЬКИЙ ДАНИЛО МИХАЙЛОВИЧ (1877-1927) .....	199



---

<b>ЮРА РОМАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ (1927-1977) .....</b>	<b>199</b>
<b>ЯВОРНИЦЬКИЙ (ЕВАРНИЦЬКИЙ) ДМИТРО ІВАНОВИЧ (1855-1940) .....</b>	<b>200</b>
<b>ЯКОБСОН АНАТОЛІЙ ЛЕОПОЛЬДОВИЧ (1906-1984) .....</b>	<b>200</b>
<b>ЯКУБОВСЬКИЙ ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ .....</b>	<b>201</b>
<b>ЯНІН ВАЛЕНТИН ЛАВРЕНТІЙОВИЧ .....</b>	<b>201</b>
<b>ЯСНОВСЬКА ЛЮДМИЛА ВАСИЛІВНА .....</b>	<b>201</b>

## АВЕРБУХ ПОЛІНА КОЛМАНІВНА

Народилася 22.12.1928 у м.Татарбунари Одеської обл. Закінчила Одеський ДУ. Працювала з 1953 по 1984 у Білгород-Дністровському краєзн. музеї с.н.с. Досліджувала історію й археол. Півд. Придністров'я, зокрема, античної Тіри і середньовічного Білгорода.

Має наук.-поп. праці. Серед них: *По историческим местам Белгорода-Днестровского.- Одесса, 1965; Белгород-Днестровский.- Одесса, 1967.*

## АЙБАБІН ОЛЕКСАНДР ІЛЛІЧ

Народився у 1948 в Калінінграді. Закінчив каф. археол. Ленінградського ДУ в 1972. Працював н.с. Феодосійського краєзн. музею в 1972-1975. З 1975 по 1989 - н.с. відділу археол. Криму ІА АН УРСР. З 1978 викладає на істор. ф-ті Симферопольського ДУ курси з археол. Криму. К.і.н. Досліджує історію і археол. середньовічного Криму. Проводив археол. розк. в Криму, у т.ч. - підводні біля Феодосії і Коктебеля (с.Планерське), починаючи з 1966. Керує Східно-Кримською експ. з 1979 (розк. Ески-Кермен, Кафи, могильника Фуни).

Має 36 наук. публікацій. Серед них: *К вопросу о происхождении серезжки пастырского типа // СА, 1973, N 3; Антропоморфная пряжка из Эски-Керменского могильника // СГЭ, 1975, в. 40; Варварский рельеф из Феодосии // СА, 1974, N 3; Погребения вт. пол. V-пер. пол. VI в. в Крыму // КСИИ, 1979, N 159; О производстве поясных наборов в раннесредневековом Херсонесе // СА, 1982, N 3; Проблемы хронологии Крыма позднеримского периода // СА, 1984, N 1.*

## АЙНАЛОВ ДМИТРО ВЛАСІЙОВИЧ (1862-1939)

Народився 8.02.1862 у Маріуполі. Закінчив Новоросійський унів. в Одесі в 1888 і почав дослідження давньоруського мистецтва. Перше дослідження було присвячено мозаїкам і фрескам Київської Софії. У 1891 був призначений приват-доц. Казанського унів. по каф. історії і теорії мистецтва. З 1903 обраний ординарним проф. Петербурзького унів., де викладав до кінця життя на істор.-філол. ф-ті історію візантійського і давньоруського мистецтва. Одночасно, з 1904, викладав на Вищих жіночих курсах, а в 1904-1925 - в Ін-ті історії і мистецтва. З 1919 по 1929 був дійсним чл. ДАІМК, керував відділом західноєвропейського і візантійського мистецтва. Чл.-кор. АН СРСР.

Залишив багато наук. праць. Серед них: *История древнерусского искусства.- т. I, II (нім. мовою), Византийская живопись XIV в.- П., 1917; Этюды по истории искусства Возрождения.- СПб, 1908; Искусство Киевского периода // История русской литературы.- М.-Л., 1941, т. 1; История древнерусского искусства: Киев-Царьград-Херсонес // ИТУАК.-Симферополь, 1920, N 57; Древние памятники искусства Киева -Софийский собор, Златоверхий Михайловский и Кирилловский монастыри.- Харьков, 1899 (у співавт.).*

## АСЕЄВ ЮРІЙ СЕРГІЙОВИЧ

Народився 26.12.1917 у Києві. Закінчив архіт. ф-т Київського інж.-буд. ін-ту в 1941. Працював в Ін-ті теорії і історії архіт. АА УРСР н.с. в 1944-1963. Одночасно, з 1953, викладав у Київському худ. ін-ті, де згодом працював зав. каф. теорії й історії архіт. і синтезу мистецтв. Проф. Доктор архіт. Досліджує архітектуру Київської Русі та середньовічного Криму. Проводив археол. розк. й архіт. дослідження (зондажі, обміри) у Києві, Білгород-Дністровському, Чернігові, Переяславі-Хмельницькому, Каневі, Овручі, Керчі, Алушті й ін. (Рис. 3).

Має понад 200 наук. публікацій. Серед них: *Архитектура Київської Русі.- К., 1969; Древний Киев (X-XVII вв.).- М., 1956; Мистецтво стародавнього Києва.- К., 1969; Мистецтво Стародавньої Русі.- К., 1963; Архитектурні пам'ятки України.- К., 1970; Джерела. Мистецтво Київської Русі.- К., 1980; Архитектура древнего Киева.- К., 1982; Стили в архитектуре Украины.- К., 1989; Мистецтво Київської Русі.- К., 1989; Мистецтво Криму V-XIV ст.: Архитектура Київської Русі X-поч. XII ст.;*

*Архітектура Середнього Придніпров'я та галицько-волинських земель у XII-XIII ст. // Історія українського мистецтва (у 6 томах). - К., 1966, т.1; Дослідження архітектури Кловського собору в Києві // А., 1979, в. 30 (у співавт.); Золоті ворота Києва та Єпископські ворота Переяслава // ВКУ, 1967, N 8. Серія Історії та права, в. 1; Нові данні о соборі Дмитрієвського монастиря в Києві // СА, 1961, N 3; Памятники громадянського зодчества XI в. в Переяславе-Хмельницьком // СА, 1967, N 1 (у співавт.); Собор апостолів у Білгороді // Образотворче мистецтво, 1970, N 1; Петро Милонег - видатний зодчий Давньої Русі // ВАА, 1950, N 3.*

## БАГРІЙ РОМАН СТЕПАНОВИЧ

Народився 1.12.1927 у с.Шили Тернопільської обл. Закінчив істор. ф-т Львівського ДУ в 1952. З 1952 по 1957 учителював у школах Тернопільської і Львівської обл. З 1957 по 1963 працював у відділі археол. ІСН АН УРСР ст. лабор., з 1969 по 1973 - у Львівському істор. музеї: н.с., зав. відділом, а потім директ. З 1979 працює н.с. відділу археол. ІСН АН УРСР. Досліджує слов'яно-руську археол. Очолював багато археол. експ.: Пліснеську в 1969-1972, 1986, Урницьку в 1973-1974, Львівську в 1975-1987 та ін.

Має 32 наук. публікації: *Археологические исследования раннесредневекового Львова // Київська Русь: культура і традиції. - К., 1982; Древнерусский город Львов в свете археологических и архитектурных исследований (1975-1985) // Труды V Межд. Конгресса славянской археологии. - К., 1987.*

## БАРАНОВ ІГОР АВЕНІРОВИЧ

Народився 1946 у Сімферополі. Закінчив істор. ф-т Одеського ДУ в 1970. Працює н.с. Кримського відділу археол. ІА АН УРСР з 1966, к.і.н. Досліджує історію і археол. середньовічного Криму, зокрема, архіт. пам'ятки Судака. Брав участь і керував загонами 14 археол. експ. (Південнобережна, Гірсько-Кримська, Херсонська, Кримська комплексна в 1966-1976). Керує Судацькою експ. з 1977.

Має 54 наук. публікації: *Нові середньовічні пам'ятки на горі Аю-Даг // АДНУ 1969 р., 1970, в. IV; Средневековый Судак // Крым и Кавказ в эпоху средневековья. Археология СССР. - М., 1991, т. 19; Итоги археологических исследований в Судакской крепости в 1977-1985 гг. // Матер. научн. конф., посвящ. 50-летию АИЗ "Софийский музей". - К., 1986.*

## БЕЗСОНОВ СЕРГІЙ ВАСИЛЬОВИЧ (1885-1955)

Народився у 1885. Закінчив юрид. ф-т Казанського унів. в 1910. У 1917-1920 читав лекції з історії мистецтва в Калузькому ДУ. З 1920 був проф. Московського археол. ін-ту, в 1930-1933 - проф. Московського ДУ по каф. музеєзнавства, а з 1932 і до кінця життя - проф. Московського архіт. ін-ту по каф. історії архіт., яку очолював. Доктор архіт., чл.-кор. АА СРСР.

Залишив 70 наук. публікацій. Серед них: *Архитектура Западной Украины. - М., 1946; Архитектура Западной Украины и Западной Белоруссии // Архитектура СССР, 1939, N 11; Архитектурні зв'язки східного слов'янства в XI-XII ст. // ВАА, 1946, N 1.*

## БІЛИЙ ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ

Народився 23.01.1951 у м. Синельникове Дніпропетровської обл. Закінчив Сімферопольський ДУ в 1978 і працює у Бахчисарайському ІАМ зав. сект. "печерних міст". Досліджує середньовічну археол. Криму, зокрема, "печерні міста" Пд.-Зх. Криму. Брав участь у Мангупській археол. експ. в 1974-1979. Проводив розк. городища Киз-Кермен у 1980-1985 та охоронні розк. в Бахчисарайському р-ні.

Має 13 наук. публікацій: *Печать-перстень с армянской надписью из Крыма // СА, 1982, N 3 (у співавт.); Утерянная и вновь открытая мангупская строительная надпись // НЭ, 1984, т. XIV (у співавт.); К вопросу о датировке "средней" оборонительной стены Чуфут-Кале // ВВ, 1990, т. 51.*

**БЕЛЯЄВ ЛЕОНІД АНДРІЙОВИЧ**

Народився в Москві у 1948. Закінчив каф. археол. Московського ДУ в 1971. З 1976 працює в Ін-ті Спецпроектреставрації (по реставрації пам'яток історії і культури). К.і.н. Досліджує архітектурну археол. та пам'ятки середньовічної Русі. Брав участь у багатьох археол. експ. на Україні та в Росії.

Має багато наук. публікацій. Серед них: *Методика реставрації пам'яток архітектури*. - М., 1977; *Проведение археологических исследований при реставрации памятников истории и культуры*. - М., 1986; *Реставрация памятников архитектуры*. - М., 1988 (у співавт.); *Архитектурная археология домонгольской Руси за последние 20 лет // КСИА, 1982, т. 172; Из истории древнерусского строительного ремесла (Знаки на древнерусских кирпичах X-XIII вв.) // Проблемы истории СССР*. - М., 1973, в. 3; *Из истории зодчества древнего Чернигова (Церковь архангела Михаила 1174 г.) // Проблемы истории СССР*. - М., 1974, в. 4.

**БЕЛЯЄВА СВІТЛАНА ОЛЕКСАНДРІВНА**

Народилася 28.03.1946 у м.Дзауджикаю в Півн. Осетії. Закінчила істор. ф-т Воронежського ДУ в 1969 і працює в ІА АН УРСР м.н.с., а з 1981 по 1986 - вч. секр. З 1986 - зав. сект. джерелознавства ІА АН УРСР. Досліджує давньоруську і середньовічну археол., зокрема, пам'ятки сільськ. госп. і промислів. Брала участь в експ.: Слов'яно-Дністровській у 1970, Дніпро-Донбас у 1970-1973, керувала розк. в с.Озаричі у 1971-1973, 1975 та проводила розвідки у Черкаській і Київській обл. у 1978-1979.

Має 35 наук. публікацій: *Селища. Сельское хозяйство // Археология УССР*. - К., 1986, т. III (у співавт.); *Об основных принципах датировки южнорусских памятников XIII-XV вв. // А., 1979, в. 31; О металлообработке в XIII-XIV вв. в Посеймье // Использование методов естественных наук в археологии*. - К., 1981 (у співавт.).

**БЕЛІНЬСЬКА ЛАРИСА ІВАНІВНА**

Народилася в 1963 у с.Перещепине Дніпропетровської обл. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1986. Працює в Сумському краєзн. музеї с.н.с. сект. археол. Досліджує давньоруську археол., зокрема, давній Путивль і його околиці. Брала участь у Лівобережній слов'яно-руській експ. з 1983.

Серед її наук. публікацій: *Археологическое исследование древнерусского Путивля и его окружи (историографический обзор) // Тезисы докл. и сообщ. обл. науч. конф., посвящ. 800-летию "Слова о полку Игореве"*. - Путивль, 1987; *О формировании города и окружи древнерусского Посеймья // Актуальные проблемы историко-археологических исследований*. - К., 1987.

**БЕРЛІНСЬКИЙ МАКСИМ ФЕДОРОВИЧ (1764-1848)**

Народився в 1764 в с.Нова Слобода на Путивльщині. Закінчив Київську акад. в 1786, а потім -Петербурзьку вчительську семінарію. Вчителював у Києві в 1788-1834. З 1834 працював у Київському унів., був головою унів. правління. Одночасно був чл. ряду історичних і наук. товариств: Московського Тов. старожитностей російських, Комітету по вивченню старожитностей у Києві (при Київському унів.), почесним чл. Археографічної Комісії у Києві. Започаткував археол. дослідження Києва.

Залишив багато наук. публікацій: *Краткая российская история для юношества*. - М., 1800; *Краткое описание Киева, содержащее исторический перечень сего города*. - СПб, 1820; *О городе Киеве // Улей*. - СПб, 1811; *О Десятиной церкви в Киеве // ТОИДР*. - ч. V, кн. I. - М., 1830; *Описание недавно найденных в Киеве разных старинных золотых и серебряных вещей // Украинский журнал*. - Харьков, 1824, ч. II.

**БІЛЯШЕВСЬКИЙ МИКОЛА ФЕДОТОВИЧ (1867-1926)**

Народився 24.10.1867 в Умані Черкаської обл. Вчився на юрид. ф-ті Київського унів. в 1887-1891. Закінчив юрид. ф-т Новоросійського унів. в Одесі в 1891. Був

вільним слухачем природничого ф-ту (лекції з остеології і геології) Московського унів. З 1887 брав участь в археол. розк. на терит. України, досліджував пам'ятки від кам'яного віку до раннього середньовіччя. Найважливішими були розкопки давньоруського міста Родня на Княжій горі поблизу Канева та поселень трипільської культури на Уманщині й Київщині. Був засновником і редактором збірника "Археологическая летопись Южной России" у 1899-1901 (тт. 1-3) і журналу тієї ж назви у 1903-1905, які видавалися в Києві. Одночасно був засновником і директ. Київського істор. музею з 1902 по 1923. Був акад. АН УРСР з 1919, дійсним чл. Всеукраїнського археол. комітету (ВУАК), учасником археол. з'їздів. Крім археол. і етнографії, вивчав ще нумізматику та історію і культуру запорізького козацтва. (Рис. 9).

Залишив 70 наук. публікацій. Серед них: *Монетные клады Киевской губернии. - К., 1889; Первобытный человек на берегах р. Днепра вблизи г. Киева // КС, 1890, N 4; Раскопки на Княжей горе в 1891 // КС, 1893, N 1; Раскопки на Княжей горе в 1892 // КС, 1893, N 41; Ближайшие задачи археологии Юга России // Археологическая летопись Южной России, 1903, N 1; Деячо про українську орнаментику // Сяйво, 1913, N 3; Борисівське городище // Трипільська культура на Україні. - К., 1926, в. 1.*

### БЛАЖЕВИЧ НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА

Народилася в 1950 у Києві. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1975. Працює з 1972 н.с. ІА АН УРСР. Досліджує давньоруську археол. Брала участь у Дніпровській давньоруській експ. у розк. Ржищева та Ходорова у 1982-1985.

Має 10 наук. публікацій: *Древнерусские поселения Среднего Поднепровья. - К., 1984 (у співавт.); Житла давньоруського Чучина // А., 1983, в. 44; Кузнечное производство на городищах Иван и Чушин // Южно-русские земли в IX-XIV вв. - К., 1985.*

### БЛІФЕЛЬД ДАВИД ІСАКОВИЧ (1908-1966)

Народився 10.10.1908 у м.Волочиську Хмельницької обл. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1939. У 1941-1943 працював в евакуації в Уфі і Москві н.с. ІА АН УРСР. З 1944 і до кінця життя працював у цьому ж Інституті у Києві с.н.с. відділу слов'янської археол. К.і.н. Досліджував історію східних слов'ян у період утворення давньоруської держави та давньоруські міста, зокрема, Київ, Чернігів, Переяслав, Білгород, а також ранньофеодальні могильники, у т.ч. - Шестовицький біля Чернігова. Брав участь в археол. експ. у Києві, Чернігові, Переяславі, Білгороді і в Надпоріжжі.

Залишив 25 наук. публікацій: *Давньоруські пам'ятки Шестовиці. - К., 1977; Сучасний стан археологічних і архітектурних пам'яток Чернігова // А., 1947, т. I; Славянские памятники Черниговщины по исследованиям последних лет // КСИАНУ, 1953, в. 2; Раскопки курганов в Чернигове // КСИАНУ, 1955, в. 4; До питання про Борщів увіз стародавнього Києва // А., 1948, т. 2; Дослідження древнього Білгорода // АП, 1952, т. 3; Висла печатка з Білгородки // А., 1950, т. 3; К исторической оценке дружинных погребений в срубных гробницах Среднего Поднепровья IX-X вв. // СА, 1954, т. XX; Древньоруський могильник в Чернігові // А., 1965, т. 18; До питання про ремесло та ремісників у Київській Русі IX-X ст. // А., 1954, т. 9.*

### БОГУСЕВИЧ ВОЛОДИМИР АНДРІЙОВИЧ (1902-1978)

Народився 24.07.1902 у м.Тотьма Вологодської обл. Закінчив Ленінградський ДПІ в 1925. У 1929-1930 працював н.с. ДАІМК у Ленінграді, у 1930-1931 - заст. директ. Псковського музею, а в 1932-1934 викладав історію у Псковському ДПІ. З 1935 по 1941 - заст. директ. управління Новгородських музеїв. У 1943-1945 служив в армії, учасник Великої Вітчизняної війни. У 1945-1946 - заст. директ. Києво-Печерського ІКЗ. З 1947 по 1962 був зав. відділом ІА АН УРСР. Одночасно - з 1947 по 1950 - викладав археол. на істор. ф-ті Київського ДУ. К.і.н. Досліджував давньоруську археол., мистецтво та архіт. Керував археол. експ. у Києві, Чернігові, Путивлі. Брав участь і в розк. у Новгороді.

Залишив багато наук. публікацій: *Археологические раскопки 1950 г. на Подоле в Киеве // КСИИМК, 1951, в. 41; Мастерские XI в. по изготовлению стекла и смальты в Киеве // КСИАНУ, 1954, в. 3; Про феодальні двори Києва XI-XIII ст. //*

А., 1957, т. 11; Розкопки на горі Киселівці (у Києві) // АП, 1952, т. 3; Черниговские каменные дворцы XI-XII вв. // КСИАУ, 1952, в. 1 (у співавт.); Древній Чернігів за археологічними даними // ВАН УРСР, 1952, N 1; Зображення Сімаргла (собаки-птаха) в древньоруському мистецтві // А., т. 12, 1962; Про топографію древнього Чернігова // А., т. 5, 1951; Походження і характер древньоруських міст Наддніпрянщини // Там само; К вопросу о крепостных стенах XII в. Киево-Печерского монастыря // КСИАУ, 1960, в. 9; Остерский городок // КСИАУ, 1962, в. 12; Розкопки в Путивльському кремлі // А., т. 15, 1963.

## БОРОВСЬКИЙ ЯРОСЛАВ ЄВГЕНОВИЧ

Народився 20.07.1937 у м.Ямпіль Вінницької обл. Закінчив філол. ф-т Київського ДУ в 1966. Працює з 1971 с.н.с. відділу археол. Києва ІА АН УРСР. К.і.н., Лауреат Держ. премії УРСР. Досліджує історію і археол. давнього і середньовічного Києва. Керує археол. розк. у Верхньому місті давнього Києва щорічно з 1971.

Має понад 50 наук. публікацій. Серед них: *Походження Києва.*- К., 1981; *Мифологический мир древних киевлян.*- К., 1983; *Київська ротонда* // *Археология Киева.*- К., 1979 (у співавт.); *Язицьке капище в городі Володимира* // *там само*; *Археологічні дослідження в городі Ярослава* // *Археологічні дослідження стародавнього Києва.*- К., 1976; *Куявія, Славія і Артанія за історичними та археологічними джерелами* // *Дослідження з слов'яно-руської археології.*- К., 1976; *Вірменський варіант давньоруського переказу про заснування Києва* // УІЖ, 1981, N 9; *Археологические исследования Верхнего Киева в 1973-1983 гг.* // *Археологические исследования Киева 1973-1983 гг.*- К., 1985; *Светские постройки* // *Новое в археологии Киева.*-К., 1981; *Территория Киева в эпоху первобытнообщинного строя. Раннеславянские поселения на территории Киева* // *История Киева.*- т. 1.- *Древний и средневековый Киев.*- К., 1982.

## БРАЙЧЕВСЬКА ОЛЕНА АНДРІЙВНА

Народилася 10.03.1953 у с.Гуляйка Черкаської обл. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1976. Працювала в ДАІЗ "Софійський музей" н.с. у 1976-1979. З 1979 - н.с. ІА АН УРСР. Досліджує історію культури Давньої Русі, зокрема, древньоруський одяг. Брала участь у Київській археол. експ. у 1978-1987.

Має 14 наук. публікацій: *Фрески Кирилівської церкви як джерело для вивчення давньоруського одягу* // А., 1982, в. 42; *Летописные данные о мужском древнерусском костюме X-XIII вв.* // *Южнорусские земли в IX-XIV вв.*- К., 1985; *О содержании изображений на браслете из клада у с.Городище Хмельницької обл.* // СА, 1988, N 2; *Шкіряне взуття із Звенигороді Галицького* // А., 1990, N 3.

## БРУНОВ МИКОЛА ІВАНОВИЧ (1898-1971)

Народився в 1898. Закінчив Відділення історії мистецтв при Московському ДУ в 1920. Працював в Ін-ті археол. і мистецтва, потім у Московському ДУ і в Московському архіт. ін-ті. Дійсний чл. Акад. будівництва і архіт. Багато подорожував, вивчаючи пам'ятки архіт.: у Стамбулі і Малій Азії у 1925, у Німеччині, Франції, Італії в 1930, а також по давньоруських містах (робив обміри, фотографії, архіт. аналіз). Широке знання пам'яток світової і вітчизняної архіт. дозволили написати узагальнюючі праці з історії архіт. і з'ясувати зародження й характер давньоруської архіт., її місце в історії світової культури у X-XIII ст. (рис. 12).

З його численних наук. публікацій можна назвати ті, що пов'язані з Україною: *Киевская София - древнейший памятник русской каменной архитектуры* // ВВ, 1950, т. 3; *К вопросу о самостоятельных чертах русской архитектуры X-XII вв.* // *Русская архитектура.*- М., 1940; *К вопросу о некоторых связях русской архитектуры с зодчеством южных славян* // АН, 1952, в. 2; *Архитектура эпохи древнерусского государства в период феодальной раздробленности Руси (до сер. XV в.)* // *История русской архитектуры.*- М., 1956; *Архитектура IX-XIII вв.* // *Очерки по истории архитектуры.*- М.-Л., 1935-1937, т. 1, 2.

**ВАГНЕР ГЕОРГІЙ КАРЛОВИЧ**

Народився 6.10.1908 у м.Спаськ Рязанської обл. Закінчив Худ.-пед. технікум у Рязані в 1930, а в 1936 - Вищі музейні курси в Москві. Працював у Рязанському обл. музеї зав. худ. відділом у 1930-1936. З 1955 працює с.н.с. ІА АН СРСР. Доктор мистецтвознавства. Досліджує давньоруське мистецтво, зокрема, архіт. і скульптуру. Брав участь у багатьох археол. експ. у Росії, а на Україні - в Любецькій у 1960. (Рис. 14).

Має понад 200 наук. публікацій. Серед них: *Декоративное искусство в архитектуре Руси X-XIII вв.* - М., 1964; *Скульптура древней Руси.* - М., 1969; *Проблема жанров в древнерусском искусстве.* - М., 1974; *Древнерусские города.* - М., 1982; *Скульптура Владимиро-Суздальской Руси.* - М., 1964; *От символа к реальности.* - М., 1980; *Канон и стиль в древнерусском искусстве.* - М., 1988; *Искусство мыслить в камне.* - М., 1990; *Бронзовый водолей из древнего Галича // СА, 1963, N 2; О зооморфных изображениях на древнерусских хоросах // КСИА, 1960, в. 81.*

**ВЕЙМАРН ЄВГЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ (1905-1990)**

Народився 2.11.1905 у Севастополі. Закінчив етнологічний ф-т Московського ДУ в 1928. Працював в Херсонському музеї наук.-техн. співробітником у 1925-1927. З 1928 по 1948 - н.с. ДІМ СРСР (в 1941-1945 - в армії) та зав. відділом нумізматики. В 1948-1974 працював с.н.с. Кримського філіалу ІА АН УРСР. К.і.н. Досліджував історію і археол. ранньосередньовічного Криму. Брав участь у 58 археол. експ. на розк. феодального Криму. Керував Судакською експ. з 1935, Півн.-Кримською у 1962-1965, Мангупським загоном Кримської експ. в 1967-1974.

Залишив 44 наук. публікації: *Пещерные города Крыма в свете археологических исследований 1954-1955 гг.* // СА, 1958, N 1; *Искусство Крыма (XIII-XVII вв.) // История искусства народов СССР (в 9 т.).* - М., 1974, т. 3; *Археологичні роботи в районі Інкерману // АП, 1953, N 34; Роботи на середньовічному Мангупі // АДНУ 1969.* - К., 1972; *Раскопки на средневековом городище Чуфут-Кале // АИНУ 1965-1966.* - К., 1967, в. 1; *Скалестинский склеп // КСИА, 1979, в. 158; Одне з важливих питань ранньосередньовічної історії Криму // СВУ.* - К., 1971, в. 1.

**ВЕРЕМЕЙЧИК ОЛЕНА МИХАЙЛІВНА**

Народилася 28.04.1964 у Чернігові. Закінчила Гомельський ДУ в 1986. Працює н.с. ЧІМ з 1981. К.і.н. Досліджує сільські поселення IX-XIII ст. на Чернігівщині. Брала участь в археол. експ.: Чернігівській у 1979-1985, Деснянській у 1982, Шестовицькій в 1980-1984; керувала загонами: Березанським у 1985, Макошинським у 1986, Тамарівським в 1986, Петрушівським у 1987.

Має 11 наук. публікацій. Серед них: *Селища IX-XIV вв., в междуречье Десны и Днепра // Чернигов и его округа.* - К., 1988 (у співавт.).

**ВИНОГРОДСЬКА ЛАРИСА ІВАНІВНА**

Народилася 5.02.1947 у м.Комсомольськ Хабаровського краю. Закінчила Київський худ. ін-т у 1979. Працює н.с. ІА АН УРСР. Досліджує керамічне виробництво Середн. Подніпров'я XIII-XVII ст. Брала участь в археол. експ.: Новгород-Сіверській та Середньодніпровській у 1979-1983, Дніпровській давньоруській у 1986-1987.

Має 6 наук. публікацій: *Середньовічна кераміка із Суботова // А., 1985, в. 50; До питання про хронологію середньовічної кераміки з Новгород-Сіверського // А., 1986, в. 61.*

**ВИЄЗЖЕВ РОСТИСЛАВ ІВАНОВИЧ (1903-1965)**

Народився 1903 у Києві. Закінчив Київський археол. ін-т у 1925. З 1925 по 1927 служив в армії. З 1927 по 1941 працював у Геологічному управлінні України в Києві топографом, геодезистом. Під час війни у 1941-1942 був офіцером будівельно-оборонних укріплень у Воронежі і Сталінграді. З 1946 по 1965 працював у ІА АН УРСР н.с. та вч.

секр. Досліджував давньоруські поселення і міста. Брав участь у багатьох археол. експ. як начальник загону або експедиції: Райковецької у 1946-1947, Верхньо-Тетерівської у 1947-1948, Волинсько-Подільської (розк. Колодязина) у 1948, Пороської у 1949, експ. "Великий Київ" у 1950-1951, Давньоруської (розк. Городська X-XIII ст. у Житомирській обл.) у 1955-1958 та ін.

Залишив 26 наук. публікацій, зокрема: *Будівлі "Малого городища" X-XIII ст. в с.Городська // АП, 1962, т. 12; Колокола древнього Городска // КСИАУ, 1960, в. 9; Новые материалы из раскопок Лепляского могильника // КСИАУ, 1954, в. 3; Новые типы древнерусских светильников (из Городска) // КСИАУ, 1961, в. 11; Розкопки курганів у Коростені та поблизу Овруча в 1911 р. // А., 1954, т. 9.*

## ВИСОЦЬКИЙ СЕРГІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Народився 15.07.1923 у Полтаві. Закінчив істор.-філософ. ф-т Київського ДУ в 1956. Працював у ДАІЗ "Софійський музей" в 1956-1967 зав. відділом. З 1967 - ведучий н.с. відділу археол. Києва ІА АН УРСР. Д.і.н. Лауреат Держ. премії УРСР та премії АН УРСР. Досліджує історію і археол. Давньої Русі - давньоруську епіграфіку на архіт. пам'ятках (склав зведення графіті храмів стародавнього Києва), фресковий живопис Софійського собору, архіт. Золотих воріт у Києві, писання писемності Київської Русі та ін. Йому належить відкриття стародавньої слов'янської азбуки в Софії Київській та реконструкція Золотих воріт у Києві. Брав участь в археол. розк. півн. вежі Софійського собору у 1960-1961. Проводив археол. дослідження Золотих воріт у Києві в 1970-1973. (Рис. 17).

Має понад 100 наук. публікацій. Серед них: *Древнерусские надписи Софии Киевской. - К., 1966; Средневековые надписи Софии Киевской XI-XVII вв. - К., 1976; Киевские граффити XI-XVII вв. - К., 1985; Золотые ворота в Киеве. - К., 1982; Светские фрески Софийского собора в Киеве. - К., 1989; Про що розповіли давні стіни. - К., 1978; Генуезька фортеця у Судаку. - К., 1968; Княгиня Ольга і Анна Ярославна - славні жінки Київської Русі. - К., 1991; Культура Древней Руси // История УССР. - К., 1981, т. 1; Письменность древней Руси по археологическим памятникам // Археология УССР. - К., 1986, т. 3; Стародавня слов'янська азбука в Софії Київській // ВАН УРСР, 1970, N 6; Реконструкція портретів Ярослава Мудрого в Софії Київській // А., 1975, в. 17; Надпись о Бояновой земле в Софии Киевской // История СССР, 1964, N 3; Деякі риси давньоруської писемності IX-X ст. за археологічними пам'ятками // Мовознавство, 1971, N 3; Живопись башен Софии Киевской // Новое в археологии Киева. - К., 1982; Загадка саркофага Ярослава Мудрого // НІС, 1966, N 6.*

## ВЛАСОВА ГАЛИНА МАР'ЯНІВНА (1928-1962)

Народилася 16.09.1928 у с.Красний Ключ Башкирської АРСР. Закінчила істор. ф-т Львівського ДПІ в 1952 і до кінця життя працювала у Львівському істор. музеї н.с. Досліджувала археол. Давньої Русі, зокрема, літописний Звенигород (1953-1961) та давньоруський могильник у с.Збуже Рівенської обл. (1956-1957).

Серед її наук. публікацій можна вказати: *Давньоруський могильник у с.Збуже // КСИАУ, 1961, в. 11; Бронзовые изделия XI-XIII вв. из с. Зелене // МАСІП, 1962, в. 2; Мастерские костерезов в Звенигороде // ЗОАО, 1967, т. 2; К исследованию северо-западной части летописного Звенигорода // КСОУ и ОАМ 1960 г., 1961 (у співаств.).*

## ВОРОНИН МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ (1904-1975)

Народився 13.12.1904 у Володимирі. Закінчив Володимирський ін-т нар. освіти у 1923 та Ленінградський ДУ в 1926. З 1932 працював с.н.с. ДАІМК у Ленінграді. Під час війни став ополченцем у 1941, у боях під Ленінградом був поранений і демобілізований. З 1942 і до кінця життя працював с.н.с. ІА АН СРСР. Д.і.н., лауреат Держ. премії СРСР. Досліджував культуру Давньої Русі, зокрема, давньоруську архіт. (вивчав пам'ятки Володимир, Суздаль, Ярославля, Переяслава-Заліського, Боголюбова та ін. міст Півн.-Сх. і Півд.-Зах. Русі). Проводив археол. розк. у Володимиро-Суздальській і Галицько-Волинській землях та ін. містах. (Рис. 20).



Залишив бл. 300 наук. публікацій. Серед них: *Древнерусские города*. - М.-Л., 1945; *Зодчество Северо-Восточной Руси XII-XV вв.* - М., 1961, т. 1; 1962, т. 2; *Розділи в "Історії російського мистецтва"*. - М., 1953, т. 1; 1955, т. III; *К вопросу взаимоотношений галицко-волынской и владими́ро-суздальской архитектуры XII-XIII вв.* // КСИИМК, 1940, в. 3; *К итогам задачам археологического изучения древнерусских городов* // КСИИМК, 1951, в. 41; *Историко-архитектурные заметки: неизданные фрагменты шиферных рельефов XI в.* // СА, 1957, N 2; *Археологическое изучение древнерусского города* // КСИА, 1963, в. 96 (у співавт.); *К характеристике древнейшего зодчества восточных славян* // КСИИМК, 1947, в. 16; *Основные проблемы истории культуры Древней Руси X-XIII вв.* // КСИИМК, 1940, в. 7; *Развитие славяно-русской археологии в СССР* // *Славяне*, 1948, N 7; *У истоков русского национального зодчества* // *Ежегодник Института истории искусств*. - М., 1952; *"Слово о полку Игореве" и русское искусство XII-XIII вв* // *Слово о полку Игореве*. - М.-Л., 1950.

### ГАПЄЄВ СТЕПАН АНТОНОВИЧ (1890-1950)

Народився 10.05.1890 в Одесі. Після закінчення гімназії здобув вищу худ. освіту. Засновник Новгород-Сіверського істор. музею-запов (1920). Брав участь у обстеженні та виявленні пам'яток історії та культури, археол. розк. і розвідках на терит. Новгород-Сіверського Полісся. Протягом 1929-1934 очолював Новгород-Сіверський ІКЗ. У 1938 невинно репресований. Помер у місцях ув'язнення.

Серед наук. праць: *Новгород-Сіверський музей, організований 1920 р.* // *Український музей*, 1927, в. 1; *Новгород-Сіверський заповідник*. - К., 1931.

### ГЕРАСЬКОВА ЛЮБОВ СЕРГІЇВНА

Народилася 2.07.1946 у Ворошиловограді. Закінчила Ленінградський ін-т живопису, скульптури і архіт. в 1976. З 1982 працює н.с. ІА АН УРСР. К.і.н. Досліджує середньовічну археол., зокрема, степових кочівників та монументальну скульптуру. Брала участь в археол. розк. на терит. Донбасу, у дослідженнях монументальної скульптури у степовій частині Півн. Причорномор'я, починаючи з 1972.

Має 26 наук. публікацій. Серед них: *Скульптура средневековых кочевников степей Восточной Европы*. - К., 1990; *Классификация скульптуры средневековых кочевников евразийских степей* // *Новые методы археологических исследований*. - К., 1982; *Об одном из математических методов анализа количественных признаков археологического материала* // *Там же*. - К., 1982; *Половецкая статуя из с. Чернухино* // СА, 1974, N 3; *Знахідки давньотюркських кам'яних баб на Україні* // УІЖ, 1973, N 4.

### ГЕРЦЕН ОЛЕКСАНДР GERMANOVICH

Народився 25.09.1947 у м. Митищі Московської обл. Закінчив Сімферопольський ДУ в 1972. Працював у Бахчисарайському ІАМ гол. хранителем фондів у 1969-1972. З 1972 викладає на каф. історії стародавнього світу і середніх віків Сімферопольського ДУ, к.і.н., доц. Досліджує археол. середньовічного Криму. Брав участь у Мангупській археол. експ. в 1968-1974, а з 1975 по 1986 керує цією експ. Також брав участь у розк. Неаполя Скіфського в 1981 і Чуфут-Кале у 1983-1984.

Має 17 наук. публікацій: *Клад антониев из с. Долинного* // НС, 1974, N 5 (у співавт.); *Пещерный комплекс цитадели Мангуна* // *Тезисы докл. 1 Межд. симпозиума по охране и реставрации пещерных сооружений*. - Ереван, 1982; *История изучения оборонительного комплекса Мангуна* // *Античная древность и средние века*. - Свердловск, 1984.

### ГОЛУБЄВА ЛЕОНІЛА АНАТОЛІЇВНА

Народилася 12.01.1909 в Казані. Закінчила пед. ф-т Саратовського ДУ в 1930. В 1936-1946 працювала в ДІМ СРСР. В 1946-1956 була зав. редакцією археол., антро-

пол., етнограф. у Видавництві "Большая Советская Энциклопедия" у Москві. З 1956 по 1986 працювала с.н.с. ІА АН СРСР. Д.і.н. Досліджувала археол. східних слов'ян, фінно-угорську та давньоруських міст. Брала участь у розкопках на Україні: у Вишгороді під Києвом у 1935, 1937, у Києві в 1936, 1938, у Переяславі-Хмельницькому в 1945. (Рис. 25).

Має 72 наук. публікації. Серед них: *Топографія домонгольського Києва* // КСИИМК, 1947, в. 10; *Київський некрополь* // МИА, 1949, N 11; *Советские, посвященные вопросам черняховской культуры* // СА, 1957, N 4; *Квартал металлургов в Вышгороде* // *Славяне и Русь*. - М., 1968.

## ГОНЧАРОВ ВОЛОДИМИР КИРИЛОВИЧ (1909-1987)

Народився 15.07.1909 у с.Замостя. Закінчив кооп. технікум. Працював в Бердичівському краєзн. музеї зав. відділом археол. в 1929-1934. З 1934 по 1974 (з перервою на час війни 1941-1945) працював с.н.с. ІА АН УРСР. Досліджував давньоруські міста і городища, виявив слов'янську Лука-Райковецьку культуру VII-IX ст. Провів багато археол. експ.: Коростеньську (розк. Іскоростеня у 1939), Райковецьку (розк. Райковецького городища XI-XIII ст. і поселення Лука-Райковецька) у 1946-1948, Городську (розк. Городська давньоруського) у 1947, Колодяжинську (розк. давньоруського Колодяжина) у 1948-1953, Любецьку в 1949, Плиснеську в 1950, Галицьку в 1951, Київську (у місті Володимира) у 1955, Кременчуцьку давньоруську (дослідження міста Воїня) в 1956-1957, Канівську (розк. давньоруського городища Іван) у 1960-1967 та ін.

Залишив багато наук. публікацій. Серед них: *Райковецьке городище*. - К., 1950; *Древньоруське місто Воїнь*. - К., 1966 (у співавт.); *Ремесло Київської Русі. Прикладне мистецтво Київської Русі* // *Нариси стародавньої історії УРСР*. - К., 1957; *Прикладне мистецтво Київської Русі X-початку XII ст. Декоративно-прикладне мистецтво Придніпров'я та Галицько-Волинських земель XII-XIII ст.* // *Історія українського мистецтва*. - К., 1962, т. 1; *Художні ремесла* // *Історія українського мистецтва (у 6 т.)*. - К., 1966; *Древній Галич* // *ВАН УРСР*, 1956, N 1; *Древній Колодяжин* // *ВАН УРСР*, 1950; *Древньоруське городище Іван-Гора* // А., 1964, т. 16; *Розкопки давньоруського Городська* // АП, 1952, т. 3; *Розкопки древнього Любеця* // АП, 1952, т. 3; *Лука Райковецька* // МИА, 1963, N 108; *Археологічні розкопки у Києві у 1955 р.* // А., 1957, т. 10.

## ГОРШНІЙ ПАВЛО АНДРІЙОВИЧ

Народився 18.08.1928 у с.Велика Лепетиха Херсонської обл. Закінчив істор. ф-т Київського ДПІ в 1956. Працює з 1969 в ІА АН УРСР вч. секр., потім зав. лабор., зав. відділом новобудовних експ. К.і.н. Досліджує давньоруську та середньовічну археол. Брав участь в археол. експ.: у розк. с.Суботів Черкаської обл. у 1970-1972, у с. Бакота в 1973-1976, у Градиській Полтавської обл. у 1986-1987.

Має 36 наук. публікацій. Серед них: *Древнерусские поселения Среднего Поднепровья*. - К., 1984 (у співавт.); *Раскопки летописной Ушицы*. - К., 1978; *Створення постійнодіючої Київської археологічної експедиції* // УІЖ, 1970, N 9.

## ГРЕКОВ БОРИС ДМИТРОВИЧ (1882-1953)

Народився у Миргороді Полтавської обл. 22.04.1882. Закінчив Московський ДУ в 1907. З 1910 викладав історію у вузах Петербурга, а потім - у Ленінградському і Московському ДУ. З 1937 працював директ. ІА АН СРСР, а в 1942-1946 одночасно був директ. ПМК АН СРСР. У 1947-1951 був директ. Ін-ту слов'янознавства АН СРСР. В 1946-1953 був акад.-секр. Відділення історії і філософії АН СРСР. Акад. АН СРСР, член Польської і Болгарської АН, доктор філософії Празького унів., проф. Московського і Ленінградського ДУ, Лауреат Держ. премій. Досліджував історію східних слов'ян та утворення Давньоруської держави, становлення феодалізму, економіку і культуру Древньої Русі. (Рис. 27).

Залишив багато наук. публікацій. Серед них: *Київська Русь*. - К., 1951 (*Киевская Русь*. - М., 1939-1953 гг. - 5 перевидань); *Борьба за создание своего государ-*

ства.- М.-Л., 1942; *Культура Киевской Руси.- М.-Л., 1944; Крестьяне на Руси.- М., 1946.*

### ГРУШЕВСЬКИЙ МИХАЙЛО СЕРГІЙОВИЧ (1866-1934)

Народився 17.09.1866 у м. Хелмі (тепер Польща). Закінчив істор.-філол. ф-т Київського унів. у 1890 і був залишений на каф. російської історії. З 1894, після захисту магістерської дисертації, очолив каф. всесвітньої істор. у Львівському унів., де читав курс з історії України. З 1897 став головою НТШ і ред. "Записок" цього товариства. У 1908 переїхав до Києва, працював над книгами з історії України. У 1915 був висланий до Симбірська, згодом до Казані, а через рік переїхав до Москви. У 1917 був обраний головою Центральної Ради в Києві. У 1919 емігрував до Австрії, де створив Український соціологічний ін-т. Жив у Берліні, Відні, Празі, Парижі. У 1924, за дозволом радянського уряду, повернувся до Києва. Був обраний акад. АН УРСР і керував секцією історії України Істор. відділу АН УРСР, редагував журнал "Україна". У 1929 обраний акад. АН СРСР. У 1930 переїхав до Москви, де жив останні роки. Помер у Кисловодську. Похований у Києві. Досліджував історію України з найдавніших часів з глибоким використанням усіх джерел: істор., археол., етнограф., філол. та архівних матеріалів з архівів Росії, Швеції, Польщі й ін. країн. Вперше створив зведену працю з історії України і подав її найбільш повно.

Написав багато наук. праць з історії та літератури. Головні твори: *Історія України - Руси.- К.-Львів, 1899-1936, т. 1-10 (в 13 кн.); Нариси історії українського народу.- СПб, 1904; Ілюстрована історія України.- К.-Львів, 1911; Історія української літератури.- К.-Львів, 1923-1927, т. 1-5.*

### ДАРКЕВИЧ ВЛАДИСЛАВ ПЕТРОВИЧ

Народився 1.09.1934 у Вітебську. Закінчив каф. археол. Московського ДУ в 1958 і працює провідним н.с. ІА АН СРСР. Д.і.н. Досліджує археол. давньоруських міст, народну культуру середньовіччя, міжнародні зв'язки давньої Русі та давньоруське мистецтво. Брав участь у Таманській і Чернігівській археол. експ., у розк. Любеча, Витачева, Старих Безрадиців та ін., керував експ. у Рязані з 1971 по 1980.

Має 97 наук. публікацій. Серед них: *Произведения западного художественного ремесла в Восточной Европе (X-XIV вв.).- М., 1966; Путиями средневековых мастеров.- М., 1972; Светское искусство Византии.- М., 1975; Художественный металл Востока VIII-XIII вв.- М., 1976; Аргонавты Средневековья.- М., 1976; Народная культура Средневековья.- М., 1988; Древняя Русь X-XIII вв. // Произведения искусства в новых находках советских археологов.- М., 1977; К истории торговых связей Древней Руси (по археологическим данным) // КСИА, 1974, в. 138; Связи Восточной Европы со странами Азии и Византией в IX-XIII вв. (по материалам художественного ремесла).- М., 1976; Топор как символ Перуна в древнерусском язычестве // СА, 1961, N 4 і ін.*

### ДІМНІК МАРТІН

Народився 6.10.1941 в м.Люблянці у Словенії (Югославія). Вивчав слов'янські мови та літературу в унів. Торонто в Канаді, де отримав наукові ступені бакалавра (1965) та магістра (1970). У Оксфордському унів. в Англії вивчав історію Русі та південних слов'ян і захистив докт. дисертацію у 1976. Має також вищу богословську освіту. З 1976 викладає історію домонгольської Русі та середньовічних південних слов'ян у Понтифікальному ін-ті середньовічних досліджень, в коледжі Св. Майкла та унів. Торонто. З 1986 - на посаді проф. Торонського унів. У 1987-1990 був вч. секр. Понтифікального ін-ту (Торонто), а з 1990 - його Президент. Член багатьох наук. товариств Канади, США та Англії з слов'язнознавства, східноєвропейських студій, візантології та нумізматики. Досліджує політичну і церковну історію, князівську генеалогію та законодавство Київської Русі, а основному, Чернігівської та Київської земель. Працює над серією монографій про князівську династію Чернігова XI-XIII ст. Широко використовує, крім писемних джерел, також матеріали з археол., історії архіт., нумізматики, сфрагістики, істор. географії

та ономастики. Для досліджень відвідував Київ, Чернігів, Новгород-Сіверський, Переяслав-Хмельницький, Канів та ін. стародавні міста України. Підтримує наук. контакти з археологами та істориками України. (Рис. 29).

Має бл. 50 наук. публікацій, з яких 39 - по історії Русі. Серед них основні: "Russian Princes and Their Identities in the First Half of the Thirteenth Century" // *Mediaeval Studies*, Vol. XL.- Toronto, 1978; "The Struggle for Control over Kiev in 1235 and 1236" // *Canadian Slavonic Papers*, Vol. 21, N 1.- Toronto, 1979; "The Siege of Cheernigov in 1235" // *Mediaeval Studia*, XL1.- 1979; "Kamenec" // *Russia Mediaevalis*, Tomus IV.- Munich, 1979; "The Place of Rurik Rostislavich's Death: Kiev or Chernigov?" // *Mediaeval Studies*, XLIV.- 1982; "The 'Testament' of Iaroslav 'The Wise': A Re-examination" // *Canadian Slavonic Papers*, Vol. 29, N 4.- 1987; "Oleg Svyatoslavich and His Patronage of the Cult of SS. Boris and Gleb" // *Mediaeval Studies*, L.- 1988; Mikhail, Prince of Chernigov and Grand Prince of Kiev, 1224-1246.- Toronto, 1981; *The Dynasty of Chernigov: 1054-1146.*- Toronto, 1994; "The Ruling Family of Princes in the Principality of Chernigov from the Middle of the Twelfth to the Middle of the Thirteenth Century" (manuscript in preparation). *Asop 30 stamey no Kuyivskiy Rusi v enitsiklopedichnih vidanniah SSHA na Anglii: The Modern Encyclopedia of Russian and Soviet History* (Academic International Press, Florida); "Kievan Rus", Bulgaria, and the Southern Slavs", *The New Cambridge Mediaeval History*, Vol. IV (Cambridge) (in press).

### ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ ПЕТРО МИХАЙЛОВИЧ (1871-1911)

Народився 16.01.1871 в с.Яриловичі на Чернігівщині. Навчався в Чернігівській духовній семінарії (1888-1894). Працював у земстві та духовній консисторії (до 1902). Протягом 1902-1911 -управитель справ Чернігівської губ. вченої архівної комісії. Брав активну участь у підготовці та проведенні XIV АЗ в Чернігові (1908). Провів розк. курганних старожитностей біля с.Табаївки (1905), започаткував археол. дослідження літописного Оргоща та проводив розкопки на терит. Чернігова.

Серед наук. праць: *Село Рогоща Черниговского уезда.-Чернигов, 1904; Табаевские курганы. Археологическая экскурсия.-Чернигов, 1905.*

### ДОВЖЕНКО ВАСИЛЬ ЙОСИПОВИЧ (1909-1976)

Народився 24.04.1909 у с.Крапивна Чернігівської обл. Закінчив музейне відділення Київського художнього ін-ту в 1934 и почав працювати в Київському істор. музеї, одночасно навчаючись в аспірантурі Київського унів. на каф. істор. України. З 1938 почав працювати в ІА АН УРСР і викладав у Київському педагогічному ін-ті курс історії. У 1940 захистив канд. дисертацію, а в 1941 йому присвоєно звання доцента. У 1943-1945 перебував на фронті і мав урядові нагороди. Після війни і до кінця життя продовжував працювати в ІА, завідував сектором слов'яно-руської і середньовічної археол. Д.і.н. Досліджував істор. і археол. слов'ян і Київської Русі, давньоруські міста, городища, селища, економіку, формування феодалізму. Керував багатьма археол. експ. - розкопками ранньослов'янських і давньоруських поселень і городищ, як Сахнівка, Іванківці, Комарівка, Вишгород, Волинцеве, Воїнь, Чучин, хутір Половецький та ін. (Рис. 30).

Залишив понад 100 наук. публікацій. Серед них: *Військова справа в Київській Русі.- К., 1950; Землеробство Древньої Русі до середини XIII ст.- К., 1961; Древньоруське місто Воїнь.- К., 1966 (у співавт.); Древній Вишгород // ВАН, 1949, N 8; Літописний Чучин на Київщині // А., 1964, в. 16; Про типи городищ Київської Русі // А., 1975, в. 16; Розкопки древнерусских памятников на Руси в 1956 г. // КСНАУ, 1959, в. 8; Селища и городища в окрестностях древнего Галича (Ивано-Франковская обл.) // КСНАУ, 1955, в. 4 Феодальний маєток в епоху Київської Русі в світлі археологічних даних // А., 1953, т. 8 Древнерусские городища на Среднем Днепре (в зоне строительства Каневской ГЭС) // СА, 1967, N 4.*

### ДОМБРОВСЬКИЙ ОЛЕГ ІВАНОВИЧ

Народився 25.10.1919 у Феодосії в Криму. Закінчив мистецтвознавчий ф-т Ін-ту ім. Рєпіна АМ у Ленінграді 1949. Працює у відділі Криму ІА АН УРСР вч. секр.

Досліджує археол., архіт., монументально-декораг. мистецтво середньовічного Криму. Брав участь і керував багатьма археол. експ.: Херсонською у 1953-1979, Кримською комплексною у 1970-1980, Південнокримською у 1980-1982, Херсонською у 1982-1985 та ін.

Має 50 наук. публікацій. Серед них: *Фрески середньовікового Крима.* - К., 1966; *Крепость в Горзувитах.* - Симферополь, 1972; *Столица Феодоритов.* - Симферополь, 1972 (у співавт.); *Солхат и Сурб-Хач.* - Симферополь, 1978 (у співавт.); *Аю-Даг - Свята Гора.* - Симферополь, 1975 (у співавт.); *Из археологических исследований средневековых памятников на территории Крымского южного бережья // Античная древность и средние века.* - Свердловск, 1973, сб. 10 (у співавт.); *Фрески южного нефа Херсонесской базилики // ХС, 1959, в. 5; Херсонесская коллекция средневековых архитектурных деталей // СХМ, 1963, в. 1.*

## ДОРОФЕЄВ ВОЛОДИМИР ВОЛОДИМИРОВИЧ

Народився 15.06.1951 у Житомирській обл. Закінчив Мінський ДУ в 1978. Працював в ІА АН УРСР ст. інженером та заст. нач. археол. експ. у 1975-1986. З 1986 працює в Музеї істор. кошовностей УРСР у Києві зав. відділом. Досліджує середньовічну археол. Півн. Причорномор'я і Пн.-Зх. Приазов'я, зокрема, кочівників XI-XIV ст. Брав участь в археол. експ.: Херсонській у 1972, 1976-1986, Краснознам'янській у 1973-1975, Первісній в Чернігівській і Сумській обл. у 1987.

Має 10 наук. публікацій: *Типология половецких колчанов XI-XIII вв. из курганов юга Украины // Актуальные проблемы археологических исследований в Украинской ССР.* - К., 1981; *Методика исследований позднекочевнических погребений в степной полосе Украины // Древнейшие скотоводы степей юга Украины.* - К., 1987.

## ЄДОМАХА ІВАН ІВАНОВИЧ (1919-1988)

Народився 16.12.1919 у с. Жукотки Чернігівської обл. Закінчив істор. ф-т Чернігівського ДІІ у 1939, а у 1947 - істор. ф-т Київського ДУ. Вчителював в школах Чернігівської обл. Приймав участь у Великій Вітчизняній війні. З 1949 по 1969 - зав. відділом феодалізму ЧІМ. Приймав участь в роботі археол. експ. ІА АН СРСР та ІА АН УРСР по дослідженню Чернігова у 50-60-х рр. Започаткував археол. дослідження Новгород-Сіверського (1959, 1960, 1962). Проводив археол. розвідки на терит. Чернігівщини.

Серед наук. праць: *Чернігів. Короткий історичний нарис.* - К., 1958 (у співавт.); *Вивчення стародавнього Чернігова // УІЖ, 1970, N 1; Редкий пам'ятник західноєвропейської торевтики XII ст. // СА, 1964, N 3 (у співавт.).*

## ЗОЦЕНКО ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ

Народився 2.03.1952 у м. Ніжині Чернігівської обл. Закінчив Ніжинський ДІІ в 1974. Працював у Остерському краєзн. музеї в 1974-1976 с.н.с., потім н.с. ІА АН УРСР у відділі археол. Києва. К.і.н. Досліджує історію і археол. давнього Києва і його оточення, зокрема, історико-економічні зв'язки Києва IX-поч. XIII ст. Брав участь в археол. розк. у Києві на Подолі у 1970, 1987, керував розк. у Вишгороді біля Києва в 1979-1986.

Має 25 наук. публікацій: *Об одном типе древнерусских энколпионов // Древности Среднего Поднепровья.* - К., 1979; *Экспорт зброї Києва до Південно-Східної Прибалтики // А., 1982, в. 73; Прибалтийский импорт в Киев и Среднее Поднепровье в IX-нач. XIII вв. // Древнерусский город.* - К., 1984; *Об использовании и происхождении древнерусского янтаря из древнего Киева // Археологические исследования древнего Киева.* - К., 1985.

## ІВАКІН ГЛІБ ЮРІЙОВИЧ

Народився 30.01.1947 у Києві. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1970. Працював с.н.с. ДАІЗ "Софійський музей" у 1973-1974. З 1974 - с.н.с. ІА АН УРСР, к.і.н. Досліджує історію і археол. давнього і середньовічного Києва. Брав участь у розк. Подолу, Верхнього міста, Пенчерська в 1973-1987.

Має понад 40 наук. публікацій: *Київ в XIII-XV вв.* - К., 1982; *Оповіді про стародавній Київ.* - К., 1981; *Политическая история Киева в IX-XIII вв.* // *История Киева (в 3-х томах).* - К., 1982, т. 1; *Київ* // *Археология УССР.* - К., 1986, т. 3 (у співавт.); *Дослідження кийського Подолу (1984-1975 рр.)* // *Археология Києва.* - К., 1979 (у співавт.); *Раскопки в северо-западной части Подола в 1980-1982 гг.* // *Археологические исследования Киева в 1978-1983 гг.* - К., 1985 (у співавт.); *Исследование церкви Пирогова* // *Древнерусский город.* - К., 1984; *Импостная капитель из киевских находок* // *СА, 1980, N 1*; *Про кам'яну архітектуру пізньосередньовічного Києва* // *Археология Києва.* - К., 1979.

### ІСАЄВИЧ ЯРОСЛАВ ДМИТРОВИЧ

Народився в 1936 у с.Верба Ровенської обл. Закінчив істор. ф-т Львівського ДУ в 1957. Працює в ІСН АН УРСР у Львові з 1958, спочатку н.с., з 1982 - зав. відділом, а з 1990 - директ. цього Ін-ту. У 1991 обраний чл.-кор. АН УРСР. Досліджує історію української середньовічної культури. Брав участь у Дністровській археол. експ. (розк. в с. Комарове Чернівецької обл.) у 1956. Був консультантом Карпатської істор.-архіт. експ. в 1982-1984.

Має бл. 400 наук. публікацій. Серед них: *Из истории культурных связей Галицко-Волынской Руси с западными славянами в XII-XIV вв.* // *Польша и Русь.* - М., 1974; *Культура Галицко-Волынской Руси* // *ВИ, 1973, N 1*; *Територія і населення "Червонських градів" (X-XIII ст.)* // *Український історико-географічний збірник.* - К., 1971, в. 1; *Древнейшая топонимика Прикарпатья и Верхнего Побужья (X-XI вв.)* // *Всесоюзная конф. по топонимике СССР.* - Л., 1965.

### КАРГЕР МИХАЙЛО КОСТЯНТИНОВИЧ (1903-1976)

Народився в 1903 у Казані. Закінчив Ленінградський ДУ в 1923. Почав там викладати з 1929 як доц., з 1949 - зав. каф. історії мистецтва на істор. ф-ті Ленінградського ДУ. Одночасно з 1929 працював у ДАІМК (потім - ЛВ ІА АН СРСР). Під час війни пішов добровольцем на фронт, брав участь у боях за Ленінград і прориві блокади. З 1943 продовжує роботу в ЛДУ та в ІА; з 1972 став директ. останнього. Д.і.н., проф. Досліджував історію і археол. давньоруських міст, зокрема, пам'ятки архіт. та живопису. Провів розк. багатьох давньоруських міст: Києва, Переяслава-Хмельницького, Вишгорода, Заруба, Борисполя, Галича, Вітебська, Ізяслава, Новгороду й ін. Відкрив 30 древніх кам'яних споруд. (Рис. 38).

Залишив понад 100 наук. публікацій. Серед них: *Археологические исследования древнего Киева.* - К., 1950; *Древний Киев.* - М.-Л., 1958, т. 1, 1961, т. II; *Древнерусская монументальная живопись XI-XIV вв. Альбом.* - М.-Л., 1964; *Тайник под развалинами Десятиной церкви* // *КСИИМК, 1941, в. 19*; *Землянка-мастерская киевского художника XIII в.* // *КСИИМК, 1945, в. II*; *К истории киевского зодчества конца XI-начала XII в. Церковь Спаса на Берестове* // *СА, 1953, т. 17*; *К истории киевского зодчества XI в. Храм-мавзолей Бориса и Глеба в Вышгороде* // *СА, 1952, т. 16*; *Княжеские дворцы древнего Киева* // *УЗ ЛГУ.- Л., 1955, N 193. Серия истории, в. 22*; *Княжеское погребение XI в. в Десятиной церкви* // *КСИИМК, 1940, в. 4*; *Памятники Переяславского зодчества XI-XII вв. в свете археологических исследований* // *СА, 1951, т. 15*; *Развалины Зарубского монастыря и летописный город Заруб* // *СА, 1950, т. 13*; *Раскопки в Переяславе-Хмельницком* // *КСИАУ, 1955, в. 4*; *Вновь открытые памятники зодчества XII-XIII вв. во Владимире-Волынском* // *УЗ ЛГУ.- Л., 1958, N 252. Серия истор. наук, в. 29*; *К истории Галицкого зодчества XII-XIII вв.* // *КСИА, 1976, в. 146.*

### КАРНАБИДА АНДРІЙ АНТОНОВИЧ

Народився 14.10.1927 у с. Рогізки Чернігівської обл. Закінчив архіт. ф-т Київського інж.-буд. ін-ту в 1954. Працював в Облсільпроекті у 1954-1955, потім архіт. об'єднанню будів. і архіт. у 1955-1958. В 1959-1964 - у філіалі Діпроцивільпробуду, у 1964-1967 - ст. архіт. управління гол. архіт. Чернігова, а з 1967 - працює зав. сект.

Чернігівського ДАІЗ. Канд. архіт. Досліджує історію архіт. Чернігова. Брав участь в архіт.-істор. дослідженнях у Чернігові, починаючи з 1967.

Має багато наук. та популярних публікацій: *Чернігів.- К., 1968; К., 1980; Времени неподвластно.- К., 1987 (фото-альбом, у співавт.); Дерев'яна монументальна архітектура і печери Чернігівщини. Архітектура Чернігівщини XI-XX ст. // Чернігівщина. Енциклоп. довід.- К., 1990; Новые данные о памятниках Чернигова XI-XII вв. // Древнерусское искусство.- М., 1988; Минувле і сучасне стародавнього центру Чернігова-дитинця // УІЖ, 1972, N 3.*

## КІЛЕВИЧ СТЕФАНІЯ РОМУАЛЬДІВНА

Народилася 4.11.1920 у с.Моївка Вінницької обл. Закінчила істор. ф-т Вороніжського ДПІ в 1941. Вчителювала в 1941-1943 у Алтайському краї. З 1944 по 1979 працювала в ДІМ УРСР у Києві н.с. і зав. відділом Київської Русі, а в 1979-1986 - с.н.с. ІА АН УРСР у відділі археол. Києва. К.і.н., лауреат Держ. премії УРСР. Досліджувала історію та археол. середньовічного Києва. Брала участь в археол. експ.: Переяслав-Хмельницькій та Пороській у 1945, Київській у 1946. Керувала розк. в Києві в 1958, 1961, 1965-1985. Склала археол. карту дитинця Києва X-XIII ст.

Має 61 наук. публікацію. Серед них: *Детинец Киева IX-первой пол. XIII в.- К., 1982; На горе Старокиевской.- К., 1982; Строительное дело. Стеклоделие // Новое в археологии Киева; Археологична карта Київського дитинця // Археологічні дослідження стародавнього Києва.- К., 1976; Розкопки Великого Ярославового двору в Києві (1972-1973 рр.) // А., 1976, в. 21; Дослідження Старокиївської гори // Стародавній Київ.- К., 1975; До питання про організацію будівельної справи в Києві X ст. // Археологія Києва. Дослідження і матеріали.- К., 1979; Розкопки на схилах Старокиївської гори // АДНУ 1969 р.- К., 1972, в. 4; Исследование храма Вотча Федоровского монастыря XII в. в Киеве // Древние славяне и Киевская Русь.- К., 1989.*

## КИРПИЧНИКОВ АНАТОЛІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

Народився 25.07.1929 у Ленінграді. Закінчив істор. ф-т Ленінградського ДУ в 1953. Працює з 1955 у ЛІВ ІА АН СРСР зав. відділом слов'яно-фінської археол. Д.і.н. Досліджує давньоруську археол., архіт., зброю, військову справу, фортеці, а також слов'янську і фінську археол. Керує археол. експ. у півн. містах і фортецях Русі. Брав участь у деяких експ. на Україні.

Має понад 270 наук. публікацій. Серед них: *Древнерусское оружие.- М.-Л., 1966; Археология СССР.- САИ, в. Е1.- в. 1. Мечи и сабли IX-XIII вв.; Вып. 2 Копья, сулицы, боевые топоры, булавы, кистени IX-XIII вв.; Вып. 3. Доспех, комплекс боевых средств IX-XIII вв.- М., 1971; снаряжение всадника и верхового коня на Руси IX-XIII вв.- Л., 1973; Военное дело на Руси IX-XV вв.- Л., 1976; Ладога и Переяславль-Южный - древнейшие каменные крепости на Руси // Памятники культуры.- Л., 1978; Битви Стародавньої Русі (XI-XIII ст.) // УІЖ, 1969, N 10; К истории древнего Белгорода в X-XI вв. // КСИИМК, 1959, в. 73; Древнейший русский подпоясанный меч // СА, 1965, N 3; Массовое оружие ближнего боя из раскопок древнего Изяслава // КСИА, 1978, в. 155; Озброєння воїнів Київської Русі в світлі русько-скандинавських контактів IX-XI ст. // УІЖ, 1972, N 7; Русские шлемы X-XIII вв. // СА, 1958, N 4; Шлем XI в. из Юго-Западной Руси // СА, 1962, N 2.*

## КОВАЛЕНКО ВОЛОДИМИР ПЕТРОВИЧ

Народився 10.04.1954 у м. Семенівка Чернігівської обл. Закінчив істор. ф-т Чернігівського ДПІ в 1976. Працював у ЧІМ у 1976-1985 зав. відділом археол., який сам створив. З 1986 - зав. каф. археол. та етнографії Чернігівського ДПІ ім. Т.Г.Шевченка. К.і.н., доц., засл. працівник освіти України. Заст. гол. редактора видавн. "Сіверянська думка". Досліджує історію і археол. давньоруських міст, зокрема, Чернігово-Сіверської землі. Один з організаторів і керівників Новгород-Сіверської експ. ІА АН СРСР, ІА АН УРСР, ЧІМ, ЧДПІ в 1979-1984. З 1980 керує Чернігово-Сіверською експ. (розк. на дитинці і посадах Чернігова та літописних міст - Листвена, Оргоща, Біловежі,

Блестовита, Всеволожа, Моровійська, Лутави, Стародуба, Сновська, Гуричева, Березого, Сосниці й ін., багато з яких були ним відкриті). У 1983-1984 керував Шестовицькою експ. (розк. городища, посада і навкол. поселень). Обстежив бл. 500 археол. пам'яток Чернігівщини. З 1988 - один з організаторів і співкерівників Польської експ. ІА АН УРСР та ЧДПІ (розк. поселення і кург. мог. X-XIII ст. біля с.Автуничі на Чернігівщині). Відкрив та дослідив 6 пам'яток монументальної архіт. XI-XIII ст. в Чернігові і Новгороді-Сіверському. Розробив схеми охоронних археол. зон Чернігова, Новгород-Сіверського, Любеча, Сновська, Ніжина, Батурина та ін. (Рис. 39).

Має бл. 120 наук. публікацій: *Основні етапи розвитку літописних міст Чернігово-Сіверської землі* // УІЖ, 1983, N 8; *Летописный Листвен (к вопросу о локализации)* // СА, 1984, N 4 (у співавт.); *Дослідження літописного Блестовита* // А., 1984, в. 48; *О технике кузнечного производства в городах Чернигово-Северской земли* // *Земли Южной Руси в IX-XIV вв.- К.*, 1985 (у співавт.); *Новые исследования летописных городов Чернигово-Северской земли* // *Древнерусский город.- К.*, 1984; *Памятники древнерусской архитектуры в Чернигово-Северской земле* // *Зограф.-Београд*, 1987, N 18 (у співавт.); *До типології літописних міст Чернігово-Сіверської землі VIII-XIII ст.* // А., 1988, в. 61; *Основные этапы развития летописных городов Чернигово-Северской земли* // *Труды V Межд. конгресса славянской археол.- т. 1.- Вып. 2а.- М.*, 1988; *Основные этапы развития древнего Чернигова* // *Чернигов и его округа в IX-XIII вв.- К.*, 1988; *Чернигов и Новгород-Северский в эпоху "Слова о полку Игореве"* // *Там же (у співавт.)*; *Новые данные о памятниках зодчества Чернигова и Новгорода-Северского* // *КСИА*, 1989, в. 195 (у співавт.); *Из истории Новгорода-Северского (сб. док. и матер.)- Чернигов*, 1989 (у співавт.); *Чернигову 1300 лет. Сб. док. и матер.- К.*, 1990 (у співавт.); *Исследования Черниговского детинца в 1989 г.* // *Чернигов и его округа в IX-XIII вв.- Чернигов*, 1990; *К исторической топографии Черниговского детинца* // *Проблемы археологии Южной Руси.- К.*, 1990; *Новый памятник древнерусского зодчества в Чернигове* // *Памятники культуры. Новые открытия.- М.*, 1989 (у співавт.); *Новый памятник византийского зодчества на Черниговском детинце* // *Южная Русь и Византия.- К.*, 1990 (у співавт.); *Чернигов; Новгород-Северский; Любеч* // *Археология УССР.- К.*, 1986, т. 3 (у співавт.); *Археологічне вивчення літописних міст Чернігово-Сіверської землі* // *Дослідження історії малих та середніх міст України в контексті розвитку істор. краєзн.- Чернігів*, 1990; *Вотчинные мастера-ювелиры в городах Чернигово-Северской земли* // *VI Межд. конгресс славянской археол.- М.*, 1990; *Неизвестный памятник зодчества на Руси* // *ВВ. N 51*, 1991 (у співавт.); *Новая чаша из Чернигова* // *XXVШ Межд. конгресс византинистов.- М.*, 1991.- т. 1; *Итоги и задачи изучения древнего Чернигова* // *Историческое краеведение в СССР: вопросы теории и практики.- К.*, 1991; *Летописная Белавежа (к вопросу о локализации)* // *Археология славянского Юго-Востока.- Воронеж*, 1991; *Архитектура Чернигово-Северской земли в эпоху "Слова о полку Игореве"* // *Ex oriente Lux. Melangex offerts en hommage an prof. J.Blankoff.- Vol.1.-Bruxelles*, 1991.

## КОЗАКОВ АНДРІЙ ЛЕОНІДОВИЧ

Народився 29.06.1961 у Чернігові. Закінчив істор. ф-т Чернігівського ДПІ в 1985. Працює з 1986 у ЧІМ зав. сект. археол. Досліджує історію і археол. давньоруських міст, зокрема, Чернігова. Брав участь у Новгород-Сіверських археол. експ. у 1981-1984. Керував посадським загоном Чернігівської експ. в 1985-1989.

З наук. публікацій: *Нове в історичній топографії Чернігівського посаду X-XIII ст.* // *Матер. до зводу пам'яток історії та культури народів СРСР по УРСР.- К.*, 1984; *До питання про соціальну стратифікацію населення Чернігівського посаду X-XIII ст.* // *Тези доп. 1 Чернігівської обл. наук. конф. з істор. краєзн.- Чернігів*, 1985; *Новые работы археологической экспедиции музея на посаде древнего*



Чернигова в 1983-1985 гг. // Тезисы Черниговской обл. научно-метод. конф., посвящ. 90-летию ЧИИМ.- Чернигов, 1986; Летописные города Новгород-Северского княжества в эпоху "Слова о полку Игореве" // Тезисы докл. и сообщ. обл. истор.-краеведч. конф., посвящ. 800-летию "Слова о полку Игореве".- Путивль, 1987 (у співавт.).

## КОЗЛОВСЬКИЙ АРКАДІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Народився 18.12.1944 у Дніпропетровську. Закінчив Дніпропетровський ДУ в 1973. Працює н.с. ІА АН УРСР з 1974. К.і.н. Досліджує історію і археол. Давньої Русі та кочівників. Брав участь і керував археол. експ. на півдні України: Дніпро-2, Дністро-Дунайській, Дніпро-Дунайській та ін.

Має 20 наук. публікацій: *Нові дослідження в Дніпровському Надпоріжжі* // А., 1980, в. 35; *Господарна діяльність осілого населення Південного Подніпров'я в Х-ХІІ ст.* // А., 1982, в. 37; *Етнічний склад осілого населення Южного Подніпров'я в ІХ-ХІV вв.* // *Землі Южної Русі в ІХ-ХІV вв.* - К., 1985; *О торговых связях древнерусских городов с Южным Поднепровьем* // *Древнерусский город.* - К., 1984; *Оріхівські кургани на Дніпропетровщині* // А., 1984, в. 47; *Средневековые поселения в приморской части Днестро-Дунайского междуречья* // *Днестро-Дунайское междуречье в I-начале II тыс. н.э.* - К., 1987 (у співавт.); *Історико-культурний розвиток Південного Подніпров'я в ІХ-ХІV ст.* - К., 1991.

## КОЗУБОВСЬКИЙ ГЕОРГІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

Народився 1963 у Києві. Закінчив Київський ДУ в 1987 і працює м.н.с. відділу археол. Києва ІА АН УРСР. Досліджує нумізматику стародавнього Києва ХІV-ХVІІ ст. Брав участь у Подільській археол. експ. в Києві в 1987-1991.

Має 7 наук. публікацій: *Нумізматики пам'ятки Києва ХІV-ХV ст.* // *Матер. VI Респ. конф. молодих вчених.* - К., 1987; *Деякі питання грошового обігу Київської та Подільської землі в ХІV-ХV ст.* // *Матер. VIII Подільської конф.-Кам'янець-Подільської, 1989; Пограничье Киевской и Черниговской земли в годы правления Владимира Ольгердовича в Киеве* // "Чернигов и его округа".-Чернигов, 1991.

## КОМЕЧ ОЛЕКСІЙ ІЛЛІЧ

Народився 8.08.1936 у м.Плавськ Тульської обл. Закінчив істор. ф-т Московського ДУ в 1959. Працює з 1969 у Всесоюзному НДІ мистецтвознавства МК СРСР зав. сект. Доктор мистецтвознавства. Досліджує історію давньоруської та візантійської архіт.

Має бл. 40 наук. публікацій. Серед них: *Древнерусское зодчество к. Х-н. ХІІ в.* - М., 1987; *Архитектура* // *Культура Византии IV-пер. пол. VII вв.* - М., 1984; *Древнерусское искусство* // *Очерки по истории искусства.* - М., 1987; *Возникновение позакамерного завершения фасадов в храмах Киева вт. пол. XI-нач. XII в.* // *Реставрация и исследования памятников культуры.* - М., 1975, в. 1; *Построение вертикальной композиции Софийского собора в Киеве* // СА, 1968, N 3; *Спасо-Преображенский собор в Чернигове* // *Древнерусское искусство: Зарубежные связи.* - М., 1975.

## КОТЛЯР МИКОЛА ФЕДОРОВИЧ

Народився в Кам'янці-Подільському Хмельницької обл. 4.07.1939. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1956. Працює з 1964 в ІА АН УРСР зав. сект. історії Київської Русі. Досліджує соціально-екон. і політ. історію Київської Русі, нумізматику та істор. географію.

Має багато наук. публікацій, виданих в СРСР та за кордоном - США, Канаді, Англії, Франції, Німеччині, Данії, Швеції, Польщі. Серед них: *Древняя Русь и Киев в летописных преданиях и легендах.* - К., 1986; *Галицька Русь у др. пол. ХІV-першої чверті ХV ст.* - К., 1968; *Шукачі і дослідники скарбів.* - К., 1971; *Грошовий обіг на території України доби феодалізму.* - К., 1971; *Кладовище монет і нумізматики.* - К., 1974; *Данило Галицький.* - К., 1979; *Нариси обігу і лічби монет на Україні ХІV-ХVІІІ ст.* - К., 1981; *Знахідки монет ХІV-ХVІІІ ст. на обширі УРСР.* - Вроцлав-Вар-

шава-Краків-Гданськ, 1975 (польською мовою); *Киев древний и современный*. - К., 1982 (у співавт.) (переведено у 1983 англ., нім. і франц. мовами); *Еще раз о "безмонетном" периоде денежного обращения Древней Руси (XII-XIII вв.)* // ВИД, 1973, в. 5; *Монетне карбування на території УРСР у радянській історіографії* // *Історичні джерела та їх використання*. - К., 1968, в. 3; *Принципи та методика складання нумізматичної карти УРСР (IX-XIX ст.)* // *Історичні джерела та їх використання*. - К., 1969, в. 4.

#### КРАВЧЕНКО АНАСТАСІЯ ОПАНАСІВНА

Народилася 17.12.1923 у с.Плесецьке Київської обл. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1948 і працювала в ОАМ зав. сект. середньовічної археол. Досліджувала давньоруські та золотоординські пам'ятки на Нижн. Дністрі, зокрема, у Білгороді-Дністровському. Брала участь у багатьох археол. експ.: у 1950-1966 - розк. поселення Вікторівка II, Інгулцькій - розк. поселення Афанасіївка, Дністро-Дунайській - поселення Сав'яни, Пруто-Дністровській - давньоруських городищ Алчедар, Лукашівка та ін. З 1967 керувала розк. золотоординського шару XIII-XIV ст. у Білгороді-Дністровському.

Має понад 30 наук. публікацій. Серед них: *Средневековый Белгород на Днестре (конец XIII-XIV вв.)*. - К., 1986; *Поселение IX-XI вв. в Нижнем Подунавье на территории Одесской обл. УССР* // *Первый симпозиум по археологии и этнографии Юго-Запада СССР*. - Кишинев, 1964; *Жилые комплексы золотоординского Белгорода Днестровского* // МАСП, Одесса, 1976, в. 8; *Ремесленное производство золотоординского Белгорода* // *150 лет ОАМ*. - Одесса, 1975; *Производственные комплексы Белгорода XIII-XIV вв.* // *Античная Тира и средневековый Белгород*. - К., 1979.

#### КРАСИЛЬНИКОВ КОСТЯНТИН ІВАНОВИЧ

Народився 3.01.1941 у Ворошиловограді. Закінчив істор. ф-т Ворошиловоградського ДПІ в 1967. З 1980 працює там же доц. каф. всесвітньої історії. К.і.н. Досліджує етноісторичні процеси населення степів Подоння в ранньому середньовіччі VII-X ст., зокрема, пам'ятки салтово-маяцької культури. Брав участь у багатьох археол. експ.: Ольвійській у 1968-1970, Миколаївській новобудовній у 1970-1973, Північно-Донецькій у 1973-1975, Ворошиловоградській у 1973-1978, Оскольській у 1983-1985 та ін.

Має бл. 30 наук. публікацій: *Гонимая мастерская салтово-маяцкой культуры* // СА, 1976, N 3; *Житло слітівської культури на Донеччині* // А., 1974, в. 13; *Изделия из кости салтовской культуры* // СА, 1979, N 2; *Новые данные о гонимом производстве в салтовское время на Северском Донце* // КСИА, 1979, в. 160; *Раннепеченежское погребение у с.Гориковка* // СА, 1978, N 4; *Тандыры в салтовских жилищах Подонья* // СА, 1986, N 6; *Погребение хирурга на древнеболгарском могильнике у с.Желтое* // СА, 1981, N 2; *Возникновение оседлости у болгар Среднедонья* // СА, 1981, N 4.

#### КУЗА АНДРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ (1939-1984)

Народився 25.04.1939 у Москві. Закінчив каф. археол. Московського ДУ в 1961 і працював у археол. лабораторії МДУ. З 1962 - с.н.с. ІА АН СРСР. К.і.н. Брав участь в археол. експ. у Новгороді, Любечі, на Київщині, Гомельщині, в Іраці; керував Горнальською експ. ІА АН СРСР (1971-1973) та Новгород-Сіверською експ. ІА АН СРСР, ІА АН УРСР та ЧДПІ (1979-1983). Вивчав історію та археол. давньоруських міст; розробив їх типологію за археол. ознаками; створив 1-й звід усіх городищ на терит. Київської Русі; вивчав берестологію, геральдику і сфрагістику, істор. географію Новгородської землі, рибний промисел на Русі. Експедиція під його керівництвом розпочала археол. дослідження літописного Стародуба та Ігорева сільця під Новгородом-Сіверським. (Рис. 44).

Залишив бл. 70 наук. публікацій. Серед них: *Малые города Древней Руси*. - М., 1989; *Зарубинецкое поселение около Житомира* // КСИА, 1964, в. 102; *Золотая гривна Мономаха* // НУР, 1966, N 8; *Рыболовство у восточных славян во вт. пол. 1 тыс. н.э.* // *Древние славяне и их соседи*. - М., 1970; *Нові зарубинецькі пам'ятки на Середньому Придніпров'ї* // А., 1971, в. 3; *Языческое святилище в земле радимичей* //

СА, 1972, N 1 (у співавт.); Балтийско-Днепровский путь в древности и теперь.- Лондон, 1973 (англ. мовою, у співавт.); О битве русских с половцами, реке Стугне и князе Ростиславе // На суше и на море.- М., 1975; Русские раннесредневековые города // Тез. докл. сов. делегации на III Межд. конгрессе славянской археол.-М., 1975; Стратиграфические исследования на Большом Горняльском городище // КСИА, 1977, Вып. 150 (у співавт.); "Повесть о князе Ярославле и мужах Новгородских" // Древняя Русь и славяне.- М., 1978; Археологическое изучение древнерусских городов в 1962-1976 гг. // КСИА, 1978, Вып. 155; Большое городище у с.Горняль // Славяно-русские древности.- М., 1980; Русские раннесредневековые города // Congres international d'archeological slave: Rapports.- Bratislava, 1975, т. 2; В городе Игоря // НуЖ, 1981, N 2; О происхождении древнерусских городов: История изучения // КСИА, 1982, Вып. 171; Социально-историческая типология древнерусских укрепленных поселений IX-середины XIII в.: Методика исследования // Археологические памятники лесостепного Подонья и Поднепровья I тыс. н.э.-Воронеж, 1983; Социально-историческая типология древнерусских городов X-XIII вв. // Русский город: исследования и материалы.- М., 1983, Вып. 6; Города в социально-экономической системе древнерусского феодального государства X-XIII вв. // КСИА, 1984, Вып. 179; Малые города древней Руси X-XIII вв. // Древнерусский город.- К., 1984; Древняя Русь: город, замок, село.- М., 1985 (у співавт.); Чернигов и Новгород-Северский в эпоху "Слова о полку Игореве" // Чернигов и его округа в IX-XIII вв.- К., 1988 (у співавт.).

### КУЗНЕЦОВ ГЕРАРД ОЛЕКСІЙОВИЧ

Народився 23.09.1925 у Володгі. Учасник Великої Вітчизняної війни. Працював перекладачем в об'єднанні "Хімволокно" в Чернігові, а потім - у системі "Інтуриста" (1972-1981). У 1966 став ініціатором утворення Чернігівської обл. організації УТОПСК, а також спелео-археол. секції при її міській організації. На терит. Чернігівщини ним відкрито та картографовано бл. 130 пам'яток археол. від доби неоліту до часів Київської Русі, у т.ч. - унікальний могильник милоградської культури біля с. Деснянка, архіт. пам'ятки XII-XVIII ст. на терит. Чернігова. Проводив археол. розк. на терит. Чернігівського дитинця (1985). Гол. об'єктом його досліджень стали підземні культові споруди Чернігівщини, і, насамперед, Антонієві печери (XI-XIX ст.), археол. вивчення яких він, фактично, започаткував.

Має близько 20 наук. праць. Серед них: Дослідження пам'ятоків ранньозалізного віку на Чернігівщині // А., 1977, в. 21; Дослідження Антонієвих печер у Чернігові // І Чернігівська обл. наук. конф. з істор. краєзн.- Чернігів, 1985; Феодальна садиба XII-XIII ст. на околиці Чернігова // Чернігівська старовина.-Чернігів, 1992 (у співавт.) та ін.

### КУЧЕРА МИХАЙЛО ПЕТРОВИЧ

Народився 2.11.1922 в с.Березівка Гомельської обл. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1952. З 1955 працює провідним н.с. ІА АН УРСР. Д.і.н. Досліджує давньоруські поселення, городища і міста, зокрема, оборонні укріплення і Зміївові вали. Провів, починаючи з 1953, багато археол. експ. на Правобережжі та Лівобережжі Дніпра, на півд. Побужжі, у Подністров'ї, на Волині та в ін. місцях України, виявив багато стародавніх поселень і городищ. З 1974 проводив розк. Змієвих валів. (Рис. 45).

Має близько 80 наук. публікацій. Серед них: Змієві вали Среднего Поднепровья.- К., 1987; Переяславль. Плеснеск. Вошь. Городища. Керамика // Археология УССР.- К., 1986, т. 3 (у співавт.); Гончарные клейма из раскопок древнего Плишеска // КСИАУ.- К., 1960, в. 10; Дослідження городищ на Волині і Поділлі // А., 1979, в. 29; Пріципське городище на Київщині // А., 1972, в. 5; Ходорівське давньоруське городище // А., 1966, т. 20; Про один конструктивний тип давньоруських укріплень в Середньому Подніпров'ї // А., 1969, т. 22; Раскопки у с.Затурицы на Волини // АИНУ 1967 г.- К., 1968, в. 2; Древньоруське городище в х.Миклашевському // А., 1962, т. 14.

Народився 1.04.1939 у с.Горонда Закарпатської обл. Закінчив Ужгородський ДУ в 1966. З 1971 працює в Луцькому ДПІ доц. каф. загальної історії. К.і.н. Досліджує давньоруську археол. Пд.-Зх. України. Брав участь і керував давньоруською експ. Луцького ДПІ на розк. у Володимирі-Волинському і Луцьку в 1972-1976. З 1977 продовжує розк. в Луцьку і на Городищі.

Має бл. 80 наук. публікацій. Серед них: *Прошлое и современность г.Луцка.- Луцк, 1983 (у співавт.); Древний Владимир-Вольнский (к 1000-летию основания города).- Луцк, 1987; Археологичні пам'ятки Волині.- Луцьк, 1991 (у співавт.); Літописні міста Посання за археологічними даними // УІЖ, 1970, N 12; Південно-західні межі розселення східних слов'ян у IX-XIII ст. // УІЖ, 1973, N 9; Поховальні пам'ятки IX-XIII ст. басейнів Зах. Бугу і Сяну // А., 1973, в. 10; Матеріальна культура населення междуречья Зап. Буга и Вепра в IX-XIII вв. // Исследования по истории славянских и балканских народов. Эпоха средневековья.- М., 1972; Средневековые города Побужья в свете летописных и археологических источников // СА, 1978, N 4; Ювелирные изделия X-XIII ст. басейнів Зах. Буга і Сяна // А., 1986, в. 56.*

### ЛАЗОРЕВ ВІКТОР МИКИТОВИЧ (1897-1976)

Народився в 1897 у Москві. У 1917 був на військовій службі на Кавказькому фронті. У 1918-1919 перебував на фронтах громадянської війни. У 1920 закінчив істор.-філолог. ф-т Московського ДУ. З 1924 протягом 40 років читав лекції в Московському ДУ з історії західно-європейського і візантійського мистецтва. Одночасно почав працювати в Московському музеї образотворчого мистецтва, хранителем, а потім - заст. директ. У 1925 поїхав на півтора роки у від'їждження до худ. центрів і музеїв Італії, Франції, Німеччини, Австрії, Бельгії, Голандії, Греції і Туреччини, що дало йому глибокі знання загальносвітової культури. Багато їздив по давньоруських містах. З 1937 по 1949 був проф. і зав. каф. історії мистецтв Московського худ. ін-ту. Досліджував давньоруське і візантійське мистецтво, їх худ. зв'язки, використовуючи синтетичний метод: істор., філол., археол. і технічні фактори поєднував з іконографічними, формально-стилістичним аналізом та археол. реконструкціями. Останні 10 років присвятив публікаціям київського мистецтва XI-XII ст. (Рис. 47).

Залишив понад 200 наук. публікацій. Серед них: *Древнерусские мозаики и фрески XI-XV вв.- М., 1973; Мозаики Софии Киевской.- М., 1960; Михайловские мозаики.- М., 1966; Киевская Русь. Живопись и скульптура Киевской Руси. Культурное наследие Киевской Руси // История русского искусства.- М., 1953, т. 1; Византийское и древнерусское искусство // Статьи и материалы.- М., 1978; Искусство средневековой Руси и Запад (XI-XV вв.) // XIII Межд. конгресс истор. наук.- М., 1970; Открытия в области древнерусской живописи за 25 лет // КСИИМК, 1946, в. 13; Новые данные о мозаиках и фресках Софии Киевской // ВВ.- М., 1956, т. 10; Новые открытия в Софии Киевской // Архитектура СССР, 1937, N 5.*

### ЛЕВАШОВА ВАРВАРА ПАВЛІВНА (1901-1974)

Народилася 25.07.1901 у Ленінграді. Закінчила Московський ДУ в 1926. Працювала в Мінусінському музеї н.с. у 1929-1946, з 1946 по 1968 - с.н.с. ДІМ СРСР. К.і.н. Досліджувала історію і археол. народів Сибіру, а також Давньої Русі, зокрема, давньоруське сільське господарство та сільськогосподарську техніку. Брала участь в археол. експ.

Залишила 35 наук. публікацій. Серед них: *Сельское хозяйство Древней Руси // Очерки по истории русской деревни X-XIII вв.- ТГИМ, 1956, в. 32.*

### ЛІНЬОВА ЄВНІКА АНАТОЛІВНА

Народилася 16.01.1951 у Києві. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1978 і працює там же на каф. археол. і музеєзнавства лабор., потім - зав. кабінетом, асист., вкл. Досліджує археол. Давньої Русі, зокрема, давньоруських міст - Білгорода Київського. Брала

участь в археол. експ.: Білгородській (Київська обл., с.Білгородка) у 1975-1976, Білгород-Дністровській (Одеська обл.) у 1977, Дністровській (с.Богданівка Тернопільської обл.). Керує розк. в с.Білгороді з 1980.

Має 10 наук. публікацій: *Гончарное производство Белгорода Киевского // ВКУ. Истор. науки, 1980, в. 22 (у співавт.); Древнерусское місто Белгород (до 1000 ліття пам'ятника) // А., 1984, в. 48; Вопросы развития и топографии Белгорода Киевского // Древнерусский город.- К., 1984; З історії дослідження древнеруського міста Белгорода // ВКУ. Истор. науки, 1985, в. 27.*

## ЛИПКО СЕРГІЙ АНДРІЙОВИЧ

Народився 29.05.1931 у с.Стрижівка Житомирської обл. Закінчив біол. ф-т Чернівецького ДУ в 1955 і вчителює у школах м.Любар Житомирської обл., керує краєзн. і археол. гуртками в цих школах та в Люберському Будинку піонерів. Досліджує давньоруські міста Житомирщини, зокрема, Болохів і Болохівську землю, Люберський і Остропільський замки та ін., а також займається античною нумізматику. Проводив систематично з 1956 по 1990 археол. розвідки у верхів'ях р. Случ і її приток (на кордонах Житомирської і Хмельницької обл.), виявив 90 стародавніх місцезнаходжень від неоліту до Київської Русі і серед них 12 давньоруських городищ.

Має бл. 70 наук. публікацій: *Де був літописний Болохів // УІЖ, 1971, N 4; Археологічна розвідка древнеруського міста Болохова // А., 1973, в. 12; Любар. Історія міст і сіл УРСР. Житомирська обл.- К., 1973; З історії заснування м.Острополь // УІЖ. 1973, N 3.*

## ЛОБОДА ІВАН ІВАНОВИЧ

Народився 20.01.1929 у с.Сурсько-Клевцеве Дніпропетровської обл. Закінчив Харківський ДУ в 1966. Працює з 1957 у Бахчисарайському ДАІЗ н.с., потім - заст. директ., зав. археол. відділом. Досліджує печерні міста Пд.-Зх. Криму. Брав участь у багатьох археол. експ.: Баклінській (розк. Скалистинського могильника IV-поч. IX ст.) у 1958-1960, Озерненсько-Скалистинській у 1964-1969, Мангупській у 1969-1973, Кримській у 1972-1983.

Має 24 наук. публікації: *Новые раннесредневековые могильники в Юго-Западном Крыму // СА, 1976, N 2; Археологические исследования столицы княжества Феодоро // Феодальная Таврика.- К., 1974 (у співавт.); Могильник Скалистое III в юго-западном Крыму // СА, 1976, N 4 (у співавт.); Раскопки могильника Озерное III в 1963-1965 гг. // СА, 1977, N 4.*

## ЛЯСКОРОНСЬКИЙ ВАСИЛЬ ГРИГОРОВИЧ (1859-1928)

Народився в 1859 у Золотоноші. Закінчив унів. у 1885 і був залишений там працювати. Захистив у 1899 магістерську дисерт. "Історія Переяславської землі з найдавніших часів до половини XIII в.", яка витримала два перевидання у 1898 і 1903. Потім працював проф. у Ніжині в істор.-філол. ін-ті, їздив у відрядження за кордон, де працював в архівах і бібліотеках Німеччини, Голандії, Франції та Англії. У 1920 повернувся до Києва, працював у ВУАК при АН УРСР і в Лаврському ДАІЗ до кінця життя. Досліджував історію України, істор. географію, археол. і нумізматику. Проводив розк. на півдні України, у Києві - біля Софії та Золотих воріт.

Написав понад 50 наук. праць. Серед них: *Звідомлення про розвідки біля "Золотої Брами" у Києві // Хроніка археології і мистецтва.- К., 1931, N 3; Розкопки в подвір'ї Софійського собору в Києві // КЗ ВУАК року 1925.- К., 1926; Київський Вишгород в удільновічковий час.- К., 1913.*

## МАКАРОВА ТЕТЯНА ІВАНІВНА

Народилася 14.05.1930 у Москві. Закінчила істор. ф-т Московського ДУ в 1953. Працює з 1955 с.н.с. ІА АН СРСР. Д.і.н. Досліджує прикладне мистецтво Давньої Русі. Брала участь в археол. розк. у Керчі в 1963-1981.

Має 45 наук. публікацій: *Поливная посуда. Из истории керамического импорта и производства Древней Руси // САИ, в. VI-38.- М., 1967; Поливная керамика Древней Руси.- М., 1972; Перегородчатые эмали Древней Руси.- М., 1975; Черное дело Древней Руси.- М., 1986; О происхождении поливной посуды на Руси // СА, 1963, N 2; Патрональные энколпионы с перегородчатой эмалью // СА, 1976, N 3; Поливная керамика древнего Любеча // СА, 1965, N 4; Симметрия в растительном орнаменте Древней Руси // Русь и славяне.- М., 1978; Фигурка воина из Тмутаракани // СА, 1972, N 3; О датировке церкви Иоанна Предтечи в Керчи по археологическим данным // СА, 1982, N 4.*

## МАЛЕВСЬКА-МАЛЕВИЧ МАРИАННА ВОЛОДИМИРІВНА

Народилася 27.05.1918 у Ленінграді. Закінчила Ін-т ім.Рєпіна Акад. мистецтв СРСР - ф-т історії і теорії мистецтва в 1946. В 1952-1986 працювала м.н.с. ІА АН СРСР. Досліджувала культуру Давньої Русі, зокрема, архіт. Зах. Русі XIII-XIV ст. та давньоруську кераміку. Керувала археол. експ. у Володимирі-Волинському в 1975-1976, у Львівській обл. у 1977-1980, у Луцьку в 1982-1987.

Має 50 наук. публікацій: *Восточное стекло в Древней Руси.-Л., 1968 (у співавт.); К вопросу о керамике Галицкой земли XII-XIII вв. // КСИА, 1969, в. 120; К вопросу о локальных вариантах керамики западно-русских земель XII-XIII вв. // КСИА, 1971, в. 125; Применение брускового кирпичя в архитектуре Западной Руси второй половины XIII-XIV вв. // СА, 1987; Церковь Иоанна Богослова в Луцке - вновь открытый памятник архитектуры XII в. // Древнерусское искусство.- М., 1987.*

## МАЛЪМ ВАЛЕНТИНА АЛЬФРЕДІВНА (1908-1984)

Народилася 19.11.1908 у Москві. Закінчила істор.-філол. ф-т Московського ДУ в 1932. Працювала в 1934-1977 у ДІМ СРСР с.н.с. Досліджувала давньоруську археол., зокрема, сільські поселення X-XIII ст. та ремесла й промисли. Брала участь у розк. у Півн. Русі.

Залишила понад 20 наук. публікацій: *Промыслы древнерусской деревни // ТГИМ, 1956, в. 32; Производство глиняных изделий // ТГИМ, 1959, в. 33; Шиферные пряслица и их использование // История и культура Восточной Европы по археологическим данным.-М., 1971; Украшения женского головного убора из Симферопольского клада // ТГИМ, 1980, в. 51.*

## МАХНОВЕЦЬ ЛЕОНІД ЄФРЕМОВИЧ (1919-1992)

Відомий вчений - історик, літературознавець, археолог, бібліограф, перекладач, доктор філол. наук, лауреат Держ. премії УРСР. Народився 31.05.1919 у с.Озера (тепер Бородянськ) Київської обл. Закінчив філол. ф-т Київського ДУ в 1947. Працював у музеї Т.Г.Шевченка у Києві в 1950-1955 н.с., в 1955-1973 - с.н.с. Ін-ту літератури АН УРСР, в 1975-1985 -с.н.с. ІА АН УРСР. Досліджував давньоруську літературу, перекладав і коментував видатні пам'ятки давньоруської культури, а також української літератури XVI-XVIII ст., в т.ч. - вперше переклав на українську мову Іпатівський літопис та склав до нього детальні іменні та географ.-археол.-етнограф. покажчики. (Рис. 54).

З його численних публікацій можна назвати: *"Слово о полку Игореве" та його поетичні переклади і перспективи.- К., 1967; Слово о полку Игоревім.- К., 1972, 1983; "Літопис Руський" за Іпатським списком.- К., 1989.*

## МЕДИНЦЕВА АЛЬБІНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Народилася 27.04.1939 у Брянській обл. Закінчила істор. ф-т МДУ в 1971, після чого працює с.н.с. ІА АН СРСР. Д.і.н. Досліджує історію культури Давньої Русі, зокрема, давньоруську епіграфіку.

Має 50 наук. публікацій: *Древнерусские надписи новгородского Софийского собора.- М., 1978; Тмутараканский камень.- М., 1979; Серебренник из Заречья на Стугне // СА, 1965, N 1; Серебренник из Новгорода Малого // СА, 1969, N*

4; *Начало письменности на Руси по археологическим данным* // IX Межд. конгрес славистов.- М., 1983; *О литейных формочках с надписями Максима* // *Древняя Русь и славяне*.- М., 1978; *Чара Владимира Давыдовича* // *Чернигов и его округа*.- Чернигов, 1990.

## МЕЗЕНЦЕВА (ВНИЦЬКА) ГАЛИНА ГЕОРГІЇВНА

Народилася 15.09.1923 у Києві. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1946. Працювала н.с. Софійського ДАІЗ у Києві (1947-1949), в ІА АН УРСР (1949-1950). З 1950 по 1976 викладала на істор. ф-ті КДУ курси з археол. Давньої Русі, стародавніх слов'ян, історії і теорії музейної справи та краєзн. Д.і.н., проф. В 1976-1986 - с.н.с. відділу Пн.-Зх. Причорномор'я ІА АН УРСР (Одеса) та проф. Одеського ДУ, де у 1977-1979 викладала курси "Археол. Давньої Русі", "Культура Київської Русі" та "Музеєзнавство", згодом - Давньоруського відділу у Києві. Досліджувала античні міста Півн. Причорномор'я, Канівське поселення полян та давньоруські міста - Київ, Родню, Білгород-Київський та Білгород-Дністровський. Брала участь у багатьох архол. експ.: Пороській (1946), Ольвійській (1947-1948), "Великий Київ" (1949-1950), Чернігівській (1956). Керувала 26 археол. експ.: Канівською (1957-1964), Білгородською (1965-1975), Білгород-Дністровською (1977-1983). (Рис. 56).

Має понад 100 наук. та наук.-поп. публікацій. Серед них: *Канівське поселення полян*.- К., 1965; *Древньоруське місто Родень*.- К., 1968; *Києв*.- К., 1977, К., 1981; *Музеї України*.- К., 1959; *Нариси музейної справи*.- К., 1959 (у співавт.); *Музеєзнавство*.- К., 1980; *Скульптура* // *Історія українського мистецтва (у 6 т.)*.- К., 1966, т. 1; *Белгород. Родень, Средневековий Белгород Днестровский* // *Археология УССР*.- К., 1986, т. 3; *Новые данные об изготовлении древнерусских жерновов* // *СА*, 1964, N 3; *Древньоруські керамічні світильники та свічки* // *А.*, 1973, в. 10; *Деякі підсумки археологічного вивчення давньоруського міста Родня* // *ВКУ*, 1961, N 4. *Серія історії та філософії*, в. 1; *Про топографію стародавнього Білгорода* // *УІЖ*, 1968, N 8; *О некоторых особенностях планировки древнего Белгорода* // *Культура средневековой Руси*.- Л., 1974; *Залізні вироби з стародавнього Білгорода* // *А.*, 1974, в. 14 (у співавт.); *Гончарна майстерня у Білгороді Київському* // *А.*, 1977, в. 24; *Гончарне виробництво на посаді Білгорода Київського* // *ВКУ. Історичні науки*, в. 22, К., 1980 (у співавт.); *Гончарное производство Белгорода Киевского* // *Slovene* N 6-9.- Брно, 1980; *Давньоруський могильник Белгорода Київського* // *А.*, 1980, в. 35 (у співавт.); *Ольвійські теракоти* // *НЗ КДУ*, т. XV, в. VI.- К., 1956, N 7.

Кіносценарії наук.-поп. та учбов. фільмів: "У истоков Киевской Руси" (у 3-х ч.)- К., 1964; "Древній Київ", ч. 1; "З глибини віків", ч. 2, 3.- К., 1971; "Час залишає сліди", ч. 4.- К., 1972; "Свідки минулого".- К., 1973; "Древній Білгород", ч. 1, 2, 3.- К., 1970; К., 1973; "Місто над Десною" (Чернігів), ч. 1, 2.- К., 1974.

## МЕЗЕНЦЕВ ВОЛОДИМИР ІГОРЕВИЧ

Народився 27.09.1953 у Києві. Закінчив каф. археол. і музеєзн. Київського ДУ в 1975. Працював з 1976 по 1977 в ІА АН УРСР ст. лабор. З 1979 по 1983 - н.с. П АН УРСР К.і.н. У 1984-1987 був на пост-докторських студіях у Гарвардському унів. у Бостоні (США), а в 1988-1989 - в унів. Торонто (Канада). З 1987 - н.с. Понтифікального ін-ту середньовічних досліджень (Торонто). Досліджує історію і археол. міст Древньої Русі, зокрема, Києва, Чернігова, Білгорода та давньоруську і візантійську архіт. та будівельну техніку. Приймав участь у багатьох археол. експ. в Середн. Подніпров'ї (Канівській, Білгородській, Сахновській та Київській), в Ольвії, Подністров'ї, в м.Осло та на архіпелазі Шпіцберген в Норвегії. (Рис. 57).

Має понад 20 наук. публікацій. Серед них: *Про формування міської території давнього Чернігова* // *А.*, 1980, в. 34; *До питання про генезис давнього Чернігова* // *УІЖ*, 1980, в. 1; "The Emergence of the Podil and the Genesis of the City of Kiev: Problems of Dating" // *Harvard Ukrainian Studies*, Vol. X, N 1/2, Cambridge, Mass., 1986; "The Masonry Churches of Medieval Chernihiv" // *Harvard Ukrainian Studies*, XI, N 3/4, 1987; "The Territorial and Demographic Development of Medieval Kiev and Other Major Cities of Rus': A Comparative Analysis Based on Recent Archeological

*Research* // *The Russian Review*, Vol. 48, N 2, Columbus, Ohio, 1989; "The Byzantine Architecture and Building Technique in Tenth-Century Rus': In the Light of Recent Archeological Research" (manuscript in preparation).

### МИРОЛЮБОВ МАРК ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Народився 12.05.1930 у Петропавлівську Казахської РСР. Закінчив Ленінградський ДУ в 1961 і працює с.н.с. в Ермітажі. Досліджує сільсько-господарський інвентар та ремесла давньоруських міст, зокрема, Ізяславля. Брав участь у багатьох археол. експ. в 1951-1985: Галицько-Волинській, Староладозькій, Новгородській та ін.

Має понад 20 наук. публікацій. Серед них: *Древнерусский Изяслав как археологический комплекс* // ТГЭ, 1984, т. 23; *Древнерусский Изяслав* // *Каталог временной выставки.- Л., 1983; Сельскохозяйственные орудия древнего Изяслава XI-XIII вв.* // *Древнерусский город.- К., 1984; Кузнечные изделия древнего Изяслава* // *Культура Древней Руси.- Л., 1989.*

### МИРОНЕНКО ОЛЕКСАНДР КОСТЯНТИНОВИЧ (1932-1977)

Народився 26.11.1932 у Києві. Закінчив каф. археол. і музеєзн. Київського ДУ в 1964. Працював у 1967-1977 в ДАІЗ "Софійський музей", зокрема, у його філіаліах - Кирилівській церкві та Андріївській (в останній був директ. філіалу). Досліджував археол. Давньої Русі, зокрема, давньоруську архіт. та дерев'яну різьбу. Брав участь в археол. експ.: Канівській у 1959-1963, Білгородській у 1964-1966 та у Київських.

Залишив понад 10 наук. публікацій. Серед них: *Андріївська церква - пам'ятка архітектури.- К., 1970; Архітектура Андріївської церкви в Києві.- К., 1975; Андріївська церква.-К., 1979; Древні Видубиці.- К., 1971; Золоті ворота* // ЗП, 1976; *Перлини стародавньої архітектури (Кирилівській церкві у Києві 800 років)* // ПУ, 1971, N 4.

### МИЦ ВІКТОР ЛЕОНІДОВИЧ

Народився 4.03.1954 у с. Козьмино Приморського краю. Закінчив істор. ф-т Сімферопольського ДУ в 1979 і працює в ІА АН УРСР у відділі археол. Криму в Сімферополі н.с., нач. Півсько-Кримської експ. з 1983, а з 1985 - вч. секр. Досліджує археол. Півського Криму у пізньоантичний і середньовічний час (I-IX ст.). Проводив археол. розк.: фортеці Ісар-Кая у 1979-1980, фортеці Пампук-Кая, Сюйрен, Фуна у 1980-1983, хрестовидного храму Мангуна у 1981, середньовічного укріплення Улустон і Фуни у 1984-1987, печерного некрополя П-Ш ст. на Карати-Яйлі, пізньоантичного селища Джалман (П-Ш ст.) та святилища Шет на Ай-Николе у 1984.

Має 18 наук. публікацій: *Средневековые укрепления Исар-Кая* // СА, 1987, N 2; *Могилиник III-V в. на склоне горы Чатырдаг* // *Материалы и этническая история Крыма.- К., 1987; Загородный храм и некрополь Мангуна* // *Античная и средневековая идеология.- Свердловск, 1984.*

### МОВЧАН ІВАН ІВАНОВИЧ

Народився 20.12.1939 у с. Кінські Роздори Запорізької обл. Закінчив Київський ДУ в 1967. Працював у ДАІЗ "Софійський музей" зав. філіалом "Кирилівська церква" у 1965-1970. З 1970 - н.с. відділу археол. Києва ІА АН УРСР. К.і.н. Лауреат Держ. премії УРСР. Досліджує історію і культуру давнього Києва. Керує загонами Київської археол. експ. з 1971.

Має 40 наук. публікацій: *Древние Выдубици.- К., 1982; Кирилівська церква.- К., 1968; Археологические исследования на Выдубицах* // *Стародавній Київ.- К., 1975; Дослідження архітектури Кловського собору в Києві* // А., 1979, в. 30; *К вопросу о западной окраине древнего Киева* // *Археологические исследования Киева 1978-1983 гг.- К., 1985; Розкопки поселення і могилиника в Китаєві* // *Археологічні дослідження стародавнього Києва.- К., 1976.*



## МОВЧАНІВСЬКИЙ ТЕОДОСІЙ МИКОЛАЙОВИЧ (1899-1937)

Народився 9.05.1899 у с. Берестовці Уманського повіту. Вчився в Київській та Одеській семінаріях. Працював зав. школою у с. Берестівці з 1919 по 1922, а в 1923-1924 - у с. Краснопільці Уманського району. У 1925 організував Бердичівський істор. музей і його філіал в с. Погребище. У 1926-1927 проводив розк. Райковецького кургану та могильника на р. Гнилоп'яті. У 1928 - розвідки в с. Юр'ївка, Вовчинці, Погребище, Гужин, Яготин та ін. У 1928-1933 працює у ВАУК в Києві, викладає в технікумах та на музейних курсах. Був вч. секр. ВУАН. З 1929 по 1936 керує розк. Райковецького городища XI-XIII ст., де виявив десятки тисяч стародавніх предметів ремесла та побуту. У 1937 проводив розк. на терит. Михайлівського собору в Києві. У цьому ж році був заарештований і загинув під час сталінських репресій. (Рис. 58).

З багатої наук. спадщини його мало що було опубліковано: *Археологічна розвідка на території кол. Михайлівського собору в Києві // НЗ ПМК.- К., 1937, N 2; Археологічні дослідження в Києві // НЗ ПМК.- К., 1935, N 3/4; Райковецьке городище XI-XIII ст. (Попереднє повідомлення за 1929-1934 рр.) // НЗ ПМК.- К., 1935, N 5/6; Розкопки середньовічного городка // Глобус.- К., 1935, N 6; Обработка металла на Украине XII-XIII вв. по материалам Райковецького городища // Проблемы истории докапиталистических обществ.- М.-Л., 1934, N 5.*

## МОРГЛЕВСЬКИЙ ПОЛІТ ВЛАДИСЛАВОВИЧ (1889-1943)

Народився 12.09.1889 у с. Радовка Оренбурзької губ. Закінчив Київський політехн. ін-т у 1917. Працював у 20-30-х рр. деканом архіт. ф-ту Київського Худ. ін-ту і зав. каф. історії архіт. Київського інж.-буд. ін-ту, викладав курс історії архіт. Проф., чл.-кор. АА СРСР. Досліджував пам'ятки давньоруської архіт., зокрема, Чернігова і Києва. Відкрив новий напрямок в історико-архіт. науці - визначив давньоруські пам'ятки не як провінційну школу візантійського мистецтва, а як важливу ланку в історії світової культури. Використав нову методологію досліджень з поєднанням архіт.-археол. обмірів, зондажів, розк., аналізів буд. прийомів та конструкцій, що дало можливість зробити цінні відкриття. Загинув під час німецько-фашистської окупації Києва від голоду в 1943.

Залишилося мало наук. публікацій: *Київська Софія в світлі нових спостережень // Київ та його околиця в історії і пам'ятках.- К., 1926; Спасо-Преображенський собор у Чернігові за новими дослідженнями // ЧПЛ.- К., 1928; Успенська церква Єлецького монастиря в Чернігові // Там само.*

## МОРГУНОВ ЮРІЙ ЮРІЙОВИЧ

Народився 13.06.1947 у м. Вовчанськ Харківської обл. Закінчив Московський ДУ в 1972. Працює в ІА АН СРСР з 1968 н.с. Досліджує давньоруські городища лісостепового Лівобережжя Дніпра. Проводить з 1972 Посульські археол. експ.

Має понад 30 наук. публікацій: *Новий варіант печати Володимира Мономаха // КСИА, 1975, в. 144; Три древнеруських городища Верхнього Посулья (ХІІ в.) // КСИА, 1977, в. 150; Древнеруськие городища в окрестностях летописного города Лохвица // СА, 1988, N 2; Круглые городища Левобережного Днепра // СА, 1986, N 2; К изучению летописного города Римова // СА, 1989, N 1.*

## МОЦЯ ОЛЕКСАНДР ПЕТРОВИЧ

Народився 30.05.1950 у с. Літки Київської обл. Закінчив каф. археол. і музезн. Київського ДУ в 1972. Працює в ІА АН УРСР з 1976, спочатку н.с., потім - зав. відділом. Д.і.н. Досліджує поховальні пам'ятки Давньої Русі. Був одним з керівників Новгород-Сіверської археол. експ. ІА АН СРСР, ІА АН УРСР та ЧДПІ в 1980-1984 та Чернігово-Сіверської ІА АН УРСР і ЧДПІ в 1985-1986. Нач. Поліської археол. експ. ІА АН УРСР та ЧДПІ (селище та могильник в с. Автуничі на Чернігівщині. (Рис. 60).

Має бл. 100 наук. публікацій. Серед них: *Население Среднего Поднепровья IX-XIII вв. по данным погребальных памятников.- К., 1987; Погребальные памятники Южнорусских земель IX-XIII вв.- К., 1990; Населення Поросся давньоруського часу*

за даними некрополів // А., 1979, в. 30; Питання етнічного складу населення давнього Києва // А., 1979, в. 31; Группосожжение и труположение у славян Среднего Поднепровья // Причины смены погребального обряда // Славяне и Русь.- К., 1979; Монети в давньоруських могильниках Середнього Подніпров'я // А., 1984, в. 45; Новгород-Северский. Древнерусские могильники // Археология УРСР.- К., 1986, т. 3 (у співавт.); Чернигов и Новгород-Северский в эпоху "Слова о полку Игореве" // Чернигов и его округа в IX-XIII вв.- К., 1988 (у співавт.); Срубные гробницы Южной Руси // Проблемы археологии Южной Руси.- К., 1990.

### НИКОЛАСВА ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА (1921-1984)

Народилася в м. Немидово Калінінської обл. в 1921. Закінчила істор. ф-т Московського ДУ в 1944. В 1948-1967 працювала у Загорському істор.-худ. музеї-заповіднику зав. істор.-худ. відділом, створила в музеї істор., худ. і археол. відділи. З 1966 і до смерті у 1984 працювала с.н.с. ІА АН СРСР. Д.і.н. Досліджувала пам'ятки мистецтва Давньої Русі, зокрема, прикладне. Проводила розк. у давньоруських містах - Білгороді Київському, Старій Рязані.

Залишила 50 наук. публікацій. Серед них: *Древнерусская мелкая пластика XI-XVI веков.- М., 1967; Произведения мелкой пластики XIII-XVII веков в собрании Загорского музея.- Загорск, 1960; Произведения русского прикладного искусства с надписями XV-пер. четв. XVI в.- М., 1971; Прикладное искусство Московской Руси.- М., 1976; Древнерусская живопись в собрании Загорского музея.- М., 1976.*

### НИКОЛЬЧЕНКО ЮЗЕФ МОЙСЕЙОВИЧ

Народився в 1946 у м. Сарни Ровенської обл. Закінчив істор. ф-т Харківського ДУ в 1970. В 1970-1981 працював у Ровенському краєзн. музеї, а з 1981 - заст. нач. Ровенського управл. культури. Досліджує історію населення Зах. Волині в IX-XIII ст. У 1971-1981 керував археол. експ. Ровенського музею, зокрема, розк. давньоруських міст Дорогобуж, Муравиця, городищ Острог та Торговиця і курганих могильників доби бронзи.

Його наук. публікації: *Про роботу рятувальної археологічної експедиції на Ровенщині // А., 1973, в. 10; Древнерусское городище в с. Торговища // АО 1971 г.- М., 1972.*

### НОВИЦЬКИЙ ОЛЕКСІЙ ПЕТРОВИЧ (1862-1934)

Народився 20.04.1862 у Симбірську. Закінчив Московський унів. у 1887. Працював спочатку помічником бібліотекаря Російського істор. музею в Москві у 1887, з 1889 - бібліотекарем Училища живопису, скульптури та архіт. в Москві. У 1919 був асист. каф. історії мистецтва Таврійського унів. У 1922 переїхав до Києва, де був обраний дійсним чл. ВУАН, затверджений Головою Комітету по охороні пам'яток старовини, мистецтва, обраний чл. Археол. комітету при ВУАН, головою секції мистецтва і зав. секцією українського мистецтва при каф. загального мистецтва. Акад. АН УРСР. Досліджував історію українського і російського образотворчого мистецтва та архіт., а також музейну справу.

З його наук. публікацій можна вказати: *История русского искусства.- М., 1902, 1903, т. 1, т. II; До питання про походження дерев'яної української архітектури // Ювілейний збірник на пошану акад. Д.і.Багалія.- К., 1927, ч. 1; Спроби реконструкції Київської Софії // ЗВУАК.- К., 1930, т. 1.*

### ОРЕШНИКОВ ОЛЕКСІЙ ВАСИЛЬОВИЧ (1855-1933)

Народився в 1855 у Москві. Закінчив Практичну академію комерційних наук у Москві. Почав свою діяльність у Московському Археол. товаристві. З 1887 і до кінця життя працював гол. хранителем ДІМ, комплектував його фонди, досліджував його колекції. Одночасно брав участь у діяльності Московського Нумізматичного і Археол. товариства, був першим редактором "Археологических известий и заметок". Чл.-кор. АН СРСР.

Залишив праці: *Русские монеты до 1547 г.- М., 1896; Каталог собрания гр. П.С.Уваровой.- М., 1887; Денежные знаки домонгольской Руси.- М., 1936; Задачи*

*русской нумизматики древнейшего периода // ИТУАК.- Симферополь, 1918, N 54; Классификация древнейших русских монет по родовым знакам // Известия Отделения гуманитарных наук АН СССР.- М., 1930, N 2.*

## ОРЛОВ РУСЛАН СЕРГІЙОВИЧ

Народився 30.09.1949 у Кривому Розі. Закінчив каф. теорії і історії мистецтва і архіт. Київського худ. ін-ту в 1974. Працює з 1966 в ІА АН УРСР, спочатку лабор., а з 1977 - н.с. Досліджує історію давньоруського і середньовічного мистецтва, займається атрибуцією пам'яток археол. та встановленням худ. центрів та шкіл у стародавньому мистецтві на Україні. Брав участь у багатьох археол. експ., зокрема, проводив розк. літописного Юр'єва (Біла Церква) у 1978-1983, у Василеві (Васильків) у 1984, розвідки у Поросі в 1984-1987 та пірофілітових майстерень на Овруцькому кряжі у 1983-1984.

Має понад 60 наук. публікацій. Серед них: *Юр'їв. Ювелірне ремесло. Деревообробляюче, косторезне і другіє ремесла. Стеклоделіє // Археологія УССР.- К., 1986, т. 3; Давньоруська вишивка XII ст. // А., 1973, в. 12; Південноруський центр художньої металообробки // А., 1983, в. 44; Среднеднепровская традиция художественной металлообработки в X-XI вв. // Культура и искусство средневекового города.- М., 1984; Північнопричорноморський центр художньої металообробки в X-XI ст. // А., 1984, в. 47; Школы художественной металлообработки "Русской земли" и племенные украшения // Исследование социально-исторических проблем в археологии.- К., 1987; Белокаменная резьба древнерусского Чернигова // Проблемы археологии Южной Руси.- К., 1990.*

## ПАРХОМЕНКО ОКСАНА ВАДИМІВНА

Народилася 2.01.1948 у м. Старокостянтинів Київської обл. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1971. Працювала в Уманському краєзн. музеї в 1971-1974. З 1974 - м.н.с. ІА АН УРСР. Досліджує салтовомаяцьку культуру (верхньодонський варіант). Брала участь у Лівобережній слов'яно-руській та Верхньо-Салтівській експ.

Має 20 наук. публікацій. Серед них: *Салтовская культура // Археологія УССР.- К., 1986 (у співавт.).*

## ПАРШИНА ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Народилася 26.01.1932. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1954. Працювала зав. середньовічним відділом Херсонського ІАМ в Севастополі в 1954-1961. В 1962-1987 працювала м.н.с. ІА АН УРСР. Досліджувала середньовічні поселення і городища Таврики (Криму). Проводила розк. середньовічних поселень в ур. Ласпі, в ур. Сотера, торгового центру Партеній та печерного міста Ескі-Кермен.

Має 30 наук. публікацій. Серед них: *Керамика средневековой Таврики // Феодалная Таврика.- К., 1974; Средневековая керамика Ласпи и Симеиза // АИНУ 1965-1966.- К., 1967, в. 1; Средневековые памятники на побережье от Голубого залива до Ялты // АИНУ 1967.- К., 1968, в. 2; Средневековый храм в Орланде // АИНУ 1967.- К., 1968, в. 2.*

## ПАСТЕРНАК ЯРОСЛАВ (1892-1962)

Народився 2.01.1892 в м. Хирів Старосамборського пов. на Галичині. Навчався у Львівському унів. в 1910-1914, а потім продовжував освіту і одержав докторський ступінь у Празі у Карловому унів. (1922-1926). Працював у Національному музеї у Львові (1913-1914), у Держ. Археол. ін-ті у Празі до 1928, а потім був директ. Культурно-істор. музею у Львові з 1928 по 1939. Читав лекції у Львівській Духовній акад. в 1932-1939 і в 1942-1944. Був проф. Львівського ДУ і н.с. ІА АН УРСР (1939-1941). У 1944 емігрував до Німеччини, де читав лекції у Бонні (1946-1949) і в Українському вільному унів. у Мюнхені. У 1950 емігрував до Канади, де продовжував наук. дослідження з археол. Приймав участь у 60 археол. експ. на Україні і в Чехословаччині.

Мав 290 друк. праць. Серед них: *Коротка археологія західно-українських земель.- Львів, 1932; Найстаріші часи Карпатської України.- Львів, 1939; Старий Галич.- Львів, 1944; Найстаріші християнські пам'ятки на Україні.- Втерфорд, 1951; Археологія України.- Торонто, 1961.*

## ПЕКАРСЬКА ЛЮДМИЛА ВЯЧЕСЛАВІВНА

Народилася 9.01.1952 у Києві. Закінчила каф. археол. і музеєзнавства Київського ДУ в 1977. Працювала в ДІМ УРСР в 1977-1981 с.н.с. З 1981 - зав. відділом Музею історії Києва. Досліджує декоративно-прикладне і ювелірне мистецтво Давньої Русі, зокрема, київські скарби X-XIII ст. Брала участь у багатьох археол. експ. при розк. у Києві, починаючи з 1975. Керує Київською експ. музею з 1990. Брала участь у розк. Вишгорода в 1979-1981.

Має 16 наук. публікацій. Серед них: *Древний Киев // Путеводитель по музею истории Киева.- К., 1987; Древноруські енкалпіїони в Музеї історії Києва // А., 1989, В. 3; Каменная иконка из Триполья // Памятники культуры. Новые открытия.- М., 1989; Византийская мелкая пластика из археологических находок на Украине // Византийский сборник.- М., 1990 (у співавт.); Доля Мартинівського скарбу // УІЖ, 1991, N 6.*

## ПЕНЯК ПАВЛО СТЕПАНОВИЧ

Народився 30.05.1958 в Ужгороді. Закінчив істор. ф-т Ужгородського ДУ в 1980. Працює з 1984 н.с. ІА АН УРСР, к.і.п. Досліджує історію і археол. Давньої Русі, зокрема, ремісниче виробництво. Брав участь в Ужгородських археол. експ. у 1976-1980, у Слов'яноноруській експ. в Київській обл. в 1985, у Лівобережній слов'яно-русьській експ. в Сумській і Полтавській обл. та в експ. Дніпро-П у Вінницькій і Чернівецькій обл.

Має 15 наук. публікацій: *К вопросу о социальной организации древнерусского ремесла // Ф.Энгельс и проблемы истории древних обществ.- К., 1984; К вопросу о ремесленных объединениях Древней Руси XI-XIII вв. // Земли Южной Руси в IX-XIV вв.- К., 1985; До питання про соціальну організацію давноруського ремесла X-XIII ст. // А., 1985, в. 52.*

## ПЕТРОВ МИКОЛА БОРИСОВИЧ

Народився 25.12.1952 у с. Сирватинці Хмельницької обл. Закінчив істор. ф-т Кам'янець-Подільського ДПІ в 1977. Працює з 1986 асист. каф. історії СРСР і УРСР Кам'янець-Подільського ДПІ. Досліджує археол. і історію середньовічних міст, зокрема, Кам'яця. Щорічно, з 1974, бере участь в археол. експ. Кам'янець-Подільського ДПІ.

Має 120 наук. публікацій. Серед них: *Историческая топография Каменца-Подольского с древнейших времен до конца XVIII.- Хмельницкий, 1983 (у співавт.); Основные письменные источники по исторической топографии Каменца-Подольского // Респ. научн. конф. по истор. краевед.- К., 1982; Історія Зінькова XV-XIX ст. у фондах Кам'янець-Подільського історичного музею-заповідника // Музеї Поділля.- Кам'янець-Подільський, 1990.*

## ПИЦИЩИН МАРІЯ ЮРІВНА

Народилася 13.01.1941 у с. Мшана Львівської обл. Закінчила істор. ф-т Львівського ДУ в 1970. Працює у Львівському істор. музеї зав. відділом з 1973. Досліджує давноруське ремесло на терит. Львівщини. Проводила археол. дослідження м. Белз у 1981-1987.

Має наук. публікації: *Львівський історичний музей.- Львів, 1982; Розвиток функціонально-просторової структури давноруського Белза в IX-XIV ст. // Нові матеріали з археології Прикарпаття і Волині.- Львів, 1991.*

**ПЛЕТНЬОВА СВІТЛАНА ОЛЕКСАНДРІВНА**

Народилася 1.04.1926 у м. Вятка. Закінчила каф. археол. Московського ДУ в 1949. З 1952 працює зав. відділом слов'яно-руської і середньовічної археол. ІА АН СРСР. Д.і.н. Досліджує історію і культуру народів європейських степів доби середньовіччя, зокрема, печенігів, половців та Хазарського каганату. Проводила археол. експ. у верхів'ях Сів. Дінця в 1954-1956, у степах Пд.-Сх. України, в Криму та в Причорномор'ї в 1969-1971. (Рис. 64).

Має понад 100 наук. публікацій. Серед них: *От кочевий к городам.*- М., 1967; *Древности Черных Клобуков.*- М., 1972; *Половецкие каменные изваяния.*- М., 1974; *Хазары.*- М., 1976 (переиздана в ГДР в 1978, в Австрии в 1979, в СССР в 1986); *Кочевники средневековья. Поиски исторических закономерностей.*-М., 1982; *На славяно-хазарском пограничье (Дмитриевский археологический комплекс).*- М., 1989; *Половцы.*- М., 1990; *О юго-восточной окраине русских земель в домонгольское время / КСИА, 1964, в. 99; Южное городище у с. Витачева // КСИА, 1965, в. 104 (у співавт.).*

**ПОКОТИЛО ВОЛОДИМИР ФЕДОРОВИЧ (1924-1989)**

Народився в 1924 в с. Шабалинові Чернігівської обл. Закінчив Київський ДУ. У 1954 створив громадський Менський краєзн. музей (з 1968 - народний музей, з 1972 - філіал ЧІМ) і працював його директ. до 1989. Проводив археол. дослідження в межах Менського р-ну на Чернігівщині. Йому належать знахідки двох бронзових шарнірних шийних гривен-торквесів з с. Ліски Менського р-ну.

Серед наук. праць: *Бібліографічний покажчик літератури про Менський р-н Чернігівської обл.- Мена-К., 1972; Скільська зброя в Менському краєзн. музеї // А., 1979, в. 30 (у співавт.).*

**ПОЛЕГАЙЛОВ ОЛЕКСАНДР ГЕОРГІЙОВИЧ**

Народився 26.08.1951 у Києві. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1978. Працював с.н.с. Музею історії Великої Вітчизняної війни у 1978-1980, а в 1980-1985 - у відділі істор.-археол. досліджень Ін-ту УКРПРОЕКТРЕСТАВРАЦІЇ. З 1985 працює н.с. відділу стародавніх актів Центр. істор. архіву в Києві. Займається архіт.-археол. дослідженнями давньоруських міст. Брав участь у розк. Білгорода в 1974-1976, фундаментів церкви Богородиці Пирогощі в Києві в 1976, Святогорського монастиря в с. Зимне у 1980, палацу й інших архіт. споруд у м. Ізяславі у 1981. Проводив розк. церкви Іоанна Предтечі у Кам'яниці-Подільському в 1984.

З наук. публікацій можна вказати: *Древнерусское жилище в г. Изяслав Хмельницкой обл. // СА, 1985, N 1 (у співавт.); Свинцовая гирька из г. Изяслава и ее взаимосвязь с различными весовыми системами Древней Руси // Актуальные проблемы историко-археологических исследований.- К., 1987.*

**ПОПКО ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСІЙОВИЧ (1894-1974)**

Народився в 1894 у с. М.Кривець Чернігівської обл. Закінчив Київський ДУ в 1925. Працював у ЧІМ в 1934-1946 (за винятком воєнних років) с.н.с. З 1946 по 1956 працював в ІА АН УРСР. Досліджував археол. стародавнього Чернігова та Чернігівщини. Брав участь в археол. експ. в Чернігові у 1946-1953, у розк. в Шестовиці в 1949, проводив розвідки на Чернігівщині у 1940-1960.

З його наук. публікацій можна вказати: *Слов'янські археологічні пам'ятки у нижній течії Десни // СВУ.- К., 1971, в. 1; Знахідка латенської фібули в Чернігові // А., 1964, т. 17.*

**ПОПУДРЕНКО (ЧЕРЕПИНСЬКА) МОТРОНА АВТОНОМІВНА**

Народилася 4.11.1923 в с. Плисецьке Київської обл. У 1948 закінчила істор. ф-т Київського ДУ і з 1948 по 1986 працювала в ЧІМ с.н.с., зав. відділом, заст. директ.

Проводила археол. розвідки та експ. в Чернігівській обл. у 50-70-х рр., зокрема, дослідження давньоруських курганів у Гуцині, Шестовиці.

Серед наук. праць: *Стародавні знахідки з Чернігова* // А., 1975, в. 16.

### ПРИЛИПКО ЯКІВ ПАВЛОВИЧ (1925-1978)

Народився 19.08.1925 у м. Прохорівка Черкаської обл. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1949. Працював у Чернівецькому істор.-краєзн. музеї н.с. у 1949-1950, з 1957 по 1973 - в Ін-ті мистецтвозн., фольклору і етногр. АН УРСР с.н.с., у 1976-1977 - в Ін-ті кібернетики АН УРСР. К.і.н. Досліджував давньоруський одяг і прикраси. Займався порівняльно-істор. вивченням народного одягу, а також питанням етногенезу слов'ян. Брав участь у багатьох археол. експ., зокрема, у розк. могильника у Білгороді-Київському.

Залишив понад 80 наук. публікацій. Серед них: *Етнокультурні зв'язки болгар і східних слов'ян* - К., 1964; *Українське радянське краєзнавство* - К., 1972; *Давньоруський могильник Білгорода Київського* // А., 1980, в. 35 (у співавт.); *Опыт реконструкции скифского костюма по материалам погребения скифянки из Вишневой могилы* // *Курганы степной Скифии* - К., 1991.

### ПРИЙМАК ВІКТОР ВОЛОДИМИРОВИЧ

Народився в 1958 у с. Золоте Поле Кримської обл. Закінчив істор. ф-т Полтавського ДПІ в 1979. Працює зав. сект. археол. Сумського краєзн. музею. Досліджує давньоруські міста Посеймія і господарство населення Дніпровського Лівобережжя VII-XI ст. Брав участь у Лівобережній слов'яно-руській археол. експ. починаючи з 1976. Проводить експ. Сумського музею з 1987.

Має 5 наук. публікацій: *Некоторые вопросы изучения древнерусских городов Посеймья эпохи "Слова о полку Игореве"* // *Тезисы Черниговской обл. конф., посвящ. 800-летию "Слова о полку Игореве"* - Чернигов, 1986; *Некоторые вопросы археологического изучения древнерусских городов Путивль, Вырь и их округи* // *"Слово о полку Игореве"* и *Путивльщина* - Путивль, 1987; *О формировании города и округи древнерусского Посеймья* // *Актуальные проблемы историко-археологических исследований* - К., 1987 (у співавт.).

### РАПОПОРТ ПАВЛО ОЛЕКСАНДРОВИЧ (1913-1989)

Народився 29.06.1913 у Ленінграді. Закінчив архіт. ф-т Ленінградського інж.-буд. ін-ту в 1937. Працював у Кримському філіалі Московського ін-ту інж. комунального будівн. в Сімферополі асист. у 1937-1939. З 1939 і до кінця життя працював (за винятком служби в армії у 1941-1946) с.н.с. ЛВ ІА АН СРСР. Д.і.н. Досліджував культуру і археол. Давньої Русі, зокрема, давньоруську архіт. Проводив археол. експ. в 1947-1987, досліджуючи пам'ятки давньоруської архіт. на терит. України, Білорусії та Росії, виявив багато стародавніх пам'яток. У 1981-1986 брав участь в роботах архіт. заgonу Чернігово-Сіверської експ. ІА АН СРСР, ІА АН УРСР та ЧДПІ, що досліджувала пам'ятки давньоруської архіт. в Чернігові та Новгороді-Сіверському. (Рис. 66).

Залишив бл. 200 наук. публікацій. Серед них: *Военное зодчество западнорусских земель X-XIV вв.* - Л., 1967; *Древние русские крепости* - М., 1965; *Древнерусская архитектура* - М., 1970; *Древнерусское жилище* - Л., 1975 (САИ, в. Е1-32); *Очерки по истории русского военного зодчества X-XIII вв.* - М., 1956; *Археологические заметки о двух русских оборонительных сооружениях XII в.* // КСИИМК, 1954, в. 54; *Археологические исследования памятников русского зодчества X-XIII вв.* // СА, 1962, № 2; *Вольские башни* // МИА, 1952, № 31; *Города Болоховской земли* // КСИИМК, 1955, в. 57; *Данилов* // КСИА, 1971, в. 125; *Древнерусские оборонительные конструкции с применением сырцовой кладки* // КСИИМК, 1953, в. 52; *О методике археологических раскопок памятников древнерусского зодчества* // КСИА, 1973, в. 135; *О типологии древнерусских поселений* // КСИА, 1967, в. 110; *Обстеження городищ в районі Києва у 1950* // А., 1952, т. 7; *Ориентация древнерусских церквей* // КСИА, 1974, в. 139; *Русская архитектура на рубеже XII и XIII вв.* // *Древнерусское искусство*

ство. Проблемы и атрибуция.- М., 1977; Холм // СА, 1954, т. 20; Церковъ Василия в Овруче // СА, 1972, N 1.

## РАТИЧ ОЛЕКСІЙ АНИСИМОВИЧ (1906-1975)

Народився 3.05.1906 у с. Берездівці Львівської обл. Закінчив Львівський ДУ. Працював у 1951-1973 в ІСН АН УРСР у Львові с.н.с. К.і.н. Досліджував давньоруську археол., зокрема, на терит. зах. обл. України. Проводив багато археол. експ.: Львівську у 1955-1956, Судово-Вишнянську в 1957-1961, Звенигородську в 1963-1974.

Залишив понад 60 наук. публікацій. Серед них: *Древньоруські археологічні пам'ятки на території зах. областей УРСР.- К., 1957; Стародавній Пліснеск.- Львів, 1972; Городища в селах Добростани і Стради на Львівщині (XI-XII ст.) // А., 1966, т. 20; Городища Росточья // КСИАУ, 1962, в. 12; До питання про розташування і оборонні споруди давньоруських міст Південно-Західної Русі // МДАПВ, 1964, в. 5; Древньоруські вироби з кістки і рогу, знайдені на території Галицької і Волинської земель // МДАПВ, 1959, в. 2; Древньоруські матеріали з розкопок 1955-1956 рр. на Замковій горі у Львові // МДАПВ, 1961, в. 3; Західноукраїнські землі в епоху Київської Русі та період феодальної роздробленості // Торжество історичної справедливості.- Львів, 1968; Итоги археологических исследований древнерусских памятников IX-XIII вв. на территории Галицкой и Волынской земель // КСИАУ, 1953, в. 2; Літописний Звенигород // А., 1973, в. 12; Столиці удільних князівств Галицької землі XI-XIV ст. (Галич, Перемисьль, Звенигород, Тербовель, Львів // Матер. звітної наук. сесії ІСН АН УРСР 1971 р.- К., 1971.*

## РИБАКОВ БОРИС ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Народився 3.06.1908 у Москві. У 1926 вступив на істор-етнолог. ф-т Московського ДУ, після закінчення якого працював н.с. спочатку в музеї в м. Олександрові (1930), потім в архіві Жовтневої революції в Москві (1930-1931). У 1931-1932 був на військовій службі. У 1932 почав працювати с.н.с. ДІМ СРСР, а згодом - зав. відділом раннього феодалізму. Склав велику серію карт з історії Русі IX-XIV ст. З 1936 працював у ІА АН СРСР, спочатку очолював сект. слов'яно-руської археол., а з 1956 - став директ. цього ін-ту. Досліджував історію, археол. і культуру стародавніх слов'ян та Древньої Русі, висвітлив широке коло проблем історії слов'янських племен, зародження державності, історії Київської Русі та періоду феодальної роздробленості, зробив важливі відкриття в галузі розвитку давньоруського ремесла, яке розглянув від V до XV ст., займався аналізом письмових, літописних джерел і билинного епосу, поєднуючи їх з археол. матеріалами. Дослідив десятки тисяч археол. пам'яток і зробив багато цікавих відкриттів: розшифрував семантику орнаментів на стародавньому посуді і виявив календар полян IV ст., виявив стародавню систему мір, закономірності давньоруської архіт. математики, вивчив корені язичництва давніх слов'ян тощо. Проводив розк. Києва, Чернігова, Вишгорода, Витачева, Переслава-Хмельницького, Вщижа, Любеча. В останньому уперше повністю розкопав давньоруський замок. Одночасно вів широку лекційну і викладацьку діяльність у багатьох вузах, з 1939 - у Московському ДУ, де був деканом, проректором, а потім проф. Акад. АН СРСР, дійсний чл. Чехословацької АН, Польської АН, почесний доктор Ягелонського унів. Д.і.н., проф., Лауреат Держ. премій СРСР. (Рис. 68).

Вийшло кілька сотень наук. публікацій. Серед них: *Ремесло Древней Руси.- М., 1948; Древняя Русь. Сказания, былины, летописи.- М., 1963; Первые века русской истории.- М., 1964; Русские летописцы и автор "Слова о полку Игореве".- М., 1972; Русские карты Московии XV-нач. XVI в.- М., 1974; Русские датированные надписи XI-XIV вв.- М., 1964; Русское прикладное искусство X-XIII вв.- Л., 1971; Язычество древних славян.- М., 1981; Киевская Русь и русские княжества XI-XIII вв.- М., 1982; Язычество Древней Руси.- М., 1984; Мир истории.- М., 1989; Анты и Киевская Русь // ВДИ, 1939, N 1; Город Кия // ВИ, 1980, N 5; Древние русы: К вопросу об образовании ядра древнерусской народности // СА, 1953, т. 17; Искуство древних славян // История русского искусства.- М., 1953, т. 1; Календарь древних славян // Наука и человечество.- М., 1962, в. 1; Поляне и северяне // СЭ, 1947, С/7; Улицы // КСИИМК, 1950, в. 35; Архитектурная математика древнерусских зодчих*

// СА, 1957, N 1; Древности Чернигов // МИА, 1949, N II; Застава богатырская на Стугне // Города феодальной России.- М., 1966; Любеч-феодальный двор Мономаха и Ольговичей // КСИА, 1964, в. 99; Путь из Булгара на Киев // МИА, 1969, N 169; Русская эпиграфика X-XIV вв. // История, фольклор, искусство славянских народов.- М., 1963; Русские системы мер длины XI-XV вв. // СЭ, 1949, N 1.

## РУДЕНКО АЛЛА ДМИТРІВНА

Народилася 3.03.1929 в Орлі. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1953. Працювала в 1954-1989 у ДІМ УРСР с.н.с. і гол. хранителем фондів. Досліджувала давньоруську та західноєвропейську нумізматику, дала визначення і атрибуцію стародавніх скарбів, знайдених на Україні, та нумізматичних колекцій з Київських музеїв. Брала участь в археол. експ.: Київських у 1948, 1952 та Ольвійській у 1951.

З наук. публікацій: *Златник та сребреники Київської Русі // Нове в музеях України.- К., 1963, в. 1; Новоград-Вольнянський клад римських монет // НС, 1963, в. 1; Бертиновський клад западноевропейських і русських монет XVII в. // МАСП.- Одеса, 1962, в. 4; Київський клад западноевропейських монет першої пол. XVII в. // НС, 1963, в. 1; Монетно-речовий скарб з с. Пекарі (XV-XVII ст.) з колекції Київського університету та ДІМ УРСР // ВКУ, 1967, N 8, в. 1.*

## РУДЕНОК ВОЛОДИМИР ЯКОВИЧ

Народився 20.02.1954 у Виборзі. У 1985 закінчив істор. ф-т Чернігівського ДПІ. Очолює відділ Антонієвих печер Чернігівського ДАІЗ. Учасник багатьох археол. експ. на Чернігівщині, очолює експ. по дослідженню Троїцько-Іллінського комплексу з 1987. Відкрив храм з кімігірією в Антонієвих печерах.

Серед наук. публікацій: *О планировке Антониевых пещер до перестроек XVIII-XIX вв. // Тез. Черниговской обл. научно-методич. конф., посвящ. 20-летию Черниговского ГАИЗ.-Чернигов, 1987; О некоторых характерных чертах искусственных подземных сооружений средневекового города (на примере Чернигова) // I Гомельская обл. науч. конф. по историч. краевед.- Гомель, 1989; Новые данные об Антониевых пещерах в Чернигове // Проблемы археологии Южной Руси.- К., 1990; Черниговские пещеры в творчестве А.Ф.Шафонского // Минуле Сосниць та її околиць.- Чернігів, 1990; О первоначальной планировке Ильинского пещерного монастыря в Чернигове // Тез. историко-археол. семинара "Чернигов и его округа в IX-XIII вв.".- Чернигов, 1990; Пещеры Елецкого монастыря // Питання вітчизняної та зарубіжної історії.- Чернігів, 1990; Древнерусский пещерный монастырь в Чернигове (новые открытия в Антониевых пещерах) // XVIII Межд. съезд византистов.- М., 1991; Первые спелео-археологические исследования в Гомеле // Тез. II Гомельской обл. науч. конф. по истор. краевед.- Гомель, 1991 (у співавт.).*

## САГАЙДАК МИХАЙЛО АНДРІЙОВИЧ

Народився 7.05.1945 в с. Вигурівщина Київської обл. Вчився в Московському ДПІ та в Полтавському ДПІ в 1967-1973. Працює з 1975 с.н.с. ІА АН УРСР, нач. Подільської постійнодіючої експ. К.і.н. Досліджує археол. Київської Русі, зокрема, Києва. Займається дендрохронологією Сх. Європи. Брав участь у роботі Подільського загону Київської археол. експ. в 1972-1978. Керував Ярославським загonom цієї ж експ. у 1978-1981 та роботами історико-стратиграфічного загону Києво-Подільської експ. в 1982-1983. З 1984 керує Подільською постійнодіючою експ.

Має понад 40 наук. публікацій: *Великий город Ярослава.- К., 1982; Дендрохронология Киева // Новое в археологии Киева.- К., 1982; Стратиграфия и хронология Киевского Подола // Материалы по хронологии археологических памятников Украины.- К., 1982.*



## САМОЙЛОВСЬКИЙ ІЛЛЯ МИХАЙЛОВИЧ (1881-1973)

Народився в 1881 у с. Лемешівка Полтавської обл. Закінчив істор. відділ Харківського унів. в 1910, а потім - Московський археол. ін-т у 1914. Працював народним вчителем на Полтавщині в 1905-1906, викладав у школах Києва в 1922-1924, працював у ВУАН в 1925-1926, у музеях та експертних бюро в 1930-1934 у Києві, а з 1934 і до кінця життя (за винятком років війни) - н.с. ІА АН УРСР. К.і.н. Досліджував археол. давніх слов'ян та Київської Русі. Провів багато розвідок та археол. експ. у Києві та його околицях. Виявив Корчуватівський могильник доби полів поховань та скарби часів Київської Русі.

Залишив 23 наук. публікації. Серед них: *Корчуватівський могильник* // А., 1947, т. 1; *Корчеватовський могильник* // МІА, 1959, № 70; *Археологічні дослідження на території будівництва Будинку уряду* // Соціалістичний Київ, 1937, № 5; *Археологічні спостереження під час розкопування фортеційного валу біля Перунового горба в 1934 р.* // НЗ ІМК, 1937, № 2; *Давні фундаменти і рештки валів Києва XI-XIII ст., виявлені у 1948 р.* // Бюлетень Ін-ту історії і теорії архіт.- К., 1949, № 1; *Борисів узвіз* // УІЖ, 1969, № 1; *Зверинець (історико-топограф. очерк території Ботанического сада АН СССР* // Акліматизація рослин.- К., 1957; *Міська брама X ст. у Києві* // А., 1965, т. 19; *Новий скарб часів Київської Русі* // А., 1952, т. 6; *Скарб часів Київської Русі* // А., 1948, т. 2; *Ажурные фибулы из Киева* // СА, 1963, № 1; *Розвідки і розкопки у Києві і його околицях* // АП, 1951, т. III (у співавт.); *Слов'янський могильник на р. Пронівиціні під Києвом (X-XI ст.)* // А., 1954, т. 9 *Стародавній Коростень* // А., 1970, т. 23.

## САМОКВАСОВ ДМИТРО ЯКОВИЧ (1843-1911)

Народився 15.05.1843 на хут. біля с. Стахорщина Новгород-Сіверського пов. Чернігівської губ. у військово-козачій родині. Вчився у Новгород-Сіверській гімназії. Закінчив юрид. ф-т унів. у Петербурзі. Мав наук. ступені канд., магістра та доктора права. Був проф. Варшавського та Московського унів. (1894-1911). Крім того, працював керуючим Московського Архіву юстиції. Одночасно був чл. багатьох наук. товариств: Російського Географічного, Московського Археол., Любителів природознавства, антропології та історії при Московському унів., а також чл. Імператорської Археол. комісії в Петербурзі. Приймав участь в роботі III-XIV Всеросійських АЗ та Антропологічній (у Москві, 1879) та Всесвітній (Париж, 1878) виставках. Досліджував етногенез слов'янства, стародавні могили, міста, виникнення і розвиток держави і права Давньої Русі. Проводив масштабні археол. розк. курганів і городищ на Україні, Кавказі, Причорномор'ї, Підмосков'ї та ін. місцях. Найбільш відомі його розк. в Чернігові (Чорна могила, Гульбище, Безіменний та ін.). (Рис. 70).

Автор понад 200 наук. праць. Серед них: *Могилы Русской земли.-М., 1908*, *Северянская земля и северяне по городищам и могилам.- М., 1908*; *Могильные древности Северянской Черниговщины.- М., 1917*.

## СІКОРСЬКИЙ МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ

Народився 13.10.1923 у м. Чигирин Черкаської обл. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1951 і працює директ. Переяслав-Хмельницького ІКЗ. Створив багато істор., етнограф., меморіальних, культурних та ін. його філіалів з цікавими реконструкціями - археол. (стародавніми житлами, майстернями, похованнями й ін.), істор.-археол., народно-господарства, побуту, ремесел (сільські хати, клуні, церкви й ін.). Досліджує археол. стародавніх слов'ян та Давньої Русі на Переяславщині. З 1952 щорічно проводить археол. експ. у Переяславі-Хмельницькому та його околицях.

Має понад 20 наук. публікації. Серед них: *На земле Киевской.-К., 1963*; *Київщина.- К., 1971*; *Памятные места Киевской обл.-К., 1958*; *Шляхами Київщини.- К., 1968*; *На земле Переяславской.-К., 1971*; *Археологічні дослідження Переяслав-Хмельницького історичного музею* // З досвіду роботи музеїв.- К., 1959, в. 1; *Археологічні розкопки в Переяславі* // НЗ. *Переяслав-Хмельницький історичний музей.- К., 1959, в. 1*; *Пам'ятники громадянського зодчества XI в. в Переяславе-Хмельницькому*

ком // СА, 1967, N 1 (у співавт.); Могильник черняхівської культури в с. Соснова Переяслав-Хмельницького району.- К., 1987; Переяслав-Хмельницький // История городов и сел УССР. Киевская обл.- К., 1980.

### СИТИЙ ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

Народився 11.11.1963 у Чернігові. Закінчив Чернігівський ДПІ в 1989. Працював у відділі археол. ЧІМ з 1981 по 1988, спочатку лабор., а потім - н.с. З 1988 - с.н.с. каф. археол. та етнографії Чернігівського ДПІ. Досліджує історію і археол. Чернігівського Задесення X-XIII ст., зокрема, городища і селища у межиріччі Десни, Остра, Сейму. Брав участь у Чернігово-Сіверських археол. експ. у 1981-1989, розк. в Чернігові, Новгороді-Сіверському, Листвені, Біловезжі, Ковчині. Керував роботами Ніжинського загону Чернігово-Сіверської експ.

Має 11 наук. публікацій: *Відкриття літописної Білої Вежі // І Чернігівська наук. конф. з істор. і краєзн.- Чернігів, 1985; Черниговское Задесенье в составе вотчины черниговских князей // Историко-археол. семинар "Чернигов и его округа в IX-XIII вв." - Чернигов, 1988; Городища Черниговского Задесенья // Гомельская научн. конф. по историч. краевед.- Гомель, 1989; Поселения X-XIV вв. северо-западного участка Черниговского Задесенья // Истор.-археол. семинар "Чернигов и его округа в IX-XIII вв." - Чернигов, 1990.*

### СПАСЬКИЙ ІВАН ГЕОРГІЙОВИЧ (1904-1990)

Народився 8.03.1904 у Ніжині. Закінчив Ніжинський ін-т народної освіти в 1925, а в 1928 - ф-т мовознавства і матеріальної культури Ленінградського ДУ. Працював зав. міським музеєм у Ніжині в 1928-1930, потім був переведений у Харківський археол. музей зав. нумізматичним кабінетом. Одночасно брав участь в археол. розк. Донецького городища та на Дніпробуді. З 1932 починає працювати в Ермітажі зав. секцією медалей у відділі нумізматики. З 1933 по 1938 перебував у в'язниці, безпідставно засуджений. Під час війни був у армії на Північному фронті, поранений і нагороджений бойовою медаллю. З 1946 і до кінця життя працював в Ермітажі, де очолював Відділ руських монет та медалей, був хранителем Відділу нумізматики. Глибокий знавець монет від часів Київської Русі до сучасної чеканки. Вперше створив і написав історію руської монетної системи і грошового обігу. (Рис. 76).

Залишив багато наук. публікацій. Серед них: *Русская монетная система. Историко-нумизматический очерк.- М., 1957; Накануне тысячелетия монетной чеканки Древней Руси // НС, 1974, в. 5; Набувшие вопросы изучения русских монет X-XI вв. // СГЭ, 1961, в. 21; Новые данные о златниках Владимира Святославича // ВИД, 1974, в. 6; Нумизматические исследования (Россия, Украина, Белоруссия) в 1917-1967 гг. // ВИД, 1969, в. 2; Дукати і дукати України. Историко-нумизматичне дослідження.- К., 1970; Каталог ефимков 1655 г. // НС, 1971, в. 4; Советская нумизматика. Библиограф. указатель. 1917-1958 гг. // НЭ, 1960, в. П.*

### СТАВИСЬКИЙ ВАДИМ ІЗЯСЛАВОВИЧ

Народився 15.11.1956 у Києві. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1979 і працює в ДАІЗ "Софійський музей" н.с., зав. сект. археол. у відділі фондів. Досліджує культуру, ідеологію і державність Давньої Русі в XV-XVI ст. Брав участь в археол. експ. по дослідженню пам'яток черняхівської культури, у Київській експ. в 1973 та в археол. експ. Київського ДУ в 1975.

Має понад 20 наук. публікацій, зокрема: *Клейма на голосниках XI-XII вв. из Киева // СА, 1983, N 3 (у співавт.); Софія Київська як перше історичне втілення ідеї спільної власності на Руську землю // Філософська і соціологічна думка, 1989, N 6; Про джерела філософсько-історичної концепції "Слова о полку Ігоревім" // Філософська думка, 1986, N 1; К анализу известий о Руси в "Истории монголов" в свете ее археологической традиции // Древнейшие государства на территории СССР. Материалы и исследования. 1986 г.- М., 1988; Відомості про Русь з "Історії монголів" Плато Карніні // УІЖ, 1988, N 6; К вопросу о Киевской летописи конца 30-х гг. XIII*

в. // *Восточная Европа в древности и средневековье. Проблемы источниковедения.* - М., 1990.

### СТАРЧЕНКО ОЛЕНА ВАСИЛІВНА

Народилася 3.12.1946 в Києві. Закінчила істор. ф-т Київського ДУ в 1970. Працювала в Києвопечерському ІКЗ в 1970-1973 н.с. З 1973 працює в Музеї істор. коштотностей УРСР зав. відділом археол., зав. сект. слов'ян і Київської Русі, а з 1985 - гол. хранителем Музею. Досліджує ювелірне мистецтво сх. слов'ян і Київської Русі.

Має 10 наук. публікацій: *Ювелірне искусство восточных славян и Киевской Руси // Музей исторических драгоценностей УССР.* - К., 1984; *Ювелірне искусство Киевской Руси // Museum, vol. XXXIV, 1982, N 3*; *Ювелірне искусство восточных славян // Commission of the Ukrainian SSR for UNESCO, Bul. 1 (23), 1982.*

### СУПРУНЕНКО ОЛЕКСАНДР БОРИСОВИЧ

Народився в 1957 у Полтаві. Закінчив Полтавський ДІП в 1978 і працює в Полтавському краєзн. музеї н.с., потім - зав. відділом археол., а з 1990 - заст. директ. Досліджує Дніпровське лісостепове Лівобережжя від бронзової і ранньозалізної доби до середньовіччя. Проводив археол. експ. на узбережжі Дніпродзержинського водосховища в 1982, у Нижн. Поворсклі, Поореллі і по Пелсу в 1983-1986, Посульську експ. (розк. літописного Сніпорода) в 1983-1986 та охоронні розк. курганів по Нижн. Ворсклі в 1985-1987. Розк. 20 курганів доби бронзи - скіфського часу і виявлено 500 поселень і місцезнаходжень різних періодів.

Має 70 публікацій. Серед них: *Памятники материальной культуры древней и средневековой Полтавицины.* - Полтава, 1985 (у співавт.); *Експозиция по археологии Полтавицины. Путеводитель.* - Полтава, 1988; *Матеріали до археол. карти Нижнього Посулля // А., 1989, N 1*; *З робіт експедиції "Славутич" на Середньому Дніпрі // А., 1989, N 2 (у співавт.); Археол. исследования Полтавского краеведческого музея (к 100-летию основания) // Археол. исследования на Полтавщине.* - Полтава, 1990.

### ТАЛІС ДАВИД ЛЬВОВИЧ (1927-1986)

Народився 30.03.1927 у Первомайську. Закінчив істор. ф-т Московського ДУ в 1949. Працював у ДІМ СРСР с.н.с. з 1958 по 1986. К.і.н. Досліджував історію і археол. середньовічного Криму, керував розк. городищ Бакла, Тепе-Кермен у 1961-1976.

Залишив 30 наук. публікацій: *Из истории русско-корсунских отношений в IX-X вв. // ВВ, 1958, т. 14; Вопросы периодизации истории Херсонеса в эпоху средневековья // ВВ, т. 18; Росы в Крыму // СА, 1974, N 3; Поливная керамика Баклинского городища // СА, 1976, N 4.*

### ТАРНОВСЬКИЙ ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ (1837-1899)

Народився в 1837. Закінчив Київський унів. Зібрав найбільшу на той час колекцію різноманітних пам'яток України, починаючи від найстародавніших знарядь праці кам'яного віку, слов'янських та давньоруських археол. знахідок, зброї, монет та ін. предметів і кінчаючи козацькими (зброя, одягом, люльками тощо), предметами та творами мистецтва, стародавніми рукописами та меморіальними колекціями видатних людей України, зокрема - найбільшу колекцію творів Т.Г.Шевченка (800 одиниць). Досліджував історію, археол. і культуру України. Брав участь в археол. розк., зокрема, на Канівщині, де придбав Княжу гору (де було колись давньоруське місто Родень) у 1890 і проводив там розк. разом з М.Ф.Біляшевським. Матеріали з розк. на Княжій горі, разом з ін. своїми колекціями, передав у дар своєму місту Чернігову і заснував Чернігівський істор. музей, що нині носить його ім'я.

Народилася 23.11.1951 у Куйбишеві. Закінчила Куйбишевський ДУ в 1975. Працює з 1977 н.с. Запорізького краєзн. музею. Досліджує пам'ятки пізніх кочовиків та Золотої Орди у Нижн. Подніпров'ї. Брала участь у Запорізьких археол. експ. в 1977-1985.

Має 10 наук. публікацій: *Китайские селадоны городища Большие Кучугуры // Международные связи в средневековой Европе.-Запорожье, 1991.*

## ТОЛОЧКО ПЕТРО ПЕТРОВИЧ

Народився 21.02.1938 у с. Пристроми Київської обл. Закінчив каф. археол. і музеєзн. істор. ф-ту Київського ДУ в 1960. Працює в ІА АН УРСР з 1961, спочатку н.с., потім - зав. відділом археол. Києва, а з 1988 - директ. цього Ін-ту. Д.і.н., проф., акад. АН УРСР, Віце-президент АН УРСР, Голова Українського Товариства охорони пам'яток історії та культури, Лауреат Держ. премії УРСР, чл.-кор. Центрального Німецького Ін-ту археол. в Берліні, дійсний чл. Акад. Європи (Лондон), чл постійного комітету МУСА. Досліджує історію і археол. Давньої Русі, зокрема, стародавнього Києва. Керує археол. експ. в Києві та його околицях. (Рис. 82).

Автор понад 250 наук. публікацій: *Стародавній Київ.- К., 1966; Таємниці київських підземель.- К., 1968; Історична топографія стародавнього Києва.- К., 1970; К., 1972; Древний Киев.- К., 1970; К., 1976; К., 1983; Нащадки Мономаха.- К., 1972; Давньоруська держава - Київська Русь. Русь у період феодалної роздробленості (XII-перша пол. XIII ст.) // Історія УРСР.- т. 1.- К., 1977; Киев и Киевская земля в эпоху феодалной раздробленности XII-XIII вв.- 1980; Новое в археологии Киева.- К., 1981 (у співавт.); Древняя Русь. Очерки социально-политической истории.- К., 1987; Древнерусский феодальный город.- К., 1989; Парк-музей "Древний Киев". Историко-археологический и архитектурный комплекс.- К., 1989 (у співавт.); Історичні портрети: з історії давньоруської та європейської політики X-XII ст.- К., 1990; Давня історія України. Навч. посібник.- К., 1994 (у співавт.); Київська Русь.- К., 1996; Володимир Святий. Ярослав Мудрий.- К., 1996; Киев и Чернигов в IX-XIII вв. // Чернигов и его округа в IX-XIII вв.- Чернигов, 1988.*

## ТОЛОЧКО ОЛЕКСІЙ ПЕТРОВИЧ

Народився 7.06.1963. Закінчив Київський ДУ в 1985. З 1985 по 1991 працював у ІІ НАН України, в 1985-1987 - на посаді стажиста-дослідника, у 1987-1990 - м.н.с., 1990-1991 - н.с. З 1991 по 1996 - зав. відділом ІУАД ім. М.С.Грушевського НАН України. З 1996 - докторант згаданого Ін-ту. Коло наук. інтересів - історія політичних структур та політичної культури Київської Русі, текстологія та ідеологія українського літописання XVII ст., історіографія.

Має 40 наук. праць. Серед них: *Князь в Древней Руси: власть, собственность, идеология.- К., 1992; Місце церкви у соціальному розвитку давньоруського суспільства // Запровадження християнства на Русі (історичні нариси).- К., 1988; До питання про сакральні чинники становлення князівської влади на Русі IX-X ст. // А., 1990, N 1; Польща і Русь: спроба створення моделі еволюції потестарних структур // Польща і Русь за доби феодалізму.- К., 1991; Порты блаженных первых князей: к вопросу о византийских политических теориях на Руси // Византия и Южная Русь.- К., 1991; Коли перестала існувати Київська Русь. Історіографічна доля одного терміну і поняття // КС.- 1992, N 6; Образ чужинця в картині світу давньої Русі // Mediaevalia Uscainica: ментальність та історія ідей.- Т.1.- К., 1993.*

## ТОЦЬКА ІРМА ФАНТИНІВНА

Народилася 2.10.1935 у Дніпродзержинську Дніпропетровської обл. Закінчила істор.-філософ. ф-т Київського ДУ в 1958 і працює в ДАІЗ "Софійський музей" н.с., а з 1976 - заст. директ. Досліджує культуру Давньої Русі, зокрема, проводить архіт.-археол.

дослідження Софійського собору в Києві та ін. споруд навколо нього, вивчає його фресковий живопис XI ст. З 1972 керує археол. експ. Софійського ДАІЗ у Києві.

Має понад 20 наук. публікацій. Серед них: *Мозаики и фрески Софии Киевской*. - К., 1971; К., 1980; *Государственный архитектурно-исторический заповедник "Софийский музей"*. - К., 1984; *Кирилівська церква в Києві*. - К., 1968 (у співавт.); *Софійський заповідник в Києві*. - К., 1978; К., 1986 (у співавт.); *Про час виконання розписів галереї Софії Київської // Стародавній Київ*. - К., 1975; *Новое о фреске "Скоморохи" в Софии Киевской // Культура и искусство Древней Руси*. - Л., 1967 (у співавт.); *До історії північної галереї Софії Київської // Археологічні дослідження Стародавнього Києва*. - К., 1976 (у співавт.); *Наружные росписи Софии Киевской // София Киевская. Материалы исследований*. - К., 1973; *Нові дослідження підлоги Софії Київської // А., 1982, в. 38.*

## УСПЕНСЬКА АНТОНІНА ВОЛОДИМИРІВНА

Народилася 28.12.1920 у Тамбові. Закінчила істор. ф-т Московського ДУ в 1945. Працює з 1944 с.н.с. ДІМ СРСР. К.і.н. Досліджує археол. Давньої Русі, зокрема, поселення, могилиники та давньоруське ремесло.

Має понад 50 наук. публікацій. Серед них: *Поселения Древней Руси // ТГИМ, 1953, N 32; Белорусское Полесье в X-XII вв. // ТГИМ, 1953, N 22; Металлургическое производство Древней Руси // ТГИМ, 1959, N 33.*

## ФЕДОРОВ-ДАВИДОВ ГЕРМАН ОЛЕКСІЙОВИЧ

Народився 17.07.1931 у Москві. Закінчив істор. ф-т Московського ДУ в 1954. З 1960 працює на істор. ф-гі Московського ДУ, спочатку асист., потім - доц., проф. Досліджує археол. та нумізматику Давньої Русі, Поволжя та Середньої Азії.

Має 160 наук. публікацій. Серед них: *Монеты рассказывают*. - М., 1963; М., 1981; М., 1986; *Кочевники Восточной Европы под властью золотоордынских ханов*. - М., 1966; *Курганы, идолы, монеты*. - М., 1968; *Таллин, 1970; Искусство кочевников и Золотой Орды*. - М., 1976; *Статистические методы в археологии*. - М., 1987; *О датировке типов вещей по погребальным комплексам // СА, 1965, N 3; Находки джучидских монет // НЭ, 1963, т. 4.*

## ФЕХНЕР МАРІЯ ВАСИЛІВНА

Народилася 25.06.1909 у Москві. Закінчила Московський ДУ в 1931. Працювала в 1932-1982 с.н.с. ДІМ СРСР. К.і.н. Досліджувала слов'янські пам'ятки раннього середньовіччя і економічні зв'язки Давньої Русі з країнами Сходу і Середземномор'я.

Має 70 наук. публікацій. Серед них: *Торговля Русского государства со странами Востока в XVI в.* - М., 1952; М., 1956; *Исторический музей. Путеводитель*. - М., 1954; М., 1956 (у співавт.); *Золотое шитье Древней Руси // Памятники культуры. 1978 г.* - Л., 1979; *Изделия золототкацких мастерских Византии и Древней Руси // СА, 1977, N 3; Некоторые данные археологии по торговле Руси со странами Северной Европы в X-XI вв. // Новое о прошлом нашей страны*. - М., 1967; *Шелковые ткани как источник для изучения экономических связей Древней Руси // История и культура Восточной Европы по археологическим данным*. - М., 1971.

## ХАРЛАМОВ ВІКТОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Народився 18.08.1946 у Києві. Закінчив архіт. ф-т Київського інж.-буд. ін-ту. Працював у 1966-1971 н.с. Києво-Печерського ДАІЗ. З 1973 - н.с. ІА АН УРСР, нач. Архіт.-археол. експ. Досліджує історію і теорію архіт. та архіт. археол. Давньої Русі. Проводив багато археол. експ. у Києві та його околицях: Подільську в 1973-1975, Клівську в 1974-1975, на Церковщині у 1975, Киселівці у 1976, вів розк. Успенського собору Києво-Печерської Лаври з 1982 та Архіт.-археол. експ. у Києво-Печерській Лаврі з 1982 по 1991.

Має 68 наук. публікацій: *Древнерусское жилище // Археология УССР*. - К., 1986, т. 3; *Новое в археологии Киева*. - К., 1982 (у співавт.); *Київська садиба X ст.*

(За матеріалами розкопок Подолу) // А., 1977, в. 24; Шиферний рельєф із Києво-Печерської Лаври // ОМ, 1978, N 3.

### ХОЛОСТЕНКО МИКОЛА ВЯЧЕСЛАВОВИЧ (1905-1978)

Народився 24.12.1905 у м. Лодзь. Закінчив Київський худ. ін-т зі спеціальності архіт.-худ. У 1930-1933 викладав у Київському худ. ін-ті і в Буд. ін-ті. З 1934 і до кінця життя керував першою проектною майстернею Київської міськради. Після війни керував відділом науково-технічної інформації Київпроекту і паралельно досліджував пам'ятки архіт. Придніпров'я, зокрема, багато зробив для вивчення і реконструкції стародавніх пам'яток Києва, Чернігова, Путивля та Новгород-Сіверського. Проводив багато археол. розк.

Написав багато наук. праць. Серед них: *Исследования Борисоглебского собора в Чернигове* // СА, 1967, N 2; *Архитектурно-археологические исследования Пятницкой церкви в г. Чернигов* // СА, 1956, N 2; *Архитектурно-археологическое исследование Успенского собора Елецкого монастыря в Чернигове* // Памятники культуры: *Исследования и реставрация*. - М., 1961, в. 3; *Восстановление и исследование архитектурных памятников Чернигова* // СИА, 1969, N 4; *З історії зодчества Древньої Русі X ст.* // А., 1965, т. 19; *Исследование руин Успенского собора Киево-Печерской лавры* // СА, 1955, т. 23; *Клад у Борисоглебского собора в Чернигове* // СА, 1962, N 2; *Кладка древних стен* // Декоративное искусство СССР. - М., 1972, N 3; *Неизвестные памятники монументальной скульптуры Древней Руси* // Искусство, 1951, N 3; *Новый памятник древнерусского прикладного искусства* // Искусство, 1958, N 9; *Черниговские каменные княжеские терема XI в.* // АН. - М., 1963, в. 15.

### ЧАЙКА РОМАН МИХАЙЛОВИЧ

Народився 11.07.1943 у с. Підгірці Львівської обл. Закінчив істор. ф-т Львівського ДУ в 1972. Працює з 1967 в Музеї археол. істор. ф-ту Львівського ДУ лабор., а з 1972 - зав. музеєм. Досліджує давньоруську археол. Зах. Волині і Прикарпаття. З 1964 керує археол. експ. у Волинській, Ровенській і Львівській обл.

Має 23 наук. публікації.

### ШАПОВАЛОВ ГЕОРГІЙ ІВАНОВИЧ

Народився 27.06.1945 у с. Гурівці Вінницької обл. Закінчив істор. ф-т Дніпропетровського ДУ. Працював у ІКЗ на о.Хортиці с.н.с. і зав. відділом у 1972-1974. З 1974 - директ. Запорізького краєзн. музею. Займається підводною археол. Дніпра з 1967 щорічно. Досліджує історію суднобудівництва і стародавнього транспорту. К.і.н.

Має 33 наук. видання: *Судходство на Нижнем Днепре с древнейших времен до сер. XVIII в.- Запорожье, 1990; Про підводні археологічні дослідження біля о.Хортиці* // УІЖ, 1971, N 2; *Древний челн Днепра* // *Речной транспорт*, 1987, N 4; *Древние якоря Днепра* // *Там само*, 1989, N 2; *50 лет подводных археологических исследований на Украине* // *Проблемы охраны и исследования подводных историко-археол. памятников Запорожья.- Запорожье, 1987.*

### ШЕВЧЕНКО ТАРАС ГРИГОРОВИЧ (1814-1861)

Народився 9.03.1814 у с. Моринці Черкаської обл. З 1825 служив у поміщика П.Енгельгарда, з яким у 1831 прибув до Петербургу. У 1838 видатні діячі культури К.П.Брюллов, В.І.Григорович, В.А.Жуковский купили його з неволі і він вступив до Академії мистецтв, де навчався у Брюллова і закінчив її в 1845. У 1843-1846 багато подорожує по Україні, вивчаючи її стародавні пам'ятки. Працював у Київській Археографічній комісії при Київському унів., виконував численні натурні малюнки і акварелі істор. і архіт. пам'яток, прагнути їх зберегти, зафіксувати як першоджерела. Його цікавили стародавні міста, городища, фортеці, кургани, могили, окремі пам'ятки архіт. Брав участь у розк. скіфських курганів VI-III ст. до н.е., зокрема, Переп'ятихи і Перепет між Васильковом і Фастовом на Київщині. Виготовив малюнки до альбому "Древности, изданные Времен-

ной коміссией для разбора древних актов" (СПб. 1848 г.). Досліджував і описував Зміївові вали на південь від Переяслава. Зафіксовано багато стародавніх пам'яток Києва: Лаврські печери, Аскольдову могилу, Видубецький монастир, Межигірський та ін. Досліджував і описував давньоруські пам'ятки Чернігова: Спаський собор, Борисоглібську церкву, Успенський собор Єлецького монастиря, Троїцький монастир, Іллінську церкву, курган Чорну могилу й ін., а також пам'ятки Чернігівщини - міст Седнева, Батурина, Листвена, Козельця, Ніжина, Борзни, Глухова, Ромен та ін. Багато уваги приділив пам'яткам Переяслава - малював і описав Михайлівську і Покровську церкви, Вознесенський собор; давні міста: Монастирище, Заруб XI-XII ст., Трахтемирів, а також пам'ятки Полтавщини - монастирі, церкви, укріплення в Полтаві, Лубнах, Ягогині, Миргороді, Прилуках та ін. На Правобережжі досліджував пам'ятки Василькова, Білої Церкви, Сквири, Таращі, Умані, Богуслава, Трипілья, Корсуня, Канева, Черкас та ін. Залишив багато малюнків і описів стародавніх пам'яток Поділля та Волині: Кременця, Дубна, Острога, Берестечка, Луцька, Ковеля, Новограда-Волинського, Житомира, Коростеня, Радомишля, Почаївської лаври тощо. Всі ці матеріали мають велику цінність при дослідженні історії і археол. України. (Рис. 90).

Наукові публікації їх: *Археологічні нотатки. Повне зібрання творів Т.Г.Шевченка (у 6 томах)*. - К., 1964, т. 6.

## ШЕКУН ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ

Народився 19.01.1935 у Чернігові. Закінчив Ленінградську лісотехнічну акад. в 1956. Працює с.н.с. відділу археол. ЧИМ. Досліджує археол. давньоруських поселень Чернігівщини. Понад 10 років вів розк. поселення Ліскове IX-XIII ст. (у 1977-1987) на Чернігівщині, брав участь в роботах Чернігово-Сіверської експ. в Чернігові, Шестовиці, Клонові, Ст.Білоусі, Звеничеві та ін. Обстежив і відкрив понад 500 археол. пам'яток Чернігівщини.

Має 30 наук. публікацій: *Селища IX-XIV вв. в междуречье Десни и Днепра // Чернигов и его округа*. - К., 1988 (у співавт.); *Летописный Листвен (к вопросу о локализации) // СА*, 1984, N 4 (у співавт.); *Поселение Лесковое - некоторые итоги исследований 10 лет // Тезисы конф., посвящ. 90-летию ЧИМ*. - Чернигов, 1988; *Новый плинфовапаловальний комплекс кінця XII ст. у Чернігові // Тези 1 Чернігівського обл. наук. конф. з істор. краєзн.*-Чернігів, 1985.

## ШЕЛОМЕНЦЕВ-ТЕРСЬКИЙ ВОЛОДИМИР САВАТІЙОВИЧ

Народився 6.07.1918 у с. Яківка (Іванівка) Ровенської обл. Закінчив істор. ф-т Ризького ДУ в 1956. Працював у Львівському істор. музеї н.с. у 1959-1972. З 1972 по 1990 - н.с. ІСН АН УРСР у Львові. К.і.н. Досліджував давньоруські поселення і міста в Зах. Україні, зокрема, у Прикарпатті і на Волині. Брав участь у розк. давнього Звенигороду Львівської обл. у 1962-1973, у с. Пересопниці Ровенської обл. у 1974-1987 та ін.

Має 55 наук. публікацій: *Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині ранньослов'янського і давньоруського періодів*. - К., 1982 (у співавт.); *Исследования детинца Звенигорода Галицкого // СА*, 1978; *Дослідження посади літописного Звенигороду // А.*, 1978, в. 27; *Із історії давньоруського міста Звенигороду // Київська Русь: культура і традиції*. - К., 1982.

## ШЕЛОМЕНЦЕВ-ТЕРСЬКИЙ СВЯТОСЛАВ ВОЛОДИМИРОВИЧ

Народився 6.07.1962 у Львові. Закінчив істор. ф-т Львівського ДУ в 1984 і працює у Львівському істор. музеї н.с. Досліджує сільську округу давньоруських міст у Волинській, Ровенській і Львівській обл., де проводив розвідки та розвідувальні розк. (зокрема, у с. Бужковичі та с. Перемиль Волинської обл.) у 1986-1987.

Має наук. публікації: *Древнерусский Перемиль // Задачи сов. археол. в свете решений XVII съезда КПСС*. - М., 1987; *Пересопницкий некрополь X-XIII вв. // Актуальные проблемы историко-археол. исследований*. - К., 1987; *Древньоруське Погоринь. Перемильська волость в XI-XIII ст. // VII Подільська історико-краєзн. конф.-Кам'янець-Подільський*, 1987; *Пересопницкая волость XII-XIII вв. // Молодые ученые-обществоведы 70-летию Великому Октября*. - Львов, 1987.

**ШЕНДРИК НАДІЯ ІВАНІВНА**

Народилася 6.11.1922 у с. Матвіївка Полтавської обл. Закінчила істор. ф-т Київського ДПІ в 1944 і до 1988 працювала в ДІМ УРСР зав. сект. східних слов'ян та Давньої Русі. Досліджувала археол. Київської Русі. Брала участь у розк. Видубицького монастиря у Києві в 1945, Білгородки в 1947, Шестовицького могильника біля Чернігова в 1950, Черняхівського могильника біля Переяслава-Хмельницького та ін.

Має 11 наук. публікацій: *Наконечники стріл з Княжої гори // Праці Київського історичного музею.- К., 1958, в. 1; Нове в шкіряному виробництві часів Київської Русі // Нове в музеях України.- К., 1965, в. 2; Кушнірські інструменти з городища на Княжій горі // А., 1970, т. 23.*

**ШИНАКОВ ЄВГЕН ОЛЕКСАНДРОВИЧ**

Народився 13.08.1955 у Пермі. Закінчив Московський ДУ в 1977 і з 1980 викладає на каф. загальної історії Брянського ДПІ. З 1986 доц. каф. історії СРСР, к.і.н. Досліджує історію та археол. Давньої Русі X-XI ст. Брав участь у багатьох археол. експ. на Україні, зокрема, в Новгороді-Сіверському у 1979-1983, Деснянській у 1984-1986, Стародубській у 1987 та ін.

Має 21 наук. публікацію: *Технология, хронология и этнокультурная атрибуция лучевых височных колец // СА, 1980, N 3; Демография и этнография междуречья Десны и Ворсклы в конце X-первой пол. XIII в.- М., 1980; Русь IX-сер. X в. // Культура и история Средневековой Руси.- М., 1987.*

**ШМІТ ФЕДІР ІВАНОВИЧ (1877-1942)**

Народився 15.05.1877 у Петербурзі. Закінчив істор.-філолог. ф-т Петербурзького унів. У 1899-1900 жив у Італії, вивчаючи пам'ятки мистецтва Риму і Флоренції. У 1901 був відряджений до Російського археол. ін-ту в Константинополі, де вивчав мозаїки Кахріє-Джамі. У 1903 подорожував по Греції, Півд. Італії, Німеччині, Австрії, а у 1906-1907 - по Болгарії. У 1908-1912 працював вч. секр. Російського археол. ін-ту в Константинополі. У 1912 переїхав до Харкова, де був призначений проф. унів. по каф. теорії та історії мистецтва, а з 1913 працював деканом істор.-філол. ф-ту Вищих жіночих курсів. У 1919-1920 зав. музейною секцією Всеукраїнського комітету охорони пам'ятників і старовини Наркомосу УРСР, а також був деканом істор.-філол. ф-ту Харківського ДУ. В 1919 призначений дійсним чл. Російської ДАІМК у Петрограді. У 1921 обраний головою Археол. комісії, головою Комітету Музею мистецтв АН. Акад. АН СРСР. Наприкінці 1924 переїхав до Ленінграду, де був призначений проф. ЛДУ і директ. Державного ін-ту мистецтв. Потім був незаслужено репресований і загинув на засланні від голоду в 1942. Досліджував візантійське і українське мистецтво, музейну справу та пам'ятки старовини. (Рис. 91).

З публікацій можна назвати: *Київський Софійський собор // "Светильник", 1913; Искусство древней Руси-Украины.- Харьков, 1919.*

**ШУГАЄВСЬКИЙ ВАЛЕНТИН АНДРІЙОВИЧ (1884-1966)**

Народився 16.04.1884 в Києві. У 1909 закінчив Політехнічний та Археологічний Петербурзькі ін-ти. З 1909 по 1917 працював в Ермітажі. З 1908 член Чернігівської ГВАК. У 1909 провів археол. розк. на поселенні Татарська гірка побл. Чернігова, а у 1911-1912 - на давньоруському городищі біля с. Виповзів. Приймав участь у роботі XIV АЗ. Протягом 1917-1919 працює в Києві у ВУКОПІС. Один із засновників Чернігівського видавництва "Сіверянська думка" (1917-1919). З 1919 працює в Чернігові. У 1921-1924 очолює І рад. музей в Чернігові. Провів археол. розшуки та розк. протягом 1926 в Новгород-Сіверському та Кролевецькому пов. Чернігівщини. Брав участь разом із П.І.Смолічевим у розк. курганного могильника біля с. Шестовиця, а також проводив охоронні дослідження Чернігова в 20-х рр. З 1926 працює в Києві у Центральному істор. музеї, з 1928 - зав. відділом нумізматики. У 1933 невинно заарештований, але був реабілітований. У 1939 звільнений з роботи і лише у 1941 починає працювати в ІА АН



УРСР. Під час окупації Києва продовжує наук. дослідження. У 1943 виїхав до Львова, з 1944 читав лекції в Празькій Вільній АН. У 1947 виїжджає до США. Брав активну участь у підготовці "Енциклопедії українознавства".

Серед наук. праць: *Мідний змієвик Чернігівського музею - повторення "Чернігівської гривни" // ЧПЛ.- К., 1928; До грошового обігу Чернігівщини XVII ст. // Там само; "Татарская горка" близ города Чернигова // Труды Московского пред-варительного комитета по устройству XV АС в Новгороде.- М., 1911.*

## ЩАПОВА ЮЛІА ЛЕОНІДІВНА

Народилася 23.05.1930 у Липецьку. Закінчила істор. ф-т Московського ДУ в 1953 і працює тут на каф. археол., спочатку ст. лабор., потім - н.с. Д.і.н. Досліджує слов'янську археол., зокрема, історію і технологію стародавнього скла й ін. виробництва, а також методику археол. досліджень. Брала участь у розк. у с. Гньоздово біля Смоленська в 1950-1951, 1963-1971, у Новгороді в 1952-1962, в Любечі в 1957-1958.

Має понад 100 наук. публікацій. Серед них: *Стекло Киевской Руси.- Естественнаучные методы в археологии.- М., 1988; Происхождение стеклоделая // ВМУ.- М., 1978, N 6; Новые материалы к истории мозаик Успенского собора в Киеве // СА, 1975, N 4; Из истории древнейшей технологии стекла // Очерки технологии древнейших производств.- М., 1975; Стекланные изделия древнего Новгорода // МИА, 1963, N 117; Скляні браслети Київщини // А., 1968, т. 21.*

## ЩЕРБАКІВСЬКИЙ ДАНИЛО МИХАЙЛОВИЧ (1877-1927)

Народився 18.12.1877 в с. Шпичинці Київської губ. Закінчив істор.-філол. ф-т Київського унів. в 1901 і був залишений при каф. російської історії учнем проф. В.Б.Антоновича, з яким проводив археол. розк. в Київській і Херсонській губ. у 1902. Викладав в Уманській і Київській гімназіях у 1906-1910. У 1910 почав працювати зав. відділом істор. побуту і народного мистецтва Київського міського музею, в якому з перервами працював до кінця життя. У 1911 був відряджений за кордон - Німеччину, Австро-Угорщину, Італію і Швейцарію, де ознайомився з видатними пам'ятками історії та мистецтва і з організацією музейної справи. Під час першої світової війни був в армії, служив офіцером артилерії. З 1917 по 1927 викладав історію та історію мистецтва в Археол., Архіт. та Худ. ін-тах у Києві. Одночасно працював зав. відділом народного мистецтва у Всеукраїнському істор. музеї ім. Т.Г.Шевченка, де зібрав велику кількість істор., етнограф. та худ. пам'яток, зокрема, колекцію українського народного мистецтва, яка мала 30 тис. експонатів. Був обраний товаришем голови ВУАК, організував археол. дослідження Поділля та Волині. У зв'язку з переслідуваннями, трагічно загинув, кинувшись у Дніпро. (Рис. 93).

Більшість наук. праць залишилася в рукописах. З публікацій можна вказати: *Оправы книжок кийвських золотарів.- К., 1926; Український портрет.- К., 1925 (у співавт.); Український килим.- К., 1927; Раскопки курганов на пораничье Киевской и Херсонской губерний // КС.- К., 1905.*

## ЮРА РОМАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ (1927-1977)

Народився 31.08.1927 в Києві. Закінчив істор. ф-т Київського ДУ в 1951. З 1954 і до кінця життя працював с.н.с. ІА АН УРСР. К.і.н. Досліджував давньоруську і середньовічну археол. Брав участь і очолював багато археол. експ. у зонах будівництва Кременчуцької та Канівської ГЕС, у розк. давньоруських міст (Воїня, Колодяжина, Переяслава-Хмельницького) у 1956-1976.

Залишив багато наук. публікацій: *Древній Колодяжин // АП, 1962, т. 12; Древньоруське місто Воїнь.- К., 1966 (у співавт.); Археологические исследования на посаде древнего Переяслава 1965-1966 // АИНУ 1965-1966.- К., 1967, в. 1; Нова пам'ятка архітектури XI ст. у Переяславі-Хмельницькому // УІЖ, 1965, N 9; Стародавні ворота Переяслава-Хмельницького // УІЖ, 1961, N 2; Найданніші традиції у плануванні східнослов'янського народного житла // А., 1971, в. 1.*

Народився 25.10.1855 у с. Сосниці (Борисівка) Харківської обл. Закінчив істор.-філол. ф-т Харківського унів. у 1881 і був залишений для наук. роботи, але за статті і лекції з історії запорізького козацтва був звільнений. У 1886 переїхав до Петербургу, де працював викл. гімназії і педагог. курсів. Як політично неблагонадійного, вислано до Ташкенту в 1891. У 1896 захистив магістерську дисертацію в Казанському унів., переїхав до Москви і працював там приват-доц. Московського унів., де читав курси з археол., історії України і Запорізького козацтва. З 1905 по 1940 працює директ. Катеринославського, потім Дніпропетровського істор.-археол. музею, фундатором і організатором якого він був, зібрав для нього численні археол., істор., етнограф. і худ. колекції. У 1905 був організатором XIII Всеросійського АЗ в Катеринославі. З 1918 став проф. Катеринославського ДУ на каф. історії України. У 1924 був обраний чл.-кор. АН УРСР, а в 1929 - дійсним чл. АН УРСР. Все життя присвятив вивченню історії та культури України з найдавніших часів до середньовіччя. Брав участь і сам проводив багато археол. розк., особливо на Дніпропетровщині і Херсонщині. Розкопав понад тисячу стародавніх курганів. Його ім'я присвоєно Дніпропетровському істор. музею, де він працював. (Рис. 94).

Залишив багато наук. публікацій. Серед них: *История запорожских казаков.* - СПб., 1892-1897, т. 1-3; *Древнейшие обитатели Южной России. Из Украинской старины.* Альбом. - СПб., 1900; *Стародавні жителі України. Робітничо-фермерський календар на 1928 р.* Вінніпег.; *До історії Степової України.* - Дн., 1929; *Археологические раскопки* // КС, 1885, т. XII, т. XXI; *Раскопки курганов в бассейне рек Орели и Самары* // *Истор. вестник*, 1891, т. XVI; *Способы погребения у древних народов, населявших юг России* // *Истор. вестник*, 1899, т. VIII; *Раскопки курганов в Херсонской губ.* // *Труды XI АС в Киеве.* - К., 1901, т. 1; *Раскопки курганов в пределах Екатеринославской губернии.* Дневники раскопок Д.И.Эварницкого // *Труды XIII АС в Екатеринославе.* - М., 1907, т. 1; *Екатеринославский краевой музей.* - Екатеринослав, 1923; *Дніпрові пороги.* Альбом фотографій з географічно-історичним нарисом. - Харків, 1928; *На порогах Дніпра.* Археологічні досліді 1927-1929 рр. Огляди // *Нові шляхи.* - Харків, 1930, т. VI, кн. IV.

## ЯКОБСОН АНАТОЛІЙ ЛЕОПОЛЬДОВИЧ (1906-1984)

Народився 22.08.1906 у м. Луга Ленінградської обл. Закінчив істор. ф-т Ленінградського ДУ в 1929. Працював з 1930 і до кінця життя с.н.с. ЛВ ІА АН УРСР. Д.і.н. Досліджував історію, археол. та архіт. середньовічного Криму і Вірменії. Провів багато археол. експ. у півд.-зах. та сх. Криму, зокрема, у Херсонесі. (Рис. 95).

Серед наук. публікацій: *Средневековый Херсонес XII-XIV вв.* - Л., 1950; *Раннесредневековый Херсонес V-X вв.* - Л., 1959; *Средневековый Крым. Очерки истории и материальной культуры.* - М.-Л., 1964; *Крым в средние века.* - М., 1973; *Раннесредневековые сельские поселения Юго-Западной Таврики* // МИА, 1970, N 168; *Керамика и керамическое производство средневековой Таврики.* - Л., 1979; *Античные традиции в культуре раннесредневековой Таврики* // *Античность и античные традиции в культуре и искусстве народов Сов. Востока.* - М., 1978; *Византия в истории раннесредневековой Таврики* // СА, 1954; *Гонимые печи средневекового Херсонеса* // КСИИМК, 1941, в. 10; *Гонимые центры VIII-IX вв. в Таврике* // КСИИМК, 1977; *Жилые кварталы позднесредневекового Херсонеса* // КСИИМК, 1940, в. 5; *Из истории средневековой архитектуры в Крыму.* Ч. 2. *Мангунтская базилика* // СА, 1940, т. 6; *Из истории средневековой архитектуры в Крыму.* Ч. 3. *Средневековые бани Херсонеса* // СА, 1946, т. 8; *Искусство Крыма V-XIII вв.* // *История искусств народов СССР (в 9 т.).* - М., 1973, т. 2; *О раннесредневековых крепостных стенах Чуфут-Кале* // КСИИМК, 1974, в. 140; *О численности населения средневекового Херсонеса* // ВВ, 1961, т. 19; *Раннесредневековые поселения Восточного Крыма* // МИА, 1958, N 85; *Средневековые амфоры. Опыт хронологической классификации* // СА, 1951, т. 15; *Средневековые тифозы Сев. Причерноморья* // СА, 1966, N 2.

**ЯКУБОВСЬКИЙ ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ**

Народився 1.11.1940 у с. Мельниці-Подільська Тернопільської обл. Закінчив істор.-філол. ф-т Кам'янець-Подільського ДПІ в 1967. Працює з 1984 ст. викл. каф. історії СРСР і УРСР Кам'янець-Подільського ДПІ. Досліджує давньоруську археол. Пд.-Зх. Русі. Проводив археол. експ. на давньоруських городищах у с. Городище Хмельницької обл. (1968-1972), с. Теліженці Хмельницької обл. (1973-1984), с. Іванківці Хмельницької обл. (1987).

Має понад 30 наук. публікацій. Серед них: *Справочник по археологии Украины. Хмельницкая, Черновицкая, Закарпатская обл.- К., 1984 (у співавт.); Давньоруський скарб з с. Городище Хмельницької обл. // А., 1975, в. 16; Розкопки на Північному Поділлі // АДНУ 1969 р.- К., 1972, в. 4.*

**ЯНІН ВАЛЕНТИН ЛАВРЕНТІЙОВИЧ**

Народився в 1929 у м. В'ятка. Закінчив Московський ДУ в 1951. Працює з 1978 зав. каф. археол. істор. ф-ту Московського ДУ. Д.і.н., проф., чл.-кор. АН СРСР, Лауреат Держ. премій АН СРСР. Досліджує історію, археол., нумізматику, генеалогію, сфрагістику Давньої Русі. Очолює з 1962 Постійнодіючу Новгородську археол. експ., де вперше виявлено берестяні грамоти, дерев'яна забудова давнього міста (житла, майстерні, бруківки вулиць та ін. пам'ятки), а також установлена хронологічна стратиграфія культурних шарів для давньоруських міст.

Має понад 300 наук. публікацій. Серед них: *Денежно-весовые системы русского средневековья. Домонгольский период.- М., 1956; Я послал тебе бересту.- М., 1956; М., 1975; Актовые печати Древней Руси X-XV вв. т.1.- М., 1966; Берестяная почта столетий.- М., 1978; Именные буллы русских епископов XII-нач. XIII в. // СА, 1966, N 3; Нумизматика и проблемы товарно-денежного обращения в Древней Руси / / ВИ, 1958, N 5; О печатях Ратибора // СА, 1960, N 2.*

**ЯСНОВСЬКА ЛЮДМИЛА ВАСИЛІВНА**

Народилася 25.06.1963 в Чернігові. Закінчила істор. ф-т Чернігівського ДПІ у 1987 і працює асист. на каф. археол. та етнографії. Вивчає історію археол. досліджень Півн. Лівобережжя, зокрема, Чернігівського Полісся. Протягом 1983-1991 брала участь в роботах Чернігово-Сіверської експ., зокрема: Шестовицькій (1983), Новгород-Сіверській (1983-1984), дослідженнях Чернігівського дитинця та посадів (1984-1991), Автуніцькій (1987-1988), Любецькій (1989-1990).

Серед наук. праць: *Из истории изучения археологических древностей Новгород-Северского Подесенья // Тез. докл. и сообщ. I Сумской обл. истор.-краев. конф.- Сумы, 1990; Ю.С.Виноградський про археологічні роботи Сосницького історико-краєзнавчого музею (1920-1955 рр.) // Минуле Сосниць та її околиць.- Чернігів, 1990; Археологічна діяльність Чернігівської губернської архівної комісії // Питання вітчизняної та зарубіжної історії.- Чернігів, 1991.*

- А. - Археологія.- К.  
 АДНУ - Археологічні дослідження на Україні.- К.  
 АИНУ - Археологические исследования на Украине.- К.  
 АН - Архитектурное наследство.- К.  
 АП - Археологічні пам'ятки.- К.  
 АО - Археологические открытия.- М.  
 АСГЭ - Археологический сборник Государственного Эрмитажа.- Л.  
 БКАЕ - Бюлетень Кабінету антропології та етнології.- К.  
 ВА - Вопросы антропологии.- М.  
 ВАА - Вісник Академії архітектури УРСР.- К.  
 ВАН - Вісник АН УРСР.- К.  
 ВВ - Византийский временник.- М.  
 ВДИ - Вопросы древней истории.- М.  
 ВИД - Вспомогательные исторические дисциплины.- Л.  
 ВКУ - Вісник Київського університету.- К.  
 ВЛУ - Вестник Ленинградского университета.- Л.  
 ВМУ - Вестник Московского университета.- М.  
 ВХУ - Вісник Харківського університету.- Харків.  
 ВОУ - Вісті Одеського університету.- Одеса.  
 ВОКК - Вісник Одеської Комісії краєзнавства.- Одеса.  
 ДАН - Доклады Академии наук СССР.- М.-Л.  
 Дн. - Дніпропетровськ.  
 ДСЗП - Древности Северо-Западного Причерноморья.- К.  
 ЗВУАК - Записки Всеукраїнського Археологічного комітету.- К.  
 ЗОАО - Записки Одесского археологического общества.- Одесса.  
 ЗООИД - Записки Одесского общества истории и древностей.- Одесса.  
 ЗП - Знання та праця.- К.  
 ИАК - Известия археологической комиссии.- Пг.  
 ИГАИМК - Известия Государственной Академии истории материальной культуры.- М.  
 ИЖ - Исторический журнал.- М.  
 ИРАИМК - Известия Российской Академии истории материальной культуры.- Пг./Л./  
 ИТОИАЭ - Известия Таврического общества истории, археологии и этнографии.- Симферополь.  
 ИТУАК - Известия Таврической ученой архивной комиссии.- Симферополь.  
 ИАНООН - Известия Академии наук. Отделение общественных наук.- М.-Л.  
 К. - Київ.  
 КЗ ВУАК - Коротке звітання ВУАК за рік...- К.  
 КС - Киевская старина.- К.  
 КСИА - Короткие сообщения Института археологии АН СССР.- М.  
 КСИАУ - Короткие сообщения Института Археологии АН УССР.- К.  
 КСИИМК - Короткие сообщения о докладах и полевых исследованиях Института истории материальной культуры АН СССР.- М./Л./.  
 КСОАМ - Короткие сообщения о полевых археологических исследованиях Одесского государственного археологического музея.- Одесса.  
 КСОУ и ОАМ - Короткие сообщения о полевых археологических исследованиях Одесского государственного университета и Одесского государственного археологического музея.- Одесса. Л. - Ленинград.  
 М. - Москва.  
 МАПП - Матеріали з археології Північного Причорномор'я.- Одеса.  
 МАР - Матеріали по археології Росії.- СПб.  
 МАСП - Матеріали по археології Северного Причорномор'я.- Одесса.  
 МАУ - Матеріали з антропології України.- К.  
 МДАПВ - Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині.-Львів.  
 МИА - Матеріали і дослідження по археології СССР.- М.; Л.  
 НЗ ПМК - Наукові записки Інституту історії матеріальної культури.- К.  
 НЗ КДУ - Наукові записки Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка.- К.  
 НіЖ - Наука и життя.- К.

- НіР - Наука і релігія.- К.  
НіС - Наука і суспільство.- К.  
НС - Нумизматика и сфрагистика.- К.  
НЭ - Нумизматика и эпиграфика.- М.  
НР - Наука и религия.- М.  
НТЕ - Народна творчість та етнографія. К.  
ОМ - Образотворче мистецтво.- К.  
Пг. - Петроград.  
ПА - Проблемы археологии.- Л.  
ПУ - Пам'ятки України.- К.  
РАНИОН - Российская ассоциация научно-исследовательских институтов общественных наук.- М.  
РПГТКУ - Раннеземледельческие поселения-гиганты трипольской культуры на Украине.- Тальянки  
СА - Советская археология.- М.  
САИ - Свод археологических источников.- М.; Л.  
СВУ - Середні віки на Україні.- К.  
СГАИМК - Сообщения Государственной Академии истории материальной культуры.- М.; Л.  
СГМИИ - Сообщения Государственного Музея изобразительных искусств.- М.  
СГЭ - Сообщения Государственного Эрмитажа.- Л.  
СиА - Строительство и архитектура.- К.  
СИЭ - Советская историческая энциклопедия.  
СМ - Советский музей.- М.  
СПб. - Санкт-Петербург.  
СС - Советское славяноведение.- М.  
СХМ - Сообщения Херсонесского музея.- Симферополь.  
СЭ - Советская этнография.- М.; Л.  
ТГИМ - Труды Государственного исторического музея СССР.- М.  
ТГЭ - Труды Государственного Эрмитажа.- Л.  
ТОИДР - Труды общества истории и древностей Российских  
УЗЛУ - Ученые записки Ленинградского государственного университета.- Л.  
УІЖ - Український історичний журнал.- К.  
УРЕ - Українська радянська енциклопедія.- К.  
УСЭ - Украинская советская энциклопедия.- К.  
ХС - Херсонесский сборник.- Севастополь; Симферополь.  
ЧП - Четвертинний період.- К.  
ЧПЛ - Чернігів і Північне Лівобережжя.- К.

- АА - Академія архітектури  
 АІЗ - архітектурно-історичний заповідник  
 АЗ - Археологічний з'їзд  
 акад. - академік  
 АМ - Академія мистецтв  
 АН - Академія наук  
 археол. - археологія, археологічний  
 архіт. - архітектура, архітектурний  
 АС - Археологический съезд  
 асист. - асистент  
 біол. - біологічний  
 бл. - близько  
 буд. - будівельний  
 вв. - веков  
 водосхов. - водосховище  
 вч. секр. - вчений секретар  
 ВУАК - Всеукраїнський археологічний комітет  
 ВУАН - Всеукраїнська академія наук  
 ГАИМК - Государственная Академия истории материальной культуры  
 геол. - геологічний  
 географ. - географічний  
 ГИМ - Государственный исторический музей  
 ГМИИ - Государственный музей изобразительных искусств  
 ГУ - Государственный университет  
 губ. - губерния  
 ДАІЗ - Державний архітектурно-історичний заповідник  
 ДАІМК - Державна Академія історії матеріальної культури  
 д.б.н. - доктор біологічних наук  
 держ. - державний  
 ДІМ - Державний історичний музей  
 д.і.н. - доктор історичних наук  
 доц. - доцент  
 ДПІ - Державний педагогічний інститут  
 екон. - економічний  
 експед. - експедиція  
 засл. - заслужений  
 зб. - збірник, збірка  
 зоол. - зоологічний  
 ІА - Інститут археології  
 ІАЗ - історико-археологічний заповідник  
 ІАМ - історико-археологічний музей  
 ІБ - інститут ботаніки  
 ІЕ - Інститут етнографії  
 ІЗ - Інститут зоології  
 ІІ - Інститут історії  
 ІМК - Інститут історії матеріальної культури  
 ІКЗ - Історико-культурний заповідник  
 ім. - імені  
 ІМФЕ - Інститут мовознавства, фольклору і етнографії  
 ін. - інший  
 ІСН - Інститут суспільних наук  
 істор. - історичний  
 ІУАД - Інститут української археології та джерелознавства ім. М.Грушевського  
 краєзн. - краєзнавство, краєзнавчий  
 к.б.н. - кандидат біологічних наук  
 к.і.н. - кандидат історичних наук  
 кол. - колишній  
 лабор. - лаборант  
 ЛВІА - Ленінградське відділення ІА АН СРСР  
 ЛГУ - Ленинградский государственный университет

- м. - місто  
МГУ - Московский государственный университет им. М.В.Ломоносова  
МІК - Музей історії Києва  
м.н.с. - молодший науковий співробітник  
наук. - науковий  
н.-д. - науково-дослідний  
НДІ - науково-дослідний інститут  
н.е. - нашої ери  
н.с. - науковий співробітник  
НТШ - Наукове товариство ім. Т.Г.Шевченка  
ОАМ - Одеський археологічний музей  
обл. - область  
ОГН - отделение гуманитарных наук  
оз. - озеро  
осн. - основний  
півд. - південний  
пд.-зх. - південно-західний  
пд.-сх. - південно-східний  
пн.-зх. - північно-західний  
пн.-сх. - північно-східний  
пед. - педагогічний  
побл. - поблизу  
пов. - повіт  
пол. - половина  
поч. - початок  
проф. - професор  
р. - річка  
р-н - район  
РАО - Русское антропологическое общество  
РАНИОН - Российская ассоциация научно-исследовательских институтов общественных наук  
с. - село  
серед. - середина  
СМТ - селище міського типу  
с.н.с. - старший науковий співробітник  
співавт. - співавторство  
ст. - століття  
старод. - стародавній  
ст. викл. - старший викладач  
ст. лабор. - старший лаборант  
сш - середня школа  
сх. - схід  
т. - том  
терит. - територія  
т. зв. - так званий  
тис. - тисячоліття  
т.ч. - тому числі  
УАН - Українська Академія наук  
УТОПІК - Українське Товариство охорони пам'яток історії та культури  
унів. - університет  
філол. - філологічний  
філософ. - філософський  
ФК - фонд культури  
ф-т - факультет  
х. - хутір  
худ. - художній  
ЦНБ - Центральна наукова бібліотека АН УРСР ім. В.І.Вернадського  
ч. - частина  
чл.-кор. - член-кореспондент  
ЧІМ - Чернігівський історичний музей ім. В.В.Тарновського  
юрид. - юридичний

Редакція “Сіверянської думки” та колектив ВАТ “Київська книжкова друкарня наукової книги” з глибоким сумом сповіщають, що, коли вже завершувалось друкування словника-довідника “Дослідники археології України”, прийшла сумна звістка, що 24 листопада 1997 р. в м. Торонто на 74 році життя від тяжкої хвороби померла автор книги — Галина Георгіївна Мезенцева. В останні дні свого життя вона встигла, ознайомившись з оригінал-макетом видання, благословити його вихід у світ.







Сіверянська  
думка

